



CARTEA TIBETANĂ A MORTILOR

virtual-project.eu



Coperta: IOSIF STROIA
Colecția PAMIR
îngrijită de
HORIA AL. CĂBUȚI

Editor: Pavel ILICA

ISBN 973-95662-8-6

CARTEA TIBETANĂ A MORȚILOR (BARDO THÖDOL)

Traducere din limba franceză
și studiu introductiv de
Horia Al. Căbuți
— ediția a II-a —



virtual-project.eu
EDITURA SOPHIA,
1994 ARAD

„Vei vedea *Dhārma-Kāya* a propriului tău spirit. Și văzând aceasta, tu vei fi văzut Totul; Viziunea infinită, ciclul morților și al nașterilor, starea de eliberare”.

Milarepa

(Jetsun Kahbum XII, trad. Lāma Kazi Dawa Samdup)

CUVÂNT ÎNAINTE LA EDIȚIA A II-A

Nu sunt nici doi ani de la publicarea acestei traduceri a Cărții tibetane a morților, pentru prima dată în limba română. Pe parcurs, alte variante ale ei au fost editate, din păcate însă nu a apărut încă o traducere direct din limba de origini a acestui uimitor text. Așa cum anticipam în Studiul introductiv, scrierile Orientului Antic se bucură de un interes tot mai pronunțat în Europa secolului XX, Cartea tibetană a morților ocupând, prin singularitatea ei, im loc privilegiat printre ele. Acest interes s-a dovedit cu atât mai mare în România, unde frustrările pe toate planurile - deci și cele culturale - au creat un spațiu de așteptare imens. Iată, în consecință, că după nici doi ani, piața de carte solicită reeditarea. Chiar dacă în această perioadă, zeci de mii de exemplare ale acestui text, de la mai multe edituri, s-au epuizat aproape fără a sta pe tejghea, stârnind până și invidia editorilor de carte polițistă sau erotică.

Bineînțeles că nu este aici locul unei analize ce-ar atinge sfera socio-politicului, însă câteva considerații referitoare la acest fenomen se impun.

În România, interesul pentru această carte își are într-un fel motivația subconștientă într-o stare cvasi-generală de morbiditate, în special în rândul intelectualilor și, mai extins, a celor ce își rezervă din timpul lor disponibil o mică parte și lecturii. Cei aproape cincizeci de ani de reclusiune, timp în

care o secretă speranță nu înceta să pâlpâie în conștiința fiecărui individ ce reflecta la fenomenul social, s-au isprăvit brusc printr-o schimbare politică ce n-a adus nici o modificare din punctul de vedere al condiției intelectualului. Astfel, acesta, într-o proporție covârșitoare, slăbit psihic, a fost proiectat în zona de criză existențială. Soluția găsită: evadarea spre tărâmurile misterioase și pline de parfumuri orientale descrise în textele de gen. Practica ocultismului, necromanției, esoterismului ori doar simpla lectură a cărților din domeniu - printre care se strecoară din când în când și câte un text greu, cum este cel de față - devine preocupare curentă.

Spre deosebire de țările occidentale ce manifestă pentru doctrinele asiatice un interes mai degrabă cognitiv, livresc, detașat, la noi, preocuparea pentru acestea capătă astfel un tot mai pronunțat caracter existențial, aproape visceral. Lectura își pierde în mare măsură scopul exclusiv cultural, ori enciclopedic, devenind una disperată, de recuperare existențială, „pe viață și pe moarte“.

Care ar fi consecințele? Din punct de vedere social, imediat, catastrofale.

Dar în tot răul și un bine. Recuperarea unor milenii de gândire introspectivă, ce a dus la rezultate inimaginabile în ce privește posibilitățile ontologice umane și care a stat timp de secole închisă în câteva texte indescifrabile, nu este posibilă în totalitate doar prin utilizarea uneltelor logico-reflexive ale occidentalului cartezian și dezinvolt. Asimilarea acestora implică și o

componentă afectivă pe care spațiul nostru, chiar dacă într-o formă încă stridentă și neadecvată, începe să o conțină. Or, o astfel de asimilare deschide primul pas către realizarea unei sinteze între cele două blocuri spatio-temporale, mai îndepărtate acum ca niciodată. Ceea ce n-ar însemna decât un nou impuls, revigorant, dat speciei.

Oradea, decembrie 1993.

H. AL. C.

STUDIU INTRODUCATIV

Ne aflăm în fața unui text esoteric, straniu, profund, tulburător. Însă pe care am fi tentați să-i catalogăm, cu optica noastră de europeni, ca fiind lipsit de credibilitate, de-o îndrăzneală vecină cu impertinența. Cine poate lua o scriere care ne prezintă, cu lux de amănunte, ceea ce se petrece după moarte mai în serios decât ca pe-o fabulă bine scrisă și-atât? Cu toate acestea, în măsura în care a pătruns până acum la noi, prin traduceri în limbile de largă circulație, dar mai ales în Occident, unde este cunoscută cititorilor încă din 1923 (data primei traduceri în limba engleză semnată de *Lāma* Kazi Dawa Samdup și dr. Evans-Wentz), *Cartea tibetană a morților* se bucură de o mare audiență, și aceasta nu numai datorită valențelor poetice deosebite ale scriiturii. Este vorba aici de un fenomen psiho-social mult mai complex și mai dramatic, de pierdere a sentimentului religios, pe un fond de degenerescență a Creștinismului, manifestându-se în special, așa cum afirma Mircea Eliade, printr-un sentiment de desacralizare a morții. [Forța scrierilor sacre orientale, cu impact determinant asupra conștiinței europeanului nerefractar la ineditul lor, constă tocmai în revalorizarea actului morții, în soluțiile ontologice oferite, în depășirea gândirii conceptuale care în general se oprește epuizată în fața actului suprem al existenței și în utilizarea rezultatelor concrete obținute prin

tehnicele specifice de interiorizare și meditație. *Cartea tibetană a morților* este, în seria acestor scrieri, textul cel mai direct aplecat asupra fenomenului morții, ca aplicație fidelă a doctrinei buddhismului tantric tibetan.

În același timp, *Bardo Thödol* are și un caracter exoteric. Prin însăși modalitatea ei ritualică de utilizare, aceea de a fi citită de un inițiat la căpătâiul defunctului obișnuit, fără antecedente religioase, are oarecum un caracter popular și accesibil. Însă aceasta nu cu prețul simplificării mutilante a preceptelor doctrinale și a simbolisticii, ci mai degrabă printr-o inegalabilă măiestrie a metaforelor, comparațiilor, sugestiilor, în general prin caracterul puternic vizualizant al stilului care dă straniețea și adâncimea umană a textului.

Vom încerca să oferim cititorilor două posibile variante de lectură a Cărții tibetane a morților. Prima se referă, evident, la înțelegerea scrierii *stricto sensu*, în spiritul buddhismului tantric mahayanic, urmând ca în partea a doua să ne străduim a oferi o variantă de lectură de-o factură mai apropiată cititorului european.

1.

Nu putem porni la niște considerații despre text fără a face întâi o contextualizare a sa, prezentând succint evoluția buddhismului indian și în difuzia sa tibetană. Poate cea mai importantă, dar și controversată doctrină orientală, buddhismul „este singura religie al cărei întemeietor nu se declară nici profetul unui Dumnezeu, nici trimisul său și care, în plus, respinge însăși ideea unui Dumnezeu Ființa Supremă”. (M. Eliade - Istoria credințelor și ideilor religioase, II). Acest lucru îi conferă caracterul aparte și, în același timp, istoria deosebit de convulsionată și numărul mare de ramificații și școli.

Pe durata vieții sale, Gautama Buddha (aprox. 560 - 480 î.Chr.) și-a adunat în jurul lui un grup de călugări cărora le-a împărtășit învățăturile sale. După dispariția sa, aceștia au început să se organizeze în vederea perpetuării lor. La un an după moartea lui Buddha a avut loc primul conciliu, în scopul fixării bazelor doctrinei și impunerii Legii acesteia. Al doilea conciliu a fost organizat însă abia peste un secol, la Vaisālī, stabilind punctele principale ale disciplinei.

Prima mare difuzie a buddhismului se datorează împăratului Asoka (sec. III î.Chr.) care, convertit la buddhism, a pornit o campanie de instaurare generală a Legii lui. El a trimis misionari în toate provinciile imperiului și a propagat Canonul Păli care fixează principiile

definitive ale buddhismului. În primele secole ale mileniului nostru, buddhismul a cunoscut o mare strălucire, dezvoltându-se principala sa școală, cea a Marelui Vehicul (*Mahāyāna*), înlocuind-o pe cea veche, a Auditorilor, denumită ulterior a Micului Vehicul (*Hinayāna*).

În secolul III, Nagarjuna împreună cu alți filosofi au fondat așa-numita Școala Drumului de Mijloc (*Madhya-maka*), pentru ca un secol mai târziu, frații Asanga și Vasubandhu să creeze Școala Conștiinței Unice (*Vijñāna-vāda* sau *Yogācāra*), ramificând astfel școala *Mahāyāna* în două aripi. Propagarea treptată a doctrinei în țările învecinate Indiei a supus ideile buddhismului unor adaptări și modificări specifice, îndepărtându-l din ce în ce mai mult de configurația lui inițială. Abia către anul 800, când se fondează mănăstirea Vikramasila, ulterior principalul centru al tantrismului indian, școala *Mahāyāna* va începe să se reaseze pe doctrinele sale originale.

În secolul XII, buddhismul era instalat deja într-o mare parte a Asiei, după care, treptat, a intrat în declin, pe de-o parte datorită unor factori interni (renașterea spectaculoasă a brahmanismului care, preluând anumite elemente buddhiste a dat naștere shivaismului și vishnuismului), pe de alta, celor externi, în special a invaziilor străine.

Printre primele precepte rostite de Buddha după Trezire (în pădurea de la Benares) au fost *Cele patru adevăruri mistice*, pe care se bazează toate școlile buddhiste și tantrice: 1. Totul în lume este suferința, fapt care, în absoluta sa generalitate, poate fi perceput doar în starea de meditație mistică; 2. Cauza suferinței rezidă doar în actele noastre, ea nu vine de nicăieri din exterior; 3. Calea de mijloc este metoda de a scăpa de suferință, urmând procedee intermediare, aflate între voluptatea plăcerilor și asceza dureroasă. Ca tehnici efective există cele patru scufundări în meditație (*dhyāna*), cele patru extazuri (*samāpatti*) care aduc înțelepciunea (*prajñā*) și *samādhi* - starea de absolută inferioritate din care poate fi obținută Trezirea; 4. *Nirvāna*, non-născutul, non-făcutul, non-condiționatul, Adevărul Absolut, Eliberarea, pe care Buddha o anunța astfel: „Celor aflați în mijlocul mării, când groaza izbucnește din masele de apă, celor atinși de bătrânețe și moarte, le anunț insula" (*Dhammapada*).

Doctrina primei microcomunități buddhiste, grupate chiar în jurul întemeietorului ei, s-a mai numit buddhismul celor Trei Giuvaiere, datorită faptului că în centrul ei stăteau trei elemente principale: Buddha, omniscientul caru a descoperit adevărurile sfinte; Legea (*dharma*), doctrina întemeiată de acesta și comunitatea, (*samgha*), ordinul monastic fondat de Buddha. Îndată ce doctrina a început să se extindă, s-a format așa-numitul ordin al Auditorilor (*Sravaka*), discipoli imediați, al căror ideal era deturnarea

adeptilor dinspre existența și suferința universală și conducerea lor către *nirvāna*, o *nirvāna* oarecum mai „laxă” decât cea pe care avea s-o definească Marele Vehicul, accesibilă parțial și celor a căror inițiere este încă afectată de reziduuri ale existenței în lume. Auditorii proclamă inexistența sufletului individual ca esență indestructibilă, nerecunoscând drept reale decât fenomenele psiho-fizice ale existenței, acestea având un caracter impersonal. Din rațiuni istorice și geografice și prin faptul că doctrina era în plină difuzie, buddhismul Auditorilor s-a scindat în nenumărate secte, cunoscute sub denumirea globală de Micul Vehicul (*Hīnayāna*). Marele Vehicul s-a născut pe la începutul erei. Exista o experiență doctrinală destul de răspândită și performanțe inițiatice suficiente încât să apară acest sistem bine fondat și unitar, care să și reziste în unitatea lui o perioadă considerabilă. *Arhat*-ii (călugării inițiați) care au atins Trezirea vor deveni *buddha*-i, continuând să trăiască printre oameni, ajutându-i să găsească drumul spre Eliberare. Va lua naștere de asemenea categoria *bodhisattva*-ilor, înțelepți aflați pe o treaptă, imediat inferioară Iluminării, care vor fi mai târziu zeificați de tantrism.

Marele Vehicul (*Mahāyāna*) este drumul de accedea la Cunoașterea incomparabilă, la *nirvāna*, la Realitatea Absolută care scapă comprehensiunii conceptuale și verbale. Ea este înțeleasă deplin doar de către *buddha*-i; *bodhisattva*-ii doar o întrevăd, iar categoriile de inițiați inferioare trebuie să recurgă la credința

pentru stabilirea unei oarecari legături cu ca. La Realitatea Absolută se ajunge prin *interioritate*, grație științei mistice, și nu pe calea inteligenței discursive. Evitând să se risipească în cercetări teoretice și speculative, așa cum au fost tentați predecesorii, nedorind decât să cunoască și să exploreze experiența mistică pură, școala Marelui Vehicul este grandioasă tocmai prin simplitate, profunzime și precizie.

Mahāyāna preia tehnica celor patru scufundări în meditație (*dhyāna*): I. eliberarea de dorințe prin atenție și spirit analitic; II. renunțarea la atenție și analiza și intrarea într-o stare de liniște interioară și bucurie; III. renunțarea la bucurie și intrarea într-o stare de fericire și de calm absolut; IV. atingerea stării de puritate absolută. Preia și cele patru extazuri (*samāpatti*): I. renunțarea la percepția formelor, ajungându-se la conștiința spațiului infinit; II. depășirea conștiinței infinității spațiului și ajungerea la cunoștința infinității conștiinței; III. postularea non-existenței tuturor lucrurilor cuprinse în sfera conștiinței infinite; IV. intrarea în *nirodha*, extaz de oprire, în care sentimentele și percepțiile încetează. *Mahāyāna* preia de asemenea și starea de *samādhi*, „anticamera” *nirvāna*-ei. Însă în toate acestea, Marele Vehicul pune un accent deosebit pe interioritate, eliminând orice fel de reflexie asupra stărilor respective. De altfel, starea de interiorizare mistică nu mai este legată doar de timpul de efectuare a exercițiilor, ea devine un mod de existență, cu repercusiuni definitive asupra conștiinței misticului.

Nirvāna nu este vidul în înțelesul comun al termenului, ci *Vacuitatea*, supraconștiința în care este perceput caracterul iluzoriu al lumii și al fenomenelor. *Nirvāna* Marelui Vehicul este oarecum mai „strictă”, ea nefiind atinsă decât de *buddha-i* (denumiți și *Tathāgata* - de la *tatha-tā*, termen traductibil prin „așa-itate”, indicând aspectul stabil și pozitiv al stării de Iluminare), fiind supranumită și „*nirvāna* fără punct de sprijin”. Descărcată de orice fel de reziduu al existenței fenomenale (*samsāra*), *nirvāna* mahayanica o absoarbe cu totul, fiind astfel necesară reconsiderarea celor patru adevăruri mistice: fenomenele existenței sunt suferința, dar existența fenomenală (*samsāra*) este iluzorie, deci suferința nu se naște; soluția distrugerii suferinței este *nirvāna*, fiind astfel modalitatea de rezolvare a ceva ce nu există; rezultă că *samsāra*=*nirvāna*, paradox aparent care va da naștere la numeroase interpretări și curente.

Buddhismul *Mahāyāna* are un caracter universal, considerând că în fiecare om există germenul experienței excepționale a lui *Buddha* (cu toate că, în fapt, sunt puțini cei ce-o și realizează), iar comunitatea călugărilor Marelui Vehicul se substituie unui gen de comunitate universală, dincolo de spațiu și timp. Astfel, se umple golul lăsat de Buddha prin considerarea inexistentă a noțiunii de sine individual (*ātman*), pe care Brāhmaniștii îl identificau Sinelui absolut (*brāhman*): „Toate ființele posedă natura lui Buddha: iată ce este *ātman*. Acest *ātman*, de la început, e mereu acoperit de diverse pasiuni: iată

de ce ființele n-ajung să-i vadă” (Parinirvānasūtra). Un Sine absolut, obiectiv și exterior este contrar doctrinei buddhiste, care regăsește esența doar în inferioritate, în supraconștiința Vacuității.

Un alt gol pe care se străduie să-i umple buddhismul *Mahāyāna* este cel apărut prin renunțarea la *Brāhman*, principiul cosmic absolut, datorită căruia buddhismul străvechi s-a văzut pus în situații paradoxale, cum ar fi spre exemplu cea a anihilării sinelui individual, ori amputarea întregii pleiade de zeități care populau religiile prebuddhiste. Buddha însuși, încă din tinerețe, a renunțat la ele, fiind în căutarea exclusivă a Trezirii și a găsirii unei modalități de eliberare prin efort și tehnică individuală. Însă, odată cu nașterea Marelui Vehicul, însuși Sākyamuni a fost asimilat unei ființe divine. Mai mult, adepții *Mahāyāna* au încercat să găsească o legătură între starea desăvârșită atinsă de Buddha și existența numeroșilor *buddha* și *bodhisattva* care au realizat, ori sunt în curs de-a realiza Trezirea, de-a lungul vremurilor. Trebuia în felul acesta, pe de-o parte, soluționată unitatea ontologică a sistemului care, în forma lui veche crea un considerabil hiatus între o elită cu acces către zonele adevărului și oamenii de rând, în imposibilitate de a-și da o direcție propriei existențe; pe de altă parte, Doctrina capătă astfel o prospețime și permanență în timp, iar întemeietorului i se atribuia puterea de a-și exercita neîntrerupt activitatea în lume. Astfel s-au născut cele trei corpuri ale lui Buddha (*Tri-Kāya*) care, departe de

a însemna o divizare a Realității, reprezenta mai degrabă un reflex al ei la trei nivele diferite de percepere. Trinitate formal asemănătoare cu cea creștină însă, ținând exclusiv de interioritate, mult mai dinamică. Primul corp, *Dhārma-Kāya*, Corpul Esenței, fundamentul ultim al existenței, Legea care acționează asupra tuturor ființelor, indiferent dacă ar fi existat vreodată sau nu vreun *buddha*, este însăși *nirvāna*, perceptibilă doar celor ce-au atins Trezirea. Al doilea, *Sambogha-Kāya*, Corpul Mistic sau al Comunității, face posibilă extinderea cunoașterii supreme și la *bodhisattva*, ființele de legătură între Iluminați și oamenii obișnuiți, prin crearea unor forme intuitive ale Realității accesibile *bodhisattva*-ilor aflați în *samādhi*. Al treilea, *Nirmāna-Kāya*, Corpul Aparițional, este proiecția în lume a Corpului Esenței, având un caracter de aparență,, dirijând acțiunile *buddha*-ilor în viață, de călăuzire a oamenilor către Iluminare.

Scindarea, începând de prin secolul III a buddhismului *Mahāyāna* în două-curente principale vine ca o necesitate firească de a aduce unele limpeziri conceptuale vizavi de câteva dintre ambiguitățile teoretice ale sistemului, cum ar fi: inexistența fenomenelor psiho-fizice, ele fiind doar reflexul unei indeterminări (Vacuitatea), sau inexistența unui sine individual în corelație cu Șinele absolut care să dea coerență însuși faptului ontologic.

Școala Drumului de Mijloc (*Madhyamaka*), creație a redutabilului dialectician Nagarjuna, repune într-un fel fenomenele existenței în

drepturile lor. Lucrurile au o natură a lor proprie (ele „sunt ceea ce sunt”), dar aceasta nu este natura sesizată de ochiul profan, ci una „imaginară”, realizată doar prin cunoașterea mistică. Este o natură inefabilă, inexprimabilă, vidă, pură. Absolutul nu este vidul. El este numai vidat de dualități, de dihotomii. Nagarjuna nu susține anihilarea, inexistența în sine, ci inexistența construcțiilor pe care o gândire conceptuală le impune Realității. Totul plutește între vid și non-vid, între existent și non-existent, între *samsara* și *nirvāna*. Acesta este Drumul de Mijloc, un drum al interiorității, al stingerii dualismelor, al inefabilului, în care nimic nu se naște, nici nu moare.

În schimb, școala Conștiinței Unice (*Vijnānavāda*), susține realitatea exclusivă a conștiinței: lumea în care trăiesc ființele este fructul conștiinței lor, la toate nivelele. Conștiința (*vijnāna*), în sine unică și pură, luminoasă, se confundă cu absolutul; dar impuritatea ființelor obișnuite le împiedică să o perceapă, având astfel acces doar la unele forme inferioare de conștiință: conștiința adâncurilor (*alayavijnāna*), gândirea (*manas*), conștiința mentală* ori la cele cinci conștiințe senzoriale (legate de cele cinci organe de simț). Sursa tensiunilor și suferinței este alterarea conștiinței de către șinele imperfect. Remediu constă în plasarea conștiinței (individuale) în inferioritate, care duce la contopirea ei cu Conștiința Unică. De aici, accentul deosebit pe care îl pune școala pe

practica yogi-că, fapt pentru care se mai numește și *Yogācāra*.

Înainte de a ne deplasa în spațiu tibetan și având în vedere că *Bardo Thödol* este o scriere tantrică, de sorginte teoretică mahayanică, trebuie făcute câteva considerații despre tantrism. Dacă buddhismul, ca doctrină a desăvârșirii personale, cu toate încercările perioadelor târzii de a-i extinde influența asupra largilor categorii de oameni, era totuși accesibil doar unei elite, tantrismul este o religie populară, mai ales prin modalitățile sale de acțiune directă asupra corpului uman. Corpul trebuie transformat, consacrat, cosmicizat. Procedeele utilizate în acest sens sunt deosebit de bogate, incluzând chiar și practicile sexuale, de-o manieră interiorizată și sacralizată.

Dacă buddhismul, ca doctrină, a pus un accent aproape exclusiv pe tehnica individuală a meditației, periferizând latura teoretică, renunțând total la zei, ritualuri, procesiuni, tantrismul readuce în obiectiv potențând-o, coloratura și splendoarea universului mistic Brāhmanist, cu panteonul ei, cu ritualurile, cu practicile magice, cu diferitele metode de accedere la Absolut, grefând-o pe tehnicile buddhiste de realizare a Trezirii. Astfel, abstractul concept de Vacuitate capătă concretețe, devenind „diamantul” (*Vajra*), dublul simbol al fulgurației și inextricabilului, reprezentând puterea absolută, dar păstrând caracteristici ale vacuității (absolutul, nediferențiatul). *Vajra* mai înseamnă și trăsnet, termenul căpătând astfel și o

considerabilă semnificație dinamică; în practicile sexuale tantrice, el desemnează falusul (sau lingamul), opusul și în același timp cooperantul organului genital feminin reprezentat prin lotus (*padma*). *Vajrasattva* (personificarea diamantului) se instaurează ca divinitate, principiu suprem din care emana *buddha-ii* și *bodhisattva-ii*, apoi divinitățile inferioare, formând un panteon riguros ierarhizat și dispus cosmic. *Vajrasattva* radiază cinci *Buddha* numiți *Dhyānibuddha*, dispuși pe cinci direcții (centru și cele patru puncte cardinale), corespunzând fiecare câte unuia din cele cinci elemente (apă, aer, pământ, foc, eter). Fiecare are o culoare proprie, o silabă sacră, un gest ritual (*mudrā*), o localizare în corpul omenesc și o corespondență cu cele cinci simțuri. De asemenea, reapar numeroase creaturi supraumane: *Yaksha*, *Rākshasa*, *Dākinī*, *Yogini* etc., ilustrări ale diferitelor energii, favorabile sau defavorabile. Întreg acest panteon ține însă de inferioritate și n-are altă realitate înafara ei. Adeptul doctrinei nu-i suficient să se închine lor, ci trebuie să fie capabil să le vizualizeze.

Odată cu spectaculoasa apariție a acestor zeități, vechea trinitate n-a fost însă abolită. Acest lucru ar fi însemnat desprinderea tantrismului de buddhismul mahayanic. Legătura se face prin intermediul celor cinci cunoașteri (înțelepciuni), fiecare dintre ele caracterizând câte o *Dhyānibuddha*. Creând mental zeitatea respectivă, se dobândește cunoașterea corespunzătoare, cu ajutorul căreia inițiatul se contopește cu unul dintre cele Trei Corpuri. Iată cele cinci cunoașteri:

1. *Dharma-Dhātu* - cunoaștere absolută, fundament universal al Doctrinei lui Buddha, este lumina directă a Corpului Esenței (*Dhārma-Kāya*); 2. Cunoașterea de oglindă, prin care întreaga Realitate apare sub forma iluzorie a reflexelor într-o oglindă; 3. Cunoașterea da egalitate prin care, perceptându-se vacuitatea individului și a lucrurilor, se deduce identitatea universală; 4. Cunoașterea de Perspicacitate (în textul nostru apare sub denumirea de cunoașterea de Discernământ), percepe identitatea dintre caracterele comune și cele proprii ale lucrurilor. Aceste trei cunoașteri (2-3-4) sunt dobândite de *bodhisattva-ii* aflați în *samādhi*, determinând topirea în *Sambogha-Kāya*; 5. Cunoașterea de Realizare a Misiunii permite *buddha-ilor* să creeze corpuri apariționale prin care să călăuzească ființele spre Iluminare, fiind astfel legată de *Nirmāna-Kāya*.

Tantrismul pune un deosebit accent pe simbolistica și energia sunetului. Fiecare zeităte are o formulă secretă de silabe (*mantra*), prin a cărei pronunțare rituală ai acces la energiile pe care le coordonează. De asemenea, tantrismul utilizează anumite diagrame geometrice (*mandala*), cu o construcție specială, în care figurile sunt corespondentele zeităților, în dispunerea lor spațială. Concentrarea asupra lor implică identificarea cu energiile pe care le simbolizează, deci realizarea Absolutului.

Aceasta ar fi, fără a avea pretenția de a fi complet, tabloul spiritual în care a luat naștere Cartea tibetană a morților.

Bardho Thödol este atribuită marelui *guru* Padma *Sambhava* (sec. VIII), fondatorul lamaismului în Tibet, fondatorul școlii Nyingmapa (Bonetele Roșii), întemeietorul unei ample tradiții buddhiste în marele podiș, continuată în secolele următoare de Marpa și Milarepa, apoi de ordinul *Gelugpa* (Bonetele Galbene). Scriere tantrică, *Bardo Thödol* este în același timp un tratat bazat pe științele oculte ale filosofiei Yoga. Puternica amprentă afectivă, adeseori împinsă în pragul excesului, pe care o radiază textul, ține de o trăsătură comună a scrierilor lamaice. Chiar mai mult decât tantrismul indian, lamaismul apelează permanent la toată gama de emoții omenesti: frica, mânia, groaza etc. Probabil o caracteristică temperamentală a locuitorilor Podișului Tibetan, ținut suspendat la înălțimi parcă rupte de lume. Dar și o metodă de accelerare a actului inițiativ: intensitatea emoțiilor degajă energii care duc la o unificare a impulsurilor psihice, conștiința depășind astfel dualismul conceptual, permițând fuziunea cu Absolutul.

Înclinația către extreme se reflectă și în cosmografia tibetană. În centrul universului se înalță, la 80 000 de mii deasupra oceanului împrejmuitor, Muntele Meru. În jurul lui sunt dispuse câte șapte cercuri concentrice alternative de oceane și munți auriți. Cercul exterior al cincisprezecelea, este un ocean pe care plutesc continentele și sateliții lor. Iar dincolo de acestea, un perete de fier, asemeni cojii unui ou,

împresoară întreg universul. Muntele Meru se desfășoară și în adâncime, sub ocean cu încă 80 000 mile, porțiuni unde sunt dispuse infernurile. Sus, sprijinite de vârful său, stau cerurile zeilor de diferite grade de importanță, până la ultimul, Cerul Suprem (*Og-min*), considerat un fel de anticameră a Nirvanei. În interiorul Muntelui Meru există patru regiuni suprapuse, locuite de diferite duhuri și „spirite nelegiuite”, aflate în permanentă luptă cu zeii din ceruri.

Plutind pe ultimul cerc din ocean, există patru continente principale, dispuse pe cele patru direcții cardinale, fiecare având drept sateliți alte continente, mai mici, cu toate, 12 continente. Continentul estic (*Lu-pa*) - „marele corp” - are culoare albă și forma de semilună, ca și cea a fețelor locuitorilor lui. Aceștia sunt ființe calme și virtuozitate. Continentul sudic (*Jambu-ling*) - Pământul - este piriform, are culoare albastră, este extrem de bogat, iar bunele și relele vieții de aici sunt amestecate. Continentul vestic (*Baglangspoyid*) - „al vacilor” - are forma soarelui, culoare roșie, locuitorii lui au fețe rotunde, sunt foarte puternici și se hrănesc cu vite. Continentul nordic (*Daminyan*) are forma pătrată, culoare verde, locuitorii au fețe pătrate (asemănătoare celor de cal), hrănindu-se cu copaci, care le servesc și de locuință și de mormânt.

Printre cei mai importanți sateliți este satelitul continentului nostru (*Jambu-ling*), numit *Ngāyabling*, locuit de demonii *rākshasa*.

Așa cum rezultă din descrierea configurației, universul nu este infinit. În schimb, există o

infinitate de alte universuri similare, învelite și ele în coaja de fier care are rolul de a păstra lumina în interior. Toate aceste universuri se află sub dominația legii naturale a faptelor săvârșite, *karma*.

Din punct de vedere al compoziției cosmosului tibetan, regăsim cele cinci elemente. Rolul lor, pe lângă cel esențial, de a alcătui lumea, rezidă și la nivel psihic, fiecare dintre ele determinând anumite impulsuri care, mai ales după moarte, sunt determinante pentru evoluția conștiinței defuncte. De asemenea, fiecare dintre cele cinci elemente generează câte o *Dhyāna-buddha*, acestea din urmă fiind, în ultima instanță, vizualizarea impulsului psihic corelat prin intermediul elementului respectiv. Tot de cele cinci elemente se leagă și cele cinci agregate (categorii, create de Buddha, care cuprind modalitățile de manifestare ale universului). Iată corespondențele, așa cum apar ele în sistemul tantric indian: **1.** eter - forma; **2.** apa - conștiința; **3.** pământ - percepția; **4.** foc - senzația; **5.** aer - construcțiile psihice. Există, după cum se va observa mai târziu, diferențe între agregatele tantrismului indian și ale celui tibetan.

*

Bardo (Bar=între; do=doi), reprezintă starea intermediară pe care o străbate decedatul din clipa morții, până la eliberarea într-una din lunile superioare, ori până la intrarea într-o matrice de renaștere. Ea durează 49 de zile simbolice,

corelate cu 49 de zile terestre în care *guru*, maestrul spiritual al decedatului, îi îndeplinește ritualurile de călăuzire prin imperiul morții. 49 este pătratul numărului sacru 7, asupra ale cărui multiple semnificații nu este cazul să revenim. *Bardo* are trei subdiviziuni principale: 1. *Chikhai Bardo* („starea tranzitorie din momentul morții”), putând dura de la câteva clipe la 3,5 - 4 zile, este perioada în care conștiința defunctă se confruntă cu Lumina Clară pură, primordială, reflexul Absolutului; încă nu a sesizat faptul că s-a separat de trup, iar șocul confruntării poate să-i producă o sincopă, din care se trezește în 2. *Chönyid Bardo* („starea tranzitorie de experiență a Realității”). Conștiința defunctă se întâlnește aici cu un grup de zeități, ilustrări ale impulsurilor propriului psihic, care în prima parte (în primele 7 zile) apar în forma lor calmă (ilustrări ale impulsurilor provenite din inimă), iar a doua parte (următoarele 7 zile) apar sub aspectul lor iritat (ilustrând impulsurile psihice ale creierului). 3. *Sidpa Bardo* („starea tranzitorie de căutare a renașterii”) este perioada în care defunctul, hărțuit de puterea faptelor săvârșite pe durata vieții (*karma*), își caută o matrice de renaștere. Parcurgerea integrală a acestor perioade nu este obligatorie. Defunctul, dacă a fost o ființă virtuoasă și este bine ghidat de *guru* său, poate obține eliberarea într-unul dintre cele Trei Corpuri ale lui Buddha, în funcție de *Bardo* în care se afla în momentul respectiv. Acest lucru se întâmplă însă extrem de rar, în general Eliberarea realizându-se doar pe durata vieții. În schimb,

ghidajul prin *Bardo* poate ajuta defunctului să-și găsească o matrice de renaștere bună, care să-i permită, în viața viitoare, Eliberarea.

Pe toată durata celor 49 de zile simbolice, defunctul rămâne în starea intermediară, prizonier al propriilor iluzii karmice, faste sau nefaste, în funcție de faptele vieții încheiate, iluzii care i se înfățișează în mod simbolic, ca pe un ecran panoramic, și pe care nu este capabil să le recunoască în general ca pe propriile sale creații mentale, ca pe propriile sale *configurații-gânduri*. Această nerecunoaștere duce la coborârea sa în zonele din ce în ce mai joase ale *Bardo*, în cazul în care *karma* defunctului este deosebit de rea, renașterea sa este posibil să se producă într-una din lumile brute ori infernale. Dacă însă, dimpotrivă, *karma* este bună, renașterea se poate produce într-unul dintre paradisuri (cerurile zeiești), însă aici dobândește oarecum o situație statică, întrucât evoluția spirituală și eliberarea nu sunt posibile în paradisuri. Pentru aceasta este nevoie de redobândirea unui trup uman și trăirea vieții pe căile religiei.

Cum am spus, momentul morții (*Chikhai Bardo*) coincide cu confruntarea conștiinței defunctului cu Lumina Clară Primordială (sau a Realității), care este reflexul primului corp al lui Buddha, *Dhārma-Kāya*, matricea substanței, corpul în care toți Tathagata își ating salvarea. Este momentul încetării respirației, când forța vitală se mai află încă în nervul tubular median (vezi Adaos). Strălucirea ei năucește ființele neantrenate în yoga, care nu o pot recunoaște ca

fiind manifestarea propriei conștiințe în zona cea mai înaltă a realității, cea a Vidului. Această stare durează până la ieșirea principiului vital din organism, printr-una dintre cele cinci deschizături ale corpului. Una dintre misiunile *guru-ului* călăuză este și aceea de-a determina ieșirea principiului vital prin deschizătura craniană (a lui *Brāhma*), cea mai favorabilă din punctul de vedere al evoluției ulterioare. În acest moment, alături de Lumina Clară Primordială, conștiinței defunctului i se înfățișează o a doua lumină, mai puțin intensă, numită Lumina Clară Secundară. Este de fapt aceeași lumină, ușor voalată însă de puterea iluziilor (*māyā*) karmice. Ea reprezintă sfârșitul așa-zisei stări divine de după moarte după care, treptat, forțele obscure karmice încep să-și facă apariția din ce în ce mai pregnant, conducând defunctul către zonele joase ale stării intermediare.

Aici începe *Chönyid-Bardo*. Își vor face apariția cele cinci *Dhyāni-Buddha*, la început individual, apoi însoțite de cortegii de alto divinități. Ele nu sunt decât echivalentul tantric al formelor intuitive, despre care am pomenit, prin care Realitatea se manifestă *bodhisattva-ilor*, în *Sambogha-Kāya*. Acesta este și corpul lui Buddha în care se obține eliberarea din această etapă *Bardo*, ca atare ea nu mai este o Eliberare absolută (în *nirvāna*), ci o eliberare cu o formă, chiar dacă minimală, manifestată în *samādhi*, starea pre-nirvanică. În paralel cu zeitățile, defunctului îi apar luminile estompate, terne, venite dinspre cele șase lumi samsarice (*loka*), pe

care va fi tentat să le considere drept refugiu din calea terifiantelor zeități și să fugă înspre ele, moment în care posibilitatea eliberării din această etapă încetează, fiind aruncat în regiunea inferioară (*Sidpa*).

Însă noi vom zăbovi la această parte a textului care este cea mai importantă din punctul de vedere al sistemului teoretic tantric, încercând să facem o scurtă analiză în acest spirit. Fiecare din cele cinci *Dhyāni-Buddha* ce-apar întâi în forma lor calmă, fastuoasă, apoi iritată (băutoare de sânge), personificări ale sentimentelor, respectiv ale gândirii, provine din câte un element cosmic, are o culoare proprie și este dispusă spațial pe una din direcțiile cardinale. De asemenea, prin intermediul elementelor, fiecare intră în corespondență cu câte un agregat universal și cu una dintre cele cinci cunoașteri (înțelepciuni). Iată, schematic, tabloul-diagramă (mandala) al principalelor zeități, așa cum rezultă ele din *Bardo Thödol*:

Divinitate	Element	Direcție	Culoare	Agregat	Cunoaștere
Vairocana	—	centru	alb	forma	Dharma-Dhātu
Vajra-Sattva	apa	est	albastru	conștiința	de Oglinză
Ratna-Sambhava	pământ	sud	galben	percepția	de Egalitate
Amitābha	foc	vest	roșu	senzația	de Perspicacitate
Amogha-Siddhi	aer	nord	verde	construcțiile psihice	de Realizare

Probabil prin alterările pe care le-a suferit tantrismul mahayanic prin difuzia sa în Tibet, diagrama de mai sus conține unele deosebiri adesea esențiale față de *mandala* tantrică indiană. Iată câteva dintre ele:

A. Denumirile agregatelor, pe care în tabloul nostru le-am trecut în varianta lor indiană, consacrată, în text sunt modificate, modificări care în unele cazuri produc o considerabilă restrângere a ariei de semnificație a termenilor. Iată cum apar ele în text (între paranteze figurează corespondentul lor corect, din tablou), în ordine: **1.** materia (forma); **2.** principiul conștient (conștiința); **3.** atingerea (percepția); **4.** senzația (senzația); **5.** voința (construcțiile psihice).

B. În tantrismul indian, centrul mandalei, zeul suprem din care emană *Dhyāni-Buddha* este *Vajra-Sattva*, cu semnificația sa de Diamant (*Vajra*), Vacuitatea reconsiderată a tantrismului. În Cartea tibetană a morților, ca de altfel în toate diagramele mandalice ale lamaismului, centrul este ocupat de *Vairochana* (este și una dintre denumirile soarelui în sanscrită).

C. În tantarismul indian diferă corespondențele divinitate-agregat, ele fiind următoarele: *Vajra-Sattva* - conștiința; *Vairochana* - forma; *Ratna-Sambhava* - senzația; *Amitābha* - percepția; *Amogha-Siddhi* - construcțiile psihice. Totodată ni se par mai logice corespondențele tibetane între percepție - cunoașterea de Egalitate și senzație - cunoașterea de Perspicacitate decât cele indiene, interschimbate.

D. *Vairochana* este transmutarea cunoașterii *Dharrna-Dhātu*, reflex al *Dhārma-Kāya-ei*, iar *Amogha-Siddhi* ilustrează cunoașterea de Realizare a Misiunii, reflex al *Nirmāna-Kāya-ei*. Ori, în text, toate cele cinci zeități provin din diferite Regate ale *Samhogha-Kāya-ei*, singurul Corp al lui Buddha accesibil din *Chönyid-Bardo*.

E. Singura zeităte căreia nu i se asociază un element cosmic este *Vairochana*. În mod normal, i-ar corespunde eterul. Însă eterul ține de Conștiința pură de Vacuitate, atribuit al *Dhārma-Kāya-ei*, intrându-se astfel în aceeași contradicție. Probabil că, din această cauză, omisiunea nu este întâmplătoare.

În *mandala* tantrică indiană, în dreptul fiecărei zeități apare silaba ei sacră (*mantra*), simbolizând controlul sonor asupra energiilor pe care le reprezintă și gestul ritual, specific (*mudrā*) - controlul gestic al energiilor. În textul nostru se pune un accent mai mic pe acestea.

Cele cinci *Dhyāni-Buddha*, apar, în forma lor liniștită, însoțite de zeitățile-Mame, principiile feminine ale universului; ulterior, odată cu reapariția sub forma băutorilor de sânge, perechile sunt prezentate în uniune divină, sub forma unei singure zeități, denumite generic „Tatăl-Mama”. De importanță fundamentală în tantrism, dublul feminin (*Shakti* sau *Sakti*) reprezintă Viața, „Forța universală care creează continuu lumea” (M. Eliade). În practicile sexuale tantrice, ritualul împerecherii reface uniunea divină Principiu universal - *Sakti*, realizându-se astfel contopirea microcosmosului corporal cu

macrocosmosul. Începând din *Chönyid Bardo* apar de asemenea o serie de zeități secundare: eroi, *Dākinī*, *rākshasa*, demoni, păzitori ai porților, furii-călăi etc. La fel ca și *Dhyāni-Buddha*, nici ele n-au o existență obiectivă, fiind reprezentări mentale ale diferitelor energii, impulsuri psihice, pasiuni, cu alte cuvinte reminiscențele karmice care împiedică conștiința defunctului să acceadă la o stare de echilibru, forțându-i drumul către renaștere, din cel de-al treilea *Bardo*.

Odată cu trecerea în *Sidpa Bardo*, din configurația stării intermediare dispare orice urmă de divin, de culoare, de pitoresc. Groaza și mânia iau locul calmului luminos. Spiritele hăituitoare se substituie aparițiilor fastuoase. Culorile calde sunt înlocuite de peisajele deprimante, scăldate într-o lumină cenușie, constantă, ținută. Cadrul este umplut de stânci săgetate de fisuri și caverne, vântul și ploaia karmică hărțuiesc conștiința defunctă obligată, în disperare, să se ascundă într-un loc ferit, de fapt matricea viitoare renașteri.

Intervine o scenă de judecare a defunctului, judecată efectuată de către Regele Morții (*Yāma-Rāja*) însoțit de o suită de furii-executoare, apariții înfricoșătoare, având capete de animale. Defunctul este supus la proba oglinzii karmice în care i se reflectă toate acțiunile vieții. Faptele îi sunt marcate prin pietricele albe sau negre, după cum sunt bune ori rele, apoi cântărite. Scena este asemănătoare cu cea similară din Cartea egipteană a morților. Tribunalul egiptean prezidat de Osiris este compus din patruzeci și doi de

judecători. Thot, grefierul, consultă cartea faptelor din timpul vieții (substituit al oglinzii karmice), iar Anubis cântărește cu o balanță inima defunctului, având drept etalon o pană. Toți au capete de animale (șacal, ibis, lup etc.).

În *Sidpa Bardo*, corpul spectral al defunctului dobândește o mobilitate pe care este tentat să o utilizeze înspre a evada, lucru inutil însă, întrucât nu are unde, nu există nici un punct stabil, totul alunecă, pretutindeni este hărțuit de propriile sale producții mentale. De asemenea, încep să apară viziunile asupra lumii în care urmează să renască. Își poate vedea continentul, casa, părinții. Dacă urmează să se nască bărbat, va simți aversiune împotriva tatălui - remarcabil punct de sprijin pentru mult mai târziu teorie freudiană a complexului lui Oedip. Însă hăituiala furiilor-călăi este permanentă, cu atât mai intensă cu cât obscuritățile karmice sunt mai numeroase, împiedicându-l să zăbovească pentru o alegere bună a renașterii. Eliberarea din această etapă se poate face prin concentrarea asupra zeității tutelare a defunctului, care i-ar releva natura iluzorie a aparițiilor, contopindu-l cu al treilea Corp al lui Buddha (*Nirmāna-Kāya*). Cum acesta este un corp de manifestare în lume, eliberarea din *Sidpa Bardo*, dacă se produce, este întrupată, în forma aparițională.

Nu vom insista mai mult asupra desfășurării epice a textului, de o monumentală bogăție, cu pasaje alternând de la lirism la terifiant, cu intruziuni teoretice ținând de abstractul doctrinei, ori cu episoade memorabile, cu rezonanțe mitice.

Mai ales că, dincolo de fluența textului, răsar la tot pasul simboluri ținând de-un esoterism greu accesibil cititorului european. Am dorit mai mult să evidențiem elementele prin care *Bardo Thödol* se încadrează în tantrismul mahayanic, un curent prea puțin cunoscut la noi, în profunzimile lui. Din această perspectivă, lectura lui demonstrează că buddhismul *Mahāyāna* este o doctrină bine structurată, căreia nu-i este străină precizia dialectică, oferind, la fel ca și celelalte sisteme de gândire asiatice, o altă deschidere ontologicului.

2.

Promisesem la începutul studiului o variantă de lectură pentru Cartea tibetană a morților mai apropiată spiritului nostru european. Nu ne vom ține de promisiune, întrucât, în urma elaborării mai multor scheme globale de reinterpretare a textului tibetan, am avut surpriza (într-un fel previzibilă) de a constata că acesta se strecoară în mod invariabil printre firele oricărei rețele analitice, rămânând mereu la distanță, de sine stătător, izolat în straniețea lui. Un gen de cetate inexpugnabilă, chiar dacă înălțată din piatră cioplită, rezistând armelor de asalt cele mai sofisticate. Cu toată bogăția de teme, simboluri, latente psihanalitice, trimiteri mitologice care, încă de la prima lectură, ne izbesc prin asemănarea lor cu omoloagele din cultura europeană, cuprinderea lor într-o sinteză de ansamblu este mereu sortită eșecului. În primul rând pentru că sistemul de gândire speculativă european este extrem de rigid în cultul lui pentru precizie, în timp ce structurile conceptuale orientale sunt dinamice, închizând fiecare un mănunchi de sensuri, adesea surprinzător de îndepărtate, având posibilitatea de a se mula instantaneu pe orice traiect ideatic, fie el oricât de sinuos. O dovadă în acest sens o constituie chiar termenii conceptuali ce închid în ei o varietate șocantă de semnificații, unele dintre ele aflate chiar în relații antagonice. De exemplu, *dharma* conține un întreg evantai de sensuri, incluzând

printre altele: realitate, domeniu absolut, lege, atribut al lui Buddha, obiect, experiență, dat, etc. sau *vajra* poate semnifica: diamant, trăsnet, vacuitate, *lingam*, eficiența adamantină etc.

În al doilea rând, logica de înlănțuire a fenomenelor la orientali spulbera adesea logica cauzală occidentală. Între cauză și efect (termenii sunt vidați aici de rigoarea lor tradițională), se instalează relații de determinare multiple, în ambele sensuri, încât adesea ele își interschimbă rolurile, sau pur și simplu se contopesc, anihilând accesul la semnificațiile lor ultime printr-o gândire formală și exactă, căreia îi suntem vasali. De exemplu: fenomenele existenței sunt și cauză și efect al suferinței. Depășirea ei se face chiar prin depășirea dualismului cauză-efect și intrarea într-o stare de nediferențiere.

În al treilea rând, transcendentul, în cele două zone spirituale geografice, este conceput în mod opus. Exterior la europeni, cu divinități ce-și au existența lor de sine stătătoare, determinând existența umană, relația om-zeu repercutându-se asupra devenirii cosmice; dimpotrivă, la orientali este interior, divinitățile fiind producții mentale ale omului, neavând altă realitate în afara lui, iar interacțiunile dintre cele două nivele au consecințe exclusiv asupra evoluției spirituale a omului.

Din perspectiva europeană, lectura Cărții tibetane a morților sugerează apropierea de marile mituri occidentale ale coborârii în infern. Există în acest sens numeroase elemente simbolice care fac posibilă paralela: mișcarea de

coborâre, prezența obstacolelor, potențarea culorilor, întâlnirea cu divinitățile stăpânitoare ale morții, existența fenomenului inițiativ ce duce la o renaștere (în spirit ori efectivă), parcurgerea unor etape („cercuri”) diferențiate pe baza unor criterii psiho-morale etc. Mai mult, până la un punct, pot fi chiar găsite similitudini între străbaterea câte unei etape din *Bardo*, împreună cu semnificațiile deschise de confruntările și „peripețiile” respective, și anumite episoade din descinderile infernale ale lui Orfeu, ori Ulise, ori Aeneas. Similitudini bazate pe valorile morale ale actelor ce motivează incursiunile. Însă, cum am precizat, până la un punct. Pentru că multivalența și esoterismul sensurilor din *Bardo Thödol* nu fac multă vreme casă cu exactitatea vreunui mit european, chiar și în reinterpretările lor cele mai spontane și insolite. Și, în cele din urmă, chiar când puntea părea definitiv pusă, textul tibetan ia o cotitură și se îndepărtează atât de mult de inteligența fie ea oricât de scăpărătoare a revalorificării mitului încât începe să pară și mai îndepărtat, și mai intangibil, și mai halucinatoriu.

Astfel, Cartea tibetană a morților ne scapă mereu. O citim, o recitim, o admirăm, o și credem pe alocuri, însă nicidecum nu ne-o putem asuma. Pentru aceasta ar trebui să ne părăsim structura, registrul gândirii, sistemul de concepte și de tabieturi logice și să dobândim altele, eliberate de greutatea insuportabilă a concreteței, eterate, ubicue. Și nu în ultimul rând, să redăm interiorității noastre valoarea ei firească de

absolut, lucru practic imposibil acum, când exteriorul ne polarizează aproape integral spiritul.

Vom reda totuși în continuare, fragmentar, câteva încercări de exploatare a unor teme din *Bardo Thödol* printr-o asemenea prismă. Caracterul lor speculativ, inevitabil neadecvat la ansamblul acestui mare poem al morții, desigur, va transpare.

*

Vei coborî către zonele mizerabile ale existenței. Bar-do, între doi, între doi poli, între două limite, între două lumi, este un drum. Parcurgerea firească a unui drum este întotdeauna o coborâre. Pentru că orice drum străbătut aduce încă o îndepărtare de Origine.

Punctul de plecare este unul al unei relative neprihăniri față de cel de sosire. De aici, drumul nu se vede încă decât ca o necunoscută. Aici încă nu se simt coruperile pe care deplasarea le va instala. Doar ispita noului, a angajării, care va aduce lanțul de dezechilibre, de obstrucționări, de nesiguranță. Primul pas pe drum înseamnă intrarea pe un plan înclinat, ireversibil. Pentru că, psihologic, reîntoarcerea impune un efort suprauman, în timp ce alunecarea firească, oricâte obstrucții ar presupune, vine de la sine, este cvasi-pasivă. Iar punctul de plecare își tot' micșorează forța de atracție, învăluită de umbrele drumului.

La început, noutatea drumului e atractivă. Varietatea oferită, bogăția formelor pe care le înfățișează au un efect de fascinație. Călătorul nu

regretă angajarea. Cadrul radiază ceva miraculos. Iar piedicile apărute ici-colo sunt nesemnificative în raport cu satisfacția oferită de dinamismul secvențelor. Însă, treptat, varietatea sucombă în ea însăși. Perpetua schimbare nu este altceva decât hemoragia unei răni din trupul stabilității. Încetul cu încetul, spectaculoasele forme își disipă fastul, făcând loc lăuntrurilor, sordidității, dezvăluindu-și natura reală. Miracolul lasă loc derizoriului. Strălucirea aparițională, viscerelor gelatinoase. Iar duritatea piedicilor sporește. Balanța se înclină tot mai mult înspre durere.

Apare dorința reîntoarcerii. Dar coborârea este vertiginoasă. Întregul efort trebuie dirijat către ocolirea piedicilor. În plus, a apărut cealaltă față a fascinației: frenezia morbidă, impulsurile demonice, împingându-l tot mai vijelios către punctul de sosire. Care vine ca o sentință supremă. Încă un pas făcut, din continua îndepărtare de ceva.

*

Vei vedea Lumina Clară a Realității. Când intri din întuneric într-o cameră inundată de lumină, inițial strălucirea ci te năucește. Nu vezi nimic din ceea ce se află în interior și cauți, derutat, o formă întunecată pe care să-ți odihnești ochii înlăcrimați. Pe măsură ce contururile mari se dezvăluie, camera capătă un prim aspect concret, în care lumina coexistă cu suprafețele care parțial o reflectă, parțial o absorb. Însă obiectele întrezărite nu sunt încă înțelese în individualitatea

lor. Sunt deocamdată niște corpuri care au un anumit impact cu lumina ce trece încetul cu încetul, în conștiință, pe un loc secundar. De-abia în faza următoare, când ochii s-au acomodat cu lumina, obiectele devin recognoscibile. Se ivește însă și aspectul lor urât, poate chiar agresiv. Dulapul e scorojit. Pereții au pete de mucegai. Muchia ascuțită a mesei reprezintă o virtuală vătămare. Lumina a dispărut cu totul din conștiință. Există doar obiectele. Numai obiectele. Exhibându-și urâtul din ele, până la a face șederea acolo insuportabilă.

Daca s-ar fi putut ca privirea să nu se obișnuiască cu lumina puternică de la intrare, mai bine zis ca ochiul să n-o trădeze, micșorându-și pupila, ea ar fi rămas singura realitate, stabilă, pură, necoruptă de formele corporale cărora tot ea le dă potențialitatea de a se înfățișa. Atunci toate fazele ulterioare nu s-ar mai fi produs. Însă ar fi fost amputată o experiență.

*

Vei recunoaște în apariții propriile tale gânduri. A recunoaște=a le cunoaște ca fiind ale sale. Un spațiu al eului înstrăinat. Atât de înstrăinat încât se pulverizează într-un lanț de aparențe exterioare, având cu el raporturi de la indiferență la ostilitate. Reluând exemplul cu camera, e posibil ca aceasta să fie goală, iar ochiul obosit de lumină își va crea propriile reprezentări. De care, agățându-se ca să scape de durerea luminii, va fi într-atât de atașat, încât va ajunge să

uite lipsa lor de realitate. Atunci, lumea formelor imaginate se va transforma în noul său univers. Și aceasta îl va reflecta pe el însuși, pe călătorul aflat în mișcare de îndepărtare de claritatea luminii, într-atât încât va țese în jurul său, ca un halou, vizualizarea energiilor sale ce refuză lumina și jinduie forma, a eului său rezidual.

Privirea se află mereu hărțuită între durerea luminii și durerea formei. Privind lumina, este trădată forma. Privind forma, lumina este cea care se retrage, 'trădată. Iar dacă forma nu există, fiind doar plăsmuită în scopul trădării luminii, trădarea este dublă: și lumina, părăsită, dar și forma, zămislită doar pentru ca, având sprijinul ei, să 'se trădeze ceva.

În clipa când acest lucru a fost recunoscut, formele plăsmuite se spulberă. Eul înstrăinat, având consistența lor, dispare și el în tenebre. Rămâne partea mai adâncă, ruptă de lumină, dar și de forme.



Te vei simți foarte singur și nefericit. Părăsind lumina și formele, călătorul intră într-un vulcan de singurătate. Nici un suflet, nici un chip asemănător, nimic intim, doar propria sa imaginație, și ea pe cale de a se înstrăina, terorizându-l, scoțându-l din el însuși, arzându-i vechile legături. Este marea încercare a purificării. Decisiva desprindere de eul său rezidual, aservit conexiunilor, prizonier durerii luminii, prizonier durerii formei. Iar ultima

zvâcnire a acestor legități se traduce prin teroare și disperare.

Singurătatea călătorului este previzibilă, încă din producțiile sale imaginative. O singurătate tentaculară, instalată greu și decisiv, atât de masivă încât creează senzația că nu mai există nimic înafara ei. Senzația de singurătate, se substituie forței imaginative pe care, anterior, a determinat-o. Ea a stat astfel la-baza întregului scenariu. Ea l-a determinat pe călător să deschidă larg ușa camerei luminate. Altfel, neîmpins de ea, ar fi rămas în pasta fojgăitoare a întunericului.

Este cea mai aspră formă de singurătate: aceea manifestată într-un cadru efervescent, plin de viziuni și lumină. Singurătatea întâlnirii mai multor lumi incongruente, lipsite de compatibilitate, urmându-și fiecare traiectul ei inamovibil. Dintre care, cea a eului călător în metamorfoză este singura cu adevărat dinamică, singura ce suferă o reală transformare în interiorul ei. Un gen de descuamare, de înlăturare a învelișurilor reziduale ce sufocă potențiala libertate, asemeni unei cepe - exemplu de altfel consacrat în cosmologia tibetană pentru reprezentarea universului.

*

Vei fi atras de lucirile impure ale infernului. O lucire impune și lumina, și forma și, în același timp, nu este niciuna dintre ele. Se află undeva între ele, este contopirea și respingerea lor. Este bar-do, între doi. Drumul coborâtor de la lumină la

formă. O esență a formei. Și o corporalitate subtilă a luminii. Locul-tampon între Divin și uman. Infernul (în sensul grecesc al cuvântului). Infernul, plin de lumină, de Divin, în care călătorul intră aducând cu el impetuositatea formei și creând-o acolo, pe loc, imaginativ, întrucât lumea întrupărilor formei a rămas afară. Trădând infernul, trădând forma, începându-și procesul de descuamare a eului, tot prin trădare.

Coborârea călătorului în infern debutează cu șocul produs de lumina Divină de care acesta e plin. După care, ochii lui mult prea întunecați, o părăsesc, întorcându-se către umbra formei ce-o poartă în ei, adusă de-afară, fiindu-le cimentată în țesuturi. Dar incompatibilă cu lumea de-aici, populată de esențe și întrupări subtile. Însă ochii vor vedea totuși forme, ca să-și tămăduie arsurile luminii. Forme imaginate, create de un eu plin de forme și întors dinspre lumina care, o clipă, l-a învăluit. Și formele, în forța și agonia lor, vin înspre el, fascinându-l. Însă ele nu sunt decât iluzii, întreaga creație a călătorului acolo este o himeră, un amestec impur de lumină și formă trădate. Ele se spulberă în întuneric, odată cu o întreagă parte din călător, legată de ele. Purificat, călătorul, Orfeu învins și eliberat, părăsește adâncurile, părăsește *Bardo*.

*

Te vei renaște în Regatul Gloriei. Când Orfeu pătrunde în infern, el își trădează legătura sa cu lumea, cu formele. Dintr-o prea mare pasiune

pentru ele, căci Euridyke este însăși Forma, emblema lumii de pasiune și corporalitate din care vine. Dintr-un exces de formă ce-l mistuie și care-și poate găsi împlinirea doar Dincolo, în Divin, la intersecția vieții și a morții, locul unde a plecat Euridyke și care-l cheamă misterios.

Dar Orfeu trădează și infernul, lumina lui, Divinul. Căci el nu străbate labirintul nopții pentru a-l îmbogăți cu sufletul lui, cu adorația lui, cu reîntoarcerea lui, ci pentru a-l sărăci, pentru a-i rupe din trup. Pentru a o smulge pe Euridyke din întregul lui și a o readuce în lumea sa. Pentru a frânge lumina în folosul formei.

Acolo, în infern, Euridyke nu mai este Euridyke, ci însuși infernul, lumina lui pură, esența. Și dacă zeii i-au interzis să o privească, este pentru că lumina rănește ochii vii. Trădând, Orfeu calcă interdicția, privind însă un spectru, un reflex abisal al pasiunii sale, o rămășiță a ochilor săi plini de formă. O falsă Euridyke, un hibrid între lumina căreia îi aparține de drept și forma pe care a părăsit-o, tășnit din imaginația sa plină de formă. Și caro se și risipește în neant, fiind recunoscută în natura ci iluzorie de către Orfeu, poetul, șamanul, civilizatorul, prea bun cunoscător al iluziilor și-al lucrurilor reale, al căror impact l-au și călăuzit către infern.

Trădând lumina, Divinul își întoarce fața dinspre el. Și-atunci, mereu căutându-l, nu va mai izbuti să culeagă alte mesaje dinspre el decât o tot mai placidă absență. Trădând forma, și lumea se va îndepărta. Ce se va întâmpla cu pasiunea sa? Nemaiavând lumea asupra căreia să și-o reverse,

nemaiavând Divinul unde să și-o desăvârșească, o va comprima în el, aducând-o la acea stare detonantă capabilă de a muta lumea din loc, de-a înspăimânta până și moartea. De a zămisli, dacă vrea, un alt cosmos, al său, după chipul și asemănarea lui. Dar cum s-o facă, din moment ce și-a abandonat acolo, în labirinturile infernului, toate legăturile, slăbiciunea, intimitatea și a ales calea niciundelui?

Suspendat între Divin și lume, între lumină și formă, nu mai aparține nici uneia, nici celeilalte, întrucât prin pendularea sa a violat granițele inebranlabile ce asigură stabilitatea în univers. Departe de oameni și zei, dar și de acea parte din el care a fost plină de Euridyke, de Divin, de forme. Doar fructul energiei sale lăuntrice, al pasiunii clocotitoare al cărei obiect s-a dezintegrat în noapte și-al cărei subiect nu mai aparține niciunui tărâm.

Acum Orfeu este liber. Fiind nicăieri, se poate insinua oriunde. Elanul zborului său este nelimitat. Răpindu-i-se fericirea pală a lumii, dar și promisiunea eternă a Divinului, a câștigat ceva neprețuit: dreptul la singurătate. Și la suferință. La suferința în sine, ca stare, ca mod de existență, suferința oamenilor și a zeilor laolaltă, asumată,, înnobilită de libertatea din care țâșnește, generând-o la rândul ei. La forța interioară a suferinței și la infinita mobilitate a singurătății datorată tuturor legăturilor tăiate, inclusiv cele cu eul său vechi, aflat sub permanenta tensiune a luminii și formei.

Trădările lui Orfeu l-au regăsit. Lepădându-se de acel înveliș care-l ancora în pulsul lumii, de ispitirile temporalului, ' dar și ale eternului, Orfeu nu mai este poetul Orfeu, șamanul Orfeu, civilizatorul Orfeu decât ca un capriciu al deplinei sale libertăți. Este un Orfeu universal, Omul Liber Orfeu. Nu topit în Absolut, ci eliberat ca om.

*

Sunt două traiecte de renaștere inițiatică ce presupun, ca orice inițiere, parcurgerea infernului, pe care am încercat (eșuând) să le apropiem. Însă eforturile poate n-au fost zadarnice în cazul în care, în urma acestui demers, rezistă cel puțin o idee: aceea că nevoia de libertate a spiritului uman există și va exista, indiferent de timp și de spațiul geografic ori cultural.

*

*

*

Conștienți de considerabilele pierderi pe care textul le suferă inevitabil datorită traducerii intermediare prin limba franceză (semnată de Marguerite La Fuente), având în sprijin și ediția engleză a dr. W. Y. Evans-Wentz, trad. *Lāma* Kazi Dawa Samdup, prima traducere într-o limbă europeană a Cărții tibetane a morților, până când va exista posibilitatea de a apare o traducere în limba română direct din limba de origine a *Bardo Thödol*, oferim cititorilor români această variantă a importanteii scrieri care, și așa, a întârziat

nepermis de mult să intre în circuitul nostru cultural.

Precizăm că notele de la sfârșitul textului și Adaosul sunt preluate de la ediția engleză amintită. Cele câteva note ale noastre, în completarea notelor ediției engleze, se găsesc la subsolul paginilor, cu specificația respectivă. De asemenea, după notele ediției engleze, am întocmit un succint indice alfabetic cu unele dintre cuvintele în limba sanscrită mai des utilizate în text și în studiul introductiv.

Mai specificăm faptul că prezenta traducere a fost făcută în anul 1983 și dactilografiată în câteva exemplare care au circulat într-un cadru restrâns, dar care, în orice caz, nu au mai ajuns' în posesia traducătorului. Mulțumim pe această cale d-lui Dorel Dărăban, de la revista Arca, cel ce, în momentul în care a fost în posesia uneia dintre dactilograme, a redactilografiat-o, fiind astfel în măsură să ne-o pună la dispoziție, în primăvara anului 1991, pentru revizuire și publicare. De asemenea, mulțumim d-lui Răzvan Petcu din București care ne-a furnizat ediția franceză a textului.

Oradea,
iunie - 1991

Horia Al. Căbuți

CARTEA TIBETANĂ A MORȚILOR BARDO THÖDOL CARTEA ÎNTÂI CHIKHAI BARDO ȘI CHÖNYID BARDO

unde este conținută confruntarea cu realitatea în starea intermediară: marea eliberare prin ascultare în etapa următoare morții, provenind din profunda doctrină de emancipare a conștientului prin meditația asupra Divinităților Liniștite și Iritate.

SUPUNERE

Divinul Corp al Adevărului¹,
Incomprehensibilului, Luminii fără margini.

Divinului Corp al Harului Perfect² care e
Lotusul, divinităților Păcii și divinităților Mânii³.

Incarnării Lotusului, *Padma Sumbhava*⁴,
protectorul tuturor ființelor conștiente.

Guru-lor, Celor Trei Corpuri⁵ le datorăm
supunere.

INTRODUCERE

Această Mare Doctrină a Eliberării prin ascultare, care dăruie libertatea spirituală adeptilor având spirite obișnuite, în timp ce se află în Starea Intermediară, e alcătuită din trei diviziuni: preliminariile, subiectul și concluzia. Dar înainte de preliminarii trebuie studiate și

asimilate prin practică **Cărțile Ghid**⁶ pentru emanciparea ființelor.

Transferul Principiului Conștient⁷

După Ghid, cele mai elevate spirite trebuie să fie în mod sigur eliberate, dar dacă nu este așa, ele vor trebuie să practice, când ajung în starea intermediară din momentul morții, transferul, care le va dăruia automat eliberarea, dacă vor fi capabili să și-l amintească.

Adeptii cu spirite obișnuite vor fi în mod sigur astfel eliberați, dar acest lucru se va întâmpla doar în starea intermediară, perioada de experimentare a Realității, când vor trebui să continue să asculte Marea Doctrină a Eliberării prin ascultare. Pentru aceasta, credincioșii vor trebui, în prima fază, să examineze simptomele morții așa cum apar ele, pe rând, în corpurile lor muribunde, urmând Eliberarea Personală (prin observarea) caracteristicilor Simptomelor morții⁸. Atunci, când toate simptomele morții s-au consumat, el se hotărăște să aplice Transferul, care oferă eliberarea celor care pot să și amintească⁹.

Lectura acestui Thödol

Dacă transferul a fost realizat efectiv, nu mai e necesară citirea acestui *Thödol*. Dar dacă transferul n-a fost realizat efectiv, acest *Thödol* trebuie citit corect și distinct m apropierea corpului defunctului.

Dacă nu există corp, patul sau locul obișnuit al defunctului trebuie ocupat de cel ce citește, care trebuie să expună forța Adevărului. Apoi, chemând mortul, trebuie să și-l imagineze prezent și atent, apoi să citească¹⁰. Între timp, nu se permite părinților ori consorțiului preferat să plângă ori să geamă, asta n-ar fi bine, trebuiesc deci constrânși la liniște¹¹.

Dacă e prezent corpul, în momentul în care ultima expirație încetează, un *Lāma* care a fost *guru*-l mortului ori un frate întru Credință pe care l-a respectat ori un prieten îndrăgit, apropiindu-și gura de urechea lui - fără s-o atingă¹² - va citi Marele *Thödol*.

Modalitatea de aplicare a Thödol-ului de către oficiant

Explicația *Thödol-ului* însuși.

Dacă puteți aduna ofrande mari, faceți-o în onoarea Trinității. Dacă aiest lucru e imposibil, încercați să adunați câteva obiecte asupra cărora vă puteți concentra spiritul și crea, mental, o ofrandă de adorație nemărginită.

Recitați apoi de 7 sau de 3 ori „Calea bunelor urări invocând ajutorul *Buddha-ilor* și a *Bodhisattva*-lor¹³”. După aceea, „Calea bunelor urări apărătoare de frica în *Bardo*¹³” și „Calea bunelor urări pentru eliberarea de piedicile primejdioase din *Bardo*¹³” și „Parolele fundamentale ale *Bardo*¹³” trebuiesc citite distinct, cu intonațiile lor proprii¹⁴.

Apoi urmează acest Mare *Thödol*, care trebuie să fie citit de 7 sau 3 ori, în funcție de împrejurări. În primul rând, se întâmplă confruntarea cu simptomele morții; așa cum se produc ele în momentele morții; apoi rapida rechemare, confruntarea cu Realitatea în timpul stării intermediare și în fine, metodele de închidere a porților matricilor când, în starea intermediară, mortul caută o renaștere¹⁵.

PARTEA ÎNTÂI BARDO DIN MOMENTUL MORȚII

Instrucțiuni despre simptomele morții sau prima parte din Chikhai Bardo: Lumina Clară primordială văzută în momentul morții

În momentul primei confruntări față în față cu Lumina Clară, în timpul stării intermediare din clipa morții, există unii care au ascultat mult învățăturile religioase și totuși nu o vor recunoaște, iar alții mai puțin familiarizați o vor recunoaște. Dar toate clasele de indivizi care au primit învățămintele practice ale Ghidurilor¹⁶ și acestea le vor fi aplicate, puși față în față cu Lumina Clară fundamentală și fără nici o stare intermediară, vor obține *Dhārma-Kāya* fără naștere, pe calea Marelui Drum Ascendent¹⁷.

Iată modul de aplicare: cel mai bine este să fie prezent guru care i-a dat, în timpul vieții, instrucțiunile ori directivele decedatului. Dacă el nu poate fi prezent, se va apela la un frate de Credință sau, la nevoie, la un om instruit în aceeași credință. Dacă nici una dintre aceste persoane nu poate veni, atunci se va apela la cineva care poate să citească distinct acest *Thödol* de mai multe ori. Și astfel, acela îi va reaminti dispărutului ceea ce el a mai auzit din confruntare, astfel încât va putea recunoaște

această Lumină Fundamentală și, fără nici o îndoială, să obțină Eliberarea.

Iată timpul aplicării metodei:

Când respirația încetează, forța vitală va fi deja coborâtă în centrul nervos al Cunoașterii¹⁸ și „Cunoscătorul”¹⁹ va experimenta Lumina Clară a condiției naturale²⁰.

Atunci, forța vitală²¹ fiind rejectată descendent de-a lungul nervilor psihici drept și stâng²², începutul stării intermediare va avea loc curând.

Aceste directive trebuiesc aplicate înainte ca forța vitală să se răspândească în nervul stâng, după ce a traversat centrul nervos al ombilicului.

În general, timpul necesar acestei mișcări a forței vitale ține atât cât respirația încă există, aproximativ cât să iei masa²³.

Iată modul de aplicare:

Când respirația e pe punctul, de-a înceta, e preferabil ca transferul să fi fost deja făcut, dar dacă a fost ineficace, trebuie pronunțată ; parola: „O, nobil fiu (numele), a venit pentru tine vremea să cauți Calea. Suflul tău va înceta. Al tău *guru* te-a înfățișat Luminii Clare. Acum o vei cunoaște în Realitatea ei, în starea *Bardo*, acolo unde toate lucrurile sunt precum cerul senin și fără nori și unde inteligența pură și fără pată e asemenea unei vacuități transparente, fără circumferință și centru. În acest moment, cunoaște-te, tu însuși, și rămâi în această stare. Eu însumi, acum, te fixez în această confruntare”.

O dată citită, ea trebuie repetată de mai multe ori la urechea muribundului, înainte de-a înceta respirația, pentru a o imprima în spirit.

Dacă respirația e pe cale de-a înceta, muribundul trebuie întors pe partea dreaptă, în poziția numită poziția leului culcat. Pulsul arterelor (în dreapta și stânga gâtului) trebuie comprimat.

Dacă muribundul are tendința de-a dormi, ori îl cuprinde somnul, faptul trebuie evitat și, pentru asta, arterele trebuiesc presate încet, dar ferm²⁴. Astfel, forța vitală nu va putea reveni în nervul median²⁵ și se va duce în mod sigur prin deschizătura Brăhmanică²⁶. Acum trebuie făcută adevărata confruntare.

În acest moment, prima percepție în *Bardo* a Luminii Clare a Realității, a spiritului perfect *Dhārma-Kāya* e simțită de toate ființele.

Timpul intervalului dintre încetarea expirației și a inspirației e cel pe parcursul căruia forța vitală rămâne în nervul median²⁷. De obicei se spune cu atunci cunoașterea²⁸ s-a șters. Durata acestei stări e incertă. Ea depinde de constituția bună sau rea, de nervi și de forța vitală. Chiar și la cei ce n-au avut decât o mică experiență practică a stării stabile și liniștite *dhyāna* ori la cei cu nervi calmi, acest moment durează mult²⁹.

Pentru a determina confruntarea, repetarea vorbelor de mai sus adresate muribundului trebuie făcută până când un lichid gălbui începe să apară în diferitele deschideri ale corpului.

La cei ce au dus o viață urâtă, sau la cei cu nervi dezechilibrați, starea despre care s-a vorbit nu durează mai mult de cât ai bate din palme. La ceilalți, poate dura timpul de-o masă.

În diferite *Tantra* se spune că această stare de sincopă durează în jur de trei zile și jumătate. Multe alte tratate religioase spun de patru zile, timp în care' această înfățișare cu Lumina Clară trebuie continuată.

Iată modul de aplicare:

Dacă muribundul e capabil să recunoască el însuși simptomele morții, ar fi trebuit să fi folosit deja aceste cunoștințe³⁰. Dacă nu e capabil, un guru, un *shishya* sau un frate de Credință cu care muribundul a fost unit vor rămâne după el să-i imprime în spirit simptomele morții care apar în ordine și să-i repete³¹:

„Acum vine momentul în care pământul se scufundă în apă“³².

Când toate simptomele sunt pe punctul de a se sfârși, pronunță cu voce joasă la urechea muribundului următoarea poruncă:

„O, nobil fiu (sau dacă e preot: O, Venerabil Stăpân),, nu lăsa spiritul să ți se distragă”.

Dacă e frate de Credință sau altă persoană, cheamă-l pe nume și-i spune:

„O, nobil fiu, ceea ce se numește moarte pentru tine a venit, acum ia hotărârea: aceasta e ora morții mele, Bucurându-mă de avantajele ei, voi acționa pentru binele tuturor ființelor conștiente ce populează imensitățile nelimitate ale cerurilor, în scopul de a obține starea perfectă a lui Buddha, prin iubirea' și compasiunea ce-o voi revărsa asupra lor, dirijându-mi eforturile concentrate către singura Perfecțiune”. Spune mai departe: „Dirijându-ți de asemenea gândurile - chiar în momentul în care *Dhārma-Kāya* a Luminii

Clare, în starea de după moarte, poate fi perceput pentru binele tuturor ființelor conștiente - încearcă să recunoști că te afli în această stare și ia hotărârea de a obține cel mai mare bine din această Stare a Marelui Simbol³³ în care te afli, gândind: „Chiar dacă nu pot să o realizez, voi recunoaște acest *Bardo* și, transformându-mă în stăpân al Marelui Corp de contopire în *Bardo* voi apărea în câteva (forme) pentru beneficiul tuturor ființelor existente³⁴. Voi servi ființele sensibile, infinite ca număr, așa cum cerul n-are margini”. Ținându-te legat de această hotărâre, va trebui să încerci să-ți amintești practicile de devoțiune pe care le obișnuiai în timpul vieții³⁵. “

Cititorul va spune aceasta cu buzele apropiate de urechea muribundului și le va repeta distinct ca să le imprime bine în el, împiedicându-i spiritul să rățăcească chiar și pentru un moment.. Când expirația a încetat de tot, nervul somnului îi va fi apăsător tare, iar dacă el e un *lāma* sau o persoană înaltă sau mai bine instruită decât tine, i se vor spune cu putere cuvintele: „Cucernic Stăpân, pătrunzi acum în Lumina Clară Fundamentală. Încearcă să rămâi în starea experimentată în acest moment”.

Pentru alte persoane, cititorul va face confruntarea astfel: „O, nobil fiu (numele), ascultă. Acum suportă radiația Luminii Clare a Realității Pure. Recunoaște-o. O, nobil fiu, cunoașterea ta de acum³⁶, vidă în realitate, fără caracteristici și culori, de natură vidă, e Adevărata Realitate, Bunătatea Universală³⁷.”

„Inteligența ta, vidă din natură, dar nu privită ca vidul neantului, ci ca însăși inteligența neîngrădită, e conștiința³⁸ însăși: Buddha cel universal bun³⁹.”

Propria ta conștiință e ne-formată în ceea ce este ea, în adevărul vid și în inteligența strălucitoare și veselă, care sunt inseparabile între ele. Uniunea lor e *Dhārma-Kāya*: starea perfecteii iluminări⁴⁰. ”

„Propria ta conștiință, strălucitoare, vidă și inseparabilă de Marele Corp al Splendorii, n-are nici naștere, nici moarte și nu este altceva decât imuabila Lumină *Amitābha Buddha*⁴¹. ”

„Această Cunoaștere e îndestulătoare. A recunoaște vidul propriei tale inteligențe ca pe starea lui Buddha și considerarea acesteia ca pe propria ta conștiință, aceasta înseamnă să te menții în spiritul divin⁴² al lui Buddha⁴³. ”

Acestea trebuiesc repetate distinct și clar de trei sau de șapte ori. Ele vor aminti spiritului muribundului învățătura confruntării, dată în timpul vieții de al său guru. În al doilea rând, asta va determina recunoașterea conștiinței dezgolite ca fiind Lumina Clară. Și în al treilea rând, recunoscându-și esența, muribundul se va uni pe vecie cu *Dhārma-Kāya* și Eliberarea va fi asigurată⁴⁴. ”

Instrucțiuni despre a doua etapă din Chikhai Bardo: Lumina Clară secundară văzută imediat după moarte

Lumina Clară primordială, dacă a fost recunoscută, a dus la atingerea Eliberării. Dar, dacă există teama să nu o fi recunoscut, este sigur că defunctul va vedea sclipind Lumina Clară secundară care va apare cam după „cât timp să iei masa”, după încetarea expirației⁴⁵.

În funcție de *karma* bună sau rea, forța vitală coboară în nervul drept sau stâng și iese printr-una din descinderile corpului⁴⁶. Urmează o stare de luciditate a spiritului⁴⁷.

Starea în Lumina Clară Primordială poate să dureze „timpul unei mese”, în funcție de condiția bună sau rea a nervilor și de studierea confruntării efectuată pe parcursul vieții.

Când Principiul Conștient iese din corp, se întreabă: „Sunt mort sau nu?” Nu poate să-și dea seama; îi vede pe cei apropiați lui, anturajul, așa cum îl vedea înainte. Le ascultă plânsetele. Iluziile karmice de groază încă nu apar, nici aspirațiile sau experiențele produse de Stăpânii Morții⁴⁸.

În acest interval, *Lāma* sau cititorul trebuie să urmeze pas cu pas direcțiile *Thödol-ului*.

Există adepți ai etapei perfecțiunii și ai etapei viziunii. Dacă adresarea se face la un adept, al etapei perfecțiunii, el va fi chemat de trei ori pe nume și i se vor repeta de mai multe ori parolele confruntării cu Lumina Clară, citite la primul capitol. Dacă e adept al etapei viziunii, i se vor citi

rugăciunile de introducere și textul Meditației asupra divinității sale tutelare⁴⁹, apoi i se va spune:

„O, nobil fiu, meditează la divinitatea ta protectoare (precizează numele divinității)⁵⁰. Nu fi distras. Concentrează-ți spiritul asupra zeului tutelar. Meditează la el ca și cum ar fi reflexul lumii în apă, apărând, dar inexistent în sine. Meditează la el ca și când ar fi o ființă cu corp fizic“.

Astfel, cititorul va imprima această idee în spiritul mortului. Dacă mortul e o ființă obișnuită, spune:

„Meditează la marele Stăpân al Compasiunii“⁵¹.

Astfel confrunțați, chiar și cei pe care-i credeam incapabili să recunoască *Bardo* (fără ajutor), fără îndoială îl vor recunoaște.

Persoanele care, în timpul vieții, au studiat Confruntarea cu un *guru* dar nu sunt familiarizați cu ea, nu vor putea recunoaște singuri *Bardo*. Un *Guru* sau un frate de Credință va trebui să-i ajute în aceste momente⁵².

De asemenea, unii care sunt antrenați în învățătură, nu pot să reziste mental iluziei, din cauza unei morți prea violente. Pentru ei, instruirea e, de asemenea, absolut necesară.

Mai există persoane antrenate în învățătură, care însă au meritat să treacă prin stările de existență mizerabilă datorită carențelor în ceea ce privește voința sau îndeplinirea onestă a obligațiilor esențiale. Pentru ei, de asemenea, instrucțiunile sunt absolut necesare.

Dacă prima etapă *Bardo* a fost sesizată imediat, e mai bine. Dacă nu, prin aplicarea corectă a aducerii aminte (mortului) în a doua etapă, intelectul va fi trezit și eliberarea va putea fi atinsă.

Pe timpul celei de-a doua etape *Bardo*, corpul se află în starea numită „corpul strălucitor al iluziei”⁵³.

Neștiind dacă e mort sau nu, el intră într-o stare de luciditate⁵⁴. Dacă instrucțiunile sunt aplicate mortului cu succes, în această stare, *karma* nu-i va putea împiedica⁵⁵ întâlnirea cu Realitatea-Mamă și cu Realitatea de descendență⁵⁶. Așa cum razele de soare împrăstie tenebrele, Lumina Clară împrăstie puterea karmei.

Ceea ce se numește a doua etapă *Bardo* se ivește, luminând corpul-gând⁵⁷. „Cunoscătorul” rămâne în locurile în care activitățile i-au fost limitate. Dacă în acest moment această învățătură specială a fost eficace aplicată, scopul e atins. Căci încă nu și-au făcut apariția iluziile karmice care să hărțuiască mortul și să-i întoarcă de la scopul său de atingere a iluminării.

PARTEA A DOUĂ BARDO AL EXPERIENȚEI REALITĂȚII

Instrucțiuni preliminare referitoare la experiența Realității din timpul celei de-a treia etape numită Chönyid Bardo în care apar viziunile karmice

Dacă Lumina Clară primordială nu a fost recunoscută însă a fost recunoscută Lumina Clară secundară, Eliberarea va fi atinsă. Dacă, dimpotrivă, Eliberarea nu s-a produs, atunci ceea ce se numește al treilea *Bardo*, sau *Chönyid Bardo* începe.

În acest al treilea Bardo apar iluziile karmice. Este deosebit de important ca marea confruntare din *Chönyid Bardo* să fie citită, ea având o mare putere binefăcătoare.

În acest moment defunctul observă că partea lui de mâncare e pusă deoparte, corpul îi este dezbrăcat, pătura lui de așternut e măturată⁵⁸. Poate auzi planșetele și gemetele prietenilor, părinților săi și pe deasupra îi poate vedea, le ascultă chemările, însă cum ei nu pot ști că le răspunde, e nemulțumit.

Acum, sunete, lumini, raze se manifestă în fața lui provocându-i teama, frica și groaza și producându-i multă oboseală. E momentul când confruntarea cu *Bardo* al realității trebuie aplicată.

Cheamă mortul pe nume și, corect, distinct, dă-i următoarele explicații:

„O, nobil fiu, ascultă cu atenție și fără distragere. Există șase stări *Bardo* care sunt: starea naturală *Bardo* a momentului concepțiunii⁵⁹; *Bardo* al stării visurilor⁶⁰; *Bardo* al echilibrului extatic în timpul mediațiilor profunde⁶¹; *Bardo* al momentului morții⁶²; *Bardo* al experienței realității⁶³; *Bardo* al procesului invers al existenței sangsarice⁶⁴. Acestea sunt cele șase stări.

O, nobil fiu, acum experimentezi trei *Bardo*: *Bardo* al momentului morții, *Bardo* al experienței realității și *Bardo* al căutării renașterii. Dintre acestea ai experimentat până ieri *Bardo* al momentului morții. Cu toate Cei Lumina Clară a Realității a strălucit deasupra ta, n-ai putut să te contopești cu ea și acum trebuie să rătăcești pe aici. În prezent experimentezi *Chönyid Bardo* și apoi *Sidpa Bardo*.

Observă cu perfectă atenție ceea ce ți-am arătat și rămâi ferm.

O, nobil fiu, ceea ce se numește moarte, acum a venit. Părăsești această lume, dar nu ești singurul; moartea vine pentru toți. Nu rămâne atașat de această viață prin sentimente și slăbiciune. Chiar dacă, datorită slăbiciunii, vei rămâne legat, puterea de a rămâne aici n-o ai. Nu vei obține nimic altceva decât rătăcirea prin *Sangsāra*⁶⁵. Nu te atașa, nu fi slab. Amintește-ți de prețioasa Trinitate⁶⁶.

O, nobil fiu, dacă în *Chönyid Bardo* te asaltează frica sau groaza, nu uita aceste cuvinte

și, păstrându-le semnificația în inimă, mergi mai departe, în ele găsești secretul vital al cunoașterii.

„Vai! Când Experiența Realității strălucește deasupra mea⁶⁷, toate gândurile de frică, groază, teamă sunt înlăturate;

Fie ca eu să pot recunoaște toate aparițiile ca reflexii ale propriei mele conștiințe;

Fie ca să le pot recunoaște ca fiind de natură apariții din *Bardo*;

În momentul foarte important al realizării unei mari finalități;

Fie ca eu să nu mă tem de grupurile de Divinități liniștite și iritate care sunt propriile mele configurații-gânduri “⁶⁸.

Repetă aceste cuvinte clar și, amintindu-ți de semnificația lor când le repeți, mergi înainte.

Prin acest mijloc, pentru orice viziuni de teamă sau groază care îți apar, recunoașterea e sigură; și nu uita secretul vital pe care îl închid aceste cuvinte.

O, nobil fiu, în momentul în care corpul și spiritul tău s-au separat, ai cunoscut strălucirea Adevărului Pur subtil, scânteietor, strălucitor, fermecător, glorios și extraordinar, impresionant, cu aspectul unei năluci trecând pe deasupra unui peisaj de primăvară, într-o continuă curgere de vibrații. Nu fi nici copleșit, nici îngrozit, nici înfricoșat. Ea este doar radiația propriei și adevăratei tale naturi. Încearcă să o recunoști.

Din centrul acestei radiații va ieși un sunet natural al Realității, răbufnind ca o rafală de tunete simultane. Este sunetul natural al propriei și adevăratei tale ființe. Nu fi copleșit, nici

îngrozit, nici înspăimântat. Corpul pe care îl posezi acum este numit corpul-gând al înclinațiilor⁶⁹.

Încearcă să recunoști în acestea *Bardo*.

O, nobil fiu, dacă nu-ți recunoști propriile configurații-gânduri cu toate mediațiile și devoțiunile făcute în lumea umană - dacă nu ai înțeles prezenta învățătură - strălucirile te vor copleși, sunetele te vor umple de teamă, razele te vor îngrozi.

Dacă nu cunoști această cheie absolută a tuturor învățăturilor - nefiind capabil de a recunoaște sunete, lumini și raze - vei lua calea rătăcirii prin *Sangsāra*.

APARIȚIA DIVINITĂȚILOR LINIȘTITE DIN PRIMA PÂNĂ ÎN A ȘAPTEA ZI

Presupunând că defunctul e obligat de propria *karma* (ceea ce se întâmplă în majoritatea cazurilor) să traverseze cele patruzeci și nouă de zile de existență în *Bardo*, cu toate frecvențele confruntări care îi sunt citite, judecățile și pericolele pe care va trebui să le înfrunte și să le învingă în cele șapte zile de apariție a Divinităților Liniștite sunt explicate aici în detaliu.

Textul fixează prima dintre cele șapte zile în momentul în care, normal, defunctul realizează faptul că este mort și că se află pe drumul renașterii; această zi cade după trei zile și jumătate sau patru de la deces.

Ziua întâi

O, nobil fin, ai fost în sincopă în ultimele patru zile. Imediat, ce vei ieși din acest neant te vei întreba: „Ce a venit?” Fă în așa fel încât să poți recunoaște *Bardo*. În acest moment, *Sangsāra* va fi tulburată⁷⁰, iar fenomenele aparente pe care le vei vedea vor fi radiații ale zeităților⁷¹ Cerurile îți vor apărea de un albastru închis.

Atunci, din Regatul Central numit „forța plămăduitoare de sămânță”⁷², *Bhagavān Vairochana*⁷³ de culoare albă, așezat pe tronul de pe Leu, purtând în mână roata cu opt spițe și îmbrățișat de Mama Spațiului Ceresc⁷⁴ se va manifesta în tine.

El este agregatul materiei construită în starea primordială care e lumina albastră⁷⁵. Înțelepciunea *Dharma-Dhātu* de culoare albastră strălucitoare, transparentă, splendidă, fermecătoare, va izbucni către tine din inima lui *Vairochana*, Tatăl-Mama⁷⁶ și te va izbi cu o lucire atât de puternică încât cu greu vei fi capabil că o suporti cu privirea.

Împreună cu această lumină va luci și o lumină ternă, albă venind de la *deva*-i, ce te va bate în față.

Prin puterea relelor karmice, splendida lumină albastră a înțelepciunii *Dharma-Dhātu* va naște în tine frică și groază, iar tu vei fugi de ea. Vei simți preferință pentru lumina spălăcită albă a *deva*-ilor.

În acest moment nu trebuie să te înspăimânti de divina lumină albastră ce-ți va apare strălucitoare, fermecătoare, splendidă, nu trebuie

să fii surprins de ca. Căci e lumina lui *Tathāgata*⁷⁷, numită Lumina înțelepciunii *Dharma-Dhātu*.

Pune-ți credința în ea, crede în ea, roagă-te și gândește profund că e lumina ieșită din inima lui *Bhagavān Vairochana* venit pentru a te conduce prin locurile grele din *Bardo*⁷⁸. Această lumină e lumina grației lui *Vairochana*.

Nu te simți atras de lumina spălăcită a *deva*-ilor. Nu fi atașat, nu fi slab. Dacă rămâi atașat, vei rătăci prin ținuturile *deva*-ilor și vei fi azvârlit în vârtejurile celor Șase *Loka*. Și asta ar însemna o întrerupere a drumului tău către Eliberare. Nu privi acea lumină spălăcită, privește lumina albastră, strălucitoare cu credință profundă, concentrează-ți fierbinte toate gândurile către *Vairochana* și repetă după mine:

„Vai! am tot rătăcit prin *Sangsāra* datorită unei mari prostii;

Pe drumul vesel al luminii înțelepciunii *Dharma-Dhātu*,

Fie ca *Bhagavān Vairochana* să mă conducă;

Fie ca Divina Mamă a Spațiului infinit să mă urmeze;

Fie ca eu să pot fi condus în siguranță de-a lungul capcanelor din *Bardo*;

Fie ca eu să fiu adus în starea Desăvârșitului. Buddha⁷⁹“.

Spunând aceasta cu credință umilă și profundă, te vei topi în haloul curcubeului de lumină al inimii lui *Vairochana* și vei obține starea lui Buddha în *Sambogha-Kāya*, regatul central al Densei Concentrări⁸⁰.

Ziua a doua

Se poate întâmpla ca, în ciuda acestei confruntări, mortul, prin forța mâniei sau a karmei sale obscure, alarmat de vederea luminii splendide, să fugă sau să se lase dominat de iluzii, cu toate parolele date.

În acest caz, în ziua a doua, *Vajra-Sattva* și zeitățile care îl înconjoară pe mortul care merită infernul, vor veni să-i întâlnească.

Pentru confruntare trebuie chemat mortul pe nume și spus:

„O, nobil fiu, ascultă fără distragere. În ziua a doua, forma pură a apei va străluci ca o lumină albă. În acest moment,, din regatul înțelepciunii predominante care e regatul albastru închis din est, *Bhagavān Akshobhya Vajra-Sattva*⁸¹ de culoare albastră, ținând în mână dorje-le⁸² cu cinci brațe, așezat pe tronul de pe elefant și îmbrățișat de Mama *Māmaki*⁸³ îți va apărea înconjurat de *Bodhisattva-ii: Kshitigarbha*⁸⁴ și *Maitreya*⁸⁵ împreună cu *Bodhisattva* feminini; *Lasema* și *Pushpema*⁸⁶. Aceste șase divinități buddhiste îți vor apărea. Agregatul principiului tău conștient⁸⁷ în forma sa cea mai pură, „înțelepciunea asemănătoare Oglinzii” va străluci ca o lumină clară, radioasă și albă, ieșită din inima lui *Vajra-Sattva*, Tatăl-Mama⁸⁸. Atât de fermecătoare, strălucitoare și transparentă, încât cu greu vei putea să o privești, această lumină care va țâșni spre tine.

O ternă lumină gri-întunecat, venită dinspre infern va apărea alături de lumina „înțelepciunii

asemănătoare unei Oglinzi" te va izbi de asemenea. Atunci, prin forța mâinii, vei fi surprins și înspăimântat de lumina albă și vei vrea să fugi; te vei simți atras de lumina ternă spălăcită gri-închis a infernului. Fă așa încât să nu fi înspăimântat de lumina albă strălucitoare, fermecătoare și transparentă. Recunoaște-o ca fiind cea a înțelepciunii. Dăruiește-i credința umilă și profundă. Este lumina grației lui *Bhagavān Vajra-Sattva*. Gândește-te cu credință: „îmi voi găsi refugiul în ea” și roagă-te. Îl ai în față pe *Bhagavān Vajra-Sattva*, venit să te întâmpine și să te salveze de frica și ororile din *Bardo*. Crede în Lumina lui căci ea este „Cârligul razelor grației” cu ajutorul⁸⁹ căruia *Vajra-Sattva* te va salva.

Nu fi atras de terna lumină gri-întunecat a infernului. Ea este *karma* rea acumulată de mânia violentă care a deschis acest drum. Dacă urmezi această atracție, vei cădea în lumile-infern unde vei avea de îndurat o mare mizerie, fără termen precis de scăpare.

Aceasta e o întrerupere pentru a te opri din drumul Eliberării, nu privi în jurul tău, evită mânia⁹⁰. Nu fi atras de toate acestea, nu fi slab. Crede în Lumina albă fermecătoare și strălucitoare și, punându-ți toată simțirea în *Bhagavān Vajra-Sattva*, spune:

„Vai! în momentul în care rătăcesc prin *Sangsāra* prin puterea furiei violente.

Pe drumul luminos al înțelepciunii asemănătoare unei Oglinzi.

Fie ca eu să fiu călăuzit de *Bhagavān Vajra-Sattva*,

Fie ca Divina Mama *Māmaki* să mă însoțească și să mă protejeze;

Fie ca eu să fiu condus în siguranță printre piedicile din *Bardo*;

Și fie ca eu să fiu așezat în starea desăvârșită a lui Buddha".

Spunând acestea cu o credință umilă și profundă, te vei topi în haloul curcubeului lui *Bhagavān Vajra-Sattva* și vei obține starea lui Buddha în *Sambogha-Kāya* a regatului de est, numit regatul Fericirii Supreme.

Ziua a treia

Se întâmplă ca, în ciuda acestei confruntări, datorită greutății relelor karmice și a orgoliului, unii morți să scape „cârligul razelor grației”. Pentru ei, *Bhagavān Rthna-Sambhava*⁹¹, împreună cu zeitățile ce-l însoțesc de-a lungul drumului luminos al lumii umane, vor veni să-i întâmpine în a treia zi.

Strigând din nou mortul pe nume, rostește confruntarea astfel:

O, nobil fiu, ascultă fără distragere. În ziua a treia, forma primordială a elementului pământ va străluci ca o lumină galbenă. În acest moment, dinspre regatul de sud, al gloriei, *Bhagavān Ratna-Sambhava*, de culoare galbenă, ținând în mână un giuvaer, așezat pe tronul de pe cal și îmbrățișat de Mama Divină *Sangyai-Chanma*⁹² va veni spre tine în toată strălucirea lui. Cei doi *Bodhisattva: Ākāsha-Garbha*⁹³ și *Samanta Bhadra*⁹⁴ urmați de *Bodhisattva* feminini *Mahlaima* și

*Dhupema*⁹⁵, - în total șase forme bodhice - vor străluci deasupra ta într-un halou de curcubeu. Agregatul atingerii în forma lui primordială va fi reprezentat prin lumina galbenă a înțelepciunii de Egalitate. Această lumină de un galben fermecător, glorios, din globuri și globuri satelit de raze, atât de clară, atât de strălucitoare încât ochiul cu greu poate să o privească, va țâșni spre tine.

Lângă ea, o ternă lumină albastră-gălbuie, reflex al lumii umane, te va izbi în inimă în același timp cu lumina înțelepciunii.

Atunci, prin forța egoismului, vei simți teama de lumina galbenă strălucitoare și vei vrea să fugi de ea. Vei fi, dimpotrivă, atras de lumina spălăcită albastră-gălbuie a lumii umane. În acel moment, nu te teme de fermecătoarea lumină galbenă, transparentă, recunoaște-o ca fiind cea a înțelepciunii; păstrându-ți spiritul resemnat, crede în ea cu tărie și umilință. Dacă ești capabil să o recunoști ca pe radiația propriului tău intelect - chiar dacă nu ai practicat umilința, credința și ruga - divinul corp al Luminii se va topi împreună cu tine, inseparabil, și tu vei obține starea lui Buddha.

Dacă nu poți recunoaște radiația propriei tale inteligențe, gândește cu credință: „Aceasta este radiația grației lui *Bhagavān Ratna-Sambhava*. Îmi voi găsi refugiu în ea.” Și roagă-te, căci ea e „cârligul razelor grației” al lui *Bhagavān Ratna-Sambhava*; crede în această lumină.

Nu fi atras de lumina ternă albastru-gălbuie a lumii umane. Căci ea e acumularea înclinațiilor și

a violentului, tău egoism care au deschis acest drum. Dacă ești atras, te vei renaște în lumea umană și vei avea de îndurat nașterea, bătrânețea, boala și moartea. Nu vei avea șanse de a scăpa de la scufundarea în existența omenească.. Aceasta e doar o întrerupere pentru a te opri din drumul Eliberării. Nu privi nicăieri, înlătură-ți egoismul, abandonează înclinațiile, nu fi atras către toate lucrurile acestea, nu fi slab. Fă în așa fel încât să crezi în lumina strălucitoare și fermecătoare. Concentrează-ți cu ardoare gândurile la *Bhagavān Ratna-Sambhava* și spune:

„Vai, în momentul în care rătăcesc prin *Sangsāra* din cauza forței egoismului,
Pe drumul înțelepciunii de egalitate,
Fie ca *Bhagavān Ratna-Sambhava* să mă primească.

Fie ca Divina Mamă, „Ea care are ochiul lui Buddha” să mă urmeze.

Fie ca eu să fiu condus în siguranță de-a lungul picioarelor din *Bardo*;

Și fie ca eu să fiu așezat în starea desăvârșită a lui Buddha. “

Spunând acestea cu profundă umilință, te vei topi în haloul curcubeului inimii lui *Bhagavān Ratna-Sambhava*, Divinul Tatăl-Mama și vei atinge starea lui Buddha în *Sambogha-Kāya* al regatului de sud, plin de Glorie.

Ziua a patra

Prin aceste confruntări, oricât de slabe ar fi facultățile mentale, Eliberarea va fi atinsă fără

îndoială. Totuși, în pofida acestor sfaturi repetate, sunt mulți aceia care și-au creat multe rele în *karma*, sau nu au voința, sau, în sfârșit, n-au meritat o mai mare dezvoltare; ci sunt incapabili de recunoaștere. Ignoranța, relele karmice cauzate de cupiditate și avariție îi determină să fie înfricoșați de sunete și raze și fug.

Dacă mortul face parte din aceștia, în ziua a patra, *Bhagavān Amitābha*⁹⁶ și divinitățile ce-l înconjoară, urmați de lumina din *Preta-Loka* determinată de avariție și atașament vor veni simultan să-i primească.

În acest caz, cheamă-l din nou pe mort pe nume și spune: „O, nobil fiu, ascultă fără distragere. În ziua a patra, lumina roșie care e forma primară a elementului „foc“ va străluci.

În acest moment, din Regatul occidental și roșu al Fericirii, *Bhagavān Buddha Amitābha*, de culoare roșie, ținând în mână un lotus, așezat pe tronul de pe păun și îmbrățișat de Divina Mamă *Gökarmo*⁹⁷ va apare în fața ta împreună cu *Bodhisattva*-ii: *Chenrazi*⁹⁸ și *Jampal*⁹⁹ și *Bodhisattva* feminini: *Ghirdima*¹⁰⁰ și *Āloke*. Aceste șase corpuri iluminate vor străluci în fața ta într-o aureolă de lumini.

Forma primitivă a agregatului senzațiilor, reprezentat prin lumina roșie a înțelepciunii de discernământ total^{1*} de un roșu strălucitor, splendid, fermecător, ieșită din inima Divinului Tată-Mamă *Amitābha*, va țâșni către inima ta,

¹ * Sau „înțelepciunea de perspicacitate” - n. trad. l. rom.

(atât de strălucitoare, încât) cu greu vei putea s-o privești. Nu-ți fie teamă.'

Împreună cu această lumină a înțelepciunii, o ternă lucire roșiatică venită din *Preta-Loka* va licări de asemenea către tine. Fă așa încât să nu te simți atras de ea. Înlătură atașamentul și slăbiciunea. În acest moment, prin forța intensă a atașamentului, vei fi îngrozit de lumina roșie strălucitoare și vei fugi de ea. Te vei simți atras de lucirea spălăcită roșiatică din *Preta-Loka*.

Nu fi înfricoșat de splendida luminii roșie fermecătoare, transparentă, radioasă. Dacă poți recunoaște în ea înțelepciunea și dacă îți vei păstra spiritul resemnat, te vei topi în ea și vei atinge starea lui Buddha.

Dacă nu o poți recunoaște, gândește: „Sunt razele grației lui *Bhagavān Amitābha*, în care îmi voi găsi refugiul”; și roagă-te cu umilă credință. Este „cârligul razelor grației” lui *Buddha Amitābha*. Ai încredere, nu te îndepărta. Chiar dacă te îndepărtezi, Lumina te va urma, pentru că e inseparabilă de tine. Nu-ți fie teamă. Nu te simți atras de lucirea spălăcită din *Preta-Loka*. E lucirea cauzată de acumularea sentimentelor tale de atașament față de *Sangsāra*. Dacă rămâi atașat de ea vei cădea în lumea spiritelor nefericite și vei avea de îndurat o foame și sete insuportabile. Nu vei avea nici o șansă de a obține. Eliberarea în această stare¹⁰¹. Este o întrerupere care îți ascunde drumul Eliberării. Nu fi' atras de nimic, abandonează-ți tendințele obișnuite. Nu fi slab. Crede în strălucirea și fermecătoarea lumină

roșie. Concentrează-ți credința în *Bhagavān Amitābha*, Tatăl-Mama și spune:

„Vai! în momentul în care hoinăresc prin *Sangsāra* prin puterea marelui atașament,

Pe drumul radios al Cunoașterii de discernământ total,

Fie ca *Bhagavān Amitābha* să mă conducă,

Fie ca Divina Mamă „cea îmbrăcată în alb” să mă însoțească pentru a mă păzi;

Fie ca eu să fiu condus în siguranță de-a lungul piedicilor din *Bardo*

Și fie ca eu să fiu așezat în starea desăvârșită a lui Buddha.”

Gândind astfel, cu credința umilă și profundă, te vei topi în haloul curcubeului inimii lui *Bhagavān Amitābha* și vei atinge starea lui Buddha în *Sambogha-Kāya* a Regatului de vest, zis Regatul fericit.

Ziua a cincea

Este imposibil ca în felul acesta să nu fie eliberat.

Totuși, în ciuda acestei confruntări, anumite ființe însuflețite de o prea îndelungată legătură cu tendințele lor, devenite incapabile să-și abandoneze obișnuințele și, încărcate de relele karmice ale geloziei, sunt terorizate de sunete și de raze. „Cârligul razelor grației*” neputându-le apuca, ele ajung până într-a cincea zi.

Dacă face parte dintre aceste ființe, în această zi, *Bhagavān Amogha-Siddhi*¹⁰² înconjurat de divinitățile și de razele luminoase ale grației sale,

împreună cu lumina din *Asura-Loka* determinată de gelozie, va veni să-i primească. Confruntarea constă în chemarea mortului pe nume astfel:

„O, nobil fiu, ascultă fără distragere. În ziua a cincea, lumina verde a formei primitive a elementului „aer” va străluci deasupra ta.

În acest moment, din Regatul de nord al îndeplinirii fericite a celor mai bune acțiuni, *Bhagavān Buddha, Amogha-Siddhi* de culoare verde, ținând în mână dorje-le în forma de cruce¹⁰³, așezat pe tronul de pe harpiile zburătoare¹⁰⁴, îmbrățișat de Divina Mamă, Fidela *Dölma*¹⁰⁵ va străluci deasupra ta împreună cu însoțitorii lui, cei doi *Bodhisattva: Chagna-Dorje*¹⁰⁶ și *Dibpanamsel*¹⁰⁷ urmați de cei doi *Bodhisattva*, feminini, *Gandhema*¹⁰⁸ și *Nidhema*¹⁰⁹. Aceste șase forme bodhice vor străluci într-un halou de lumină.

Agregatul voinței în forma sa primitivă de lumină a înțelepciunii care poate realiza orice^{2*}, de un verde uluitor, transparent, radios, magnific și terifiant, înconjurată de globuri de radiații ieșite din inima Divinului Tată-Mamă *Amogha-Siddhi* ca o rază verde strălucitoare, te va izbi în inimă și cu greu vei reuși să o privești. Nu-ți fie teamă.

Ceea ce vezi este puterea naturală a înțelepciunii tale. Rămâi în ea, cu mare resemnare și cu toată imparțialitatea.

Împreună cu această lumină verde, o lucire ternă verde închis, produsă de sentimentele de

² * Sau „înțelepciunea încheierii misiunii” - n. trad. l. rom.

gelozie, va veni dinspre *Asura-Loka* să sclipească deasupra ta. Meditează la ea cu toată imparțialitatea, fără repulsie, fără atracție. Nu fi atașat de această lucire. Chiar dacă puterea ta mentală e slabă, nu avea afecțiune pentru ea.

Căci atunci, prin influența puternicei gelozii¹¹⁰, vei fi terorizat de strălucitoarea radiație de lumină verde și vei vrea să fugi. Te voi simți atras de lucirea spălăcită verde închis din *Asura-Loka*. Totuși nu te teme de lumina verde magnifică, transparentă, radioasă și fermecătoare; recunoaște-o ca fiind cea a înțelepciunii și, în această stare, permite spiritului tău să se fixeze în resemnare. Sau gândește: „Ea este cârligul razelor grației” lui *Bhagavān Amogha-Siddhi*, e înțelepciunea care realizează totul. Crezi în asta. Nu fugi.

Chiar dacă fugi, lumina verde te va însoți, căci e inseparabilă de tine. Nu-ți fie teamă de ea. Nu fi atras de lucirea ternă verde închisă de la *Asurā Loka*. Căci ea e *Karma* dobândită prin intensă gelozie, venită să te primească. Dacă te vei lăsa atras de ea, vei cădea în *Asurā Loka* unde va trebui să înduri insuportabila mizerie a certurilor și războaielor¹¹¹. Este o întrerupere pentru a te opri din drumul Eliberării. Abandonează-ți tendințele obișnuite. Nu fi slab. Crede în clarul verde fermecător și, concentrându-ți întreg gândul asupra Divinului Tată-Mamă *Bhagavān Amogha Siddhi*, spune:

„Vai! în momentul în care hoinăresc prin *Sangsāra*, prin forța intensei gelozii,

Pe drumul radios al înțelepciunii care realizează totul;

Fie ca *Bhagavān Amogha-Siddhi* să mă conducă;

Fie ca Divina *Mamă* și Fidela *Tara* să mă însoțească, pentru a mă apăra;

Fie ca eu să fiu condus în siguranță de-a lungul piedicilor din *Bardo*;

Și fie ca eu să fiu așezat în starea desăvârșită a lui Buddha. “

Gândind astfel cu toată credința și umilința, te vei topi în haloul de lumină a curcubeului din inima Divinului Tată-Mamă *Bhagavān Amogha-Siddhi* și vei atinge starea lui Buddha din *Sambogha-Kāya* din Regalul de nord al Bunelor acțiuni acumulate¹¹².

Ziua a șasea

Astfel fiind confruntat în fiecare etapă, oricât de slabe i-ar fi raporturile karmice, mortul ar fi trebuit să se recunoască într-una sau alta dintre ele. Totuși, cu toate frecvențele confruntări astfel făcute, o ființă cu tendințe puternice, căreia îi lipsesc obișnuința înțelepciunii și pura afecțiune pentru ca, poate fi târâtă înapoi prin puterea tendințelor sale personale rele, în pofida numeroaselor avertismente date. „Cârligul razelor grației” neputând-o apuca, această ființă poate rătăci pe căi coborâtoare datorită sentimentelor de teamă și groază pe care i le produc luminile și razele.

În acest caz, toți Divinii Tați-Mame ai celor cinci Ordine (*Dhyāni-Buddha*-ii) împreună cu însoțitorii lor vor lumina deasupra lui simultan. De asemenea, în același moment vor lumina lucirile venite din cele șase *Loka*.

Confruntarea se face chemând mortul pe nume și spunând:

„O, nobil fiu, până ieri, fiecare dintre Divinitățile celor cinci Ordine ți s-au arătat una după alta și ai fost confruntat cu ele, dar datorită influenței tendințelor tale rele ai fost speriat și terorizat și ai rămas până acum în *Bardo*.

Dacă ai fi recunoscut radiațiile celor cinci Ordine ale înțelepciunii ca fiind emanațiile propriilor tale configurații-gânduri, ai fi obținut starea lui Buddha din *Sambogha-Kāya* prin absorbirea într-un halou de curcubeu luminos într-unul dintre cele cinci Ordine Buddha. Dar privește acum fără distragere. Luminile celor cinci Ordine, numite Luminile Uniunii celor patru

înțelepciuni^{3*113} vor sosi acum pentru a te întâmpina. Fă în așa fel încât să le cunoști.

O, nobil fiu, în această a șasea zi, cele patru culori ale stării primordiale a celor patru elemente (apa, pământ, loc, aer) vor lumina deasupra ta simultan. În acest moment, din Regatul Central al Forței proiectoare de Germene, *Buddha*¹¹⁴

³ * Cele patru înțelepciuni (cunoașteri) asociate cu patru conștiințe eminente formează așa-numitul ansamblu „Marea Trezire”. Cefe patru cunoașteri sunt: cunoașterea de oglindă, cunoașterea «le perspicacitate, cunoașterea de egalitate și cunoașterea de încheiere a misiunii, Iată un fragment din Mahāvānasūtrāṅkāra:

„67. Cunoașterea de oglindă e neclintită; trei cunoașteri o au ca suport: cea de egalitate, cea de perspicacitate și cea de Încheiere a misiunii.

68. Cunoașterea de oglindă e lipsită de eu și de al meu, nelimitată în timp și spațiu, fără confuzie în ceea ce privește toate lucrurile ce se pot: cunoaște, niciodată ca nu se întoarce asupra ei însăși, căci este fără chip.

69. Fiind cauza care lansează toate cunoașterile (cele patru), o comparăm cu o mare mină de cunoașteri. Spunem oglinda deoarece în ea apar ca imagini reflectate bucurii, însușirile lui Buddha și cunoaștere.

70—71. Cunoașterea de egalitate în fa(a ființelor, dobândită în primul moment al deplinei înțelegeri a drumului viziunii, apoi purificată de-a lungul drumului practicii mistice, a pătruns adânc în nirvāna-fără-punct-de-sprijin când bodhisattva a atins Trezirea. O escortează în fiecare moment marea filantropie și marea compasiune. Ea se manifestă ființelor, după ale lor aspirații, prin imagini ale lui Buddha.

72. Cunoașterea de perspicacitate, fără să întâlnească vreodată obstacol în privința a ceea ce se poate cunoaște, e asemănătoare cu un tezaur de *samādhi* și formule mistice.

73. Ea manifestă toate energiile supranaturale din centrul ansamblului (*bodhisattva-ilor*); ca rețea toate îndoielile și revarsă ploaia Doctrinei.

74. Cunoașterea despre încheierea misiunii acționează în beneficiul ființelor tuturor universurilor prin apariții minunate, nelimitate și de neconceput.”

(Le Bouddhisme - par L. Silburn, Fayard 1977, pag. 271—272) v. și studiu introductiv - n. trad. l. rom.

Vairochana, Divinul Tată-Mamă și însoțitorii lui vor veni să strălucească deasupra ta.

Din Regatul de est al supremei bucurii, *Buddha Vajra-Sattva*, Divinul Tată-Mamă cu însoțitorii săi vor veni să strălucească deasupra ta.

Din regatul de sud al Gloriei, *Buddha Ratna-Sambhava*, Divinul Tată-Mamă și însoțitorii săi vor veni să strălucească deasupra ta.

Din Regatul Fericirii din vest, al Lotușilor îngrămădiți, *Buddha Amitābha*, Divinul Tată-Mamă și ai lui însoțitori vor veni să strălucească deasupra ta.

Din Regatul de nord al Bunelor acțiuni perfecte, *Buddha Amogha-Siddhi*, Divinul Tată-Mamă și însoțitorii săi vor veni într-un halou de Lumină ca să strălucească deasupra ta în acel moment.

O, nobil fiu, pe un cerc exterior, înconjurând cele cinci perechi de *Dhyāni Buddha*, cei (patru) Gardieni ai Porților, cei ce sunt mândri: Victoriosul¹¹⁵, Distrugătorul al Stăpânului Morții¹¹⁶, Regele cu gât de cal¹¹⁷, Urna de Nectar¹¹⁸ cu cele patru Gardiene ale Porților: Purtătoarea Ghimpelui¹¹⁹, Purtătoarea Capcanei¹²⁰, Purtătoarea Lanțului¹²¹, Purtătoarea Clopotului¹²², de asemeni Buddha al *Deva*-ilor numit: „Cel cu putere Supremă”¹²³, Buddha al *Asura*-ilor numit: „Țesătura Solidă”¹²⁴, Buddha al Omenirii numit „Leul *Shākya*-ilor”, Buddha al lumii animale numit „Leul neclintit”, Buddha al *Preta*-ilor numit: „Cel cu gura de flacăra” și Buddha al lumilor inferioare numit: „Regele Adevărului”¹²⁵; (aceștia), cei 8 Tați-Mame gardieni ai Porților și cei 6 Stăpâni,

Victorioși, vor veni de asemenea să strălucească deasupra ta.

Tatăl universal bun și mama universal bună¹²⁶, marii strămoși ai tuturor *buddha-ilor*, *Samanta-Bhadra* (și *Samanta-Bhadra*), Divinul Tată și Divina Mamă, aceștia doi îți vor apărea de asemenea, strălucitori. Aceste 42 de zeități perfecte ieșite din inima ta, zămislite din iubirea pură, vor veni să strălucească. Recunoaște-le.

O, nobil fiu, aceste regate nu provin din exterior. Ele vin din cele patru diviziuni ale inimii tale care, împreună cu centrul, dau cele cinci direcții. Vor ieși din inima ta și vor străluci deasupra-ți.

Și nici zeitățile nu vin din altă parte decât din tine însuși; ele există dintotdeauna în facultățile proprii tale inteligente¹²⁷. Încearcă să le cunoști această natură.

O, nobil fiu, talia acestor divinități nu e nici mare, nici mică (ci) proporțională. (Ele au) fiecare ornamentele lor, culorile, atitudinile, tronurile și emblemele lor.

Aceste zeități sunt împărțite în grupe de câte cinci perechi, fiecare dintre grupe fiind înconjurată de un cvintuplu cerc de radiații, *Bodhisattva*-ii masculini luând parte la Natura Divinului Tată și *Bodhisattva*-ii feminini la aceea a Divinei Mame. Toate aceste conclave divine vor străluci deasupra ta într-un conclav unic și complet¹²⁸. Ele sunt divinitățile tale tutelare¹²⁹ personale. Astfel să le recunoști.

O, nobil fiu, din inima Divinilor Tați-Mame ai Celor Cinci Ordine, razele luminilor celor Patru

înțelepciuni unite, extraordinar de clare și frumoase, ca țesute din raze de soare, vor veni să strălucească deasupra ta și să-ți înflorească inima.

Pe această cale a Luminii vor veni să strălucească magnifice globuri de lumină albastră trimitând raze: înțelepciunea *Dharma-Dhātu* (ea însăși), fiecare rază apărând ca un bol de peruzea tulburat, înconjurat de globuri asemănătoare, de talie mai fină. Magnific, fermecător, radios, transparent, fiecare rază își sporește măreția prin cele cinci mici globuri încolțite jur-împrejur de cinci stele de lumină de aceeași natură, nelăsând nici centrul și nici marginile lipsite de splendoarea globurilor mari și mici.

Din inima lui *Vajra-Sattva*, albul jet de lumină al înțelepciunii ca Oglinda, alb, transparent, măreț și fermecător, măreț și înspăimântător, cu mult mai măreț din pricina globurilor înturnate de alte globuri de lumină transparentă și radioasă, strălucind fiecare ca o oglindă fermecătoare, va veni deasupra ta să strălucească.

Din inima lui *Ratna-Sambhava*, galbenul jet de lumină al înțelepciunii de Egalitate, cu galbene globuri ca revărsate din aurul cupelor, împresurate de globuri mai mici și-acestea asemeni, de altele, cu-atât mai fine, va veni deasupra să-ți strălucească.

Din inima lui *Amitābha*, străveziul jet de lumină al Înțelepciunii Atotștiutoare din care globuri tremurate de mărgănean împrăstie razele înțelepciunii, neînchipuit de strălucitoare și de fermecătoare, fiecare încununată de cinci globuri din aceeași plămadă, nelăsând nici miezul, nici

marginile lipsite de splendoarea globurilor satelite, cu mult mai mici, va veni deasupra ta să strălucească.

Toate vor veni deodată deasupra inimii tale să strălucească.

O, nobil fiu, toate aceste radiații¹³⁰ sunt cele ale propriilor tale facultăți intelectuale, venite să strălucească deasupra ta. Ele nu sosesc din exterior. Nu fi atras către ele, nu fi slab sau înfricoșat, ci așează-te în lumea „non-formării gândurilor”¹³¹. În această stare, toate formele, toate radiațiile se vor topi în tine și vei atinge starea lui Buddha.

Jetul de lumină verde al înțelepciunii Acțiunilor perfecte nu va străluci deasupra ta, deoarece facultatea înțelepciunii intelectualului tău n-a fost, în timpul dezvoltării ei, perfecționată.

O, nobil fiu, aceste jeturi de lumină sunt numite Luminile celor patru Înțelepciuni unice (de unde își are obârșia ceea) ce se numește Drumul Interior ce traversează *Vajra-Sattva*¹³².

În acest moment trebuie să-ți amintești de învățăturile confruntărilor pe care le-ai obținut de la al tău *Gurii*. Dacă îți amintești sensul acestor confruntări, vei recunoaște toate aceste lumini ce strălucesc deasupra ta ca fiind reflexul propriei tale lumini interioare. Și, recunoscându-le ca pe niște prieteni dragi, vei crede în ele și le (Vei înțelege rostul, așa cum fiul îl înțelege pe cel al Mamei sale.

Crezând în natura fără schimbare a Purului și Sfântului Adevăr, vei face să curgă prin tine fluxul liniștitor al *Samādhi*; și, aruncându-te în corpul

inteligenței perfect evolute, vei obține starea lui Buddha din *Sambogha-Kāya*, de unde nu există întoarcere.

O, nobil fiu, în același timp cu radiațiile înțelepciunii, licăririle iluziilor impure ale celor șase *Loka* vor pâlpâi de asemenea. Dacă îți pui întrebarea: Ce sunt ele? (ele sunt): o lucire ternă albă din *deva*, o lucire ternă verde din *asura*, o lucire ternă galbenă a ființelor omeneste, o lucire ternă albastră a brutelor, o lucire ternă roșiatică din *preta* și o lucire ternă cenușie' din infern¹³³.

Aceste șase luciri vor apare în marginea celor șase radiații ale înțelepciunii. Nu fi înfricoșat, nici atras de vreuna dintre ele, ci rămâi în repaus în „non-formarea gândului”.

Dacă te lași înspăimântat de radiațiile înțelepciunii și atras de lucirile impure ale celor șase *Loka*, va trebui să primești un corp într-unul dintre cele șase *Loka* și să înduri suferințele *Samsārei*. Și vei fi hărțuit de valurile ei și forțat să guști din toate suferințele care există.

O, nobil fiu, dacă ești dintre cei care n-au meritat să asculte cuvintele alese ale unui *guru*, îți va fi frică de radiațiile înțelepciunii și de zeitățile pe care le vei vedea acolo. Astfel înfricoșat, vei fi atras către impuritățile samsarice. Nu fă acest lucru. Crede umil în pură și fermecătoarea radiație a înțelepciunii. Călăuzește-ți spiritul în această privință și gândește: „Radiațiile milostive ale înțelepciunii celor Cinci Ordine ale *Buddha*-ilor¹³⁴ au venit cu mila către mine. Îmi voi găsi refugiul în ele”.

Rezistând atracțiilor lucirilor iluzorii ale celor șase *Loka* și dirijându-ți spiritul concentrat către Divinii Tați și Mame ai *Buddha*-ilor celor Cinci Ordine, pronunță vorbele:

„Vai! în momentul în care hoinăresc prin *Sangsāra* prin puterea celor cinci violente otrăvuri¹³⁵;

Pe drumul radios al luminii celor patru înțelepciuni unite;

Fie ca cei cinci Cuceritori Victorioși să mă conducă;

Fie ca cele cinci Ordine ale Divinităților Mame să mă urmeze;

Fie ca eu să fiu salvat de razele lucirilor impure ale celor șase *Loka*;

Și, fiind salvat de piedicile temutului *Bardo*,

Fie ca eu să fiu așezat în cele Cinci Regate Divine ale Purității”.

Prin această rugăciune îți vei recunoaște propria lumină interioară¹³⁶ și, dăruindu-i-te, vei atinge imediat starea lui Buddha. Prin credința umilă, chiar și cei mai obișnuiți credincioși izbutesc să se cunoască pe ei înșiși și să obțină Eliberarea. Chiar și cei mai umili, prin forța unei rugăciuni pure pot închide porțile celor Șase *Loka* și, înțelegând adevărata semnificație a celor patru înțelepciuni unite, vor obține starea lui Buddha pe calea ce traversează *Vajra-Sattva*¹³⁷.

Astfel, prin această confruntare detaliată, cei care sunt destinați Eliberării vor ajunge să cunoască „Adevărul” și mulți dintre ei vor ajunge să atingă Eliberarea¹³⁸.

Cei mai răi dintre cei răi, greu încărcăți de relele karmice, neocupându-se vreodată de religie și unii dintre cei lipsiți de voință, prin forța iluziilor karmice împiedicați de a recunoaște confruntarea (cu Adevărul), vor lua drumul coborâtor.

Ziua a șaptea

În ziua a șaptea, divinitățile deținătoare ale Cunoașterii vor veni din sfinte regate paradisiace ca să întâmpine mortul. În același timp, calea lumii brutelor, create de pasiunile obscure și de prostie, se va deschide ca să-i primească¹³⁹.

Confruntarea în acest moment se face chemând mortul pe nume, astfel:

„O, nobil fiu, ascultă fără distragere. În ziua a șaptea, radiațiile diferitelor culori ale tendințelor purificate vor veni să strălucească. În același timp, Zeitățile Deținătoare ale Cunoașterii¹⁴⁰ vor veni din sfintele regate paradisiace ca să te primească.

În centrul Cercului, aureolat de o radiație de lumină de curcubeu, Supremul Deținător al Cunoașterii, Lotusul stăpân al dansului, Supremul Posesor al Cunoașterii care pârguiește fructele karmei, strălucind în cinci culori, îmbrățișat de Mama *Dākinī* roșie¹⁴¹, ținând (el) un cuțit curbat și un craniu (umplut) cu sânge¹⁴² dansând și executând *mudrā* fascinației¹⁴³ (cu mâna dreaptă întinsă) va veni să strălucească deasupra ta. În estul cercului, zeitatea numită Posesorul Cunoașterii rămase pe pământ, de culoare albă, cu expresie radioasă, surâzătoare, îmbrățișat de

Mama *Dākinī* albă, ținând un cuțit curbat și un craniu plin de sânge, dansând și executând *mudrā* fascinației, va veni să strălucească.

În sudul cercului, zeitatea posesoare a Cunoașterii numită: (Cel) care are puteri asupra duratei vieții, de culoare galbenă, zâmbitor și radios, îmbrățișat de Mama *Dākinī* galbenă, ținând un cuțit curbat și un craniu umplut cu sânge, dansând și executând *mudrā* fascinației, va veni să strălucească.

În vestul cercului, zeitatea numită: Cel care deține Cunoașterea Marelui Simbol¹⁴⁴, de culoare roșie, surâzător și radios, îmbrățișat de *Dākinī* roșie, Mama, ținând o seceră și un craniu umplut cu sânge, dansând și executând *mudrā* fascinației, va veni să strălucească.

În nordul cercului, zeitatea Cel ce deține Cunoașterea evoluată prin ea însăși, de culoare verde, cu o expresie jumătate supărată, jumătate zâmbitoare, radios, îmbrățișat de Mama *Dākinī* verde, ținând în mână un cuțit curbat și un craniu umplut cu sânge, dansând și executând *mudrā* fascinației, va veni să strălucească.

Pe cercul exterior, în jurul, acestor deținători de Cunoaștere, grupuri nenumărate de *Dākinī*: *Dākinī* celor opt locuri de cremațiune, *Dākinī* celor patru clase, *Dākinī* celor trei sălașuri, *Dākinī* celor treizeci de locuri sfinte și a celor douăzeci și patru de pelerinaje¹⁴⁵ ale eroilor și eroinelor, ale războinicilor cerești, ale zeităților protectoare a Credinței, masculine și feminine, împodobite fiecare cu șase ornamente de os, având tobe și trompete făcute din femur, tamburine și cranii

omenești, gigantice stindarde părănd confecționate din piele omenească¹⁴⁶, baldachine și embleme din piele omenească, afumând cu tămâie din grăsimi de oameni, purtând nenumărate feluri de instrumente muzicale ce împânzesc orizontul cu vibrații, mișcându-l, tremurându-l prin sunete destul de puternice încât să-ți zăpăcească mințile, dansând pe ritmuri felurite, vor veni să-i primească pe cei fideli și să-i pedepsească pe ceilalți¹⁴⁷.

O, nobil fiu, cinci radiații colorate ale Cunoașterii născută simultan¹⁴⁸, care sunt tendințele purificate, vibrante, fermecătoare, ca un șirag de culori, asemănătoare fulgerelor, radioase, transparente, mărețe, inspirând frica vor ieși din inimile celor cinci Divinități principale deținătoare ale Cunoașterii și te vor izbi în inimă; vor fi atât de strălucitoare încât ochiul tău nu va suporta vederea lor.

În același moment, o lucire spălăcită albastră venită din lumea brută va apare de-a lungul radiațiilor înțelepciunii. Și prin influența iluziilor tendințelor, vei fi înspăimântat de razele celor cinci culori și (vei simți nevoia) să fugi, te vei simți atras de lumina ternă a lumii brutelor. Totuși, nu fi înfricoșat de strălucitoarea radiație a celor cinci culori, nici îngrozit, ci cunoaște această înțelepciune ca fiind a ta.

În aceste radiații sunetul natural al Adevărului va răbufni ca miile de tunete. Sunetul va veni în unde neîntrerupte, vei putea asculta: „Ucide, ucide” împreună cu *mantra*¹⁴⁹-le ce inspira teama. Nu te înspăimânta. Nu fugi. Nu fi îngrozit.

Cunoaște-le ca fiind facultățile intelectuale ale propriei tale lumini.

Nu fi atras către lucirea spălăcită albastră a lumii brutelor; nu fi slab. Dacă vei fi atras, vei cădea în lumea brutelor unde domină prostia și vei îndura mizeriile nelimitate ale robiei, muțeniei și prostiei¹⁵⁰ Și se va scurge multă vreme înainte ca să poți ieși. Nu fi atras de aceasta. Pune-ți credința în radiația strălucitoare și fermecătoare a celor cinci culori. Concentrează-ți spiritul asupra zeităților „Cuceritorii deținători ai Cunoașterii”. Gândește doar astfel: „Zeitățile care dețin Cunoașterea, Eroii și *Dākinī*-ile au veni din sfintele regate ale paradisurilor ca să mă întâmpine. Le implor. Până acum, cu toate că cele cinci Ordine ale *Buddha*-ilor celor trei timpuri au făcut tot efortul de a-și trimite razele grației și compasiunii, n-am fost salvat prin ele. Vai! pentru o fință ca mine. Fie ca Zeitățile care dețin Cunoașterea să nu mă lase să merg mai jos decât sunt aici și să mă apuce cu cârligul compasiunii lor ca să mă conducă spre sfintele paradisuri”.

Gândind așa, fără distragere, spune rugăciunea:

„O, voi zeiți deținători ale Cunoașterii, vă implor, ascultați-mă;

Conduceți-mă pe Drumul mării voastre iubiri. Căci rătăcesc prin *Sangsāra* din pricina tendințelor mele intensificate;

Pe strălucitorul drum al Luminii Cunoașterii născute simultan;

Fie ca grupurile de Eroii, Cei ce dețin Cunoașterea, să mă conducă;

Fie ca grupurile de Mame *Dākinī* să mă urmeze și să mă protejeze;

Fie ca ei să mă salveze de teribilele piedici din *Bardo*;

Și să mă așeze în purele regate paradisiace“.

Rugându-te așa, cu credință și umilință profundă, nu e nici o îndoială că te vei naște în regatele pure ale paradisului¹⁵¹ după ce te-ai topit în lumina de curcubeu a Zeităților deținătoare ale Cunoașterii.

Pândiții^{4*} de toate clasele, cunoscând această etapă, obțin și ei eliberarea; chiar și cei cu tendințe rele pot fi siguri de eliberare aici.

Aici se termină partea Marelui *Thödol* conținând confruntarea cu (Divinitățile) Liniștite din *Chönyid Bardo* și înfățișarea cu Lumina Clară din *Chikhai Bardo*.

APARIȚIA DIVINITĂȚILOR IRITATE DIN ZIUA A OPTA PANĂ ÎNTR-A PAISPREZECEA

Introducere

Acum trebuie descrisă apariția Divinităților Iritate. În *Bardo* precedent, al (Divinităților) Liniștite, au existat, șapte trepte de piedici. Confruntarea în fiecare etapă a trebuit să determine recunoașterea uneia sau alteia (dintre etape) și dobândirea Eliberării.

⁴ * Pândiți: călugări-savanți - n. trad. l. rom.

Mii de ființe vor fi astfel eliberate prin această recunoaștere; dar chiar dacă mulți obțin astfel eliberarea, numărul ființelor sensibile fiind mare, karmele rele puternice, obscuritățile dese, tendințele prea îndelung păstrate, Roata Ignoranței și a Iluziei continuă să se învârtă fără să se oprească ori să accelereze.

Chiar dacă (toți) sunt astfel confrunțați, în amănunt, o mare majoritate își va continua rătăcirea coborâtoare fără să atingă eliberarea.

Deci, după încetarea (aparității) Divinităților Liniștite și Deținătoare de Cunoaștere venite la întâlnire, vor apărea cele 58 de Divinități înconjurate de flăcări mânioase, băutoare de sânge, care nu sunt decât Divinitățile Liniștite sub un aspect nou. După locul (ocupat în corpul Bardic al mortului de centrul psihici care le emit), ele vor apărea în mod diferit¹⁵².

Acesta este *Bardo* al Divinităților Iritate și, cum ele sunt înrâurite de frică, groază și teamă¹⁵³, recunoașterea devine și mai dificilă. Intelectul nedobândind independența, trece dintr-o stare de slăbiciune într-o suită de altele asemănătoare. (Totuși), dacă există o licărire de cunoaștere, eliberarea e mai ușoară (în această etapă). Dacă se pune întrebarea de ce, răspunsul este: datorită aparițiilor radiațiilor - care produc frică, groază, teamă - intelectul e deci ținut în alertă și concentrat fără distragere¹⁵⁴.

Dacă în această etapă nu se ia contact cu această învățătură, priceperea (în științe religioase) poate fi oricât (de vastă) cât oceanul, nu va servi la nimic. Ei pot fi abați deținători de

discipline, doctori în metafizică și să rățăcească prin această etapă fără să poată recunoaște lumina ce bântuie prin *Sangsāra*.

Cât despre oamenii obișnuiți, mai e nevoie de explicații? Fugind de frică, groază și spaimă, ei, cad în prăpăstiile lumilor nefericite și suferinde. Dar cei mai umili dintre credincioșii doctrinei mistice, *mantrayāna*-ii, de cum zăresc divinitățile băutoare de sânge, le recunosc drept divinităților lor tutelare și întâlnirea va fi asemănătoare cu întâlnirea unui om cunoscut. Vor crede și se voi' topi în ele, atingând prin contopire starea lui Buddha¹⁵⁵.

Dacă au meditat asupra descrierilor acestor divinități băutoare de sânge cât timp au trăit în lume, dacă le-au adus omagiu, dacă le-au venerat, sau măcar le-au văzut reprezentate în tablouri și imagini, când vor vedea înălțându-se divinitățile în această etapă, le vor recunoaște și aceasta va însemna eliberarea. În aceasta constă reușita.

De asemenea, la moartea abaților deținători de discipline și a doctorilor în metafizică (rămași ignoranți în ceea ce privește învățăturile *Bardo*), oricât de asiduu s-ar fi dezvoltat ei în practicile religioase și oricât de abili ar fi fost în expunerile doctrinelor lor în viață, nu se va produce nici un semn sau fenomen ca și curcubeul (în jurul rugului funerar) sau resturi de os (în cenușă). Și asta deoarece în timpul vieții lor n-au avut în inimă doctrinele mistice (sau esoterice) despre care au vorbit cu dispreț și niciodată nu au cunoscut (prin inițiere) zeitățile doctrinelor mistice și astfel, când ele vor apare în *Bardo*, nu le vor recunoaște.

Văzând deodată ceea ce până atunci nu au mai văzut, vederea lor le va fi antipatică, iar sentimentul de antagonism, fiind trezit, îi va determina să treacă în stări dureroase ale existenței. Urmează că, dacă iscusii disciplinelor și metafizicii n-au practicat doctrinele mistice, semne cum ar fi: curcubeul, relicvele de os în formă de sâmburi nu vor apărea (la rugurile funerare)¹⁵⁶, adevărul ieșind la iveală.

Cei mai umili dintre credincioșii mantrayanici pot avea maniere mai puțin rafinate, pot fi mai puțin sânguincioși sau fără tact, sau să nu trăiască în concordanță cu dorința lor, să pară îmbrăcați neeleganț, să nu fie capabili de a urma practicile învățăturilor până la capăt. Dar împotriva acestor lucruri, nimeni nu simte dispreț pentru ei, nimeni nu se îndoiește de ei, ci au respect pentru doctrinele (care există în ei). Doar astfel se poate obține eliberarea în această etapă.

Chiar și dacă actele (unei astfel de ființe) nu au fost cele mai corecte în lumea omenească, la moartea ei va apărea măcar unul dintre semne: curcubeu, figuri de os, rămășițe de os. Și aceasta deoarece doctrina esoterică beneficiază de marile unde psihice¹⁵⁷. Acești credincioși mistici mantrayanici, având o dezvoltare psihică obișnuită, care au meditat asupra procesului de evocare a viziunilor și a procedeelelor de perfecționare și au practicat (*mantra-le*) esențiale¹⁵⁸, nu vor rătăci dincolo de *Chönyid Bardo*. Imediat ce respirația lor se oprește, vor fi conduși în regatele pure paradisiace de către Eroii și Eroine și de Deținătorii de Cunoaștere¹⁵⁹. Drept

semn pentru aceasta, cerul va fi fără nori, aceștia se vor topi în lumini de curcubeu, pământul va fi inundat de soare, se va simți o adiere de tămâie, muzica se va extinde către ceruri, se vor vedea lumini și vor fi găsite resturi de os și forme (în cenușa rugului).

Deci, înseamnă, că pentru abați, doctori, mistici lipsiți de voință și pentru toată lumea obișnuită, acest *Thödol* e indispensabil¹⁶⁰. Dar cei ce au meditat asupra Marii Perfecțiuni și a Marelui Simbol¹⁶¹ vor recunoaște Lumina Clară în momentul morții; și, obținând *Dhārma-Kāya*, ei vor fi dintre aceia pentru care lectura acestui *Thödol* nu e necesară. Recunoscând Lumina Clară în momentul morții, ei vor recunoaște totodată viziunile Divinităților Liniștite și Iritate din *Chönyid Bardo* și vor obține *Sambogha-Kāya*; sau, recunoscându-le în *Sidpa Bardo*, vor obține *Nirmāna-Kāya*. Se vor renaște astfel în planurile cele mai înalte și, în această următoare renaștere, vor reîntâlni Doctrina și se vor bucura de continuitate karmica¹⁶².

Astfel, acest *Thödol* e Doctrina prin care starea lui Buddha poate fi atinsă fără meditație. Doctrina eliberează doar prin ascultare (a acestei doctrine). Doctrina care conduce ființele încărcate de rele karmice pe Calea Secretă, Doctrina care produce o diferențiere instantanee (intre inițiați și neinițiați), fiind Doctrina profundă care oferă Iluminarea perfectă instantaneu. Ființele sensibile atinse de ea nu pot lua calea stărilor nefericite.

Această doctrină și cea a *Tahdol*-ului¹⁶³ împreunate sunt ca o *mandala* de aur încrustat cu peruzele. Reuniți-le.

Astfel, natura indispensabilă a acestui *Thödol* fiind demonstrată, iată acum confruntarea la sosirea (Divinităților) Iritate în *Bardo*.

Ziua a opta

Chemând din nou mortul pe nume (vorbește-i) astfel:

O, nobil fiu, ascultă fără distragere, n-ai fost capabil să recunoști Divinitățile Liniștite care au strălucit deasupra ta în celălalt *Bardo* și ai venit rătăcind până aici. Acum, în ziua a opta, Divinitățile Iritate băutoare de sânge vor veni să strălucească. Fă în așa fel încât să le recunoști, fără distragere.

O, nobil fiu, Marele Glorios *Buddha Heruka*¹⁶⁴ de culoare brună închisă, cu trei capete, șase mâini și patru picioare bine sprijinite; a lui (față) din dreapta e albă, cea din stânga roșie și cea din mijloc brună închis; corpul aruncă flăcări strălucitoare, cei nouă ochi larg deschiși sunt de o fixitate terifiantă, tremurătoarele sprâncene asemeni fulgerelor; dinții descoperiți, încleștați și strălucitori scot strigăte sonore de „a-la-la” și „ha-ha” și șuierături stridente, părul galben roșcat, întins, emițând raze; capetele sale sunt ornate cu cranii (omenești) zbârcite și cu embleme ale soarelui și a lunii; negri șerpi și capete (omenești) proaspăt tăiate se alcătuiesc în ghirlande în jurul lui; prima dintre mâinile drepte ține o roată, cea

din mijloc o sabie, ultima o ghioagă; prima dintre mâinile stângi ține un clopot, cea din mijloc un scalp omenesc, ultima un brăzdar; corpul îi e îmbrățișat de mama *Buddha-Krotishaurima* care¹⁶⁵, cu mâna dreaptă îi ține gâtul și cu stânga îi duce la gură o scoică (umplută cu sânge) și scoate strigăte zgomotoase, strigăte sfâșietoare și bombăneli ca lunetele. (Emanate de aceste două zeități) flăcări radioase de înțelepciune, strălucitoare, ieșind din toți porii lor împresurând un dorje de foc; (în felul acesta, cele două zeități), sunt fiecare cu un picior încrucișat și (celălalt) drept și țeapăn, sub un baldachin purtat de vulturi cornuți¹⁶⁶ vor ieși din propriu-ți creier și vor veni să strălucească deasupra ta. Nu te înspăimânta. Nu fi înfricoșat. Recunoaște-i ca fiind forme corporale ale propriului tău intelect.

Recunoaște-l ca pe divinitatea ta tutelară, nu fi îngrozit. Nu-ți fie frică, deoarece în realitate e *Bhagavān Vairochana*, Tatăl-Mama. În chiar momentul în care îl vei putea recunoaște eliberarea va fi obținută. Dacă îl recunoști, te vei topi subit în divinitatea tutelară și starea lui Buddha în *Sambogha-Kāya* va fi dobândită.

Ziua a noua

Dar dacă fugi de ei, fiind copleșit de spaimă și teroare, alunei în ziua a noua, divinitățile băutoare de sânge ale ordinului *Vajra* vor veni să te întâmpine. Confruntarea se face chemând mortul pe nume astfel: „0, nobil fiu, ascultă fără distragere. Băutorul de sânge din ordinul *Vajra*

numit *Bhagavān Vajra-Heruka*, de culoare albastră închisă, cu trei fețe, șase mâini, patru picioare bine sprijinite; fața dreaptă albă, cea stângă roșie, cea din mijloc albastru închis; în primă mână dreaptă (ține) un dorje, în cea din mijloc un scalp și în ultima un topor; în prima mână stângă un clopot, în cea din mijloc un scalp și în ultima un brăzdar; corpul îi e îmbrățișat de Mama *Vajra Krotishaurima*, ținându-l de gât cu mâna dreaptă și cu stânga ducându-i la gură o scoică umplută cu sânge. Aceasta va fi producția părții de est a creierului tău și va veni să strălucească deasupra ta. Nu te înspăimânta. Nu fi îngrozit. În realitate ei (sunt) *Bhagavān Vajra-Sattva*, Tatăl-Mama. Crezi în ei. Recunoaște-i și vei obține imediat eliberarea. Dezvăluindu-(i) astfel, cunoscându-i ca fiind divinitățile tale tutelare, te vei topi în ei, obținând starea lui Buddha”.

Ziua a zecea

Dacă nici acum n-a avui loc recunoașterea, obscuritățile acțiunilor rele fiind prea mari, și dacă a fugit de spaimă și groază, atunci, în ziua a zecea va apărea băutorul de sânge din ordinul Giuvaierului să-i primească. Confruntarea se face chemând mortul pe nume, astfel: „O, nobil fiu, băutorul de sânge din ordinul Giuvaierului numit *Ratna-Heruka*, de culoare galbenă, având trei fețe, șase mâini, patru picioare bine sprijinite: fața dreaptă albă, stânga roșie, cea din mijloc galben închis, înconjurat de flăcări; în prima dintre cele șase mâini ține o piatră prețioasă, în cea din

mijloc un trident, în ultima un baston; în prima mână din stânga un clopot, în cea din mijloc un scalp, în ultima un trident; corpul îi este îmbrățișat de Mama *Ratna-Krotishaurima* ținându-l cu mâna dreaptă de gât și cu mâna stângă ducându-i la gură o scoică (umplută cu sânge). Ei vor ieși din partea de sud a creierului tău și vor veni să-ți strălucească în față. Nu-ți fie teamă. Nu fi îngrozit. Nu te înspăimânta. Cunoaște-i ca fiind forme ale intelectului tău. (Ei) sunt zeitățile tale tutelare, nu fi terifiat. În realitate (ei sunt) Tatăl-Mama *Bhagavān Ratna-Sambhava*. Crezi în ei. Recunoscându(-i) vei obține pe loc Eliberarea”. Dezvăluindu-i astfel, recunoscându-i ca pe zeitățile tale tutelare, topindu-te în ei, starea lui Buddha va fi obținută în chiar acel moment.

Ziua a unsprezecea

Cu toată această confruntare, dacă prin forța tendințelor rele groaza și spaima îl împiedică să le recunoască fiind zeitățile sale tutelare și dacă fuge de ele, atunci în ziua a unsprezecea, băutorul de sânge din ordinul Lotusului va veni să întâmpine mortul. Confruntarea se face chemând mortul pe nume, astfel:

„O, nobil fiu, în ziua a unsprezecea, băutorul de sânge din ordinul Lotusului numit *Bhagavān Padma-Heruka*, de culoare roșie negricioasă, (având) trei fețe, șase mâni și patru picioare bine sprijinite; fața dreaptă albă, stânga albastră, cea din mijloc roșie închis; în prima mână din dreapta ține un lotus, în cea din mijloc un trident, în ultima

o măciucă; în prima mână stângă un clopot, în cea din mijloc un scalp plin de sânge¹⁶⁷, în ultima o mică tobă; corpul este îmbrățișat de Mama *Padma-Krotishaurima* ținându-l de gât cu mâna dreaptă și cu stânga oferindu-i o scoică umplută cu sânge; Tatăl și Mama uniți vor ieși din zona de vest a creierului tău și vor veni să strălucească deasupra ta. Nu fi îngrozit. Nu te speria. Bucură-te. Recunoaște-i ca fiind produsul intelectului tău, ca pe zeitățile tale tutelare; nu fi înspăimântat. În realitate ei sunt Tatăl-Mama *Bhagavān Amitābha*. Crede în ei. În același timp cu recunoașterea vine Eliberarea”, înfățișându-i astfel îi vei găsi ca fiind zeitățile tutelare, te vei topi instantaneu (în ei) și vei obține starea lui Buddha.

Ziua a douăsprezecea

Cu toată această confruntare, mereu tras în urmă de tendințele rele, teroarea și spaima fiind treze, se poate întâmpla să nu fi recunoscut zeitățile și să fi fugit. Atunci, într-a douăsprezecea zi, zeitățile băutoare de sânge din ordinul karmic însoțite de *Kerima*, *Htamenma*, și *Wang-Chugma*¹⁶⁸ vor veni să întâmpine mortul.

Nerecunoscându-le, groaza se va naște. La fel, confruntarea se face chemând mortul pe nume astfel:

„O, nobil fiu, în ziua a douăsprezecea, zeitatea băutoare de sânge din ordinul karmic numită *Karma-Heruka* de culoare verde închis, având trei fețe, șase mâni, patru picioare bine sprijinite: fața dreaptă albă, cea stângă roșie; și cea din mijloc

verde închis; de un aspect maiestuos; ține în prima dintre cele șase mâini, în dreapta, o sabie; în cea din mijloc un trident; în ultima o măciucă; în prima mână din stânga un clopot; în cea din mijloc un scalp, în ultima un brăzdar; corpul îi e îmbrățișat de Mama *Karma-Krotishaurima* care îl ține de gât cu mâna dreaptă și cu stânga îi duce la gură o scoică roșie; Tatăl și Mama, uniți, ies din zona de nord a creierului tău și vin să strălucească deasupra ta. Să nu te sperie. Nu fi îngrozit. Nu fi înspăimântat. Recunoaște-i ca fiind manifestarea propriului tău intelect. Sunt divinitățile tale tutelare, nu fi speriat. Căci ei sunt în realitate Tatăl-Mama *Bhagavān Amogha-Siddhi*. Crede, fi umil, fi iubitor. În același timp cu această recunoaștere, va veni eliberarea. Prin recunoaștere, privindu-i ca pe zeitățile tale tutelare, te vei topi subit în ele și vei obține starea de Buddha". Ajutat de învățăturile alese de guru, le va recunoaște ca fiind configurațiile - gânduri apărute din propriile tale facultăți intelectuale. De exemplu, o persoană care vede o piele de leu e eliberată (de frică) deoarece, chiar dacă nu e decât pielea conservată a unui leu, dacă nu poate să-și dea seama, frica vine și durează până când își spune: „nu-i decât un leu împăiat“; astfel, e eliberat de teamă. Același lucru are loc în cazul de față, când grupurile de zeiți băutoare de sânge, cu membre enorme, părând uriașe, ca și cerurile, această vedere produce, natural, spaima și groaza. (Dar) după ce confruntarea e auzită, (le) va recunoaște ca fiind propriile sale zeiți tutelare, propriile configurații-gânduri. Deci, când peste

Lumina Clară Mamă - cu care ne-am obișnuit înainte - o Lumină Clară secundară (Lumina Clară de descendență) se produce, și când Lumina Clară Mamă și Lumina Clară de descendență venind împreună ca două ființe legate intim, strălucesc inseparabil, atunci o licărire de autoemancipare strălucește și, obținută fiind propria iluminare prin el însuși, dobândită fiind cunoașterea de sine, el este eliberat.

Ziua a treisprezecea

Dacă această confruntare nu este realizată, chiar și persoanele care se află deja pe Cale¹⁶⁹ vor cădea aici și vor rătăci prin *Sangsāra*. Atunci cele opt ființe iritate, *Kerimele* și *Htamenmele*, având diverse capete (de animale), vor ieși din propriul lui creier și vor străluci. Confruntarea se face chemând mortul pe nume astfel:

„O, nobil fiu, ascultă fără distragere, în ziua a treisprezecea, din zona de est al creierului tău se vor înălța cele opt *Kerima* ce vor veni să strălucească deasupra ta. Nu fi înspăimântat.

Din estul creierului tău, *Kerima Albă*¹⁷⁰ ținând un cap omenesc ca pe o măciucă în mâna dreaptă, iar în stânga un scalp plin de sânge, va veni să strălucească deasupra ta. Nu te speria.

Din sud, *Tseurima* Galbenă¹⁷¹ ținând un arc încordat și o săgeată gata să tragă; din vest, *Pramoha* Roșie¹⁷² ținând un *makara*¹⁷³; din nord, *Petali* Neagră¹⁷² ținând un *dorje* și un scalp plin de sânge; din sud-est *Pukkase* Roșie¹⁷² ținând în mâna dreaptă un mănunchi de intestine, ducându-le cu

mâna stângă la gură; din sud-est, *Ghasmari Verde-închis*¹⁷² ținând în mâna stângă un scalp plin de sânge pe care îl mută în mâna dreaptă împreună cu un dorje și bea sângele cu o plăcere maiestuoasă; din nord-vest, *Tsandhali Alb-Gălbuie*¹⁷⁴, smulgând capul unui corp, cu mâna dreaptă ținându-i inima și cu stânga ducând la gură corpul pe care îl devorează; din nord-est, *Smasha Albastră-închis*¹⁷⁵, smulgând capul unui corp și mâncându-l; toate acestea care sunt cele 8 *Kerima* ale Locurilor (sau ale celor opt Direcții) vin de asemenea să strălucească deasupra ta, înconjurându-i pe cei cinci Tați Băutori de sânge. Nu fi totuși înfricoșat.

Ziua a paisprezecea

„O, nobil fiu, înconjurându-le cu un cerc exterior, cele opt *Htamenma* ale celor (8) regiuni (ale creierului) vor veni să strălucească deasupra ta: din est, cea Brună-Închis cu cap de leu, mâinile încrucișate pe piept ținând un corp în gură și scuturându-și coama; din sud, cea Roșie cu cap de tigru, cu mâinile încrucișate pe cap, descoperindu-și colții într-un rânjel și privind cu ochii holbați; din «vest, cea Neagră, cu cap de vulpe, ținând un brici în mâna dreaptă, iar în stânga intestine pe care le mănâncă și le linge de sânge; din nord, cea Albastră închis, cu cap de lup, sfâșiind un corp cu cele două mâini și privind cu ochi holbați; din sud-est, cea Alb-Gălbuie, cu cap de vultur, purtând pe umeri un corp gigantic (cu aspect omenesc) și ținând un schelet în mână; din sud-est, cea Roșie

închis, cu cap de pasăre de cimitir, purtând un corp gigantic pe umeri; din nord-vest, cea Neagră cu cap de corb, ținând un scalp în mâna stângă, o sabie în dreapta, mâncând inimi și plămâni; din nord-est, cea Albastră închis, cu cap de buhă, ținând un dorje în mâna dreaptă, o sabie în stânga și mâncând. Aceste opt *Htamenma* ale celor (8) regiuni, încercuindu-i astfel pe Tații Băutori de sânge, ieșind din creierul tău, vor veni să strălucească deasupra ta. Nu fi speriat. Încearcă să le cunoști ca fiind configurațiile-gânduri ale propriilor tale facultăți intelectuale.

O, nobil fiu, în ziua a paisprezecea, cei patru Gardieni ai Porților, plăsmuiți tot de creierul tău, vor veni să strălucească deasupra ta. Încă o dată, recunoaște-i.

Din zona de est a creierului tău va veni să strălucească Zeița Albă cu cap de tigroaică, purtătoarea ghimpelui, ținând în mâna stângă un scalp plin de sânge; din sud, Zeița Galbenă cu cap de scroafă, purtătoarea lassou-lui; din vest, Zeița Roșie cu cap de leoaică, purtătoarea lanțului de fier și din nord, Zeița Verde cu cap de șarpe, purtătoarea clopotului. Astfel apar cei patru Gardieni ai Porților, apăruiți din creierul tău și vin să strălucească deasupra ta. Recunoaște-i ca fiind Zeitățile tutelare.

O, nobil fiu, în cercul acestor treizeci de zeități *Heruka* iritate, cele douăzeci și opt de Zeițe puternice cu diferite capete, purtătoare de arme variate, ieșind din creierul tău, vor veni să strălucească deasupra ta. Nu-ți fie teamă. Recunoaște tot ce-ți va apare strălucind ca fiind

configurațiile-gânduri ale propriilor tale facultăți intelectuale. În acest moment de importanță vitală, amintește-ți de învățăturile alese de la *guru*.

O, nobil fiu, (vei vedea ridicându-se): în est, Bruna Zeiță *Rākshasa* cu cap de yak, ținând un *dorje* și un craniu, Zeița Galben-Roșie *Brāhma* cu cap de șarpe, ținând un lotus în mână, Marea Zeiță Verde-Închis cu cap de leopard, ținând un trident în mână, Zeița Albastră a indiscreției cu cap de maimuță, ținând o roată, Zeița Fecioară Roșie cu un cap de urs polar ținând în mână o sabie scurtă și, în sfârșit, Zeița Albă Indra cu cap de urs, ținând în mână un nod de intestine. (Aceste) șase *Yogini* din est, invitate din Centru (al creierului tău)¹⁷⁶, vor veni să strălucească deasupra ta. Nu-ți fie teamă.

O, nobil fiu, din sud (vor veni să strălucească): Zeița Galbenă a Deliciilor cu cap de liliac, ținând în mână un brici, Zeița Liniștită Roșie cu cap de *makara*, ținând o urnă în mână, Zeița *Amritā* Roșie cu cap de scorpion, ținând în mână un lotus, Zeița Albă a Lunii, cu cap de gaie, ținând în mână un *dorje*, Zeița Verde închis a bastonului, cu cap de vulpe, ținând în mână o măciucă; și, în fine, *Rākshasi* Neagră-Gălbuie cu cap de tigru, ținând în mână un craniu (umplut cu sânge): acestea, cele șase *Yogini* din sud, invitate din zona de sud a aceluiași creier al tău, vor veni să-ți strălucească deasupra. Nu-ți fie teamă.

O, nobil fiu, din vest vor apărea: Zeița mâncăcioasă Neagră-Verzuie cu cap de vultur ținând în mână un baston, Zeița Roșie a Deliciului

cu cap de cal, ținând trunchiul unui corp enorm, puternica Zeiță Albă cu cap de acvilă ținând în mână o măciucă, *Rākshasi* Galbenă cu cap de câine, ținând în mână un *dorje* și tăind cu un brici, Zeița Roșie a Dorinței cu cap de pupăză, ținând un arc încordat și ochind cu o săgeată și, în fine, Zeița păstrătoare a Prosperității, Verde, cu cap de cerb, ținând o urnă în mână. Aceste șase *Yogini* din vest, ivite din (zona de vest) a creierului tău, vor veni să strălucească în fața ta. Nu-ți fie teamă.

O, nobil fiu, din nord vor apărea: Zeița Albastră a Vântului cu cap de lup, fluturând un steag în mână, Zeița-Femeie Roșie cu cap de ibis, ținând o țepușă (amenințător), Zeița-Scroafă Neagră cu cap de scroafă, ținând o legătură de colți în mână, Zeița Roșie a Tunetelor, cu cap de corb, ținând în mână un corp de copil, Zeița cu nas mare Neagră-Verzuie cu cap de elefant¹⁷⁷ ținând în mână un corp mare și bând sânge dintr-un craniu și, în fine, Zeița Apei Albastră cu cap de șarpe, ținând în mână un nod de șerpi. Acestea, cele șase *Yogini* din nord, ivite (din zona de nord) a propriului tău creier, vor veni să strălucească deasupra ta. Nu-ți fie teamă.

O, nobil fiu, cele patru *Yogini* ale Porților, ivite tot din creierul tău, vor veni să strălucească deasupra ta. Din est: Zeița Mistică Neagră cu cap de cuc¹⁷⁸, ținând în mână un cârlig de fier; din sud, Zeița Mistică Galbenă cu cap de capră, ținând în mână un laț; din vest, Zeița Mistică Roșie cu cap de leu, ținând în mână un lanț de fier; din nord, Zeița Mistică Neagră-Verzuie cu cap de șarpe. Acestea sunt cele patru *Yogini* păzitoare ale

porturilor, apărute tot din creierul tău, care vor veni să strălucească deasupra ta. Aceste douăzeci și opt de puternice Zeițe sunt emanate de puterile corporale ale lui *Ratna Sambhava*, (cel) ce face parte din cele șase Zeități Heruka. Recunoaște-le¹⁷⁹.

O, nobil fiu, Zeitățile Liniștite emană din Vidul din *Dhārma-Kāya*¹⁸⁰. Din radiația din *Dhārma-Kāya*¹⁸¹ sunt emanate Zeitățile Iritate. Recunoaște-le.

În acest moment, când cele cincizeci și opt de Zeități Băutoare de sânge¹⁸², care ies tot din creierul tău, vin să strălucească deasupra ta, dacă le recunoști ca fiind radiațiile propriei tale inteligențe, te vei topi în uniune instantanee în corpurile acestor Băutori de sânge și vei obține starea lui Buddha.

O, nobil fiu, nerecunoscându-le acum și fugind de ele, de frică, încă odată te vei scufunda în oceanul suferinței. Dacă nu cunoști aceste lucruri, Zeitățile Băutoare de sânge te vor înfricoșa, vei fi fascinat, îngrozit și vei leșina. Propriile tale configurații-gânduri se vor întoarce sub forma aparențelor iluzorii, iar tu vei rătăci prin *Sangsāra*. Dacă nu vei fi fascinat și îngrozit, nu vei rătăci prin *Sangsāra*.

Mai mult, corpurile celor mai mari Divinități Liniștite și Iritate sunt la fel. (de mari) ca și cerurile: cele medii sunt cât Muntele Meru¹⁸³; cele mai mici au înălțimea de optsprezece ori mai mare decât corpul tău? Nu fi înspăimântat. Nu fi îngrozit. Dacă toate fenomenele care se produc sub înfățișare divină strălucitoare sau radiații sunt

recunoscute ca emanații ale propriei tale inteligențe, starea lui Buddha va fi obținută în chiar momentul recunoașterii. Preceptul: „starea lui Buddha va fi obținută într-o clipă” se aplică acum. Dacă ți-l amintești în acest moment, obții starea lui Buddha prin topire în uniune cu radiațiile și cu cele trei *Kāya*.

O, nobil fiu, oricare ar fi viziunile înfricoșătoare sau teribile care îți vor apare, recunoaște-le ca fiind propriile tale configurații-gânduri.

O, nobil fiu, dacă nu le recunoști și dacă te sperii, atunci toate Zeitățile Liniștite vor străluci în forma lui *Māhā-Kāla*¹⁸⁴, iar toate Zeitățile Iritate în cea a lui *Dharma-Rāja*, Stăpânul Morții¹⁸⁵: propriile tale configurații-gânduri devenind Iluzii (*Mārās*), vei rătăci prin *Sangsāra*.

O, nobil fiu, dacă nu poți recunoaște propriile configurații-gânduri, oricât de instruit ai fi în Scrierile *Sūtra* și *Tantra* - și chiar dacă ai practicat religia timp de un „*kalpa*”^{5*} - nu vei obține starea lui Buddha. Dacă îți poți recunoaște propriile configurații-gânduri prin mare artă, printr-un cuvânt, starea lui Buddha e atinsă.

Dacă propriile configurații-gânduri n-au fost recunoscute de defunct după moartea sa, formele lui *Dharma-Rāja*, Stăpânul Morții vor străluci peste *Chönyid Bardo*. Cele mai mari corpuri ale lui *Dharma-Rāja*, Stăpânul Morții, egalează cerurile

⁵ * **kalpa** - eră cosmică din mitologia indiană reprezentând o zi și o noapte din existența sufletului universal **Brahman**, adică aprox. 8,6 miliarde de ani tereștri - n. trad. l. rom.

(în vasta lor întindere); cele de talie medie sunt cât muntele Meru; cele mai mici au de optsprezece ori înălțimea corpului tău, toate vor veni împânzind sistemele lumilor. Vor veni mușcându-și cu dinții buza de jos, cu ochii sticlind, cu părul înnodat în creștet, largi în burți, strâmți în mijloc, ținând o placă cu inscripții (karmice)¹⁸⁶, strigând „izbește-ucide“, lingând un craniu (omenesc), bând sânge, smulgând capete de la corpuri, smulgându-le inimile. Așa vor veni ele împânzind lumile.

O, nobil fiu, când se vor manifesta asemenea gânduri, nu fi speriat, nici îngrozit; corpul pe care îl ai acum, fiind un corp mental cu tendințe (karmice), poate fi izbit, tăiat în bucăți, nu poate muri. Pentru că, corpul tău în realitate e de natura vidului, de aceea nu trebuie să-ți fie frică. (Corpurile) Stăpânului Morții sunt de asemenea emanațiile radițiilor inteligenței tale; nu-s construiți din materie; vidul nu poate răni vidul. Dincolo de emanațiile propriilor tale facultăți intelectuale, în exterior, Liniștilele și Iritatele, Băutorii de sânge, cei cu diferite capete, lucirile de curcubeu, formele terifiante ale Stăpânului Morții nu există în realitate. Fără nici o îndoială. Astfel, știind acestea, toate acestea, toată frica și groaza se vor împrăștia și, topindu-te în starea instantanee, vei obține starea lui Buddha.

Dacă poți să le recunoști exercitându-ți credința și afecțiunea pentru zeitățile Tutelare și crezând în faptul că ele au venit să te conducă printre piedicile din *Bardo*, gândește-te:

„Îmi voi găsi refugiul în ele“. Amintește-ți de Prețioasa Trinitate învăluind-o cu afecțiune și credință. Oricare ar fi zeitatea ta tutelară, amintește-ți de ea imediat și, chemând-o pe nume, roagă-te:

„Vai! iată-mă rătăcind prin *Bardo*, vino și mă salvează,

Susține-mă prin grația ta, O, Prețios Tutelar". Chemându-l pe al tău guru pe nume, roagă-te:

„Vai! iată-mă rătăcind prin *Bardo*, salvează-mă,

Și a ta grație să nu mă părăsească."

Crede de asemenea în zeitățile Băutoare de sânge și închină-le rugăciunea:

Vai! iată-mă rătăcind prin *Sangsāra* prin forța debordantă a iluziilor,

Pe drumul luminos al abandonării fricii, spaimei și a groazei,

Fie ca grupurile de *Bhagavān*, Liniștiți și Iritați, să mă conducă;

Fie ca Zeitățile Iritate în număr mare să mă urmeze ca să mă apere.

Și să mă salveze de teribilele piedici din *Bardo*,

Și să mă așeze în starea *Buddha*-ilor perfect Ilumiinați;

Atunci când sunt singur rătăcind departe de prietenii mei dragi.

Atunci când formele vide ale gândurilor mele strălucesc aici,

Fie ca *Buddha*-ii să-și dăruie forța grației lor,

Ca să nu mă cuprindă frica, groaza și teroarea în *Bardo*.

Atunci când cele cinci Lumini strălucitoare ale
înțelepciunii strălucesc aici,

Fie ca eu să le recunosc fără groază și teroare.

Atunci când corpurile Divine ale Liniștiților și
Iritaților strălucesc aici,

Fie ca eu să obțin asigurarea de a fi fără frică
și de a recunoaște *Bardo*.

Atunci când, prin forța karmei rele, voi gusta
suferința,

Fie ca zeitățile tutelare să risipească această
mizerie.

Atunci când sunetul natural al Realității
sosește în unde revărsate ca miile de tunete,

Fie ca ele să fie transformate în sunetele celor
Șase Silabe¹⁸⁷,

Atunci când sunt fără ajutor trebuind să-mi
îndur propria karma,

Implor Grațiosul Milostiv¹⁸⁸ să mă protejeze.

Atunci când sufăr aici mizeriile tendințelor
karmice,

Fie ca fericirea Luminii Clare, să se arate

Fie ca cele cinci elemente¹⁸⁹ să nu se ridice
împotriva-mi, dușmănoase,

Dar fie ca eu să observ Regatele celor Cinci
Ordine ale Iluminaților".

CONCLUZIE DEMONSTRÂND IMPORTANȚA FUNDAMENTALA A ÎNVĂȚĂTURILOR BARDO

În felul acesta, cu credință profundă și umilință, închină rugăciunea prin care toată frica va fi învinsă și starea lui Buddha din *Sambogha-Kāya* în mod sigur atinsă.

Acest lucru e important, nu fi distrat, repetă-i-o în același fel de trei sau (chiar) de șapte ori.

Oricât de grele ar fi relele karmice și cât de slabă ar fi *karma* rămasă, este imposibil ca să nu fie obținută eliberarea. Dacă, cu toate acestea și împotriva tuturor lucrurilor întreprinse (în fiecare etapă Bardo), recunoașterea nu s-a făcut încă, există pericolul continuării rătăcirii în al treilea *Bardo* numit *Sidpa Bardo* pentru care confruntarea este dată amănunțit în continuare.

Oricare ar fi fost practicile religioase ale unei ființe - fie importante sau limitate - în momentul morții, au loc diverse iluzii tulburătoare, datorită cărora acest *Thödol* e indispensabil. Pentru cei care au meditat îndelung, adevărul real luminează imediat ce principiul conștient s-a separat de corp. Este importantă acumularea de experiență în timpul vieții, pentru că cei ce au recunoscut, astfel (adevărata lor natură)¹⁹⁰ și au oarecare experiență vor obține o mare putere pe durata *Bardo* (a momentelor morții), atunci când apare Lumina Clară.

Meditația practică în timpul vieții asupra Zeităților Căilor Mistice *Mantra*, în etapele de viziune și cele de perfecțiune vor fi, de asemenea, de mare influență atunci când viziunile liniștite și cele violente vor apare în *Chönyid Bardo*. La fel, antrenamentul în acest *Bardo* are o importanță particulară chiar încă în timpul vieții¹⁹¹. Trebuie ținut la acest text, citit, reținut și reamintit de el exact; citit regulat de trei ori, pentru ca ale sale cuvinte și sensuri să fie bine clarificate, până când ajungi să nu uiți cuvintele și semnificațiile lor chiar și atunci când ești urmărit de o haită de călăi. Se numește Marea Eliberare prin ascultare, căci chiar și cei care au comis cele cinci păcate capitale¹⁹² sunt sigur eliberați dacă ascultă această învățătură pe calea urechii.

Deci, citește acest text în mijlocul marilor adunări. Răspândește-l. Cel ce l-a auzit o dată, chiar dacă nu l-a înțeles, își va aminti în starea intermediară de el, fără să-i scape un cuvânt, căci atunci inteligența este de nouă ori mai lucidă. Deci, el trebuie auzit de urechile tuturor ființelor în viață, trebuie citit la căpătâiul tuturor bolnavilor, trebuie citit lângă fiecare corp lipsit de viață; trebuie răspândit, difuzat pretutindeni.

Cei ce ascultă această doctrină, cu adevărat, sunt norocoși. Păcat de cei ce au acumulat multe merite, au scăpat de confuzii dar le este greu să se întâlnească cu această învățătură. Și chiar dacă învățătura e cunoscută, e greu de înțeles; eliberarea va fi obținută simplu prin a nu te îndoi după ce ai auzit-o. Deci, dăruiește acestei doctrine multă iubire, ea e esența tuturor doctrinelor¹⁹³.

Înfățișarea cu experiența Realității în Starea Intermediară numită: „învățătura care eliberează prin simpla ei ascultare" și „Care eliberează doar prin faptul de a fi apropiată de corp¹⁹⁴ e terminată¹⁹⁵.

CARTEA A DOUA - SIDPA BARDO

Recunoscută ca fiind partea de spirit a învățaturii numite: „Esența profundă a eliberării prin ascultare”, care amintește clara confruntare din starea intermediară, atunci când este căutată renașterea¹⁹⁶.

„Esența tuturor lucrurilor este una și identică, perfect calmă, liniștită și fără vreun semn de „devenire”; în timp ce ignoranța, în orbirea și iluzia ci, a uitat de Iluminare și, prin aceasta, nu poate recunoaște cu adevărat toate aceste condiții, diferențele, activitățile care caracterizează fenomenele din Univers”.

— *Ashvaghosha, The Awakening of Faith, trad. Suzuki.*

SUPUNERE

Zeităților reunite Celor tutelare
Gara-lor le închinăm, umil, supunere.
Fie ca Eliberarea în Starea Intermediară să fie
dăruită de aceștia¹⁹⁷.

INTRODUCERE

Până acum în Marele *Bardo Thödol*,
Bardo numit *Chönyid Bardo* a fost învățat;
Acum, din *Bardo* numit *Sidpa*,
Pătrunzătoarea amintire va fi adusă.

PARTEA ÎNTÂI - LUMEA DE DUPĂ MOARTE

(Introducere instructivă pentru Oficiant):

Chiar dacă până în prezent, În *Chönyid. Bardo*, multe aduceri aminte active au fost făcute (cu excepția celor ce sunt într-adevăr familiarizați cu Adevărul real și care au o *karma bună*), pentru cei cu *karma* rea care nu sunt familiarizați și pentru cei cu *karma* bună la care, datorită influențelor, apare frica și teama, recunoașterea e dificilă. Aceștia coboară până într-a paisprezecea zi și, pentru a-i impresiona puternic iarăși, trebuie citit ceea ce urmează:

Corpul din Bardo. Nașterea și facultățile sale supranormale

După omagiul adresat Trinității și rugăciunea pentru implorarea ajutorului *Buddha-ilor* și a *Bodhisattva-ilor*, cheamă defunctul pe nume de trei sau de șapte ori și vorbește-i astfel:

O, nobil fiu, ascultă bine și întipărește-ți în inimă: nașterea în lumea-infern, în lumea *deva* și în corpul din *Bardo* sunt de tipul numit naștere supranormală¹⁹⁸.

În realitate, în timp ce experimentai radiațiile Liniștiților și ale Iritaților în *Chönyid Bardo*,

incapabil să le recunoști, ai leșinat datorită fricii cam trei zile¹⁹⁹ și jumătate (după moarte); apoi, când ți-ai revenit din acest leșin, „Cunoscătorul” s-a înălțat în tine în condiția lui primordială și un corp luminos asemănător cu corpul tău precedent s-a avântat²⁰⁰, așa cum spune *Tantra*:

Având un corp (părând) fără carne (asemănător) celui precedent și celui ce urmează să fie produs.

Dotat cu toate facultățile de simțuri și cu puterea de liberă mișcare,

Având puteri miraculoase karmice

Vizibile ochilor puri cerești (ai ființelor din *Bardo*) de natură asemănătoare.

Iată deci învățătura.

Acest (corp luminos) despre care s-a vorbit „(asemănător) celui precedent și celui ce urmează să fie produs” indică faptul că vei avea un corp asemănător cu corpul de carne și sânge precedent, corpul omenesc al tendințelor, care va fi dotat cu anumite semne și cu frumusețe și perfecțiune ca și cele pe care le au ființele cu destinații înalte. Acest corp (născut) din dorință e o halucinație a configurațiilor-gânduri din starea intermediară și e numit corp al dorinței.

În acest moment, dacă trebuie să renaști ca *deva*, viziuni ale lumii *Deva* îți vor apare; la fel, unde va trebui să renaști, fie ca *asura*, fie ca ființă umană sau animală²⁰¹, sau *preta* sau ființă a infernului, o viziune din acea lume va apare.

În consecință, cuvântul „precedent” (din citat) implică faptul că până într-a treia zi - și jumătate ai crezut că ai același corp de carne avut în

existența precedentă, datorită tendințelor tale obișnuite²⁰². Iar cuvintele „ce urmează să fie produs” sunt folosite deoarece după aceea vei avea o viziune a locului următoarei renașteri. De unde, expresia Întreagă, „celui precedent și celui ce urmează să fie produs” semnifică: (corpul de carne pe care a fi părăsit și corpul de carne pe care ți-l vei asuma prin renaștere).

În acest moment nu urmări viziunile care îți apar. Nu fi slab. Dacă, din slăbiciune, simți afecțiune pentru ele, vei avea de rătăcit prin cele șase *Loka* și vei îndura suferințe.

Până în ziua care a trecut ai fost incapabil să recunoști *Chönyid Bardo* și ai rătăcit, coborând, până aici. Acum, dacă vrei să te menții cu fermitate în Adevărul Real, trebuie să-ți lași spiritul să se odihnească fără distragere în non-acțiune și non-atașament, în starea lipsită de obscurități, primordială, strălucitoare din vidul inteligenței tale: starea care ți-a fost învățată de al tău guru²⁰³. (Prin aceasta) vei obține eliberarea fără a fi obligat de a te reîntoarce în porțile matricilor. Dar dacă ești incapabil de a te recunoaște tu însuși, atunci oricare ar fi Zeitatea ta tutelară și al tău *guru*, meditează asupra lor într-o stare de intensă afecțiune și încredere umilă și așează-i în umbrarul de deasupra capului²⁰⁴. Acest lucru este de mare importanță. Nu te lăsa distras.

(Instrucțiunile pentru Oficiant): Așa vorbește-i și, dacă în felul acesta recunoașterea se produce, Eliberarea va fi obținută fără rătăcire prin cele șase *Loka*. Dacă, totuși, sub influența karmei rele,

recunoașterea e dificilă, spune-i atunci cele ce urmează:

O, nobil fiu, ascultă mai departe: „Dotat cu toate facultățile de simțuri și cu puterea de liberă mișcare”, adică (în pofida) a ceea ce ai fi putut fi în viață - orb sau surd sau infirm - în acest plan de După Moarte, ochiul tău va vedea formele, urechea va auzi sunetele și toate celelalte organe sensibile vor fi intacte și de o acuitate completă. Iată de ce s-a spus că corpul din *Bardo* va fi „dotat cu toate facultățile de simțuri”. Această (condiție existențială în care te găsești acum) indică faptul că ești mort și rătăcești prin *Bardo*. Încearcă să știi asta. Amintește-ți de învățături.

O, nobil fiu, „mișcarea liberă” sugerează că actualul tău corp e un corp de dorințe - intelectul fiindu-ți separat de suport²⁰⁵ - și nu un corp din materie grosieră, astfel încât acum ai puterea de a trece prin blocuri stâncoase, dealuri, pietre, pământ, case și chiar prin Muntele Meru, fără să te împiedice²⁰⁶ nimic. Exceptând *Buddha Gayā* și sânul unei mame²⁰⁷, totul, chiar și muntele regal Meru poate fi trecut de către tine, înainte, înapoi, fără opreliști. Și aceasta este pentru tine indicația faptului că rătăcești prin Sidpa *Bardo*. Amintește-ți învățăturile *guru*-lui și roagă-te Stăpânului Compasiunii.

O, nobil fiu, ai acum puterea acțiunilor miraculoase²⁰⁸ care, totuși, nu este fructul vreunei *Samādhi*, ci puterea venită asupra ta natural, deci de proveniență karmică²⁰⁹. Ești capabil să traversezi într-o clipă cele patru continente ce încercuiesc Muntele Meru²¹⁰ sau să fii instantaneu

în locul dorit; ai puterea de a te transfera în timpul când un om anumit și-a îndoit sau și-a întins mâna. Aceste diverse puteri de iluzie, de schimbare de formă, să nu le dorești, să nu le dorești²¹¹.

Niciuna dintre (aceste puteri) pe care le poți dori nu îți e acum imposibilă. Posibilitatea de a le exersa fără opreliști stă în tine. Cunoaște acestea și roagă-te lui *guru*.

O, nobil fiu, „Vizibil ochilor puri cerești de natură asemănătoare” semnifică faptul că aceste (ființe) de aceeași natură, fiind de aceeași constituție (sau nivel de cunoaștere) în Starea Intermediară, se văd reciproc²¹². De exemplu, ființele destinate să renască printre *deva* se vor vedea unele cu altele (și așa mai departe). Nu te atașa lucrurilor (pe care le vei vedea), ci meditează asupra Milostivului.

„Vizibil ochilor puri cerești” semnifică de asemenea faptul că *deva*-ii, fiind născuți (puri) prin virtutea meritelor, sunt vizibili ochilor puri cerești și celor ce practică *dhyāna*. Aceștia însă nu-i vor vedea tot timpul, ci în timpul concentrării mentale îi vor vedea, în celelalte momente nu.. Și chiar în timpul practicării *dhyāna*-ei, dacă se lasă distrași (nu-i vor vedea)²¹³.

Caracteristicile existenței în starea intermediară

O, nobil fiu, posesorul acestui gen de corp va vedea locurile (ce i-au fost familiare pe pământ) și pe părinții săi așa cum se văd în vis.

Îți vezi părinții, prietenii, și le vorbești și nu primești răspuns. Atunci, văzându-i plângând împreună cu familia, te gândești: „Sunt mort, acum ce mă fac?” și simți o mare durere, la fel ca un pește scos din apă și aruncat pe cărbuni încinși. În acest moment vei resimți toată această suferință. Dar suferința nu-ți va servi la nimic. Dacă ai un *guru* divin²¹⁴, roagă-te lui. Roagă-te Zeității Tutelare, Milostivului. Iar dacă vei simți atașament pentru cei apropiați și pentru prieteni, acest lucru nu-ți va face bine. Deci, nu fi atașat. Roagă-te Stăpânului Compasiunii și atunci nu vei avea nici supărare, nici groază, nici oroare.

O, nobil fiu, când vei fi împins (de iei-colo) de vântul neîncetat al karmei, intelectul tău, neavând vreun obiect pe care să se odihnească, va fi ca o pană împinsă de vânt prin curentul rigolei²¹⁵. Fără oprire și fără voia ta, vei rătăci. Tuturor celor ce plâng (le vei spune): „Sunt aici, nu plângeți”. Dar, cum ei nu te pot auzi, te vei gândi: „Sunt mort” și în acel moment te vei simți și mai nefericit. Nu fi nefericit pentru asta.

Vei fi într-o lumină cenușie, crepusculară, noaptea, ziua, în fiecare moment²¹⁶. În această etapă de Stare intermediară vei rămâne: una, două, trei, patru, cinci, șase sau șapte săptămâni, până într-a patruzeci și noua zi²¹⁷. Se spune în general că mizeriile din *Sidpa Bardo* suni îndurate în jur de douăzeci și două de zile dar, datorită determinantei influențe karmice, nu poate fi dată o perioadă precisă.

O, nobil fiu, din acest moment, teribilul vânt al karmei, terifiant, cumplit de îndurat, te va împinge

în rafale înapoi. Nu te înspăimânta. E propria ta iluzie. O densă și teribilă confuzie se va țese încontinuu în fața ta și din ea vor ieși strigăte înfricoșătoare ca: „izbește-ucide” și alte amenințări. Nu te speria de ele²¹⁸.

În alte cazuri, persoane cu o *karma* deosebit de rea pot produce, karmic, *rākshasi* (demoni) mâncători de carne, purtând diferite arme, strigând „izbește-ucide” și făcând un vacarm înspăimântător. Vor veni înspre tine părând că se sfătuiesc să hotărască asupra celui care te va înhăța. Se vor ivi apariții iluzorii de ființe urmărite de diferite animale de pradă teribile. Ninsori, ploaie, noapte, rafale (de vânt), halucinații de ființe urmărite de nebuni vor apare de asemenea. Sunete, ca munții ce se năruie, ca marea dezlănțuită, ca uruitul flăcărilor, ca și cicloanele, vor izbucni²¹⁹. Când aceste sunete vor invada, vei fugi îngrozit din fața lor în orice direcție fără să fii atent încotro. Dar drumul va fi barat de trei oribile prăpăstii, una albă, una neagră și una roșie. Sunt adânci și înfricoșătoare, te vei simți gata să te prăbușești. O, nobil fiu, ele nu sunt prăpăstii adevărate, ele sunt: mânia, cupiditatea și prostia²²⁰.

Încearcă să știi În acest moment că e *Sidpa Bardo* (cel în care te afli). Invocând numele Milostivului, atent, roagă-te astfel :

„O, Stăpân Milostiv, *Guru* al meu, Prețioasă Trinitate. Nu lăsați ca eu (numele tău) să cad în lumile nefericite”.

Fă în așa fel încât să nu uiți acest lucru.

Alții, care au acumulat merite și s-au consacrat cu sinceritate religiei, vor experimenta plăceri delicioase și bucurie, o bună dispoziție fără măsură. Dar acea clasă neutra de ființe care nici n-au acumulat merite, nici n-au creat rele karmice, nu vor cunoaște nici plăcerea, nici chinul; ci un gen incolor de prostie indiferentă. O, nobil fiu, orice s-ar întâmpla - câteva plăceri delicioase pe care le cunoști - nu fi atras de ele, nu le îndrăgi, ci gândește: „fie ca *Guru* și Trinitatea să fie onorați (de aceste delicii dăruite prin merite)”. Înlătură întreg atașamentul, toată dorința.

Chiar dacă nu simți nici plăcere, nici durere, ci doar indiferență, păstrează-ți intelectul în starea fără distragere (a meditației) la Marele Simbol, fără să te gândești că tu ești cel care meditezi²²¹. Acest lucru este de o enormă importanță.

O, nobil fiu, în acest moment, la capete de pod, în temple, lângă *stupă* cele de opt feluri²²², le vei odihni puțin. Dar nu vei putea rămâne așa multă vreme căci intelectul ți-a fost separat de corpul (terestru)²²³. Datorită acestei imposibilități de-a trăndăvi, te vei simți tulburat, jenat, cuprins de panică. În unele momente, „Cunoscătorul” va fi plictisit, în altele, agitat și incoerent. Îți va veni gândul: „Vai! sunt mort, ce mă fac?” și prin acest gând „Cunoscătorul” se va întrista; inima îți va îngheța, vei simți o mizerie și o supărare infinite²²⁴. Neputând rămâne să te odihnești Într-un loc și forțat fiind să înaintezi, să nu te gândești la tot felul de lucruri, lasă-ți intelectul să rămână într-o stare de non-modificare.

Ca hrană, doar cea care ți-a fost destinată poți s-o atingi și nu alta²²⁵. Ca prieteni, în aceste momente nimic nu e sigur²²⁶. Acestea sunt rătăcirile corpului mental în *Sidpa Bardo*. În aceste momente, bucuriile și supărările depind de *l-arma*. Îți vei vedea casa, servitorii, familia proprie și propriul corp și te vei gândi: „Acum sunt mort, ce am să mă fac?” și apăsător de o mare supărare vei avea gândul: „O, ce n-aș da să am un corp”. Gândind așa, vei rătăci de ici-colo, căutând un corp.

Chiar dacă ai fi putut intra după aceea de nouă ori în cadavrul tău - datorită lungului interval scurs în *Chönyid Bardo* - acesta ar fi fost înghețat dacă ar fi fost iarnă,, sau descompus vara, sau dus de către familia ta la incinerare, sau înhumat, sau aruncat în apă, sau dat păsărilor sau animalelor de pradă²²⁷. În felul acesta, negăsind vreun loc unde să intri, vei fi derutat și vei avea senzația de a fi împins în crăpături și în prăpăstii, printre roci și stânci²²⁸.

Experimentarea acestei suferințe are loc în Starea Intermediară, în timpul căutării renașterii. Și atunci, chiar căutându-ți un corp, nu vei avea parte decât de neazuri. (Respinge) dorința de-a avea un corp, lasă-ți spiritul să rămână în starea de resemnare și fă în așa fel încât să-i menții așa.

Astfel confruntat, vei obține eliberarea din *Bardo*.

Judecata

(Instrucțiuni pentru Oficiant): E totuși încă posibil ca, prin influența karmei rele, să nu recunoască nici aceste lucruri. În acest caz, cheamă defunctul pe nume, vorbindu-i astfel:

O, nobil fiu, (numele), ascultă. Dacă suferi așa cum suferi, e numai datorită propriei tale *karma*. În consecință, roagă-te Prețioasei Trinități și ea te va proteja. Dacă nu te rogi și nici nu știi să meditezi la Marele Simbol și nici la vreo Zeitate Tutelară, Geniul Bun²²⁹ ce s-a născut simultan cu tine va veni acum să-ți cântărească acțiunile bune (cu) pietre albe și Geniul Rău²³⁰, născut simultan cu tine, va veni să-ți cântărească acțiunile rele (cu) pietre negre. Acest lucru îți va produce o mare spaimă, groază și oroare și vei tremura; vei încerca să minți, zicând: „N-am făcut nici o acțiune rea“.

Atunci, Stăpânul Morții va spune: „Merg să-consult Oglinda Karmei“.

Spunând aceasta, va privi în Oglindă, unde toate actele bune sau rele sunt precis reflectate. Minciuna nu va folosi la nimic. Atunci, (unul dintre călăii-furii) ai Stăpânului Morții va înfășură o funie în jurul gâtului tău și te va trage. Îți va tăia capul, îți va smulge inima, îți va scoate intestinele, îți va linge creierul, îți va bea sângele, carnea ți-o va mânca, îți va roade oasele²³¹; dar vei fi incapabil să mori. Chiar dacă corpul îți va fi tăiat în bucăți, vei trăi încă. Aceste suplicii repetate îți vor cauza o durere și un chin intens. Chiar în momentul numărării pietrelor, să nu fii nici speriat, nici

îngrozit; nu minți, iar Stăpânul Morții să nu te înfricoșeze. Corpul tău, fiind un corp-mental, e incapabil să moară, chiar decapitat, chiar tăiat în bucăți. În realitate, corpul tău e de natura Vidului²³². Nu-i nevoie să te sperii. Stăpânii Morții²³³ sunt propriile tale halucinații.

Corpul tău al dorinței e un corp de tendințe și de vid. Vidul nu poate răni Vidul; ceea ce este fără însușiri nu poate răni ceea ce este fără însușiri.

În afară de halucinațiile personale, în realitate nu există lucruri în afara sinelui ca: Stăpânul Morții, sau Zeul, sau Demonul, sau Spiritul Morții cu cap de Taur²³⁴. Fă în așa fel încât să le recunoști.

În acest moment fă astfel încât să recunoști că ești în *Bardo*. Meditează la *Samādhi* a Marelui Simbol. Dacă ești incapabil să meditezi, atunci pur și simplu analizează cu grijă natura reală a ceea ce te sperie: în realitate nu este formată din nimic, ci e Vidul care este *Dhārma-Kāya*²³⁵.

Acest Vid nu e de natura Vidului neantului, ci un vid a cărui adevărată natură nu te va impresiona și în fața căruia intelectul tău strălucește clar și mai lucid: aceasta este (starea) de spirit din *Sambogha-Kāya*.

În starea în care exiști, experimentezi cu o intensitate insuportabilă: Vidul și Claritatea, inseparabile - Vidul clar prin natura lui și Claritatea, prin natura ei vidă, e Claritatea inseparabilă de Vid - o stare primordială (sau non-modificată) a intelectului, care e Ādi-Kāya²³⁶. Și

forța acestuia strălucind fără opreliști, va lumina pretutindeni: este *Nirmāna-Kāya*^{6*}.

O, nobil fiu, ascultă-mă fără distragere. Prin simpla recunoaștere a celor patru *Kāya*^{7**} vei obține în mod cert Emanciparea perfectă într-unul dintre ele. Nu fi distras. Linia de demarcație între *Buddha*-i și ființele animate trece pe aici²³⁷.

Acest moment e de mare importanță: dacă ești distras acum, îți vor trebui nenumărați eoni de timp ca să poți ieși din cloaca suferinței²³⁸.

Există o parolă care poate fi aplicată: „Intr-un singur moment, o diferențiere marcantă se creează. Intr-un singur moment Iluminarea Perfectă e obținută”.

Până în momentul care urmează, întreg acest *Bardo* a luminat deasupra ta și totuși nu l-ai recunoscut, pentru că te-ai lăsat distras. Din această cauză ai resimțit frica și groaza. Dacă redevii și acum distras, corzile divinei compasiuni ale „celui ce are ochi milostivi” se vor rupe²³⁹ și vei cădea în locul unde nu există eliberare (imediată).

⁶ * Aici textul e puțin neclar. Dacă *Ādi-Kāya* (sau *Dhārma-Kāya*) reprezintă starea non-modificată, *Nirmāna-Kāya*, forța ei strălucitoare, al treilea corp) al *Tri-Kāya*-ei (Trinitatea) este manifestarea acestei stări primordiale în lumea fizică - n. trad. l. rom.

⁷ ** Este unicul loc în acest text unde se pomeneste de cele patru corpuri ale lui Buddha și nu de cele trei (*Tri-Kāya*). Al patrulea, superior lui *Dhārma-Kāya* numit *Sahāja-Kāya* (corp spontan, non-născut) sau *Svabhāvika-Kāya* (corp al naturii proprii) sau *Mahāsukha-Kāya* (corp) al Marii Fericiri) este adăugat de Tantrism teoriei celor Trei Corpuri. Există o corespondență între aceste corpuri ale lui Buddha și principalii centri nervoși ai organismului (*chakra*), astfel: *Nirmāna-Kāya* corespunde centrului ombilicului; *Sambogha-Kāya*, celui din gât; *Dhārma-Kāya*, celui din inimă, iar *Sahāja-Kāya* le încununează, corespunzând Lotusului cu o mie de petale, centrul din creier - n. trad. l. rom.

Deci, fii prudent. Chiar dacă n-ai realizat până aici recunoașterea - cu toate confruntările făcute - o vei putea realiza în acest moment și vei obține Eliberarea.

(Instrucțiuni pentru Oficiant): în cazul adresării către un biet analfabet care nu știe cum să mediteze, spune-i:

„O, nobil fiu, dacă nu știi cum să meditezi, încearcă să-ți reamintești de Milostiv și de *Samgha*, de *Dharma* și de *Buddha*^{8*} și roagă-te. Gândește-te că toate temerile și aparițiile îngrozitoare sunt propria ta Zeitate Tutelară sau manifestarea Milostivului²⁴⁰.

Reamintește-ți numele mistic ce ți-a fost dat în momentul inițierii sacre pe când erai ființa omenească și numele *guru-lui* tău și spune acest nume Dreptului Rege al Stăpânilor Morții²⁴¹.

Chiar dacă vei cădea în prăpăstii nu vei păți nici un rău. Evită oroarea și groaza.

Influența determinantă a gândirii

(Instrucțiuni pentru Oficiant): Spune-i aceea că, printr-o asemenea confruntare, cu toate că Eliberarea n-a putut fi obținută înainte, ea poate fi în mod sigur obținută acum²⁴². Este (totuși) posibil ca Eliberarea să nu fie obținută nici chiar după această confruntare, dar o aplicare susținută și continuă fiind esențială, cheamă mortul pe nume și vorbește-i astfel:

O, nobil fiu, experiențele tale imediate îți vor produce bucurii momentane urmate de supărări

⁸ * Triplul Giuvaier - v. introducere - n. trad. l. rom.

momentane de mare intensitate, la fel ca și (tensiunea și detenta) acțiunii mecanice a unei catapulte²⁴³. Să nu ai nici cel mai mic atașament (pentru bucurii), nici cea mai mică neplăcere (pentru supărări). Dacă trebuie să te naști într-un plan mai înalt, viziunea acestui plan înalt va răsări deasupra ta.

Părinții tăi în viață pot - prin danii în beneficiul mortului - să sacrifice multe animale²⁴⁴, să facă ceremonii religioase și să ofere pomană. Iar tu, datorită viziunii tale nepurificate, poți să fi cuprins de mânie văzându-le actele și aceasta va duce, chiar în acel moment, la renașterea ta în Infern. Oricum ar proceda cei pe care S-ai lăsat în urmă, fă așa încât nici un gând de mânie să nu te cuprindă și meditează cu dragoste asupra lor.

Mai mult, dacă te simți atras de bunurile lumești lăsate în urmă, sau dacă văzând aceste bunuri ale tale în mâinile altora, prin slăbiciune, te atașezi de ele și te cuprinde mânia împotriva urmașilor, aceste sentimente vor afecta psihologic momentul, încât, chiar clacă ai fost destinat să te naști într-un plan superior, mai fericit, vei fi obligat să te naști în Infern sau în lumea *Preta* (a spiritelor nefericite). Pe de altă parte, chiar dacă ești atașat de bunurile lumești lăsate în urmă, tot nu vei mai fi capabil să le ai, nu-ți vor mai servi la nimic. Deci, înlătură-ți slăbiciunea și atașamentul pentru ele, îndepărtează-le complet, renunță din toată inima la ele. Puțin contează cine posedă acum bogățiile tale, nu avea sentimente avare, ci fii gata să renunți la tot, de bună voie. Gândește-te că oferi aceste bunuri Prețioasei Trinități și *guru*-

lui tău, rămâi detașat, lipsit de slăbiciune (de dorință).

Dacă se recită *Kamkani Mantra*²⁴⁵ la funeraliile tale, dacă un ritual de înlăturare a relelor karmice - care poate determina nașterea ta în regiunile inferioare - e îndeplinit pentru tine și observi că este făcut într-o manieră incorectă, somnoroasă, cu distragere și nerespectare a jurământului, sau lipsit de puritate (a vreunui oficiant), sau superficial - toate lucrurile ești capabil să le vezi deoarece ești dotat cu o putere karmică la limita preștiinței²⁴⁶ - poți resimți o lipsă de credință (în religia ta). Vei fi capabil să sesizezi toată frica sau teama, toate acțiunile negre, conduita nereligioasă și să judeci recitarea incorectă a ritualurilor²⁴⁷. Te vei gândi: „Vai! cu adevărat mă trădează”. Și, gândindu-te, vei fi deprimat și, datorită marilor resentimente, vei cădea în îndoială și îți vei pierde credința, în loc de afecțiune și credință umilă. În felul acesta afectat momentul psihologic, te vei naște în mod sigur într-un plan mizerabil.

Aceste '(gânduri) nu numai că nu-ți vor servi la nimic, ba dimpotrivă, îți vor face mare rău. Cât de incorect ar fi ritualul și oricât de puțin ți-ar conveni conduita preoților ce îndeplinesc ritualurile funerare, (gândește):

„Intr-adevăr, propriile mele gânduri sunt impure. Cum ar fi posibil ca vorbele lui Buddha să fie incorecte? Asta e ca și cum aș vedea într-o oglindă reflexia unor pete pe fața mea; gândurile mele (într-adevăr) trebuie să fie impure. Cât despre aceștia (preoții), *Samgha* e corpul lor,

Dharma cuvântul lor și, în spirit, ei sunt cu adevărat *Buddha*. Îmi voi găsi refugiul în ei". Gândindu-te astfel, ai încredere în ei și învăluie-i cu o sinceră afecțiune. Atunci tot ce se va face pentru tine (de către cei) lăsați în urmă va fi cu adevărat în beneficiul tău. Deci, acest exercițiu de iubire e de mare importanță; nu uita acest lucru.

Dacă ai fost destinat să te naști într-o lume mizerabilă și dacă lumina acestei lumi mizerabile lucește deja deasupra ta, dacă succesorii tăi și părinții îndeplinesc ritualurile albe²⁴⁸ religioase neamestecate cu acțiuni rele și dacă abații și preoții instruiți se devotează trup și suflet la îndeplinirea ritualurilor, meritoriu și corect, bucuria binevenită pe care o vei simți când îi vei vedea, prin singura ei virtute, va afecta acest moment psihologic în așa fel încât, chiar dacă ai fi meritat o naștere într-o lume nefericită, va duce la nașterea ta într-un plan mai înalt și mai fericit. (Deci) nu trebuie să-ți crezi gânduri nepioase ci să-ți reverse imparțial, către toți, afecțiunea ta pură și credința umilă. Aceasta e de o mare importanță. Fii deci extrem de prudent.

O, nobil fiu, în rezumat: intelectul tău prezent, din Starea Intermediară, nu depinde de nici un obiect precis, fiind fără greutate și în mișcare neîntreruptă, orice gând îți va veni acum - pios sau nepios - va căpăta mare forță. Deci, nu te gândi la lucruri nepioase, ci amintește-ți de n-are importanță care exercițiu de devoțiune; sau dacă n-ai fost obișnuit cu asemenea exerciții, (arată) o pură afecțiune și credință umilă. Roagă-te

Milostivului sau Zeităţii Tutelare, spune cu hotărâre:

„Vai! când sunt singur, rătăcind, despărţit de prietenii dragi²⁴⁹;

În timp ce reflexul vid al corpului propriilor mele idei mentale străluceşte deasupra mea,

Fie ca *Buddha-ii*, revărsându-şi puterea lor de Compasiune,

Să facă să nu existe în *Bardo* frică, oroare sau groază.

În timp ce îndur mizeriile puterilor karmei rele, Fie ca Zeităţile Tutelare să risipească aceste mizerii.

În timp ce miile de tunete ale sunetului Realităţii răbufnesc,

Fie ca ele să fie sunetele celor Şase Silabe.

În timp ce *karma* mă urmăreşte, neavând nici un protector²⁵⁰,

Fie ca Milostivul să mă protejeze. Implor.

În timp ce aici îndur mizeriile tendinţelor karmice,

Fie ca radiaţia luminii clare şi fericite din *Samādhi* să strălucească deasupra mea”.

O rugăciune sinceră sub forma aceasta îţi va fi un ghid sigur. Poţi fi convins că n-ai să fii decepţionat. Acest lucru e de mare importanţă. Prin această recitare, încă o dată va veni amintirea şi recunoaşterea, iar Eliberarea va fi realizată.

Apariția Luminilor celor Șase Loka

(Instrucțiuni pentru Oficiant): Cu toate acestea - în pofida repetării frecvente a acestor (instrucțiuni) - dacă recunoașterea e anevoioasă datorită influenței karmei rele, va fi binefăcător să repeți aceste confruntări de mai multe ori, în întregime. Încă o dată (deci) cheamă mortul pe nume și vorbește-i:

O, nobil fiu, dacă ai fi fost incapabil să pricepi tot ceea ce s-a spus înainte, urmează că al tău corp din viața precedentă va deveni din ce în ce mai șters și cel al vieții viitoare, din ce în ce mai clar. Întristat de aceasta (te vei gândi): „O, ce mizerii mai am de îndurat? Acum oricare ar fi corpul pe care îl voi avea, mă voi duce să îl caut”. Astfel gândind, vei începe un du-te-vino neîncetat și distras. Atunci, vor lumina deasupra ta lucirile celor Șase *Loka* Samsarice: lumina aceleia unde forța karmei te va determina să te naști va străluci mai puternic.

O, nobil fiu, ascultă. Dacă dorești să știi care sunt cele șase Lumini, ele sunt: o ternă lucire albă a lumii *Deva*, o ternă lucire verde a lumii *Asura*, o ternă lucire galbenă a lumii Umane, o ternă lucire albastră a lumii Brute, o ternă lucire roșie a lumii *Preta*, o ternă lucire cenușie a lumii Infern²⁵¹. În acest moment, prin forța karmei, corpul tău va dobândi culoarea lumii unde te vei renaște.

O, nobil fiu, arta specială a acestei învățături e deosebit de importantă în acest moment. Oricare ar fi lumina care strălucește deasupra ta acum, meditează la ea și la Milostiv; din oricare direcție

ar veni lumina, consideră această (direcție) ca fiind (sau existând în) Milostiv. Acesta este un act profund și subtil și va putea împiedica renașterea. Oricare ar fi Zeitatea ta Tutelară, meditează asupra formei sale multă vreme - ca fiind o aparență și fără existență reală - ca și la o formă creată de un magician, numită forma pură a iluziei. Lasă apoi această (viziune) a Zeității Tutelare să se topească și să dispară, plecând de la contururile exterioare către centru, până când nimic nu mai rămâne vizibil; fixează-te apoi în starea de Claritate și de Vid²⁵² - pe care nu o poți înțelege în nici un fel - și rămâi câțva timp astfel. Din nou, meditează asupra Zeității Tutelare, apoi meditează din nou la Lumina Clară, fă asta alternativ. Apoi lasă-ți propriul intelect să se topească treptat²⁵³ (începând) cu extremitățile.

Peste tot unde domnește eterul²⁵⁴, domnește conștiința; peste tot unde domnește conștiința, domnește *Dhārma-Kāya*. Rămâi liniștit în starea non-creată a *Dhārma-Kāya*-ei. În această stare, nașterea nu poate avea loc și Iluminarea perfectă e atinsă.

PARTEA A DOUA - PROCEDEUL RENAȘTERII

ÎNCHIDEREA PORȚILOR MATRICII

(Instrucțiuni pentru Oficiant): Încă se poate întâmpla ca, datorită slăbiciunii în devoțiune sau a lipsei de obișnuință, să fie incapabil să înțeleagă; poate fi copleșit de iluzii și să răătăcească înspre porțile matricilor. Instrucțiunile pentru astuparea acestor porți sunt foarte importante; cheamă defunctul pe nume și spune-i:

O, nobil fiu, dacă nu ai înțeles ceea ce a fost, în acest moment, prin influența karmei, vei avea impresia că urci, că mergi drept sau cobori. În aceste clipe, meditează asupra Milostivului. Amintește-ți. Atunci, așa cum am mai spus deja, rafalele de vânt, vârtejurile de grindină, vijeliile, obscuritatea, impresia de a fi urmărit de gloate, toate acestea vor veni. Fugind (de aceste halucinații), cei ce nu au o *karma* meritorie vor avea impresia de a se afunda în zone mizerabile; iar cei ce au realizat o *karma* bună vor avea impresia de a merge către locuri fericite. Și atunci, o, nobil fiu, în oricare continent sau loc va trebui să renaști, semnele acestui loc de naștere vor străluci deasupra ta.

Pentru a te călăuzi în aceste momente există mai multe învățături vitale profunde. Ascultă-le fără distragere. Chiar dacă nu ai putut înțelege confruntările anterioare, acum (le vei putea) căci

chiar și cei slabi în devoțiune vor recunoaște semnele. Ascultă deci.

(Instrucțiuni pentru Oficiant): Este foarte importantă acum exersarea metodelor pentru astuparea porților matricilor. Trebuie deci avută cea mai mare grijă. Există două metode (principale) de închidere a acestor porți: împiedicarea ființei de a fi atrasă înspre ele sau închiderea porții care ar putea fi străbătută.

Metodă pentru prevenirea accesului în poarta unei matrici

Instrucțiunile pentru împiedicarea ființei de a fi atrasă sunt următoarele:

O, nobil fiu, (numele), oricare ar fi zeitatea ta tutelară, meditează liniștit asupra ei, așa ca și la reflexia lunii în apă, reflexie ce apare și e totuși inexistentă, așa ca și iluziile produse prin magie. Dacă n-ai o zeitate tutelară în mod special, meditează fie asupra Milostivului, fie asupra mea și spiritul tău astfel ocupat va medita liniștit.

Apoi lasă (această formă vizuală) a zeității tutelare să se topească dinspre extremități și meditează la lipsa de formă a Luminii Clare vide. Acest lucru e de mare artă și în virtutea lui vei scăpa de reîntoarcerea în germene.

Prima metodă de închidere a porții matricii

Meditează astfel, dar dacă asta nu va fi suficient ca să te împiedice să intri într-un

germene și dacă te vei găsi pe punctul de a cădea, atunci iată învățătura profundă de astupare a porților matricilor. Ascultă.

„În acest moment, vai! *Sidpa Bardo* luminează deasupra ta,

Păstrând în spirit o singură hotărâre,

Perseverează pentru a-ți regăsi lanțul buneii *karma*²⁵⁵,

Astupă poarta matricii, amintește-ți de forța opusă²⁵⁶;

E momentul în care atenția și afecțiunea pură sunt necesare;

Înlătură gelozia și meditează la *Gara Tatăl-Mama*.”

Gura ta să repete aceasta distinct, amintește-ți precis semnificația acestor cuvinte și meditează la ele. Această practică e esențială. Este indispensabil să pui aceste lucruri în practică.

Sensul învățăturii: „În acest moment *Sidpa Bardo* luminează deasupra mea (sau a ta)” este acela că acum tu rătăcești prin *Sidpa Bardo*. Ca mărturie, dacă privești în apă, sau în oglindă, nu vei vedea nici o reflexie a feței tale sau a corpului tău, și nu vei proiecta nici o umbră.

Ai lepădat acum corpul grosier, material, de carne și sânge. Asta indică faptul că rătăcești prin *Sidpa Bardo*.

În aceste momente trebuie să iei fără ezitare o hotărâre unică, în spirit. Luarea unei hotărâri unice e foarte importantă acum. Este ca și mânatul unui cal cu hățurile.

Tot ceea ce ți-ai putea dori va veni să defileze prin fața ta. Nu te gândești la acțiuni rele care ar

putea să abată cursa (spiritului tău). Amintește-ți de relațiile tale (spirituale) cu cel ce citește acest *Bardo Thödol*, sau cu oricine de la care ai primit învățături, inițieri, o autorizație spirituală de citire a textelor religioase când erai în lumea omenească și perseverează în acțiunile bune. Acest lucru este esențial. Nu fi distras. Linia care separă urcușul de coborâș trece pe aici. Dacă te lași cuprins de nehotărâre chiar și numai o secundă, vei avea de suferit mizerii, multă, multă, vreme. Acum e momentul. Menține-te bine în voința unică. Perseverează în a-ți găsi lanțul bunelor acțiuni.

Ai ajuns momentul în care trebuie să închizi poarta matricii. „E momentul în care atenția și iubirea pură sunt necesare”, care implică faptul că a sosit timpul sau, pentru prima dată, poarta matricii trebuie închisă; există cinci metode de închidere. Poartă în tine acest gând.

A doua metodă de închidere a porții matricii

O, nobil fiu, în momentul acesta vei avea viziunea masculilor și a femelelor în unire. Când vei vedea acest lucru, amintește-ți că trebuie să te împiedici să te duci între ei. Privește-l pe Tatăl-Mama, pe al tău Guru și pe Divina Mamă²⁵⁷, meditează asupra lor, respectă-i. Amintește-ți de credința ta umilă; dăruiește-le cu patimă adorația mentală și încearcă să primești (de la ei) un sentiment religios.

Prin aceasta, în mod sigur poarta matricii va fi închisă. Dar dacă, cu toate acestea, nu se întâmplă

așa și tu te simți gata să intri, meditează la divinul *Guru Tatăl-Mama*²⁵⁸ ca la o divinitate tutelară, sau la Milostivul Tutelar și la a sa *Shaktī* și, astfel meditănd, onorează-i cu ofrande mentale. Ia energic hotărârea de a (le) cere favoare. Astfel, intrarea în germen va fi astupată.

A treia metodă de închidere a porții matricii

Și dacă, cu toate acestea, încă nu s-a închis și ești gata să intri în germen, iată a treia metodă de respingere a întregului atașament și a întregii repulsii.

Există patru feluri de naștere: nașterea prin ou, nașterea prin matrice, nașterea supranormală²⁵⁹ și nașterea prin căldură și umiditate²⁶⁰. Dintre acestea patru²⁶¹, nașterea prin ou și prin matrice au caracteristici asemănătoare.

Așa cum s-a spus, viziunile masculilor și femelelor uniți vor apare. Dacă în acest moment va intra într-un germen prin forța sentimentelor de atracție sau de repulsie, se va putea la fel de bine naște: cal, pui, câine sau ființă omenească²⁶². Dacă va trebui să se nască mascul, sentimentul de a fi mascul se va ridica în „Cunoscător” și sentimente de dușmănie și gelozie pentru tată, de atracție către mamă vor fi resimțite. Dacă (va) trebui să se nască femelă, va avea sentimente de intensă dușmănie pentru mamă și atracție către tată. Din această cauză secundară, intrând pe drumul eteric, chiar în clipa în care spermatozoidul și ovulul se unesc, „Cunoscătorul”

experimentează un moment de bucurie a stării simultane de naștere, în timpul căreia se scufundă în stare de inconștiență.

(Apoi) se va trezi întemnițat în forma ovală a stării embrionare și, când va ieși din matrice și va deschide ochii, se va putea găsi transformat într-un tânăr câine. Înainte a fost ființă omenească, acum a devenit câine și trebuie să suporte mizeriile vieții de câine; sau e ca un porc în coteț, ca o furnică în mușuroi, ca o insectă sau o omidă în gaură, o vacă, un ied, un miel²⁶³, stări din care nu există întoarcere (imediată). Muțenia, stupiditatea, mizerabila obscuritate intelectuală apar deodată împreună cu toată gama de mizerii. În același fel se poate coborî în infern sau în lumile spiritelor nefericite; sau în oricare din cele Șase *Loka* și îndura neînchipuite mizerii.

E groaznic, pentru aceea, vai! care au înclinații vorace către această (existență sangsarică), sau pentru cei care nu o resping din toată inima. Iar cei ce n-au primit învățăturile de la *Guru* vor cădea astfel în prăpăstiile adânci din *Sangsāra* și vor avea de suferit multă vreme lucruri de nesuportat. Pentru a nu avea o asemenea soartă, ascultă vorbele mele și întipărește-ți învățăturile lor în inimă.

Înlătură sentimentele de atracție sau de repulsie și amintește-ți de această metodă de închidere a porții matricii pe care ți-o voi spune. Astupă această poartă și amintește-ți de forța opusă. „E momentul în care atenția și afecțiunea pură sunt necesare”. Așa cum s-a spus, „Înlătură gelozia și meditează la *Guru Tatāl-Mama*”.

Cum ți s-a explicat, dacă va trebui să te naști mascul, vei simți atracție pentru mamă și repulsie pentru tată, iar dacă va trebui să te naști femelă, atracție pentru tată și repulsie pentru mamă, împreună cu un sentiment de gelozie (pentru unul sau celălalt), care se va ridica și va crește în tine.

Pentru aceste momente există o învățătură profundă.

O, nobil fiu, când se va naște în tine atracția și repulsia, meditează astfel:

„Vai! ce ființă cu *karma* rea sunt. Dacă am rătăcit până acum prin *Sangsāra*, e datorită atracției și repulsiei. Dacă voi continua să simt atracție și repulsie, voi rătăci fără oprire prin *Sangsāra* și voi îndura un ocean de mizerii multă, multă vreme, scufundându-mă. Acum nu trebuie să mă manifest prin atracție sau repulsie. Vai! pentru mine! de acum înainte nu voi mai face nimic simțind atracție sau repulsie. Vai de mine! De acum, nu voi mai avea în veci atracție sau repulsie.”

Meditând astfel, ia hotărârea neclintită de a menține (acest angajament). A fost spus în *Tantra*: „Poarta matricii va fi închisă doar prin aceasta.” O, nobil fiu, nu fi distras. Fixează-ți spiritul numai asupra acestei hotărâri.

A patra metodă de închidere a porții matricii

Dacă aceasta nu e încă de ajuns pentru închiderea porții matricii și dacă e gata să intre, atunci cu ajutorul învățăturii (numite) „Falsul și

Iluzoriul"²⁶⁴ ea trebuie să fie astupată. Pentru aceasta, trebuie meditat astfel: „Da! cuplul, tatăl și mama, ploaia neagră, rafalele, sunetele asurzitoare, aparițiile terifiante și toate fenomenele sunt, în adevărata lor natură, iluzii. Oricare ar fi modul lor de apariție, nu există adevăr (în ele); toate substanțele sunt ireale și false. Sunt asemeni viselor sau aparențelor, sunt nepermanente, fără stabilitate. Ce avantaj poate oferi atașamentul (la ele)? Ce avantaj aduce spaima și groaza în fața lor? căci ele reprezintă doar vederea non-existentului ca existent. Sunt halucinațiile propriului meu spirit. Spiritul iluziei însăși nu a existat niciodată, așadar de unde ar putea proveni toate aceste (fenomene) exterioare? Eu, neînțelegând (lucrurile) în felul acesta până acum, am considerat non-existentul ca existent, irealul ca real, iluzoriul ca prezent și am rătăcit prin *Sangsāra* atât de mult. Și chiar și acum, dacă nu le voi recunoaște ca fiind iluzii, voi mai rătăci încă mulți ani prin *Sangsāra*. (Voi) cădea în mod sigur în abisurile mizeriei.”

„De fapt toate acestea sunt ca într-un vis, halucinații, ecouri, asemeni orașelor „Mâncătorilor de arome”²⁶⁵, ca un miraj, ca formele dintr-o oglindă, ca o fantasmagorie, ca luna văzută într-un lac, nefiind reale nici un moment. În realitate, acestea sunt ireale, acestea sunt false”.

Mentținându-se cu gândul în concentrare asupra acestui punct, credința în realitatea fenomenelor se risipește și, fixând acest lucru în continuitatea internă (a conștiinței), el se va

întoarce din cale. În felul acesta imprimată cunoașterea irealității, profund, poarta matricii va fi astupată.

A cincea metodă de închidere a porții matricii

Dacă și după aceasta, credința (în fenomene) rămâne neschimbată, poarta matricii nu se va astupa și el va fi pe punctul de a o străbate; trebuie deci închisă această poartă meditănd asupra Luminii Clare, în aceasta constă a cincea (metodă). Meditația se face astfel:

„Iată: toate substanțele sunt din propriul meu spirit²⁶⁶, iar acesta e vid, ne-născut, fără sfârșit.”

Gândind astfel, lasă-ți spiritul să rămână în (starea) ne-creată, așa cum, de exemplu, e apa vărsată în apă. Spiritul trebuie să rămână în poziția sa mentală cea mai liberă, în condiția sa naturală (non-modificată), clară și vibrantă. În momentul acestei (stări) de expansiune și de (non-creare), porțile celor patru locuri de naștere²⁶⁷ vor fi sigur închise. Meditează astfel până la deplina realizare.

(Instrucțiuni pentru Oficiant): Multe și profunde învățături sunt date pentru astuparea porților. Este imposibil ca ele să nu-i elibereze pe cei cu spirit elevat, cât și pe cei mediocri sau cu mici capacități intelectuale. Și dacă se pune întrebarea cum de este posibil acest lucru, atunci: **1.** deoarece conștiința din *Bardo*, având puteri supranormale de percepție limitate²⁶⁸, oricare ar fi lucrul care i se spune, acesta este de îndată

înțeles; **2.** deoarece - chiar dacă (înainte) defunctul a fost orb sau surd - în aceste momente toate facultățile sunt perfecte și pot fi ascultate toate lucrurile rostite; **3.** fiind constant urmărit de frică și teroare, el se gândește: „Cum e mai bine?” și, fiind alertat și conștient, va asculta mereu tot ce i se spune. Din momentul în care conștiința rămâne fără suport²⁶⁹, ea va pleca încotro o dirijează spiritul; **4.** ea e ușor de dirijat²⁷⁰. Memoria²⁷¹ este de nouă ori mai lucidă decât înainte. Chiar dacă a fost prost (înainte), în acest moment, prin acțiunea karmei, intelectul devine extrem de clar și capabil de a medita asupra a tot ce îi este spus. (Deci, răspunsul) este că acest lucru e posibil deoarece el (Cunoscătorul) posedă aceste calități.

De aceea, îndeplinirea ritualurilor funerare trebuie să fie eficace. Deci, perseverența în lectura Marelui

Bardo Thödol, durând 49 de zile, e de cea mai mare importanță. Chiar dacă nu se poate produce eliberarea la prima confruntare, ea trebuie să se producă la una din următoarele; de aceea toate aceste diverse confruntări sunt necesare.

ALEGEREA PORȚII UNEI MATRICI

(Instrucțiuni pentru Oficiant): Cu toate acestea, există multe clase de ființe care - cu toate că și-au amintit de instrucțiunile de dirijare a gândurilor către concentrare - nu s-au eliberat datorită marii forțe a obscurităților karmice, datorită neobișnuinței cu actele bune și a

deprinderii de a comite acte nelegiuite, încă din vremuri îndepărtate. Deci dacă nu au putut fi închise porțile metricilor până acum, va fi dată învățătura pentru alegerea porții unei matrici. Invocând ajutorul tuturor *Buddha-ilor* și *Bodhisattva-ilor* și repetând formula Refugiului, adresează-te încă o dată defunctului, chemându-l de trei ori pe nume astfel:

O, nobil fiu, (numele), ascultă. Confruntările precedente ți-au fost date în mod concentrat și totuși nu le-ai înțeles. Deci, dacă porțile matricilor n-au fost închise, vine timpul să-ți găsești un corp. Alege germenul (în funcție) de această învățătură perfectă. Ascult-o atent și păstrează-o vie în spirit.

Viziunile prevestitoare ale locului nașterii

O, nobil fiu, acum semnele și caracteristicile locului renașterii vor apare. Recunoaște-le. Observând acest loc al nașterii, alege de asemenea continentul²⁷². Dacă trebuie să te naști pe Continentul oriental *Lūpah*, vei zări un lac pe care (plutesc) lebede masculi și femele. Nu te du acolo. Să ai repulsie pentru acest loc²⁷³. Dacă te duci acolo, (acest) Continent - cu toate că e fericit și viața e ușoară - e acela în care religia nu predomină. Deci, nu intra acolo.

Dacă trebuie să te naști pe Continentul meridional *Jambu*, vei vedea case mari și frumoase. Intră acolo, dacă acolo trebuie să intri.

Dacă trebuie să te naști pe Continentul occidental *Balang-Chod*, vei găsi un lac cu cai și

iepe (păscând pe maluri). Nu te du acolo, întoarce-te. Chiar dacă e plin de bogății și abundent, e un tărâm unde religia nu învinge; nu intra acolo.

Dacă trebuie să te naști pe Continentul septentrional *Daminyan* vei găsi acolo un lac cu turme (păscând pe maluri) sau (înconjurat) de copaci. Cu toate că viața aici e lungă și îți poți crea merite, acest Continent e de asemenea dintre cele unde religia nu predomină. Deci nu intra acolo. Aceste sunt semnele prevestitoare (sau viziunile) renașterii în aceste (Continente). Recunoaște-le. Și nu intra²⁷⁴.

Celor ce trebuie să se nască *deva*, le vor apărea încântătoare temple (sau lăcașuri) construite din diferite metale prețioase²⁷⁵. Poți intra acolo, intră deci.

Cei ce trebuie să se nască *asura*, vor vedea fie o splendidă pădure, fie cercuri de foc învârtindu-se în direcții opuse. Amintește-ți de repulsie și fă așa încât să nu intri.

Cei ce trebuie să se nască printre animale²⁷⁶ vor vedea caverne în stâncă, găuri adânci în pământ. Să nu intri acolo.

Cei ce trebuie să se nască printre *preta* vor vedea câmpii dezolante și pustii, caverne nu prea adânci, luminișuri în junglă, întinderi de pădure. Dacă mergi acolo și te naști *preta*, vei îndura grijile foamei și ale setei. Amintește-ți că trebuie să ai repulsie și nu te du acolo. Folosește-ți toată energia (ca să nu intri acolo).

Cel ce trebuie să se nască în Infern va auzi sunete (ca și vaietele) și va fi irezistibil constrâns să intre. Întinderi tenebroase, case negre și albe,

găuri negre în pământ, drumuri negre de-a lungul cărora va trebui să mergi îți vor apărea. Dacă te duci acolo va trebui să intri în Infern și, îndurând durerile cumplite ale căldurii și ale frigului, îți va trebui un timp foarte lung să poți ieși de acolo²⁷⁷. Nu te du în mijlocul lor. Ți s-a mai spus' „Folosește-ți energia la maximum”, acest lucru e acum necesar.

Protejarea împotriva furiilor-călăi

O, nobil fiu, chiar dacă nu vei voi acest lucru, fiind urmărit de furiile-călăi karmice²⁷⁸, te vei simți forțat, nevoit să mergi mai departe. Furii-călăi în spatele tău, „secerători de viață”, în față, te vor purta, obscuritatea, tornadele karmice, zgomote, zăpada, ploaia, urlete înfricoșătoare, vijelii înghețate se vor manifesta, gândul de a fugi de ele va crește.

Atunci, căutând un adăpost, de frică, (vei avea) viziunile descrise: mari lăcașuri, caverne stâncoase, gropi, jungle și flori de lotus ce se închid (când pătrunzi prin ele); și vei scăpa de călăi ascunzându-te într-unul din aceste locuri. Și îți va fi frică să ieși, gândindu-te: „Nu e bine să ies acum”. Temându-te să pleci, te vei simți puternic atras de acel loc de refugiu (care e tocmai matricea). Fiindu-ți frică, la ieșire, că vei regăsi oroarea și groaza din *Bardo*, înspăimântat de a le reîntâlni, te vei ascunde (în locul sau matricea aleasă) și îți vei asuma un corp mizerabil și tot felul de suferințe.

Această (situație) arată că au intervenit spiritele rele și *rākshasa* (demoni)²⁷⁹. Pentru aceste momente există o Învățătură profundă. Ascultă cu atenție.

În acest moment - când furiile călăi te urmăresc și te cuprinde oroarea și groaza - instantaneu, (evocă viziunea) lui *Heruka* Supremul sau a lui *Hayagriva*, sau a lui *Vajra-Pāṇi*²⁸⁰ sau (n-are importanță care) altă zeităte tutelară, dacă ai vreuna; viziune de formă perfectă, cu corp mare, cu membre masive, mânioasă, apariție terifiantă, capabilă să facă praf toate spiritele răufăcătoare. Să ai această viziune instantanee. Valurile harului ci, puterea grației te vor despărți de furiile călăi și vei obține astfel puterea de a alege sămânța din care te vei renaște. Aceasta este desăvârșita artă a acestei deosebit de profunde învățături, deci, poart-o în spirit.

O, nobil fiu, *Dhyāni* și celelalte zeități sunt născute din puterea *Samādhi*-ei (meditației). *Preta*-ii (spirite sau umbre nefericite), spiritele răutăcioase de anumite ordine sunt cele care, schimbându-și sentimentele (sau atitudinile mentale) când se găsesc în Starea Intermediară, iau această formă, o păstrează și devin *preta*, spirite rele, *rākshasa*, având puterea de a-și schimba forma. Toți *preta*-ii care există în spațiu, care traversează cerul și cele 80 000 de specii de spirite dăunătoare au devenit ceea ce sunt schimbându-și sentimentele din corpul mental (din planul *Bardo*)²⁸¹.

În acest moment, dacă vei putea să-ți reamintești de (învățătura) Marelui Simbol despre

Vid, va fi bine. Dacă nu ești antrenat în aceasta, atunci ghidează-ți puterile (mentale)²⁸² să privească toate lucrurile ca fiind iluzii (*māyā*). Chiar dacă acest lucru e imposibil, nu te lăsa atras de nimic. Meditând la Zeitatea Tutelară, la Marele Milostiv, vei obține starea lui Buddha în *Sambogha-Kāya*.

ALEGEREA ALTERNATIVA A UNEI NAȘTERI SUPRANORMALE SAU A UNEI NAȘTERI PRIN GERMENE

Dacă totuși, o, nobil fiu, prin influența karmei va trebui să intri într-un germen, maniera de alegere a porții matricii îți va fi explicată acum. Ascultă.

Nu intra în orice matrice îți va fi accesibilă. Dacă furiile-călăi vor să te forțeze să intri, meditează la *Hayagriva*. Deoarece posezi o cât de slabă putere supranormală de preștiință, toate locurile (de naștere) îți vor fi arătate, unele după altele²⁸³. Deci, alege. Există două alternative, transferul (principiului conștient) într-un regat pur al lui Buddha, sau alegerea porții impure a matricii sangsarice; aceasta se realizează după cum urmează.

Nașterea supranormală prin transfer într-un regat paradisiac

În primul rând: pentru transferul într-un paradis pur, dirijarea se face (gândind sau meditând) astfel:

„Vai! cât de trist este ca eu, pe parcursul nenumăratelor *kalpa*, din vremuri nemărginite și fără început și până în prezent, am putut rătăci prin cloaca *Sangsāra*-ei. Cât de supărător e faptul că nu m-am eliberat în starea lui Buddha prin a fi recunoscut conștiința ca fiind „șinele”²⁸⁴. Acum, *Sangsāra* mă dezgustă, îmi produce oroare, îmi repugnă, a sosit ora să mă pregătesc să plec. Voi face așa ca să mă nasc miraculos în regatul fericit din vest, la picioarele lui *Buddha Amitābha*²⁸⁵, printre florile de lotus²⁸⁶. “

Gândind astfel, dirijează-ți hotărârea (sau voința) ferm (către acest regat) sau către oricare alt regat pe care îl dorești: către Regatul Fericirii Supreme, sau către Regatul Densei Concentrări, sau către Regatul (celor cu Părul Lung)²⁸⁷ sau către *Vihāra* nelimitat al Radiației Lotusului²⁸⁸ în prezența lui *Urgyan*. Sau dirijează-ți voința către Regatul pe care îl dorești mai mult, în concentrare fără distragere (a spiritului). Astfel făcând, nașterea în regatul respectiv va fi instantanee. Iar dacă dorești să ajungi față în față cu *Maitreya*, în cerul *Tushita*²⁸⁹, dirijează-ți în mod asemănător către el voința arzătoare și gândește-te: „Voi merge față în față cu *Maitreya* în cerul *Tushita*, căci ceasul de aici, din Starea intermediară, mi-a sosit“. Vei obține astfel acolo nașterea miraculoasă într-o inimă de lotus²⁹⁰, față în față cu *Maitreya*.

Nașterea prin germene: reîntoarcerea în lumea umană

Dacă totuși o asemenea (naștere supranormală) nu e posibilă și dacă se mulțumește să intre într-un germene unde trebuie să intre, iată învățătura pentru alegerea porții matricii în impura *Sangsāra*. Ascultă.

Privind cu puterea ta supranormală de previziune Continentele descrise, alege-l pe cel în care religia predomină și intră acolo. Dacă nașterea trebuie să se facă pe mormanul desfrâului²⁹¹, o senzație de miros plăcut te va atrage către acesta și vei obține nașterea astfel.

De câte ori îți apar (matricile sau viziunile), nu le privi ca pe ceea ce sunt (sau par a fi), căci, nesimțindu-te nici atras nici respins, vei putea alege un germene bun. De asemenea, fiind importantă dirijarea dorinței și aici, dirijează-o astfel:

„Ah, dacă trebuie să mă nasc ca un mare împărat sau ca un Brāhman asemănător arborelui Sal²⁹², sau ca fiul unui adept al puterii siddhice²⁹³, sau într-o familie fără pată în descendența ei, sau ca om al unei caste pline de credință (religioasă), astfel născându-mă, va trebui să am mari merite ca să fiu capabil să servesc toate ființele însuflețite”.

Gândind astfel, dirijează-ți dorința și intră în germene, în același moment, emană-ți undele de har (de grație și bunăvoință) asupra seminței în care intri (transformând-o astfel) în locaș ceresc²⁹⁴. Și având credința că Cuceritorii și ai lor

Fii (*Bodhisattva*-ii) ai celor Zece Direcții²⁹⁵ și Zeitățile Tutelare, în special Marele Milostiv, o vor înzestra cu puterea lor, roagă-te și intră în germen.

Alegând astfel poarta matricii, există o posibilitate de greșeală. Prin influența karmei rele, germenii buni pot părea răi și germenii răi, buni; o asemenea greșeală e posibilă. În acest moment, de asemenea, arta învățăturii fiind importantă, urmează-o astfel:

Chiar dacă un germen pare bun, nu fi atras; dacă apare rău, nu avea repulsie. Fii liber de repulsie și de atracție, de dorința de intrare sau de evitare - intră într-o stare de totală imparțialitate - aceasta e cea mai profundă artă. Exceptând un număr mic de oameni care au avut o oarecare experiență practică (de dezvoltare psihică), e dificilă debarasarea de resturile de răutate și de tendințele negative.

(Instrucțiuni pentru Oficiant): Deci, dacă sunt incapabili să se despartă de atracție și de repulsie, cei ce au mentalități inferioare și o *karma* rea, merită să-și găsească refugiul printre brute²⁹⁶. Modalitatea de a împiedica defunctul de la acest lucru constă în a-l chema pe nume încă o dată, astfel:

O, nobil fiu, dacă nu te poți lipsi de atracție și de repulsie, dacă nu cunoști (arta de) a alege poarta matricii, oricare ar fi viziunea, dintre cele descrise, care îți va apare, invocă Prețioasa Trinitate și găsește-ți refugiul (în ea). Roagă-te Marelui Milostiv. Mergi cu capul sus. Cunoaște faptul că ești în *Bardo*. Înlătură toată atracția

pentru fiii, ficele tale, sau pentru oricare ființă dragă lăsată în urmă; nu-ți ajută la nimic. Pătrunde pe (drumul) Luminii Albe din *Deva* sau pe Drumul Luminii Galbene a ființelor umane²⁹⁷; intră în marile locuințe de metale prețioase sau în splendidele grădini.

(Instrucțiuni pentru Oficiant): Repetă aceste (cuvinte adresate defunctului) de șapte ori. Apoi oferă-i: „Invocație către *Buddha*-i și *Bodhisattva*-i“, „Calea bunelor urări protectoare de Frica din *Bardo*“ și „Salvatorul (sau calea bunelor urări pentru salvarea) de la Piedicile (sau pasajele periculoase și strânte) din *Bardo*“²⁹⁸. Aceste rugăciuni trebuiesc citite de trei ori. Trebuie de asemenea citit *Tahdol* care eliberează agregatele²⁹⁹ corpului și „Ritualul ce conferă prin el însuși Eliberarea ca (urmare a) Tendinței“³⁰⁰.

CONCLUZIE GENERALĂ

Prin calitățile acestor lecturi făcute corect, devoții (*yogī*) avansați în înțelegere pot realiza cea mai bună aplicare a Transferului³⁰¹ în momentul morții. Ei nu vor avea de traversat Starea intermediară, ci vor lua calea „Marelui Drum Drept Ascendent”³⁰². Alții, ceva mai puțin antrenați (în lucrurile spirituale), recunoscând Lumina Clară din *Chikhai Bardo* din momentul morții, vor merge pe (drumul) ascendent. Cei care sunt mai prejos decât aceștia vor fi eliberați - în funcție de capacitățile lor proprii și de legăturile lor karmice - atunci când una sau alta dintre Divinitățile Liniștite sau Iritate va străluci deasupra lor, în timpul celor două săptămâni din *Chönyid Bardo*.

Sunt multe locuri unde se poate obține eliberarea dacă se ajunge la recunoașterea uneia sau alteia dintre ele³⁰³. Însă cei a căror parte bună a karmei e slabă, cei al căror câmp de confuzii e întins (datorită) acțiunilor rele, vor rătăci din ce în ce mai jos, până în *Sidpa Bardo*. Totuși și acolo, ca și în cazul treptelor unei scări, există suficiente tipuri de confruntări (sau reamintiri); eliberarea va fi obținută recunoscând una sau alta dintre trepte. Însă cei cu legătura karmică și mai slabă, neștiind să recunoască, vor aluneca și mai jos, sub influența ororii și a groazei. (Pentru ei) există diferite trepte de învățătură pentru închiderea porților matricilor și pentru alegerea unei porți.

Printr-una sau alta dintre aceste învățături, ei vor găsi metoda de vizualizare și (vor apela) la virtuțile nelimitate (superioare) pentru a-și ridica propria condiție. Chiar și cei mai josnici, ținând de categoria brutelor, sunt capabili - prin aplicarea Refugiului - de a evita intrarea în mizerie. (Obținând) marea (binefacere) a unui corp omenesc³⁰⁴ liber și perfect dotat, vor putea, în renașterea viitoare, să întâlnească un *guru*, un prieten virtuos și să dobândească voința (salvatoare).

Cine ascultă această Doctrină (când se află) în *Sidpa Bardo*, va simți efectul reunirii bunelor acțiuni, la fel ca și în cazul jgheabului așezat sub crăpătura unei albiu rupte; aceasta este învățătura³⁰⁵.

Cei ale căror rele karmice sunt grele, nici ei nu pot scăpa eliberarea ascultând această Doctrină (și recunoscând-o). Dacă se pune întrebarea de ce? - Pentru că în acest moment toate Zeitățile Liniștite și Iritate sunt prezente pentru a întâmpina (mortul) și deoarece *Mārā*-ii și Opritorii vin de asemenea să (îl) întâmpine împreună cu ele. Simpla ascultare a acestei Doctrine dirijează propriile gânduri ale mortului și astfel, eliberarea e obținută, ea nemaidepinzând de un corp de carne și de sânge, ci de un corp mental, (ușor) afectabil. Oricare ar fi distanța la care rățăcește prin *Bardo*, dacă e chemat, va auzi chemarea și va veni, deoarece posedă simțurile limitate de percepție și de preștiință supranormale. Fiind capabil de a-și aminti și de a înțelege instantaneu, spiritul poate fi schimbat

(sau influențat). (învățătura) este deci aici de o maro importanță. Ea e asemănătoare cu mecanismul unei catapulte.³⁰⁶ Se aseamănă cu manevrarea unui imens buștean de lemn (sau bârnă) pe care o sută de oameni nu o pot urni dar care, pusă să plutească pe apă, poate fi ușor dirijată oriunde³⁰⁷. E asemănătoare această învățătură cu mânărea calului cu hățurile³⁰⁸.

Deci, apropiindu-te (de corpul celui) ce e pe punctul de a părăsi viața, dacă corpul e prezent, imprimă puternic acestea (în spiritul defunctului) și repetă-le încă o dată și încă o dată, până când sângele și o secreție gălbuie începe să-i iasă din nări. În acest moment corpul nu trebuie deranjat. Regulile de care trebuie ținut cont pentru ca (imprimarea să fie eficientă) sunt următoarele: să nu se omoare nici un animal în beneficiul defunctului³⁰⁹; să nu fie lăsați cei apropiați să plângă sau să geamă în apropierea corpului neînsuflețit³¹⁰; să fie angajată (familia) în realizarea unor acțiuni virtuozose, atunci când acest lucru e posibil³¹¹.

Această mare Doctrină atașată la sfârșitul Ghidului³¹² și recitată (în întregime împreună cu Ghidul) devine foarte eficientă. Pe de altă parte, ea trebuie recitată atât de des pe cât e posibil³¹³. Aceste cuvinte și semnificațiile lor trebuie să fie prezente în memoria (tuturor); și când moartea devine inevitabilă, când ne recunoaștem propriile simptome - dacă forța ne permite - trebuie să ni le recităm și să reflectăm la sensul lor. Dacă suntem prea slabi, atunci un prieten să citească această

carte pentru a ne-o imprima viu în spirit. Forța eliberării nu se va lăsa atunci așteptată.

Această Doctrină este aceea care eliberează prin vederea ei, fără să fie nevoie de meditație sau de *Sādhana*³¹⁴. Această învățătură Profundă eliberează doar prin ascultarea sau prin vederea ei. Această învățătură Profundă îi eliberează și pe cei ce au *karma* deosebit de rea, pe drumul Căii Secrete. Nu trebuie să uităm semnificația și cuvintele ei chiar și în momentele în care suntem hăituiți de șapte câini³¹⁵.

Prin această învățătură aleasă obținem Starea lui Buddha în momentul morții. Chiar și dacă *Buddha*-ii celor Trei Timpuri (trecut, prezent, viitor) ar căuta o Doctrină care să o depășească pe aceasta, nu ar putea găsi vreuna.

Astfel se încheie „esența Profunde Doctrinei *Bardo*” numită *Bardo Thödol*, care eliberează ființele întrupate.

(Aici se încheie Cartea tibetană a morților).

APENDICE

(În manuscris - dar nu și în textul tipărit - imediat după textul *Bardo Thödol* există treisprezece foi conținând ritualuri și rugăciuni (lit. Calea bunelor urări) pe care orice lector profesionist al *Bardo Thödol*-ului trebuie să le știe pe de rost și să le spună atunci când este necesar³¹⁶. Ele sunt traduse în continuare).

I Invocație către Buddha-i și Bodhisattva-i

(Instrucțiuni către Oficiant): Ritualul de invocare a *Buddha-ilor* și *Bodhisattva-ilor* pentru obținerea ajutorului lor (când o persoană) moare este (următorul): se oferă ofrandele care au putut fi adunate (de muribund) Trinității și se repetă cu fervoare, ținând în mână o bucată de tămâie, următoarele:

O, voi, *Buddha-i* și *Bodhisattva-i* locuind în cele Zece, Direcții³¹⁷, înzestrați cu nesfârșita milă, cu preștiință, cu viziune divină și cu iubire, voi care protejați toate ființele însuflețite, binevoiți și acceptați aceste ofrande depozitate aici și cele plăsmuite mental. O, voi Milostivi, voi ce posedați înțelepciunea înțelegerii, dragostea compasiunii, puterea acțiunilor divine și a protecției, mai presus de limita înțelegerii. O, voi Milostivi, (numele mortului) va trece din această lume în lumea de dincolo. El părăsește această lume. Are

mare elan. (Nu are) nici un prieten. Mizeria lui e mare. (Nu are) apărători, nici protectori, nici forțe, nici părinți. Lumina acestei lumi s-a stins. Pleacă spre alte ținuturi. Intră singur într-o junglă. E urmărit de forțe karmice. Intră în Marea Liniște. E purtat de valurile Marelui Ocean. Împins de vântul *karmei*. Merge spre direcții unde stabilitatea nu există. E prins în Marele Conflict. E obsedat de Marele Spirit al Mâhnirii. E dezgustat și îngrozit de mesagerii Stăpânului Morții. *Karma* îl duce spre existențele repetate. Nu are forță. A sosit momentul când trebuie să meargă singur.

O, voi Milostivi, apărați-l (numele), cel fără apărare. Protejați-l pe el, care e fără protecție. Dați-i forța și fiți-i părinți. Protejați-l de marea umbră din *Bardo*. Scoateți-l din vântul roșu (al furtunii) *karmei*. Scăpați-l de marea oroare și groază a Stăpânilor Morții. Salvați-l de marea trecere strâmtă prin *Bardo*.

O, voi Milostivi, nu lăsați să slăbească forța compasiunii voastre și ajutați-l. Nu-l lăsați să intre în mizerie (sau în mizerabilele stări de existență). Nu uitați străvechile voastre legământuri, nu lăsați să slăbească forța compasiunii voastre.

O, voi *Buddha-i* și *Bodhisattva-i*, nu lăsați forța compasiunii voastre să fie slabă. Prindeți-l cu (cârligul) grației voastre³¹⁸. Nu lăsați această ființă însuflețită să cadă în puterea *karmei* rele.

O, tu, Trinitate, protejează-l împotriva mizeriilor din *Bardo*³¹⁹.

Spunând aceasta cu mare credință și umilință, repetă-le de trei ori împreună cu (toți) ceilalți (asistenți).

II Calea bunelor urări pentru salvarea din pasajele periculoase și strâmte din Bardo

(1)

O, voi Cuceritori și ai voștri fii, locuitori ai
celor Zece Direcții;

O, voi care sunteți ca și oceanul, Congregație
de Cuceritori preabuni, Liniștiți și Iritați;

O, voi *Guru* și *Deva*, voi *Dākinī* fideli,

Binevoiți să vă aplecați urechea prin marea
(voastră) iubire și compasiune,

Prin marea voastră dragoste, călăuziți-ne pe
drumul Cărării.

(2)

Când, datorită iluziei, cu și ceilalți rătăcim
prin *Sangsāra*,

Pe drumul strălucitor de lumină al ascultării
fără distragere, al reflecției și al meditației,

Fie ca *Guru*-i ai Liniei Inspirate să ne conducă,

Fie ca grupurile de *Mame* să fie în urma
noastră,

Fie ca noi să fim salvați de groaznicele treceri
strâmte din *Bardo*.

Fie ca noi să fim așezați în starea perfectă a
lui Buddha.

(3)

Când, prin mânia violentă (noi) rătăcim prin
Sangsāra,

De-a lungul strălucitorului drum de lumină al
înțelepciunii asemănătoare Oglinzii,

Fie ca *Bhagavān Vajra-Sattva* să ne conducă,

Fie ca *Mama Māmaki* să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvați de teribilele treceri
strâmte din *Bardo*,

Fie ca noi să fim așezați în starea perfectă a
lui Buddha.

(4)

Când, prin violent orgoliu, (noi) rătăcim prin
Sangsāra,

De-a lungul strălucitorului drum de lumină al
înțelepciunii de Egalitate,

Fie ca *Bhagavān Ratna-Sambhava* să ne
conducă,

Fie ca Mama „Cea care are ochiul lui Buddha”
să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvați de teribilele treceri
strâmte din *Bardo*,

Fie ca noi să fim așezați în starea perfectă a
lui Buddha.

(5)

Când prin mare atașament rătăcim prin
Sangsāra,

Pe drumul strălucitor de lumină al
înțelepciunii de Discernământ,

Fie ca *Bhagavān Amitābha* să ne conducă,

Fie ca Mama „Cea care e îmbrăcată în alb“ să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvați de groaznicele treceri strâmte din *Bardo*,

Fie ca noi să fim așezați în starea perfectă a lui Buddha.

(6)

Când prin intensa gelozie (noi) rătăcim prin *Sangsāra*,

De-a lungul strălucitorului drum de lumină al înțelepciunii care realizează totul,

Fie ca *Bhagavān Amogha-Siddhi* să ne conducă,

Fie ca *Mama Fidelă* Tară să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvați de teribilele treceri strâmte din *Bardo*,

Fie ca noi să fim așezați în starea perfectă a lui Buddha.

(7)

Când, prin mare prostie (noi) rătăcim prin *Sangsāra*, Pe drumul strălucitor al înțelepciunii Realității,

Fie ca *Bhagavān Vairochana* să ne conducă,

Fie ca Mama Marelui Spațiu să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvați de groaznicele treceri strâmte din *Bardo*,

Fie ca noi să fim așezați în starea perfectă a lui Buddha.

(8)

Când, prin puternicele iluzii, noi rătăcim prin *Sangsāra*,

De-a lungul drumului strălucitor de lumină al înlăturării fricii, ororii și groazei halucinațiilor,

Fie ca grupurile *Bhagavān* Iritați să ne conducă,

Fie ca grupurile de Zeițe Iritate mari și întinse să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvați de teribilele treceri strâmte din *Bardo*,

Fie ca noi să fim așezați în starea perfectă a lui Buddha.

(9)

Când, prin profunde tendințe, noi rătăcim prin *Sangsāra*,

De-a lungul drumului strălucitor de lumină al înțelepciunii născute simultan,

Fie ca eroicii Deținători de Cunoaștere să ne conducă,

Fie ca grupurile de mame *Dākinī* să fie în urma noastră,

Fie ca noi să fim salvați de teribilele treceri strâmte din *Bardo*,

Fie ca noi să fim așezați în starea perfectă a lui Buddha.

(10)

Fie ca elementele eterului să nu ne dușmănească,

Să vină momentul în care vom vedea Regatul lui Buddha Albastru.

Fie ca elementele apei să nu ne dușmănească,

Să vină momentul în care vom vedea Regatul lui Buddha Alb,

Fie ca elementele pământului să nu ne dușmănească,

Să vină momentul în care vom vedea Regatul lui Buddha Galben.

Fie ca elementele focului să nu ne dușmănească,

Să vină momentul în care vom vedea Regatul lui Buddha Roșu.

Fie ca elementele aerului să nu ne dușmănească.

Să vină momentul în care vom vedea Regatul lui Buddha Verde.³²⁰

Fie ca elementele culorilor curcubeului să nu ne dușmănească,

Să vină momentul în care toate Regatele *Buddha*-ilor să fie văzute.

Să vină momentul în care toate sunetele (din *Bardo*) vor fi recunoscute ca fiind propriile noastre sunete.

Să vină momentul în care toate Radiațiile vor fi recunoscute ca fiind propriile noastre radiații.

Să vină momentul în care *Tri-Kāya* va fi realizat în *Bardo*.

Aici încep:

III. Parolele fundamentale ale celor șase Bardo

(1)

O, acum când locul de naștere din Bardo mi se arată,

Înlăturând trândăvia - că nu exista trândăvie în viața unui credincios,

Mergând în Realitate fără distragere, ascultând, reflectând și meditănd,

Dirijându-mi (cunoașterea adevăratei naturi a) aparențelor și a spiritului pe cale, fie ca *Tri-Kāya* să fie realizat;

Odată ce forma umană a fost obținută,

Fie ea să nu aibă nici timp, nici (ocazie) să-și macine viața în trândăvie.

(2)

O, acum când îmi apare visul din *Bardo*,

Lepădând lăncezeala nemăsurată și carnală din somnul prostiei,

Fie ca nedistrasă conștiința să se mențină în starea ei naturală,

Sesizând (adevărata) natură a viselor (fie ca eu să mă) îndrept către Lumina Clară de Transformare miraculoasă.

Neacționând din inerție ca brutele,

Fie ca practica somnului și a (stării) actuale (veghe) să fie (pentru mine) o experiență prețuită³²¹.

(3)

O, acum când apare *Dhyāna Bardo*,
Înlăturând toată distragerea și toate iluziile,
Fie' ca spiritul să se mențină în lumea atenției
fără margini din *Samādhi*;

Fie ca fermitatea din cele două stări de
viziune și (etape) de perfecțiune să fie obținută;

În acest moment, meditând în concentrație
unică, (toate celelalte) acțiuni fiind înlăturate;

Fie ca eu să nu cad în puterea înșelătoare a
pasiunilor năucitoare.

(4)

O, acum când *Bardo* al Momentului Morții
luminează deasupra mea,

Înlăturând atașamentul și dorințele și
slăbiciunile pentru toate (lucrurile din lume),

Fie ca eu să mă mențin nedistras în spațiul (ce
luminează) de strălucitoare învățături³²².

Fie ca eu (să fiu capabil) să mă topesc în
spațiile cerești ale Non-născutului;

A sosit ceasul separării de acest corp de carne
și sânge;

Fie ca eu să recunosc corpul ca fiind
nepermanent și iluzoriu.

(5)

O, acum când *Bardo* al Realității luminează
deasupra mea,

Înlăturând toată oroarea, frica și groaza de
toate (fenomenele);

Fie ca eu să recunosc toate lucrurile ce pot să-
mi apară ca fiind propriile mele configurații-
gânduri;

Fie ca eu să le recunosc ca fiind aparițiile ce
se manifestă în Starea intermediară.

(Se spune), „Vine timpul când cotitura
principală e atinsă“.

Nu trebuie să mă sperii de Liniștiți și Iritați, ei
sunt propriile mele configurații-gânduri.

(6)

O, acum când *Bardo* al Renașterii mă
luminează,

Concentrat exclusiv,- cu ferma hotărâre
asupra unei singure dorințe,

(Fie ca eu să fiu capabil) să continui cursul
acțiunilor mele bune prin eforturi repetate³²³,

Fie ca poarta matricilor să se închidă și
împotrivirea să fie observată,

A sosit ceasul când energia și dragostea pură
sunt necesare,

(Fie ca eu) să înlătur Gelozia și să meditez
asupra lui *Guru*, Tatăl-Mamă.

(7)

O, trândav ce nu te gândești la venirea morții,
Te consacri lucrurilor inutile ale vieții,

Cât de neprevăzător ești, tu care îți irosești cea mai mare ocazie.

Cât de tare te vei înșela dacă vei părăsi (viața) cu mâinile goale;

Căci Sfântul *Dharma* e cunoscut ca fiind singura ta nevoie,

Nici chiar acum nu vrei să (te) dedici Sfântului *Dharma*?

EPILOG:

Astfel grăiesc, devotați, Marii Adepți³²⁴.

Dacă învățătura aleasă de *guru* nu îți este prezentă în spirit,

Nu te vei trăda pe tine însuți (O, Shishya)?

Este foarte important ca aceste parole fundamentale să fie cunoscute.

Aici începe:

IV. Calea Bunelor Urări care apără de frica în Bardo

(1)

Când (zarurile) vieții mele vor fi aruncate
pentru ultima dată,

Părinții din această lume nu-mi vor mai fi de
nici un ajutor.

Când voi rătăci însingurat prin *Bardo*,
(O), voi, Cuceritori Liniștiți și Iritați,
exercitați-vă puterile compasiunii voastre,
Risipiți tenebrele Ignoranței.

(2)

Când, rătăcind singur, departe de prietenii
dragi,

Fantomele propriilor configurații-gânduri vide
se vor înălța către mine,

Fie ca *Buddha-ii*, exercitându-și puterile
divine lor compasiuni

Să facă să nu mă ajungă oroarea, nici groaza
în Bardo.

(3)

Când radiațiile luminoase ale celor cinci
înțelepciuni vor străluci deasupra mea,

Fie ca, nefiind îngrozit, nici scârbit, să știu să le recunosc, ca venind din mine însumi.

Când formele aparițiilor Liniștiților și Iritaților vor lumina deasupra mea,

Fie ca eu să obțin siguranța celor ce sunt fără frică și să recunosc *Bardo*.

(4)

În momentul în care experimentez mizeriile cauzate de forța Karmei rele,

Fie ca Cuceritorii, Liniștii și Iritații să vină să risipească mizeriile,

Când sunetul Realității, existând în mine, răbufnește ca miile de tunete,

Fie ca toate aceste sunete să fie transformate în sunete ale doctrinelor *Mahāyāna*³²⁵.

(5)

Când (sunt) fără protecție (și) trebuie să-mi urmez influențele karmice,

Implor Cuceritorii, Liniștii și Iritații să mă apere;

Îndurând mizeriile cauzate de influențele karmice ale tendințelor,

Fie ca preafericitul *Samādhi* al Luminii Clare să mă lumineze.

(6)

Reușind o renaștere supranormală în *Sidpa Bardo*,

Fie ca perversele revelații ale *Mārā-ei* să nu intervină.

Când voi ajunge acolo unde doresc,

Fie ca eu să nu simt frica amăgitoare și groaza provenită din *karma* rea.

(7)

Când aud răgetele animalelor sălbatice,

Fie ca aceste răgete să-mi apară ca sunetul sacru al celor Șase Silabe³²⁶.

Când sunt urmărit de zăpadă, ploaie, vânt, întunecime,

Fie ca eu să văd toate acestea cu ochii cerești ai înțelepciunii strălucitoare.

(8)

Fie ca toate ființele sensibile de același armonios ordin din *Bardo*,

Fără gelozie (unele pentru altele)³²⁷ să obțină nașteri în planurile cele mai înalte;

Când (mi-e) dat să sufăr mizeriile foamei și ale setei,

Fie ca eu să evit grijile foamei și ale setei, căldura și frigul³²⁸.

(9)

Când îmi voi vedea viitorii părinți în uniune,

Fie ca eu să-i văd ca pe (Divina) Pereche, Cuceritorii Tați și Mame, Liniștiții și Iritații,

Fie ca eu să obțin puterea de a mă naște oriunde și să pot fi binefăcătorul celorlalți;

Și fie ca eu să am un corp perfect împodobit cu semne și cu haruri³²⁹.

(10)

Obținând pentru mine un corp bărbătesc (care e) cel mai bun,

Fie ca eu să-i eliberez pe toți cei care mă vor vedea sau mă vor auzi,

Nepermițând karmei rele să mă urmeze,

Fie ca toate meritele (cele mai bune) să mă urmeze și să sporească.

(11)

Oriunde mă voi naște, în orice loc sau moment,

Fie ca eu să întâlnesc Cuceritorii, Zeitățile Liniștite și Iritate,

Fiind capabil de a vorbi și a merge în momentul nașterii mele³³⁰,

Fie ca eu să dobândesc intelectul care nu uită și amintirea vieții (sau a vieților) mele trecute³³¹.

(12)

În orice știință mare, mică sau mijlocie,

Fie ca eu să fiu capabil să obțin măiestria simplu, doar ascultând, reflectând și văzând;

Fie favorabil oricare ar fi locul în care mă voi naște,

Fie ca toate ființele sensibile să poată fi fericite.

(13)

Voi, Cuceritori Liniștiți și Iritați, cât privește
asemănarea cu Corpurile voastre,
Cu numărul urmașilor voștri,
Cu bunătatea numelui vostru divin,
Fie ca noi să vă egalăm.

(14)

Prin grația divină a nenumăraților Liniștiți și
Iritați având Toată Bunătatea,

Prin valurile de haruri ale (Realității) cu totul
pure,

Prin valurile de haruri ale devoțiunii
concentrate a devotului mistic,

Fie ca, oricare ar fi dorințele formulate, ele să
se împlinească aici și acum.

„Calea Bunelor Urări care apără de frica din
Bardo“ s-a încheiat.

V Colofon

(Manuscrisul se termină prin cele șapte versuri următoare ale lui *lama* sau ale scribului care a redactat, dar - fidel străvechiului precept lamaist spunând că personalitatea umană trebuie pusă de-o parte și numai Scrierile înălțate în ochii creaturilor însuflețite - nu și-a semnat numele).

„Prin intenția mea cu totul pură

În realizarea acesteia, prin rădăcinile meritelor ce sunt conținute,

(Fie ca) aceste ființe sensibile, fără protecție: Mamele,

(Să fie) așezate în starea lui *Buddha*³³².

Fie ca strălucitoarea glorie a fericirii să vină să lumineze lumea³³³.

Fie ca această carte să fie de bun augur³³⁴,

Fie ca virtuțile bunătății să fie perfecționate pretutindeni“.

(Aici se termină manuscrisul *Bardo Thödol*)

ADAOS

I. Yoga

Cuvântul *Yoga* provine de la rădăcina sanscrită *yuj* (a se uni) și e înrudit cu verbul englez *yoke* (a pune jugul). Implică o reuniune, cuplajul naturii umane inferioare cu natura elevată, divină, așa că natura superioară o poate dirija pe cea inferioară⁹. În timp ce câmpul spiritului e ocupat de configurații de gânduri sau raționamente, născute din falsul concept ce domină umanitatea - cum că fenomenele și aparențele fenomenale sunt reale - există o stare de obscuritate mentală numită ignoranță care împiedică adevărata cunoaștere. Realizarea stării primordiale curățată de configurațiile de gânduri și raționamente, cu condiția sa de non-modificare, este posibilă prin rejectarea tuturor obscurantismelor și a conceptelor eronate. Această realizare e iluminată de simbolul Luminii Clare Primordiale din *Dharma Kāya*, în *Bardo Thödol*.

Māyā, sau iluzia e Vălul lui Isis, ascunzând omului realitatea pură ce nu poate fi ștearsă. Pentru a destrăma vălul și a vedea ce ascunde el

⁹ Unii erudiți se îndoiesc de explicație gândind că „yoga” înseamnă „practică”, în opoziție cu „teoria în religie”. Practica yogică, producând un control absolut asupra procesului mental, conduce la realizarea Realității. Astfel, yoga poate fi privită ca un sistem psihologic aplicat cu mult mai dezvoltat decât oricare dintre cele cunoscute de științele occidentale.

există metode determinate, la fel de sigure în ce privește rezultatul la care ajung ca și rezultatele experimentelor fizice din laboratoarele din Europa și America.

Ca învățătură budistă, *Bardo Thödol* nu poate fi aplicat fără o cunoaștere justă. Iar această cunoaștere, pentru a fi utilă în fața unui credincios, nu trebuie să depindă de credință sau teorie, ci de realizare, ori această realizare a cunoașterii juste, completă, este imposibilă fără controlul spiritului pe care-l dă *Yoga*.

Școlile *Yoga* prezintă aspecte diferite. Însă scopul tuturor yoginilor e unic. În ultimă analiză, esoteric, ei caută eliberarea de servituțile sangsarice sau fenomenale; hinduiștii o numesc *Mukti*, iar buddhiștii *Nirvāna*.

Astfel comprehensiunea intelectuală a unei mari părți din *Bardo Thödol* e dependentă de explicațiile elementare *Yoga* date. Luând doar un exemplu de bază din doctrina yogică, Lumina Clară, adesea citată în text, e mai bine înțeleasă din punctul de vedere al adeptilor *yoga*, cu toate că ea strălucește în momentul morții pentru toată lumea. Astfel, ea simbolizează condiția vizuală în care ne găsim în momentul morții, apoi în Starea intermediară. Dacă această viziune nu e umbrită de tendințele karmice - sursa fenomenelor și a aparențelor din *Bardo* - defunctul va vedea Realitatea ca pe Lumina Clara Primordială. Dacă dorește, poate renunța la *Sangsāra* ca să treacă în *Nirvāna*, dincolo de Cercul Morții și al Renașterii.

O , asemenea limpezime în viziunea spirituală interioară este, natural, foarte rară, fiind rodul

unor nenumărate existențe de viață dreaptă. Totuși, rolul învățăturilor din *Bardo Thödol* e acela de a încerca să îndrepte fiecare muribund sau mort pe Cărarea ce duce spre această realizare. Până când nu s-a practicat concentrarea mentală cu control complet asupra gândirii, până când nu s-a ajuns la Vederea Adevărată înainte de moarte (recunoașterea Luminii Clare în condiții extatice în timpul vieții), *Lāma*-ii afirmă că înțelegerea Luminii Clare e absolut imposibilă celui ce nu e iluminat.

II. Tantrismul¹⁰

În instrucțiunile preliminare la *Bardo Thödol* se face aluzie la forța vitală sau la suflul vital care, după scrierile Tantra, poate fi descris astfel:

Forță vitală (scr. Prāna) - principiul conștient vital, care în încarnare se învelește în cinci învelișuri (scr. *Kosha*):

1. Învelișul fizic (*Anna-maya-kosha*)
2. Învelișul vital (*Prāna-maya-kosha*)

¹⁰ După etimologia tibetană, *Tantra* (Rgyund «gyud») înseamnă, literal, tratat, dizertație asupra unui subiect religios aparținând de obicei școlii Yoga numită *Yoga-carya Mahāyāna*. Din punct de vedere religios, există două grupe principale de *Tantra*: una hinduistă, alta buddhistă. Tantra hinduistă este în general răspândită sub forma unui dialog între zeul Shiva, ca Guru divin și a sa *Shaktī Pārvati*, adeseori reprezentați sub formele lor de zeități iritate: *Bhairava* și *Bhairavi*. În tantrile buddhiste, zeitățile hinduiste sunt înlocuite cu zeități buddhiste și ale lor *Shaktī*, sau prin zei și zeițe. O caracteristică comună celor două tantrе e aceea că sunt bazate de obicei pe filosofia Yoga. Care e mai veche? E o problemă controversată. Oricum, cea mai veche *Tantra* are o origine mult mai îndepărtată decât cea pe care criticii europeni au conferit-o, adică epoca creștinismului. Unele *Tantra* sunt indiscutabil foarte moderne. După hinduiștii ortodocși, tantrile sunt de origine vedică și au destinația de a fi scriituri de dirijare a epocii noastre: *Kali Yuga*. Unii buddhiști pretind că tantrile sunt de origine buddhistă, dar punctul de vedere hinduist e mai larg acceptat. Numeroase *Tantra* sunt enciclopedii de cunoaștere a timpurilor respective. Unele se referă la natura Cosmosului, la evoluția sa, la distrugerea sa, la clasificarea diverselor ființe animale și a diferitelor ceruri, infernuri și lumi, la regulile divine care guvernează relațiile și conduita umană, la numeroase forme de cult și de antrenament spiritual, la ritualuri și ceremonii, la meditație, la Yoga, la îndatoririle regilor, la lege, la obiceiuri, la medicină, la astronomie, magie, în rezumat, la toată știința Estului. *Bardo Thödol*, fiind un ritual bazat pe Yoga și tratând în principal știința nașterii, a morții și a renașterii, descrierile diverselor stări de existență și a ființelor ce populează universul și învață de asemenea drumul eliberării, e o lucrare tantrică chiar' dacă, exhaustiv, nu e o *Tantra*.

3. Învelișul unde sălășluiește conștiința umană obișnuită (*Mano-maya-kosha*)

4. Învelișul subconștientului (*Vijñāna-maya-kosha*)

5. Învelișul conștiinței fericite transcendente a Realității (*Ananda-maya-kosha*)

În învelișul vital strălucește forța vitală (*Prāna*), divizată în zece sufluri vitale (*Vāyu* - de la rădăcina *va* - a respira, a sufla, se raportează la puterea motrice a *prāna*-ei). Așa cum daimonii filozofiei oculte a lui Platon sunt așa-ziși controlori ai operațiunilor Corpului Cosmic, tot așa, aceste *vāyu* (compuse din *prāna* negativă) controlează operațiunile corpului uman. Cinci dintre ele sunt fundamentale:

1. *Prāna* - ce controlează inspirația

2. *Udāna* - ce controlează forța vitală ascendentă

3. *Apāna* - ce controlează forțele de rejecție (expirația, excrementele, urina și lichidul seminal)

4. *Samāna* - forța colectivă a tuturor *vāyu*, care produce căldura, digerarea hranei și distribuirea sângelui.

5. *Vyāna* - ce controlează diviziunea și difuziunea proceselor metabolice.

Cele cinci sufluri vitale minore sunt: *Nāga*, *Kurmā*, *Krikara*, *Deva-Datta* și *Dhananjaya*, care produc respectiv: sughițul, închiderea și deschiderea ochilor, procesul digestiei, căscatul, întinderea.

Nervii psihici sau tubulari (scr. *Nādī*). Scrierile sanscrite afirmă că există 14 *Nādī*

principali și sute de mii *Nādī* inferiori în corp, la fel cum psihologii occidentali spun că există nervi principali și nervi minori. Cu toate acestea *Nādī* ai Estului nu sunt sinonimi cu nervii Vestului. *Nādī* sunt canale invizibile pe care trec fluxuri de forțe psihice, ai căror agenți conducători sunt suflurile vitale (*vāyu*).

Printre cei 14 *Nādī* principali există trei de importanță fundamentală. Ei sunt (după textul nostru) nervul stâng (*idā-nādī*), nervul drept (*pingālā-nādī*) și nervul median (*sushumnā-nādī*). Acesta din urmă e nervul median principal situat în scobitura coloanei vertebrale (*Brāhma-danda*) care e Muntele Meru al corpului uman privit ca microcosmos al macrocosmosului. *Idā-nādī* în stânga și *Pingālā-nādī* în dreapta îl încercuie împrejur, la fel ca și cei doi șerpi ai caduceului purtat de Hermes, mesagerul zeilor. Se presupune că această baghetă e un simbol antic a lui *sushumnā-nādī*, iar șerpii încolăciți sunt *Idā-nādī* și *pingālā-nādī*. Dacă lucrurile stau așa, putem vedea corespondențele codurilor simbolice esoterice ale Vestului și ale Estului.

Centrii nervoși psihici (Chakra) - *Sushumnā-nādī* formează o mare cale de trecere pentru forțele psihice ale corpului. Aceste forțe sunt concentrate în centre sau *chakra*, asemănătoare cu niște dinamuri așezate de-a lungul *Sushumnā-nādī*, în interconexiune cu el. În ei se află rezerva de forță vitală sau fluid vital de care depinde, în ultimă instanță, tot sistemul psiho-fizic. Există 6 *chakra* de importanță fundamentală. Primul e

cunoscut ca rădăcina suport (*Mūlādhāra*) a *sushumnā-nādī*, situat în perineu. Aici se află sursa secretă a forței vitale prezidată de Zeița *Kundalinī*. Deasupra se afla al doilea *chakra* sau Lotus, numit *Svadhishthāna*, centru situat în organele sexuale. Urcând mai sus, găsim centrul nervos al ombilicului (*Mani-pūra-chakra*). Următorul este cel al inimii, *Anāhata-chakra*. În gât se află al cincilea, *Vishuddha-chakra*. Al șaselea, *Ajnā-chakra*, situat între sprâncene este descris ca al treilea ochi, fixat asupra imaginilor lui Buddha și ale zeităților hinduiste; aici, *sushumnā*, *Īdā* și *pingālā* se reunesc pentru ca apoi să se separe. Deasupra tuturor, dominând regiunea cauzală a omului psihic, ca un soare revărsându-și razele asupra corpului uman, se află supremul, al 7-lea *chakra*, Lotusul cu o mie de petale numit *Sahasrāra-Padma*. Din el iese *sushumnā-nādī*; este deschizătura brahmanica (*Brāhmarandhra*) prin care, în mod normal, în momentul morții, principiul conștient iese din corp.

Scopul primordial al celor ce practică *Yoga* este de a trezi ceea ce în *Tantra* se numește puterea de șarpe, personificată prin zeița *Kundalinī*. Ea se găsește în *Mulādhārā-Chakra*, la baza coloanei vertebrale, acolo unde *sushumnā-nādī* prinde rădăcină, putere ocultă încolăcită în jurul ei însăși, ca un șarpe adormit. Când activitatea acestei puteri de șarpe e trezită, ea pătrunde unul după altul centrul nervoși psihici, ridicându-se ca și mercurul în coloană, până când atinge lotusul cu o mie de petale al centrului

cervical. Atunci, ea se lansează ca un jet de apă, căzând peste tot, ca o ploaie binefăcătoare, asupra corpului psihic. Fiind astfel pătruns de putere spirituală supremă, yoginul obține Iluminarea.

Mandala - Centrii psihici sau chakra dintre care trei sunt în mod deosebit vizați în *Bardo Thödol*:

1. Centrul inimii, *Anāhata-chakra*;
2. Centrul gâtului, *Vishuddha-chakra*;
3. Centrul creierului, *Sahasrāra-Padma*.

1. și 3. sunt mai importanți, ei se mai numesc și, respectiv, centrul sudului și centrul nordului. Aceștia constituie polii organismului uman. Se spune că ei se formează în embrionul omului, iar *prāna* terestră, derivată din rezervorul central *prāna-ic* al soarelui sistemului planetar, le dirijează formarea. Legați de acești *chakra* principali, există trei *mandala* principale, sau grupe mistice de zeități divizate în 14 *mandala* ajutătoare, corespunzătoare primelor 14 (7 + 7) zile din *Bardo*.

Prima dintre cele trei *mandala* principale conține 42 de zeități împărțite în 6 *mandala* corespunzând primelor 6 zile din *Chönyid Bardo* și care sunt emanate de către centrul din inimă. A doua *mandala* conține zece unități principale ce apar în a șaptea zi și vin din centrul gâtului. A treia *mandala* conține 58 de zeități principale distribuite în șapte *mandala* corespunzătoare ultimelor șapte zile din *Chönyid Bardo*, emanate de centrul din creier. Primele 42 de zeități și ultimele 58 formează Marea *Mandala* a celor o

sută de zeități superioare; primele 42 sunt numite Liniștite și celelalte 58, Iritate. Celelalte zeități din centrul din gât care apar între ele sunt clasificate împreună cu cele 42 de Liniștite. Astfel, Marea *Mandala* din *Chönyid Bardo* conține 110 zeități principale.

Observăm de asemenea că fiecare *mandala* are orientarea ei definitivă.

Cele cinci *Dhyāni-Buddha* cu ale lor *shaktī*¹¹ sunt principalele zeități ce apar în primele cinci zile. În prima zi, *Vairochana* și *shaktī* a sa apar singuri. Dar, în cele patru următoare, fiecare dintre cele patru *Dhyāni Buddha* împreună cu *shaktī* e însoțit de doi *Bodhisattva*, fiecare cu *shaktī* a sa. Apoi, în a șasea zi, la toate aceste zeități reunite într-o *mandala* se adaugă 16 zeități adiționale: 8 gardieni ai porților, cei 6 *Buddha* ai celor 6 *Loka* și *Adi-Buddha* cu a sa *shaktī*; toate acestea însumează 42.

Apoi, după apariția celor zece zeități deținătoare de cunoaștere (numite în *Supunere*

¹¹ Termenul sanscrit *Shaktī* (Putere divină) desemnează aspectul feminin sau negativ al forței puterii divine care e personificată de zeul masculin cu aspect pozitiv. Ca și egiptenii, tantriștii ridică la nivel de știință religioasă justa înțelegere a actului reproducător așa cum, fără îndoială, el trebuie considerat. Și această știință, așa cum arată și *Bardo Thödol*, consideră unirea masculului cu femela, principiile naturii, în atitudinea numită de tibetani yab-yum (scr. *deva-shaktī*), ca simbolizând înțelegerea, uniunea. Puterea e simbolizată de mascul (yab sau *deva*), iar înțelepciunea prin femelă (yum *shaktī*) care, esoteric, sunt considerați în uniune constantă. E regretabil că abuzul actual de doctrine tantrice - provenit sau dintr-o perversiune deliberată sau, mai probabil, dintr-o proastă înțelegere (practicile unor indivizi sau secte decadente în India fiind, prin eroare, numite tantrice, pentru neinițiații din America și Europa și răspândite sub egida unor societăți organizate) a abătut asupra tantrismului o discreditare nemeritată.

Zeitățile Lotusului), provenite în a șaptea zi din centrul gâtului, apar pe parcursul celor șapte zile următoare cele 58 de zeități din centrul creierului în ordinea următoare: în fiecare dintre primele cinci zile (respectiv dintr-a 8-a până în a 12-a) apare câte un *Heruka* cu *shaktī*, în total 10. În a 13-a zi, cele 8 *Kerima* și cele 8 *Htamenma*. În a 14-a, cei patru gardieni ai porților și cele 28 de Zeități cu capete de animale. Dincolo de simbolismul zeităților din *mandala* și din nervi stă următoarea explicație rațională: fiecare zeităte apărută dintr-un centru psihic determinat reprezintă trezirea activității de impulsuri sau pasiuni corespondente din conștiința complexă. Ca și într-un mister inițiat, actorii apar în fiecare zi din *Bardo* pe scena spiritului defunctului, care e singurul lor spectator, iar regizorul este *karma*. Elementul cel mai înalt, cel mai apropiat de divin din principiul conștient al defunctului strălucește la început în toată gloria sa de (Lumină Clară Primordială, apoi, gloria lor scăzând, viziunile sunt din ce în ce mai puțin fericite, Zeitățile Liniștite din centrul din inimă, apoi din centrul din gât se topesc în Zeitățile Iritate din centrul din creier. În final, tendințele pur omenesti sau brutale, personificate prin cele mai cumplite dintre zeitățile Iritate¹² vin în câmpul viziunilor mentale producând halucinații spectrale și impresii de oroare. Percepându-le, mortul fuge departe de ele - cu toate că sunt doar propriile lui gânduri - și se refugiază într-un germen, devenind jucăria *Māyā*-

¹² Aceste zeități iritate sunt de două feluri: cele mai puțin iritate (To'-wo) și cele mai violente (Drag-po).

ei și sclavul Ignoranței. În alți termeni, similar cum corpul terestru crește până la maturitate, îmbătrânește și cade în dezintegrare după moarte, corpul mental din *Bardo* trece prin zile cerești de copilărie, apoi prin zile mai puțin perfecte de maturitate în *Bardo*, după care se ofilește și moare în Starea intermediară până când, abandonat de „Cunoscător”, renaște. Putem găsi indicații pentru elementele de conștiință separate, așa cum se manifestă ele în starea intermediară, în semnificația petalelor de Lotus sau *chakra* din diviziunea tantrică.

De exemplu, Lotusul din inimă e descris ca un Lotus roșu cu 12 petale, fiecare reprezentând unul dintre principalele elemente ale personalității (*vritti*), în ordinea următoare:

1. - speranța (*asliā*)
2. - grija sau neliniștea (*chintā*)
3. - efortul (*chestā*)
4. - sentimentul de posesiune (*maniatā*)
5. - aroganța sau ipocrizia (*dambha*)
6. - melancolia (*vilkalatā*)
7. - înfumurarea (*ahangkāra*)
8. - separativitatea (*vivekā*)
9. - cupiditatea (*lolata*)
10. - duplicitatea (*kapatatā*)
11. - indecizia (*vitarka*)
12. - regretul (*anutāpa*)

Lotusul din centrul din gât (*Vishuddha-chakra* sau *Bhāratīsthāna*) e alcătuit din 10 petale. Primele 7 reprezintă cele șapte note muzicale sanscrite, a opta reprezentând veninul mortalității. Cele șapte următoare reprezintă

șapte semințe *mantra* și a 16-a e simbolul nectarului nemuririi (*amritā*).

Pentru fiecare dintre cele o mie de petale ale Lotusului din creier sunt alese litere colorate sanscrite sau tibetane și alte simboluri esoterice; se zice că acest *chakra* conține potențial tot ce există în ceilalți *chakra* (care își au în el sorgintea), sau în univers.

Fiecare dintre *Dhyāni Buddha*, dintr-un punct de vedere diferit, simbolizează un atribut spiritual determinat din Cosmos. Astfel, *Vairochana* e considerat de Buddhismul tantric din nord ca fiind forța universală ce dă formă tuturor lucrurilor psihice sau spirituale, *Vajra-Sattva* (ca reflex a lui *Akshobhya*) e forța universală invocată pentru neutralizarea puterii karmei negative; *Ratna-Sambhava* e invocat pentru reproducerea tuturor lucrurilor dorite; *Amitābha*, pentru viața lungă și obținerea înțelepciunii; *Amogha-Siddhi*, pentru succesele în artă și în meserii. Toate zeitățile Liniștite sau Iritate din *Mandala* din *Bardo Thödol* se spune că sunt conținute în aspectul pur esoteric al lui *Vajra-Sattva*.

III. Mantra sau parolele de forță

Cheia forței *mantra*-lor se regăsește în teoria muzicală a Greciei Antice; cunoscând tonica unui corp sau a unei substanțe, prin ea, corpul sau substanța menționată poate fi dezagregată. Științific, această teorie poate fi explicată pe baza legii vibrațiilor, fiecare organism posedă coeficientul lui de vibrații particular și situația e

similară pentru obiectele inerte, de la bobul de grâu la creasta muntelui, de la orice plantă la soare. Când coeficientul e cunoscut, organismul sau formațiunea poate fi dezagregată dacă aplicăm coeficientului utilizarea ocultă. Pentru adepții ocultismului, cunoașterea mantrei unei zeități înseamnă a ști cum se pot pune în mișcare comunicațiile psihice cu harurile ei obscure, un gen de comunicare transcendentă, telepatică cu această zeităte. De exemplu, dacă adeptul respectiv se află „pe calea mâinii stângi”, adică un magician negru, el poate, prin intermediul mantrelor, să cheme și să comande elementarii, ființe de ordin spiritual, inferior, deoarece fiecare dintre ei aparține unui coeficient de vibrație particular. Acest lucru, fiind cunoscut și formulat în sunete de *mantra*, conferă magicianului puterea de a anihila prin disoluție elementarul particular, spiritul ce aparține acestui sunet.

Datorită puterii supreme a sunetului, așa cum e formulat el în *mantra*, corespunzătoare coeficienților de vibrație, mantrele sunt păzite cu strășnicie. Și, în scopul de a menține această pază, sunt stabilite descendențe de *guru* cărora le sunt încredințate formulele de putere. Candidații la inițiere în această Confrerie a Păzitorilor Misterelor trebuie în mod necesar să fie bine încercați înainte de a li se încredința aceste comori și să fie făcuți Păzitori la rândul lor.

THE MANTRA OF CHENRAZEE **„OM MA-NI PAD-ME HŪM”**

Lui *Shishya* care a fost serios verificat îi transmitem *mantra* ce-i conferă puterea de a o trezi din somn pe Zeița *Kundalinī*; când o va pronunța, Zeița se va trezi și va veni pentru a fi comandată de el. În acest caz, ajutorul unui *gura* este necesar pentru că zeița trezită poate distruge sau salva, după cum *mantra* e înțelept folosită sau nu.

Așa cum aerul de afară vibrează la sunetele mai groase, suflul vital (*prāna-vāyu*) e pus în mișcare și utilizat prin folosirea sunetelor *mantra*. Zeița sesizează întâi subtilul sunet ocult și, traducându-l în sunete muzicale divine, le trimite în ascensiune, din tronul ei (rădăcina-suport a centrului psihic), la fiecare centru suprapus, până când muzica va umple Lotusul cu o mie de petale.

Viziunea zeităților, atât de frecvent indicată în text, adeseori nu e decât un mod de a gândi la caracteristicile ce le reprezintă zeitățile respective. Un efect yogic asemănător se produce prin pronunțarea mantrei corespunzătoare unei zeități, făcând-o să apară prin pronunția foarte puternică a sunetului.

Dacă mantrele nu sunt spuse cu intonația corespunzătoare, particulară, ele sunt fără efect. Dacă sunt scrise sau citite de un neinițiat, par absolut fără semnificație și nu au nici un sens fără dirijarea unui *guru* uman. Mai mult, pronunția corectă a mantrei unei zeități depinde de puritatea psihică la fel de mult ca și de cunoașterea intonației. Este deci necesar pentru devot de a-și purifica întâi (prin *mantra* de purificare): gura, limba, și chiar *mantra* însăși printr-un procedeu

numit „chemarea vieții” sau trezirea puterii adormite a mantrei. Știința ocultă de folosire corectă a mantrelor conferă puteri supranormale numite *Siddhi*¹³. Ele pot fi folosite după caracterul adeptului pentru magie albă, în scopuri bune, sau pentru magie neagră, în scopuri rele. Cărările mâinii drepte sau stângi nu sunt decât una singură până la punctul de aplicare practică a fructelor obținute prin dezvoltare psihică. Plecând de la acest punct, una dintre cărări duce la Emancipare, cealaltă la Sclavie.

IV. Guru și Shishya sau Cheia și inițierile

Foarte frecvent, *Bardo Thödol* recomandă muribundului sau mortului să mediteze sau să „vizualizeze” zeitatea sa tutelară, sau al său *guru* spiritual și în alte momente să-și amintească învățăturile *guru*-lui său uman, mai ales cele din momentul inițierii sale mistice. Yoginii și adepții tantrismului afirmă că există trei descendențe de *guru* pe care trebuie să le respectăm și onorăm: prima, cea mai elevată și în întregime supraumană e numită în sanscrită *divyaugha*, adică descendența cerească sau divină. A doua e cea a ființelor umane înalt dezvoltate, persoane cu puteri supranormale sau *siddhi* și de aceea se numesc *siddhaugha*. A treia este cea a

¹³ *Siddhi* înseamnă aici „puteri” obținute prin practicile yoga; literal, *Siddhi* înseamnă atingerea unui scop.

instructorilor religioși obișnuiți numiți *manavaugha*, de descendență umană¹⁴.

Femeile, dacă sunt calificate, pot fi *guru*, la fel ca și bărbații. *Shishya*, ca regulă generală, e pus la încercare timp de un an înainte de a primi prima inițiere. Dacă după această perioadă de verificare este considerat nedemn de înaltele învățăminte, va fi refuzat. În caz contrar, *guru* intră pe direcția dezvoltării sale psihice, în timpul stagiului de verificare, un *shishya* e pur și simplu comandat să realizeze un anume exercițiu convenabil nevoilor personale. Apoi, încercarea terminată, *guru* explică lui *shishya* raționamentul fiecărei probe și rezultatul final care trebuie să fie obținut prin aceste exerciții făcute cu succes.

Pentru inițierea unui *shishya*, *guru* însuși trebuie să se pregătească printr-o serie de exerciții rituale, de mai multe zile; el invocă *guru-ii* divini pentru a primi harul lor și comunică cu planul spiritual în care acesta există. Dacă *guru* uman posedă puterile siddhice, această comunicație e considerată la fel de reală ca și comunicația telepatică dintre doi oameni.

Inițierea care urmează constă în revelarea mantrei secrete lui *shishya*, *mantra* prin care uniunea între *shishya*, nou membru al confreriei secrete și *Guru* Suprem, cel ce e Tata Divin pentru toți *guru* și *shishya*, e stabilită. Suflul vital servește drept legătura psiho-fizică ce unește

¹⁴ Cele trei descendențe de guru sunt astfel numite nu datorită vreunei diferențe în ceea ce privește puterile lor, ci datorită locului de reședință. În Tantra-Raja (cap. I) se spune că *Guru-ii* din ordinul Divya rămân mereu în cerul lui Shiva, cei din ordinul Siddha în lumea umană, iar cei din Manava, doar pe pământ.

omul cu divinitatea. Forța vitală, fiind în prealabil localizată în al șaptelea centru psihic (Lotusul cu o mie de petale), prin exercițiul trezirii lui *Kundalinī*, primește din acest centru înzestrarea undelor spirituale, așa cum o stație fără fir produce unde. Astfel organismul uman primește grația divină, forța de strălucire ca și cea a electricității când ea e condusă într-o lampă electrică. În felul acesta, adevărata inițiere e făcută și *shishya* e iluminat.

În limbajul ocult al misterelor hinduse și tibetane, *Guru* Suprem se zice că e așezat pe un tron pe pericarpul Lotusului cu o mie de petale. Acolo, prin puterea șarpelui datorată trezirii lui *Kundalinī*, *shishya*, ghidat de *guru* uman, e condus la picioarele Tatălui Divin, se prosternează și își primește binecuvântarea. Vălul *Māyā* e ridicat și Lumina Clară strălucește fără opreliști în inima lui *shishya*. Cum am aprinde o lampă cu flacăra de la altă lampă, tot așa puterea divină se comunică de la Tatăl Divin celui ce urmează să devină *shishya* uman.

Mantra secretă revelatoare în momentul inițierii, așa cum e și „Cuvântul Puterii” egiptean, e cuvântul necesar trecerii conștiente de la starea încarnată la cea descarnată. Dacă inițiatul e suficient de dezvoltat spiritual înainte de sosirea morții fizice și dacă în acest moment își poate aminti de *mantra* mistică sau Parola de putere, schimbarea planului se va face fără pierderea conștiinței.

V. Realitatea

Negând ipoteza sufletului, buddhismul tuturor școlilor menționează că imortalitatea personală e flux instabil, în schimbare perpetuă, în dependență karmică cu falsa concepție cum că toate fenomenele, aparențele fenomenale, stările sau ființele sunt reale. În alți termeni, buddhismul susține că orice spirit individual sau conștiința individualizată nu poate realiza Realitatea.

Esența învățăturilor *Bardo* exprimă că dacă un spirit omenesc e individualizat și se privește ca separat, în afara celorlalte spirite, el rămâne o jucărie a *Māyā*-ei. Ignoranța ce-l determină să vadă ca reală panorama halucinatorie a existențelor din *Sangsāra* îl conduce la pierzare în cloaca fenomenelor.

Adepții credințelor semitice sunt, ereditar, atât de net dominați de teoria sufletului și de nemurirea personală de după moarte, într-un paradis sau infern fenomenal, încât nu pot, după ideea lor, să aibă altă alternativă. Pentru ei, negarea buddhistă apare, în mod ne justificat, ca o doctrină de negare absolută a ființei.

Atingerea Realității după *Bardo Thödol* depinde în întregime de debarasarea completă de orice eroare sau credință falsă a spiritului și ajungerea în punctul unde *Māyā* nu are putere. Când spiritul e eliberat de toate obscuritățile karmice, de erezia supremă care susține ca fiind reale aparențele fenomenelor din ceruri, infernuri, lumi, atunci adevărata cunoaștere strălucește. Toate formele se topesc în non-forme, fenomenele

în ceea ce e dincolo de fenomene, iar ignoranța se risipește în lumina Adevărului. Personalitatea încetează, ființele individuale se sting, spiritul și materia sunt recunoscute ca identice, conștiința planului terestru devine conștiința supra-mondană și reunirea cu *Dhārma-Kāya* aduce pelerinul la finalitate.

Marele Patriarh Ashvagosha (sec. I. e.n.) a stabilit următoarele doctrine cu privire la Realitate, în remarcabilul tratat „Trezirea Credinței”;

Despre ignoranță: Adevărata Realitate nu c, la origine, decât una, dar gradele de ignoranță sunt infinite, iată de ce naturile oamenilor diferă din punctul de vedere al caracterelor. Gândurile dezordonate sunt mai numeroase decât nisipul Gangelui. Unele sunt produse de concepții ignorante, altele de ignoranța simțurilor și a doctrinelor. Astfel, toate gândurile stupide se nasc din ignoranță și au, la începutul și la sfârșitul lor, diferențe infinite pe care doar Ju-Lai (*Tathāgata*) (traducerea a fost făcută după două variante chineze: originalul sanscrit s-a pierdut) le poate cunoaște¹⁵.

¹⁵ Traducerea lui Timoty Richard (1894) și traducerea lui M. Teitaro Suzuki (1900): „Cu toate că, în general, toate ființele posedă *Bhūtatahatā* („natura lucrurilor” după R. Grousset; „starea momentană” după Bikkhu Rahula Sankrityayana), intensitatea (influenței) ignoranței, principiul individualismului care lucrează de când lumea se schimbă în gradații atât de multiple încât depășesc numărul firelor de nisip ale Gangelui. De asemenea, aceste prejudecăți încâlcite (kleșă sau așnava), ca și concepția despre ego, prejudecățile intelectuale sau efective (pe care forța le schimbă în funcție de *karma* acumulată de fiecare individ), toate aceste lucruri nu pot fi înțelese

Cum datorită Realității omul știe că nu există lume obiectivă, se pot eleva în el spontan mijloacele de urmărire a Realității și de supunere legilor ei (fără gândire, fără acțiune) și, cât timp e influențat de această forță, dacă există un timp suficient de lung, ignoranța dispare. Ignoranța dispărând, ideile false încetează să mai apară.

Acestea încetând, lumea obiectivă precedentă se stinge de asemenea. Cum aceste forțe încetează și ele să existe, falsa putere a spiritului definit încetează de asemenea și aceasta se numește: *Nirvāna*, când forțele naturale ale adevăratei Realități lucrează singure.

Despre fenomen: toate fenomenele își au originea în spirit și, real, nu au nici o formă exterioară; deci, cum nu există formă, e o eroare de a crede că există ceva. Toate fenomenele se nasc pur și simplu din noțiuni false ale spiritului. Dacă spiritul e eliberat de aceste idei false, toate fenomenele dispar.

Deci, fenomenele celor trei lumi (dorința, forma și nonforma) sunt create de spirit. Fără spirit, nu există practic nici o existență obiectivă. Astfel, toată existența este cauzată de noțiunile imperfecte din spiritul nostru. Toate diferențele sunt diferențe de spirit. Dar spiritul nu poate fi văzut el însuși pentru că n-are formă. Trebuie să știm că toate fenomenele sunt create de noțiunile imperfecte din spiritul definit, deci întreaga existență e ca reflexie în oglindă, nesubstanțială, o

simplă fantomă a spiritului. Când spiritul determinat acționează, se produc tot felul de lucruri; când spiritul determinat încetează de a acționa, toate aceste lucruri încetează¹⁶.

Despre spațiu: Oamenii trebuie să înțeleagă că spațiul nu e nimic. E fără existență, fără realitate. E un termen opus realității. Doar ne exprimăm cum că acest lucru sau acela e vizibil, pentru a putea distinge lucrurile între ele.

Despre spirit și materie: Spiritul și materia sunt veșnic același lucru. Ca esență a materiei, e înțelepciunea, esența materiei e fără formă și se numește încorporarea înțelepciunii. Cum esența manifestă a înțelepciunii o materie, ea e numită încorporarea penetrantă a înțelepciunii, care pătrunde peste tot. Materia manifestată e fără dimensiuni: la dorință, ea poate primi aparența de *Pusas* (om inteligent și devot sau *Bodhisattva*) nemăsurat, traversând tot universul de spirite cu

¹⁶ Trad. Richard, Suzuki: „Deci cele trei domenii = triloka (*kāmaloka* - domeniul senzațiilor; *rūpaloka* - domeniul existenței corporale; *arūpāloka* - domeniul non-corporalului) nu sunt altceva decât manifestări ale spiritului (*ālaya-vijñāna*, practic identic cu *Bhūtatathatā*). Lucrurile ca și cele șase obiecte ale simțurilor, n-ar exista separate de spirit. De ce? Deoarece din moment ce toate lucrurile, în raport cu principiul lor de existență în spirit (*ālaya-vijñāna*), sunt produse de subiectivitate (*smṛti*), toate modurile de particularizare sunt auto-particularizările spiritului. Spiritul totuși fiind liber, el nu e diferențiat. Deci, tragem concluzia că toate lucrurile și condițiile lumii fenomenale sunt ipotetice și determinate doar de ignoranță (*uvidya*), iar subiectivitatea (*smṛti*) tuturor ființelor nu e mai reală decât imaginea dintr-o oglindă. Ele evoluează pur și simplu din idealitatea spiritelor ce particularizează. Când spiritul e tulburat, multiplicitatea lucrurilor se produce, iar când e calm, multiplicitatea dispare”.

glorie nemăsurată, total diferite de celelalte, fără măreție încremenită, care nu se deranjează între ele. Acest lucru simțurile obișnuite nu-l pot înțelege pentru că ține de domeniile Realității Absolute¹⁷.

Din punctul de vedere al acestei realități absolute, nu există distincție între spirit și materie; însă din cauza imperfecțiunii determinărilor, în cercul vieții și al morții apar distincțiile.

Cât despre impuritățile lumii, ele sunt înșelătoare, nu există nici o realitate în spatele lor.

În final, pentru abandonarea falselor concepte, trebuie să știm că puritatea și impuritatea sunt termeni relativi și nu au o existență independentă. Cu toate că toate lucrurile, de când lumea, nu sunt nici spirit, nici materie, nici înțelepciune infinită, nici știință limitată, nici existențe, nici nonexistențe, deci sunt după toate acestea imposibil de exprimat, utilizăm totuși cuvinte pentru a le defini. Astfel, trebuie să

¹⁷ Trad. Richard, Suzuki: „Materia (*rūpa*) și spiritul (*citta*), de la începuturi încă, nu reprezintă o dualitate. De asemenea, vorbim (de univers) ca de un sistem rațional (*prajña kāya*), văzând că adevărata natură a materiei constituie de fapt norma spiritului, sau vorbim (de univers) ca de un sistem de materialitate (*dharma kāya*), văzând că adevărata natură a spiritului constituie de fapt norma materiei. Pe de altă parte, în dependență de *Dhārma-Kāya*, toți *Tathāgata* se manifestă în forme corporale și sunt neîncetat prezenți în toate punctele spațiului. *Bodhisattva* celor 10 cartiere, după capacitățile și vederile lor se pot manifesta în corpuri infinit fericite sau pe tărâmurii infinite, împodobite, care chiar bine mascate de un semn de individualitate, nu împiedica fuziunea altora cu ei și această (fuziune mutuală) n-are întrerupere. Dar manifestarea *Dhārma-Kāya-ei* în forme corporale (la infinit) nu e inteligibilă pentru *gândul* sau judecata speciilor obișnuite, ea fiind liberă și cea mai subtilă activitate a lui *Bhūtatathātā*”.

știm că abila folosire a cuvintelor făcută de Buddha pentru conducere a oamenilor avea drept scop ajungerea la punctul în care oamenii încetează a se deda prezumțiilor și se reîntorc la Realitatea Absolută; căci chiar și cel mai mare gând omenesc e temporar și nu este Adevăr Absolut.

Despre natura spiritului primordial: De la început, spiritul a fost de natură pură, dar o vreme a apărut spiritul său determinat, întunecat de vederile determinate, a apărut aspectul său întunecat. Cu toată existența acestei impurificări, natura pură originală rămâne veșnic neschimbată. Acest mister e înțeles doar de Iluminat.

Dacă n-ar fi existat o adevărată natură reală a spiritului, toată existența n-ar fi avut loc, n-ar fi existat nimic ce să se manifeste. Dacă adevărata natură reală a spiritului se păstrează, atunci spiritul determinat continuă să existe de asemenea. Doar când dezordinea spiritului determinat încetează, el însuși încetează. Dar nu încetează înțelepciunea adevăratei realități¹⁸.

La fel cum un om rătăcit confundă estul cu vestul, cu toate că' estul și vestul în realitate nu s-au schimbat, tot așa, omenirea pierdută în ignoranță își numește gândurile: spiritul

¹⁸ Trad. Richard, Suzuki: „Ignoranța să fie distrusă și simptomele de dezordine (din spirit) vor fi de asemenea distruse și atunci esența spiritului (*Bhūtatathatā*) se va păstra. Doar dacă spiritul însuși ar fi distrus, toate ființele ar înceta să existe, pentru că n-ar mai exista nimic prin ce să se manifeste. Dar atâta timp cât spiritul nu e distrus, dezordinea sa poate continua”.

universului. Dar spiritul este ceea ce există zi cu zi și rămâne neschimbat în gândurile oamenilor..

Când oamenii vor ajunge să realizeze că Spiritul Absolut nu are nevoie de gânduri ca și cele ale oamenilor, vor fi pe drumul cel drept care duce la Nemărginire.

Despre natura absolutului: Nefiind nici ceva cu oricine în timp, nici ceva care se va termina la un moment temporal, absolutul e cu adevărat etern. Prin natura lui, e mereu plin de posibilități, e descris ca o mare lumină și o mare înțelepciune, luminând toate lucrurile reale și cunoscătoare. Adevărata sa natură e aceea a unui spirit pur, veșnic vesel, el e adevărata viață a lucrurilor, pur, calm, neschimbător, de aceea liber, având totalitatea virtuților și atributelor buddhice, mai numeroase decât nisipul Gangelui, divin, fără sfârșit, permanent și indescriptibil¹⁹.

În spatele întregii experiențe a naturii nu există început, nici sfârșit - aceasta e adevărata *Nirvāna* . . .

În spatele fiecărei existențe se află, natural, *Nirvāna*, supremă (sau pacea supremă).

¹⁹ Această descriere e de asemenea o descriere a *Dhārma-Kāya-ei*. Aceasta e termenul cel mai comprehensibil prin care un buddhist rezumă înțelesul lui ca pe un sentiment al universului. Esența lui Buddha e *Dhārma-Kāya*, *Dhārma-Kāya* semnifică faptul că universul nu apare buddhistului ca un simplu mecanism, ci apare pulsând de viață. E „unul singur” și nu e haotic sau dualist. *Dhārma-Kāya* nu e o jalnică abstracție, ci aspectul existenței care face lumea inteligibilă, prezentând-o sub raportul cauză—efect. *Dhārma-Kāya* e tendința ideală din lucruri care se revelează cel mai bine în voința rațională și în aspirațiile normale umane. E timpul inspirației nepersonificate a tuturor spiritelor raționale perfecționate. *Dhārma-Kāya* este norma existenței, etalonul adevărului, măsura adevărului, legea cea bună.

Astfel, Ashvagosha dovedește justetea supremei filozofii a școlii *Mahāyāna* pe care se bazează *Bardo Thödol* și, comentator independent, confirmă propria noastră interpretare.

VI. Buddhismul de nord și de sud și creștinismul

Buddhismul de nord se caracterizează prin organizarea severă a ierarhiei sacerdoțiului, prin ritualurile marcante, prin doctrina de emancipare divină complicată, prin adorările și ceremoniile amintind de cele ale creștinilor, prin tantrismul său, prin *Dhyāni Buddha-i* și *Bodhisattva-i*, prin panteonul multiplu, prin credința într-un Buddha Primordial, prin exagerata insistență pentru Yoga, prin subtila filozofie și învățăturile transcendente în ceea ce privește *Tri-Kāya*.

În Buddhismul de sud, dimpotrivă, avem o organizare mult mai liberă a sacerdoțiului, nefiind nici un „cap“, așa cum *Dalai lāma* e Regele-Zeu și *Tashi-lāma* e conducătorul spiritual cel mai elevat al lamaismului. Sudul nu are ritualuri comparabile cu cele din nord; în ceea ce privește tantrismul, a luat puține lucruri, *Dhyāni-Buddha-ii* și Buddha primordial nu sunt adorați, iar credința în *deva-i* și demoni e foarte limitată. Singurul *Bodhisattva* a cărui imagine o putem vedea în temple e *Maitreya*, viitorul *Buddha*. Chiar dacă, teoretic se învață *yoga*, ea e puțin practică de Buddhismul de sud. Buddhismul de sud nu poate crede că există un buddhism transcendental bazat total pe tantrism și yoga, practicat pe temelia a ceea ce

lāma-ii pretind a deține, transmis pe cale orală, din vremea lui Buddha. Sudiștii susțin că nu există învățături ale lui Buddha altele sau mai înalte decât cele conținute în Canonul Pali, *Tri-pitaka*. Ei nu răspândesc doctrina Trinității esoterice (*Tri-Kāya*), cu toate că există clare aluzii la *Dhārma-Kāya* în *Aggañña Sūttāna* a lui *Diggha Nikāya*.

Ipoteza apologeților creștini cum că diferențele dintre Buddhismul de nord și de sud ar fi datorate misionarilor creștini din primii ani, pare nefondată în ceea ce privește doctrina fundamentală. Prin descoperirea manuscriselor lui Ashvagosha s-a constatat că Buddhismul de nord din secolul I e.n. și dinaintea Creștinismului e asemănător cu ceea ce este el astăzi. Dacă au existat totuși influențe creștine, au fost neînsemnate. După părerea noastră, Creștinismul e acela care a fost format din religiile care l-au precedat. De exemplu, Creștinismul monastic, cu practicile sale asemănătoare cu yoga, pare să fi avut relații directe cu sistemele monastice mai vechi ale Hinduismului, Buddhismului, Jainismului, Taoismului. Cele două mari concepte ale Creștinismului, Trinitatea și încarnarea nu sunt, cum s-a crezut, unice, ele au existat înaintea creștinismului în India și au fost de asemenea cele două doctrine principale ale credinței osiriene din Egipt, acum 6000 de ani.

Iată tezele Creștinismului care îl fac să difere esențial de Buddhism și de celelalte religii orientale:

1. viața unică pe pământ urmată de un paradis sau infern veșnic;

2. iertarea păcatelor obținută prin sacrificiul de sânge al Mântuitorului;

3. acțiunea unică de încarnare divină reprezentată prin cel care a fondat Creștinismul.

Iată alte diferențe: conciliile și Creștinismul modern propovăduiesc dependența de o putere exterioară (Mântuitorul),- în timp ce Buddhismul arată că doar de noi înșine depinde să dobândim eliberarea. În practică, această dependență personală e modificată de lamaism, unde devotul face apel direct la *Dhyāni-Buddha-i*, la zeitățile tutelare, așa cum creștinii fac apel la Isus, la sfinți și îngerii. Tot așa, Buddhismul de nord, ca și Creștinismul, are mise și ceremonii euharistice pe care Buddhismul de sud nu le are.

În al doilea rând, Biserica conciliilor creștine condamnă doctrina renașterilor și a Karmei (admise de Biserica gnostică creștină), iar Buddhismul o susține.

În al treilea rând, cele două dogme au vederi diferite asupra existenței unei Zeități Supreme. Paternitatea lui Dumnezeu, figurat de o zeităte personală și antropomorfă, e piatra de hotar a teologiei creștine. În Buddhism, chiar dacă Buddha n-a afirmat sau negat niciodată existența unei Zeități Supreme, aceasta nu are un loc anume, deoarece Buddha a dat învățătură cum că nu e important să credem sau nu într-o Zeitate Supremă, ci să ne controlăm și să facem acțiuni juste, esențiale pentru înțelegerea adevăratei naturi a vieții.

Legea universală a cauzei și efectului din știința occidentală a fost temelia Buddhismului,

prin legea karmei. „Ceea ce semănați, veți culege” - spune Buddha și, mult timp după aceea Sf. Paul scria: „Omul culege ceea ce seamănă”.

Buddhismul neagă faptul că omul poate avea o entitate personală, permanentă, neschimbătoare, „sufletul” - cum îl numesc creștinii. El neagă de asemenea posibilitatea atingerii unei stări fericite în universul fenomenelor (*Sangsāra*). *Nirvāna* este nonfenomenală și nu poate fi percepută decât prin iluminarea personală.

Câteva ritualuri ale Buddhismului de nord pot sugera o asemănare cu teoria creștină a iertării păcatelor prin căință sau cu credința într-un salvator sau iertarea prin ispășirea unei persoane intermediare, ceea ce poate duce cu gândul la o influență creștină. Dar, la o analiză mai atentă, aceste ritualuri semnifică de fapt ceea ce Buddhismul de sud afirmă mai clar: că doar meritul, o sumă de fapte bune karmice egală cu suma celor rele duce la neutralizare, ca și în fizică, unde două forțe egale se neutralizează.

VII. Judecata creștină medievală

În legătură cu dificila problemă a originii și cu influența probabilă a Buddhismului, a credințelor orientale și a credinței osiriene asupra Creștinismului, e interesant de comparat judecata din *Bardo Thödol* cu versiunea tratatului medieval: „Lamentația creaturii muribunde”, de dată incertă (sec. XIV sau XV) care se găsește la British Museum.

Creatura muribundă, doborâtă de boala incurabilă, se lamentează astfel: „Vai! dac-aș fi putut să nu păcătuiesc în viață. Astăzi mă năpădesc cele mai teribile noutăți care se pot auzi vreodată. Vine spre mine un crainic înarmat pe nume Ferocitate, trimis de Regele Regilor, Stăpânul Stăpânilor, Judecătorul Judecătorilor care, atingându-mă cu bastonul autorității, îmi spune: „Te opresc și îți ordon să te pregătești... Judecătorul care se va așeza în fața ta e imparțial, „El“ nu se va lăsa corupt cu cadouri, „El“ va judeca echitabil”.

Lamentația creaturii muribunde: „Vai! vai! Scuzați-mă, nu știu să vorbesc pentru mine, iar pe cel pe care îl doresc să mă apere nu-l cunosc deloc. Această zi, aceste timpuri sunt atât de teribile, Judecata atât de necruțătoare, dușmanii atât de răi, familia, vecinii, prietenii, servitorii nu sunt indulgenți cu mine și știu că nu-i voi auzi acolo”.

Rugăciunea creaturii muribunde către bunul înger: „O, bunule înger, căruia Stăpânul m-a dat în grijă, unde ești acuma? Credeam că ești acolo și răspunzi în locul meu, căci frica de moarte mă tulbură într-atât încât nici nu pot răspunde. Aici îl văd doar pe îngerul rău, principalul meu acuzator, însoțit de o legiune de demoni. Nu o creatură care să răspundă pentru mine. Vai! ce tristă situație”.

Răspunsul îngerului bun pentru creatura muribundă: „Nu ți-am consimțit faptele rele. Văd că înclini către direcția îngerului rău, nu a mea. Nimic nu te scuză; de câte ori ți-ai propus să faci lucruri împotriva cuvântului Domnului, n-am uitat să-ți spun că nu-i bine. Te-am sfătuit să fugi de locurile periculoase sau de oameni răi. Poți să tăgădui acestea acum? Cum poți să crezi că voi răspunde pentru tine?”

Cu toate că muribundul cere ajutor Adevărului, Fricii, Conștiinței, celor Cinci Duhuri, precum și „întregii lumi”, personajul cel mai cunoscut al misterelor creștine medievale (care pare a arăta apariția influențelor orientale în Europa), nimeni nu-l poate salva. Apoi, după o ultimă chemare adresată Fecioarei, cu Credința, Speranța și Mila ca mediatori și prin rugăciunea Fecioarei către fiul ei, ajungem la doctrina creștină de iertare a păcatelor opusă doctrinei karmice expusă în *Bardo Thödol*. Introducerea acestei curioase versiuni creștine a judecății sugerează foarte bine că ea poate să aibă o origine precreștină și nesemitică; în timp ce doctrina karmei și a renașterii au rămas nemodificate în forma europeană dată de Lamentațiile creaturii muribunde. Vechea doctrină *karma* (la care au aderat primii creștini gnostici, înainte ca să se fi format Creștinismul Conciliilor) e arătată în răspunsul următor dat creaturii muribunde; acesta redă plauzibilitatea ipotezei noastre, ba chiar o oarecare evidență intrinsecă.

Conștiința răspunde: „Trebuie să suporti în umilință și durere judecata pe care o meriți”.

Cele cinci spirite răspund: „Deci, în mod necesar, cusururile vor apăsa asupra ta... Și, pe drept, trebuie ca primejdiile să te urmărească”.

Se poate face de asemenea comparație cu povestea asemănătoare a judecății din *Orologium Sapientiae* (sec. XIV) din care cităm:

„O, voi preadrepți stăpâni ai destinului meu, sentințele voastre drepte și dure mă acuză și mă judecă necruțător, eu, mizerabilul, pentru niște lucruri pe care puțini le rețin sau le cred, pentru că par mici și nesemnificative. Oh! groaznică e vederea acestui Tribunal drept care mi se înfățișează ca să mă acuze și care în curând va începe”.

Putem face referiri și la pictura murală a Judecății din biserica din Chaldon, Anglia, datând de pe la 1200 și descoperită în 1870, izbitor de asemănătoare cu pictura tibetană a Judecății.

În cele două tablouri, Judecata are loc într-un fel de stare intermediară sau stare *Bardo*; lumea cerului e deasupra și cea a infernului dedesubt. În versiunea creștină ele la Chaldon, Sf. Mihail, în locul lui Shinje, ține balanța și sufletele în locul acțiunilor karmice ce sunt cântărite.

Cele șase drumuri karmice, ducând spre cele șase *Loka*, au devenit o simplă scară, conducând către un singur cer. Deasupra scării, în locul celor șase *Buddha* și celor șase *Loka*, stă Christos, așteptând să dea aprobări drepte, cu soarele în dreapta și luna în stânga, ca și un *Buddha*. În

lumea Infern a celor două versiuni se găsește cazanul unde alunecă sufletele rele sub supravegherea demonilor și, în sfârșit, în varianta creștină, colina cu sulițași din tabloul buddhist e înlocuită printr-un pod cu cuie pe care sufletele condamnate sunt obligate să-i traverseze.

Toate aceste paralele tind să ne întărească părerea că cea mai mare parte a simbolurilor privite astăzi ca particulare creștinismului și semitismului nu sunt decât adaptările împrumuturilor din religiile egiptene și orientale. Ele sugerează de asemenea că procedeele de gândire și configurațiile - gânduri din Orient și Occident sunt fundamental asemănătoare și că, indiferent de rase sau credințe, conjuncturi psihice și sociale, națiunile umanității sunt și au fost, încă din vremuri imemorabile, în uniune cerebrală și spirituală.

Dr. W. Y. Evans-Wentz
Lāma KAZI DAWA SAMDUP

(* Notele aparțin ediției engleze, a dr. Evans-Wentz traducere de Lāma Kazi Dawa Samdup, primul traducător al Bardo Thödol-ului într-o limbă europeană - n. trad. l. rom. Între ghilimelele « » este trecuta pronunția cuvintelor tibetane.)

INDICE ALFABETIC

al cuvintelor sanscrite mai frecvent utilizate în text

A

adharma - acțiune rea

Ādi-Kāya - vezi Dhārma-Kāya

ākāsha - eter, cer

Ākāsha-Garbha - Matricea cerului

Aloka - lumina (personificarea)

Antarābhāva - Starea intermediară (tib. Bardo)

Asura-Loka - lume infernală în care războiul e pasiunea dominantă a vieții

ātman - eul, conștiința subiectivă

B

Bodhi - trezire, iluminare

Bodhisattva - ființă promisă iluminării

Brāhma-danda - coloana vertebrală, Muntele Meru al corpului uman

Brāhman - conștiință universală obiectivă

Brāhmarandhra - deschizătura lui Brahma, sutura sagitală a lobilor parietali

Buddha - Iluminat

Buddha-Gayā - marele centru psihic al universului

C

chakra - centru nervos psihic

Chitta (citta) - spirit, conștiință

Chittavritti - impulsunile spiritului

D

Dākinī - zeițe-zâne având puteri oculte

dharāna - concentrare profundă

Deva-Loka - paradis

Dharma-Dhātu - matricea substanței, domeniu absolut, înțelepciunea absolută

Dhārma-Kāya - corpul adevărului, corpul esențial, primul dintre cele 3 corpuri (Tri-Kāya)

Dhyāna - stare extatică de contemplație, inferioară stării samādhi și superioară dharāna-ei

G

gandharva - apariții miraj din starea intermediară

garbha - matrice și embrion

guru - maestru spiritual

H

Hīnayāna - Micul Vehicul, buddhismul începuturilor

K

kāla - timpul

karma - sumă de acte morale sau fapte săvârșite de-a lungul existenței terestre

kāya - corp

kosha - înveliș, nivel al organismului

kundalinī - energie virtuală, cu sediul în zona perineală

L

loka - continent, lume fenomenală

M

Mahāmudrā - Marele Simbol

Mahāyāna - Marele Vehicul, orientare și școală buddhistă *mandala* - cerc mistic, diagramă cu utilizare rituală și tantrică *mantrayāna* - ansamblu de doctrine și practici tantrice

māyā - iluzie

Māyā-Rūpa - corpul iluziei, corpul astral

mudrā - semn mistic - gest al mâinii, al degetelor sau al corpului

N

nāḍī - nerv psihic tubular (*īdā*, *pingālā* și *sushumnā*, cei 3 principali)

nidāna - conexiune cauzală

Nirmāna-Kāya - al treilea dintre cele 3 corpuri (Tri-Kāya), corp de manifestare

Nirvāna - Extincție, pace supremă

P

pāramitā - perfecțiune a înțelepciunii

parinirvāna - extincția completă, definitivă

prajña - înțelepciune, luciditate mistică

prāna - suflu vital

Preta-Loka - lume a spiritelor nefericite

R

rākshasa - demon

rūpa - materie

S

sadhāna - devoțiune desăvârșită

samādhi - etapa superioară a contemplației extatice

Samāpatti - extaz, ca modalitate de cunoaștere

Sambogha-Kāya - al 2-lea dintre cele 3 corpuri (Tri-Kāya), corpul bucuriei

Samsāra, sangsāra - ciclul de nașteri și morți, flux al devenirii fenomenale

shaktī - opusul feminin al unei zeități masculine

siddhi - putere supranormală

skandha - agregat; elementul vital perpetuu al Buddhismului, complex de activități fizice și psihice având viața ca funcție și fiind în stare de perpetuă schimbare

smṛti - memorie, prezență de spirit (în text folosit ca subiectivitate).

sūtra - text concis

T

Tathāgata - cea mai înaltă distincție a unui Buddha

Tri-Kāya - cele 3 corpuri ale lui Buddha; Dhārma-Kāya, Sambogha-Kāya și Nirmāna-Kāya

U

Upāya - mijloc, modalitate

V

vajra - trăsnet, diamant, falus

vāyu - activitate vitală

vijnāna - conștiință

vijnāna-skandha - principiu conștient

virya - energie spirituală

Y

Yāna - vehicul

Yoga - sistem filozofic cu parte practică, constând într-un ansamblu de tehnici mai mult sau mai puțin mistice vizând Iluminarea

yogin - adept al practicilor Yoga

yogini - energie divinizată, energie care țâșnește în fazele superioare ale practicării Yoga; divinitate feminină tantrică

¹ Primele două dintre cele trei Corpuri ale lui Buddha (Tri-Kāya).

² Primele două dintre cele trei Corpuri ale lui Buddha (Tri-Kāya).

³ Aceste zeități sunt în noi, nu sunt exterioare. Noi suntem „unul” împreună cu tot ceea ce există în toate stările de existență sensibilă, de la lumile inferioare de suferință și până la cele mai înalte stări de fericire și perfectă iluminare. În acest sens esoteric, ierarhia Divinităților Lotusului reprezintă în noi principiul zeificat al funcțiunilor vocale; Divinitățile Liniștite, principiul zeificat al inimii și sentimentelor, iar Divinitățile Iritate, același principiu al funcțiilor mentale: gândul, raționamentul, imaginația, memoria, centrate în creier, (*lāma* Kazi Dawa Samdup).

⁴ *Padma Sambhava*: cel născut din Lotus, adică prin nașterea pură și sanctă, numit obișnuit în Tibet Guru Rinpo-ch'e (prețiosul *Guru*), sau simplu *Guru* (în scr. Maitre), e considerat de adepți ca o încarnare a esenței lui *Buddha Sakya Muni*, în aspectul său tantric sau profund esoteric.

⁵ Vezi introducere.

⁶ Cărțile Ghid sunt diverse tratate cu aplicare practică pentru adepții căii lui *Bodhi* prin lumea umană, apoi prin *Bardo*, până la renașterea în *Nirvāna*.

⁷ Textul poartă cuvântul tibetan Hpho «Pho», adică transfer (al ansamblului sau al agregatului tendințelor karmice componente, sau al legăturilor cu personalitatea și conștiința). Folosirea cuvântului suflet implică obiecții, deoarece Buddhismul neagă existența unei conștiințe personale permanente și neschimbătoare, așa cum consideră credințele semitice și animiste, traducătorul a evitat să-i folosească. Dar dacă vom întâlni aici un termen similar, el trebuie înțeles în sensul de „principiu conștient” sau „compus conștient”, ceea ce indică faptul că cuvântul Hpho e sinonim cu „fluxul vital” al Buddhismului de sud.

⁸ Lucrare tibetană din ciclul *Bardo*. E folosită uzual de către *lāma*-i, ca supliment la *Bardo Thödol*. Tratează particular simptomele detaliate ale morții din punct de vedere științific.

⁹ Aici, eliberarea nu implică neapărat Eliberarea în *Nirvāna*, ci o eliberare a „Fluxului vieții”, din corpul muribundului și realizarea unei renașteri fericite. Chiar și pentru Yoginii foarte antrenați și excepționali, acest procedeu de transfer poate fi folosit doar cu ajutorul *lāma-guru*-lor, pentru a împiedica orice stagnare a scurgerii conștiinței între moartea conștientă și renașterea conștientă. Dar, după traducerea lui *Lāma* Kazi Dawa Samdup după un vechi manuscris tibetan, putem concluziona că aceste practici sunt esențial yogice și nu pot fi folosite decât de persoane antrenate în concentrarea mentală și fixarea spiritului în punctul de control al funcțiilor sale psihice și mentale. Simplu fapt de a-și reaminti de acest procedeu în momentul morții e pentru un yogin echivalent cu transferul, spiritul său antrenat realizându-l prin aplicarea lui.

¹⁰ *Lāma* sau lectorul, fiind în casa mortului, cu sau fără corpul acestuia, așa cum s-a spus, trebuie să-i invoce pe cel plecat în numele Adevărului, zicând: „Așa cum Trinitatea e adevărată și tot astfel cum Adevărul proclamat de Trinitate e just, prin forța acestui Adevăr te chem aici”. Chiar dacă corpul e absent, ceea ce frecvent se întâmplă în cazul crimelor sau al accidentelor, sau dacă în urma calculelor astrologice corpul trebuie ridicat imediat, lucru frecvent în Tibet, spiritul mortului în corpul invizibil din planul *Bardo* trebuie să fie prezent la lectură pentru recepționarea regulilor de conduită necesare în cealaltă lume; la fel ca și în Cartea egipteană a morților.

¹¹ Această interdicție se întâlnește și în Brahmanism.

¹² După credința tibetană și lamaică, corpul muribundului nu trebuie atins, pentru ca despărțirea principiului conștient să se poată face fără intervenție, prin deschizătura brahmanică (din creștetul capului). Fără de care, desprinderea se poate face prin altă deschizătură, ceea ce poate duce la o renaștere non-umană. Se crede că dacă desprinderea se face prin ureche, defunctul, înainte de a putea renaște om, va deveni *Gandharva* (muzician-zână-cerească) a cărui principală calitate de existență e sunetul fără formă al cântecului, muzica.

¹³ Vezi la Apendice traducerea acestor rugăciuni.

¹⁴ A se compara cu "The Book of the Craft of Dying" sec. XV.

¹⁵ Primul *Bardo* e *Chikhai Bardo*, al doilea e *Chönyid Bardo*, al treilea, *Sidpa Bardo*.

¹⁶ Vezi nota 6.

¹⁷ Text: Yar-gyi-zang-thal-chen-po: „Marele drum către înalturi”. Una dintre doctrinele particulare ale Buddhismului de nord este aceea că emanciparea spirituală și chiar și starea lui Buddha pot fi atinse instantaneu, fără intrarea în planul *Bardo* și suferințele lungilor ani de evoluție normală, de-a lungul existențelor sangsarice. Această doctrină susține întregul *Bardo Thödol*. Credința e primul pas în Drumul Secret, apoi iluminarea, certitudinea și scopul atins, emanciparea. Dar succesul implică atât antrenamentul yoga cât și acumularea de merite bune

karmice. Dacă discipolul poate sesiza Adevărul din ceea ce *Guru* i-a relevat, dacă are puterea de a muri conștient, de a recunoaște Lumina Clară ce-l scaldă și de a se uni cu ea, atunci legăturile sangsarice ale iluziilor sunt rupte și visătorul se trezește la realitate într-o mare desăvârșire, în chiar momentul recunoașterii.

¹⁸ Aici, ca și în alte părți ale textului: „centru nervos” se referă la centrul nervos psihic. Centrul nervos psihic al înțelepciunii se află în inimă.

¹⁹ Text: Shespa «shepa»: Spiritul în funcția sa de cunoscător.

²⁰ Text: Sprobal «todal»; Vidul activității de formare. Spiritul în starea sa naturală primitivă. Spiritul în stare non-naturală e cel care e încarnat în corpul omenesc, datorită forței derivate din cele cinci simțuri care îl pun în instigare permanentă de gânduri. Starea sa naturală, descarnată, e o liniște comparabilă cu condiția obținută în cea mai înaltă *Dhyāna* (meditație profundă) din timpul uniunii cu corpul omenesc. Renașterea conștientă în Lumina Clară comportă o condiție extatică de conștiință pe care misticii din vest o numesc Iluminare.

²¹ Text: Rlung -«lung». Suflu vital, forță vitală sau forță psihică.

²² Text: Rlsa-gyas-gyon «lsa-yay-yon». Nervi psihici, drept și stâng (scr. Pingālā-nādī - nerv psihic drept și idā-nādī - nerv psihic stâng).

²³ Cât să iei masa, expresie primitivă pe care o găsim ca măsură aproximativă de timp în cărțile tibetane. Corespunde unei durate de 20—30 de minute.

²⁴ Muribundul trebuie să rămână treaz și deplin conștient înaintea morții. Aceasta e rațiunea apăsării arterelor.

²⁵ Text scr. Dhutih «duti». Nerv median, lit. „trijuncțiune”. V.S. Apte, în dicționarul sanscrit-englez, explică Dhutih prin „:t agita” sau „a mișca”, ceea ce, aplicat textului, poate indica mișcarea vibratorie a forțelor psihice ce traversează nervul median» (*Lāma Kazi Dawa Samdup*). Duti mai înseamnă „a rejecta”, sau ieșirea conștiinței mortului - Sj. Atal Bihari-Gosh.

²⁶ Dacă e conștient și nedistras, muribundul va înțelege prin forța lecturii *Thōdol*-ului importanța de a reține forța vitală în nervul median până când ea va ieși prin deschizătura brahmanică.

²⁷ Se crede că după ultima expirație forța vitală rămâne în nervul median până la ultima bătaie de inimă.

²⁸ Text: Rnam-shes «nam-she», (scr. vijñāna sau chaitanya). Principiu conștient sau principiu de cunoaștere obiectivă.

²⁹ Această stare poate dura uneori 7 zile, dar în general, 4—5 zile. Principiul conștient, cu excepția unor condiții de transă gen Yoga, nu rămâne neapărat în corp tot timpul. În mod normal, el părăsește corpul în momentul numit moarte, nemaipăstrând cu el decât o subtilă relație magnetică pe timpul indicat în text. Doar adepții Yoga pot evita starea de sincopă arătată. Procesul morții e invers procesului nașterii. Nașterea e încarnarea principiului conștient, moartea e descarnarea lui. La fel cum copilul experimentează lumea, o persoană care moare se trezește în lumea *Bardo* și o va experimenta. Corpul din *Bardo*, *tle* natură invizibilă și eterică, e un fel de duplicat al corpului omenesc, de care moartea îl separă. În corpul *Bardo* rămâne principiul conștient și centrul psihici, corespondentul sistemului nervos fizic uman.

³⁰ Sensul acestei fraze e că persoana care moare trebuie nu numai să recunoască simptomele morții atunci când apar, ci să și fie capabil să recunoască Lumina Clară, fără a fi pus față în față cu ea de către o altă persoană.

³¹ A se vedea *Ars Moriendi*, sec. XV, p. 93: „Când o persoană trebuie să moară, e necesar să aibă alături un prieten bun, ca să o ajute să se roage pentru binele sufletului”.

³² Cele trei simptome principale ale morții, dintre care textul nu îl indică decât pe primul, considerând că cititorul ofician le cunoaște și le numește când se produc doar cu denumirile simbolice, sunt: **1.** o senzație fizică de apăsare, „pământul scufundându-se în apă”; **2.** o senzație fizică de frig, ca și cum corpul ar fi aruncat în apă, senzație care se transformă treptat în fierbințeală, „apa scufundându-se în foc”; **3.** senzație de explozie a atomilor corpului, „focul scufundându-se în aer”. Fiecare simptom e însoțit de o schimbare exterioară vizibilă a corpului: Pierderea controlului mușchilor faciali, pierderea auzului, pierderea vederii, respirația devine spasmodică înainte de pierderea conștiinței. De aceea, *Lāma*-ii antrenați în știința morții recunosc pe rând fenomenele psihice interdependente care se termină prin eliberarea în *Bardo* a corpului despuat de învelișul său din planul uman. Traducătorul consideră că știința morții expusă în acest tratat a fost cunoscută datorită experienței *lāma*-ilor instruiți care, murind, au explicat discipolilor simptomele, analizându-le minuțios.

³³ În această stare, realizarea Adevărului Ultim e posibilă în cazul în care muribundul a fost suficient de avansat pe Cale în timpul vieții sale. Dacă nu a putut beneficia de ea, de acum va rătăci prin regiunile cele mai de jos din *Bardo*, în funcție de propria *karma*, până la

renaștere.

³⁴ Textul tibetan aici e în mod deosebit concis lateral: „va apărea în orice va supune pe cineva” (pentru scopuri benefice). A supune în acest sens o ființă sensibilă din planul uman implică invocarea unei forme care impresionează religios această ființă. Astfel, un shivaist va face apel la forma lui Shiva, un buddhist la cea a lui Sakya Muni, un creștin la cea a lui Iisus, un musulman la cea a Profetului și așa pentru fiecare religie, pentru toate categoriile de ființe, va apărea după situație o formă apropiată: pentru copii forma părinților și viceversa, pentru shishya-i, guru-ii, pentru supuși, regii, pentru regi, miniștrii.

³⁵ A se vedea “The Book of the Craft of Dying”: „Dacă cel ce moare are o perioadă de luciditate suficientă, cei ce-l înconjoară îi pot citi cărțile sacre sau rugăciunile pe care le folosea în timpul vieții”.

³⁶ Text: Shes-rig «she-rig»: intelectul, știința sau facultatea de cunoaștere.

³⁷ Text: Chös-nyid Kun-tu-bzang-po «chönyid kuntu sang-po». (scr. Dharma-Dhātu Samanta-Bhadra). Forma *Dhārma-Kāya*-ei, prima stare a lui Buddha. După manuscris, „Tatăl universal bun” (Kuntu-Zang-Po) sau „Mama universal bună” (Kuntu-Zang-Mo). După școala mării perfecțiuni, Tatăl este ceea ce apare, fenomenul; Mama este ceea ce e conștient de fenomen. Tatăl e fericirea, radiația; Mama e vidul care percepe această fericire, această radiație. Tatăl e Inteligența; Mama, Vidul. Reapariția cuvântului „Vid” vrea să sublinieze importanța înțelegerii faptului că intelectul e vid prin natura lui, non-născut, non-creat, non-format, primordial.

³⁸ Text: Rig-pa, conștiința distinctă a facultății de cunoaștere prin care ea se cunoaște pe ea însăși. În mod obișnuit, rig-pa și shes-rig sunt sinonime, însă într-un tratat de filozofie abstract ca și acesta, rig-pa se raportează la conștiință sub aspectul ei cel mai pur și supraterestru, iar she-rig la conștiință sub aspectul ei cel mai puțin pur spiritual, așa cum e conștiința fenomenelor. În această secțiune din Bardo, unde analiza psihologică a stărilor de conștiință e mai abstractă, cuvântul rig-pa reprezintă conștiința, iar shes-rig, inteligența.

³⁹ Text: Kun-tu-bzang-po (scr. Samanta, Totul universal sau completul *Bhadra*, Bunul, Binefăcătorul). În această stare, experiența și lucrurile experimentale sunt inseparabil unite, așa cum sunt unite aurul și culoarea sa galbenă, sau sarea și gustul sărat. Pentru inteligența umană normală, această stare este dincolo de înțelegere.

⁴⁰ Din cele două stări ale spiritului sau conștiinței: rig-pa și shes-rig simbolizate prin Tatăl și *Mama* universale buni e născută starea *Dhārma-Kāya* (corp al adevărului), starea lui Buddha perfect iluminat. *Dhārma-Kāya* simbolizează cea mai înaltă și pură spiritualitate, o stare de super-conștiință, lipsită de orice limitare mentală sau obscuritate rezultată din contactul conștiinței primordiale cu materia.

⁴¹ Tot așa cum starea *Buddha Samanta-Bhadra* e cea a bunătății universale, starea *Buddha Amitābha* e cea a luminii fără opreliști și textul implică faptul că, în ultima analiză, ambele reprezintă aceeași stare văzută doar din puncte diferite. Prima exaltă spiritul în toată bunătatea lui, a doua, puterea iluminării *Bodhi* reprezentat prin *Buddha Amitābha*, personificarea facultății de cunoaștere, sursă a vieții și luminii.

⁴² Text: dgongs-pa «gong-pa»: Gândurile sau spiritul sub forma se onorifică: „spirit divin”.

⁴³ Realizarea non-sangsaric-ului, care e vid, non-devenit, non-născut, non-creat, non-format, iluminarea perfectă, starea spiritului divin al lui Buddha. Vezi: The Diamond Sutra, with its Chinese Commentary: „Toată forma sau calitatea fenomenelor e impermanentă și iluzorie. Când spiritul realizează faptul că fenomenele vieții sunt ireale, stăpânul Buddha poate fi limpede perceput”. Buddha spiritual trebuie realizat în spirit.

⁴⁴ Dacă, printr-o serie de antrenamente spirituale, muribundul a realizat starea Buddha, în acel moment, lanțul renașterilor se întrerupe și eliberarea e dobândită. Însă o asemenea perfecțiune e rară și, în condiții normale, spiritul muribundului nu poate rămâne în această stare unde sălășluiește Lumina Clara. El coboară în Bardo din ce în ce mai jos, până ajunge la renașterea sa următoare. Așa ca și acul în echilibru perfect, pe un fit (image folosită de *lama*-i), el rămâne un moment în Lumina Clară. Dar această stare extatică de non-ego și de sublimă conștiință e prea puțin familiară principiului conștient uman, care nu se poate menține aici și, la fel ca și acul, cade de pe fir. Tendințele karmice, gândurile personale, individualismul, forța „eului” ce împiedică realizarea Nirvanei, care înseamnă stingerea flăcării dorințelor egoiste, duce la învârtirea neîntreruptă a Hoții Vieții.

⁴⁵ Imediat după trecerea forței vitale în nervul median, persoana care moare se află în Lumina Clară în puritatea sa primitivă: *Dhārma-Kāya* fără obscurități. Dar dacă nu se poate menține, intră în Lumina Clară secundară ceea ce înseamnă o cădere într-o etapă inferioară *Bardo*, unde *Dhārma-Kāya* e învăluit de obscurități karmice.

⁴⁶ Există cinci ieșiri ale corpului, însă preferabil este ca principiul vital să se scurgă prin deschizătura lui *Brahma*, din creștet. O variantă acceptabilă mai e aceea ca ieșirea să se facă prin deschizătura de deasupra ombilicului.

⁴⁷ Shes-pa, numit aici spirit. Traducătorul completează: forța vitală, trecând prin nervul psihic al ombilicului, iar principiul conștient prin nervul psihic al creierului, se unesc în centrul psihic al inimii și, părăsind normal corpul prin deschizătura lui *Brahma*, produc muribundului un extaz intens. Starea următoare e de o intensitate mai scăzută. În prima etapă e experimentată Lumina Clară primordială, în a doua Lumina Clară secundară. O minge aruncată face sărituri din ce în ce mai mici până ce ajunge la imobilitate; același lucru se întâmplă și cu principiul conștient în momentul morții. Primul elan după părăsirea corpului este cel mai înalt, următorul e mai mic..și așa mai departe, până când forța karmei se epuizează în starea post-mortem, iar principiul conștient, odihnit, intră într-o matrice și renaște.

⁴⁸ Text: gshin-rje «shin-je»: Stăpân al Morții; aici, pluralul e preferabil.

⁴⁹ Vezi: „The Craft to Know Well to Die”: „Atunci el ((muribundul) trebuie să recunoască apostolii, martirii, duhovnicii, fecioarele și toți sfinții pe care i-a iubit”.

⁵⁰ Divinitatea favorită sau tutelară (yi-dam) e de obicei unul dintre Buddha sau Bodhisattva; Chenrazi e cel mai popular.

⁵¹ Text: Jo-vo-thugs-rje-chen-po «jo-wo-thu-ji-chen-po»: Stăpân al Marii Compasiuni, sinonim în tibetană cu Spya-ras-gzigs «chen-ra-zi», (scr. Avalokiteshvara).

⁵² Orice persoană a putut asculta descrierea nației, dar nu a încercat vreodată să înoate. Aruncată brusc în apă, nu se va putea descurca. La fel se întâmplă cu cei care ascultă teoria morții fără să o aplice prin practici yoga. Ei nu-și vor putea ține conștiința atentă, fără distragere, vor fi tulburați de modificarea condițiilor, nu vor progresa și nu vor profita de avantajele morții. Susținerea prin dirijarea unui *guru* în viață e necesară, dar orice ar face acesta, dacă *karma* e rea, mortul nu va recunoaște *Bardo*.

⁵³ Text: Dag-pahi-sgyu-lus «tag-pay-gyu-lu»: pur sau strălucitor, corpul iluziei (scr. Mayarupa). Opusul eteric al corpului fizic din planul terestru. Corpul astral din Teosofie.

⁵⁴ Când principiul conștient iese din corp, se produce un fel de tremur care dă naștere unei stări de luciditate.

⁵⁵ Lit. „*Karma* nu-i poate întoarce gura sau capul”, aluzie la cavalerul ce-și conduce calul. Vezi Tantra of The Great Liberation: „Omul orbit de ignoranță, nefericitul prins în năvodul propriilor acte, ascultând această mare Tantra, va fi dezlegat de legăturile karmice”.

⁵⁶ Text: Chos-nyid-ma-bu (scr. *Dhārma Mātri Putra*): „Adevărul Mamă și Adevărul de descendență.” „Adevărul de descendență” e cel experimentat în această lume prin practicarea meditației profunde (scr. *Dhyāna*). „Adevărul Mamă” e adevărul primordial și fundamental care nu-i experimentat decât după moarte, atunci când „Cunoscătorul” se află în starea echilibrată *Bardo*, înainte ca tendințele karmice să intre în activitate. Ceea ce reprezintă o fotografie în raport cu obiectul pozat, această comparație poate înlesni înțelegerea „Adevărului de descendență”, vizavi de „Adevărul Mamă”.

⁵⁷ Text: Yid-kyi-lus «yid-kyi-lu»: Corp mental, corp al dorinței sau corp-gând.

⁵⁸ Partea de mâncare pusă deoparte pentru mort în timpul ceremoniei mortuare, corpul pregătit pentru înmormântare, cuvertura împăturată, servind drept pat.

⁵⁹ Text: Skye-gans-Bardo «kye-nay bardo»: stare intermediară sau stare de incertitudine a locurilor nașterii în timpul concepțiunii.

⁶⁰ Text: Rmi-tam-Bardo «mi-tam bardo»: stare intermediară, sau de incertitudine a stării de vis.

⁶¹ Text: Ting-nge-hzin Bsam-gtam Bardo «tin-ge-zin-sam-tam Bardo»: Stare intermediară, sau de incertitudine în timpul meditației (*Dhyāna*) în *Samādhi*, echilibru extatic. **(*Nu este cea mai fericită formulare, deoarece Dhyāna și Samādhi sunt două etape diferite și consecutive ale absorbțiilor yoga; dacă prima duce la posibilitatea contemplării supranormale a unui singur obiect interior sau exterior asupra căruia yoginul își fixează concentrarea, a doua duce la o conștiință în ceea ce privește întreg universul - n. trad. l. rom.)**

⁶² Text: Hchi-Kahi Bardo «chi-khai bardo»: Stare intermediară sau de incertitudine a momentului morții.

⁶³ Text: Chos-Nyid Bardo («Cho-Nyid-Bardo»: Stare intermediară sau de incertitudine a Realității.

⁶⁴ Text: Lugs-hbyung Srid-pahi Bardo «lu jung Sid-pai bardo»: Stare intermediară sau de incertitudine a reintrării în fluxul existențelor sangsarice, atunci când „Cunoscătorul” caută renașterea.

⁶⁵ Text: Hkhor-va «khor-va». Lit. un lucru învârtindu-se în cerc scr. *sangsāra* sau *samsāra*.

⁶⁶ *Buddha, Dhārma, Samgha*.

⁶⁷ Realitatea e experimentată sau percepută de o manieră incertă și excepțională de „Cunoscător” prin facultățile corpului sau psihic din *Bardo*, care e replica corpului din planul terestru și nu suprema conștiință fără obscurități a *Dhārma-Kāya-ei*, în care nu mai exista *Bardo* (star e incertă, intermediară).

⁶⁸ Text: Rang-s nang «rang-nang»: viziunea personală a configurații lor-gânduri.

⁶⁹ Text: Bag-chags yid-lus «bag-chah yid-lu»: Obişnuințele, tendințele corpului-gând, născute din existența în lume (sangsarică).

⁷⁰ Fenomenele sau experiențele fenomenale ale lumii umane vor fi percepute într-o manieră total diferită în *Bardo*. În sensul că, pentru cel care moare, totul pare schimbat și confuz. De răci, acel avertisment dat defunctului care trebuie să se acomodeze stării de după moarte, așa cum copiii se obișnuiesc cu lumea după naștere.

⁷¹ În această parte în care sunt descrise viziunile minunate din *Bardo*, cititorul care vrea să le extragă raționalitatea va trebui să fie conștient de faptul că acest tratat este eminamente esoteric și că, în special începând cu această parte și până la sfârșit, el traduce în simboluri sau alegorii experiențele psihice ale stării de după moarte.

⁷² Text: Thigle-Brdalva «thigle-dalwa» lit. „răspândind pe parcurs grăunțele (tuturor lucrurilor)”. Esoteric, *Dhārma-Dhātu*.

⁷³ Text: Rnam-par Snang-mzad «nam-par nang-zad», (scr. Vairochana), *Dhyāni Buddha* din centru, *Vairochana*, adică literal, „în forme redate vizibil”. Este Numenalul manifestând Fenomenalul. Roata pe care o ține simbolizează puterea supremă. Titlul do *Bhagavān* (atribuit multor zeități ce vor urma) înseamnă „posesor al domeniului” (sau al celor șase puteri), „victoriosul”, ceea ce-l califică astfel ca pe un Buddha: „Cel ce a cucerit puterea asupra existenței lumești sau a existenței sangsarice”. În calitate de *Dhyāni Buddha* central, *Vairochana* reprezintă cea mai înaltă Cale a școlii esoterice. Ca un soare central înconjurat de patru *Dhyāni Buddha* ai celor patru puncte cardinale, care vor apărea în zilele următoare, el simbolizează Adevărul Unic, împerecheat de patru constituanți sau elemente. Personificând obârșia întregii vieți organice, toate lucrurile vizibile și invizibile își găsesc în el săvârșirea și absorbția.

Referință la zeitățile din *Bardo Thödol*, „The Buddhism of Tibet or Lāmaism” de Waddell și „The Gods of Northern Buddhism” de A. Getty.

⁷⁴ Text: Nam-mkh-ah-dvyings-kyi-dvang-phyung «nam-kha-ing-kyā-wang-chug-ma», (scr. *Ākāsha Dhātu Ishvari*). *Mama* e principiul feminin al universului, iar *Tatāl* e sămânța a tot ce există.

⁷⁵ În copia tipărită: agregatul conștiinței (Rnum-par-Shes-pahi) «nam-par-she-pay», scr. *Vijñāna*, în starea sa primordială de lumină albastră. Însă în manuscris, agregatul de conștiință lucește ca o lumină albă, a lui *Vajra-Sattva* din ziua a doua.

⁷⁶ Aici, ca în pasajele următoare, zeitatea personifică în ea principiul feminin și masculin al naturii, ceea ce e caracterizat în manuscris prin culori simbolice apropiate în miniatură reprezentând *Tatāl* și *Mama* uniți. Uniunea divină.

⁷⁷ Text: De-bzhing-shegs-pa «de-shing-sheg-pa»: „Cel ce a plecat e același drum”. Buddha (scr. *Tathāgata*).

⁷⁸ Text: Hphrang «htang»: loc strâmt, ambuscadă.

⁷⁹ Vezi „The Craft to Know Well to Die”: „Trebuie chemați îngerii sfinți spunând: „Spirite cerești, îngeri glorioși, rogu-vă să fiți aici și să asistați la plecarea mea și să mă eliberați de dușmanii mei și să voiți a mă primi printre voi. Și tu înger ghid, pe care Stăpânul nostru mi l-a adus păzitor, eu te rog, ajută-mă și susține-mă”.

⁸⁰ Text: Stug-po-bkod-pahi zhing-khams «tug-po-kod-pai-shing-kham»: Unde toți germenii forțelor universale și toate lucrurile sunt reunite în formații dense. Tibetanii îl numesc de asemenea „regatul unde nu există cădere”, starea care conduce la *Nirvāna*. Este regatul Buddha-ilor.

⁸¹ Text: Rdorje-sems-dpah-Mi-bskyod-pa «dorje-sems-pa-mi-kyod-pa» (scr. *Vajra-Sattva Akshobhya*). Calmul sau Imuabilul. *Dhyāni Buddha* din est apare aici ca reflexul său activ și împodobit în *Sambogha-Kāya*, *Vajra-Sattva* (spiritul divin esoteric sau sprijinul neclintit) e de asemenea un reflex a lui *Akshobhya*, ambele sunt divinități importante ale școlii esoterice.

⁸² Dorje e sceptrul lamaic, simbol al trăsnetului lui Indra (Jupiter).

⁸³ Există o eroare în textul tipărit care poartă: Sang-rgyas-spy-ang-ma «sang yay-chan-ma»: „Cea care are ochiul lui Buddha” care, în manuscris, îl însoțește pe *Ratna-Sambhava* în ziua a treia. *Māmaki* e una dintre cele 108 nume ale Dolmei, zeița națională a Tibetului (scr.

Tārā) în *Dhārma-Samgraha* se citează patru zeități numite: *Rochani*, *Māmaki*, *Pandura* și *Tārā*.

⁸⁴ Text: Sha-snyig-po «sayi-nying-po», (scr. *Kshiti-yarbha*): Matricea pământului.

⁸⁵ Text: Byams-pa «cham-pa». (scr. *Maitreya*): „Amor”, Buddha care va veni să reformeze omenirea prin forța amorului divin.

⁸⁶ Text: Lasema și Pushpema, forme sanscrite alterate introduse în manuscris în tibetană: Sgeg-mo-ma, ser, *Lāsyā*: „Frumoasa sau Cocheta” e reprezentată ținând o oglindă și personificând Frumusețea. Me-tong-ma (scr. *Pushpa*): cea care ține flori” personifică Florația.

⁸⁷ Rnampar-shes-pahi-phung-po «nampa-she-pay-phung-po»: Agregatul principiului conștient, „Cunoscătorul”, spiritul în funcția sa de cunoaștere. În textul tipărit, acesta e înlocuit prin «Gzugs-Kyi-ng-po», agregatul corpului.

⁸⁸ Vezi nota 78.

⁸⁹ Razele grației divine formează un cârlig pentru apucarea mortului și ridicarea lui deasupra pericolelor din *Bardo*. Uneori se crede că fiecare rază se termină cu un cârlig sau o mână, ia fel ca razele emanate de regele solar Ra, coborând sub forma înțelegerii deasupra fidelilor, așa cum e reprezentat în templele egiptene. Creștinii exprimă această idee prin „Mâna lui Dumnezeu care mântuiește”.

⁹⁰ Probabil e vorba de faptul că mortul, capabil să-i vadă pe ai lui pe pământ, se înfurie dacă îi vede disputându-și bunurile sale sau dacă *Lāma* care dirijează funeraliile e avar sau interesat. Apărarea împotriva mâniei e esențialmente yogică. Yoginii tuturor religiilor cunosc faptul că mânia împiedică tot progresul spiritual. A se compara cu învățăturile Egiptului Antic în ceea ce privește pericolele colerei: învățăturile lui Ptah-hotep.

⁹¹ Text: Rinchen-hbyung-tan «rinchen-jung-dan», (scr. *Ratna-Sambhava*): „Născut din Giuvaer” - e cel care înfrumusețează și din care provine tot ce e prețios. Una dintre personificările atribuite lui Buddha”.

⁹² Text: Sangs-rgyas-spyan-ma «Sang-yay-chan-ma»: „Cea care are ochiul lui Buddha”.

⁹³ Text: Nam-mkhahi-snyig-po «nam-khay-nying-po», (scr. *Ākāsha-Garbha*): „Matricea Cerului”.

⁹⁴ Text: Kuntu-byzang-po «kuntu-zang-po» (scr. *Samanta-Bhadra*): acesta nu e *Adi-Buddha Samanta Bhadra*, ci fiul spiritual al lui *Dhyāni Buddha Vairochana*.

⁹⁵ Text: *Mahlaima*: „Cea care poartă șiragul de mătăanii” și *Dhupema*: „Cea care poartă tămâie”. Aceste nume sunt forme alterate, hibride, din sanscrită și tibetană; în scr. *Mala* și *Dhuna* corespund tibetanelor: Hphreng-ba-ma «phreng-ba-ma» și Bdug-spos-ma «dug-pō-ma». Aceste două zeițe sunt galbene, ca și culoarea pământului.

⁹⁶ Text: Snang-va-mtah-yas «nang-wa-tha-yay»: „Lumina fără obstacole”. Ca personificare a unuia dintre atributele lui Buddha sau a uneia dintre înțelepciunile lui (pentru că el le are pe toate), *Amitābha* reprezintă viața eternă.

⁹⁷ Text: Gös-dkar-mo «gö-kar-mo»: „Cea care e îmbrăcată în alb”.

⁹⁸ Text: Spyran-ras-gzigs «cen-ra-zi», (scr. *Avolakitesh-vara*): „Cel ce privește în jos”, personificarea mizericordiei și a compasiunii. *Dalai-Lāma-ii* sunt considerați ca încarnări ale lui. Tatăl său spiritual pe care-l însoțește: „*Amitābha*” e încarnat în *Tashi-Lāma*. *Chenrazi*, „marele milos”, e adesea reprezentat cu unsprezece capete și mii de brațe, fiecare cu câte un ochi în podul palmei, indicând atenția sa veșnic trează pentru a-i apăra pe cei disperati și pentru a-i ușura pe suferinzi. În China, *Avalokiteshvara* se transformă în Zeiță a Milei: *Kwanying*, figurată printr-o zeiță purtând un copil în brațe.

⁹⁹ Text: Hgham-dpal «jam-pal», (scr. *Mawjushri*): „Al dulcei Glorii”; e zeul înțelepciunii mistice, Apollo al buddhiștilor; cel mai adesea e reprezentat ținând o sabie de lumină în mâna dreaptă, iar în stânga cartea *Prajñāpāramitā* deasupra unui lotus.

¹⁰⁰ Text: Ghir-dhi-ma și Aloke, alterare a sanscriților *Gita* și *Aloka*, „cântul” și „lumina”, primul ținând o liră și al doilea o lampă; amândoi sunt roșii ca elementul „foc”.

¹⁰¹ Lit. „nu va mai fi timp pentru eliberare acolo”. Când mortul va fi devenit *Preta* (spirit nefericit), nu va putea atinge *Nirvāna* în această perioadă de după moarte și va trebui să aștepte renașterea viitoare, după trecerea prin *Preta*.

¹⁰² Text: Don-yod grub-pa «dön-yod-rub-pa», (scr. *Amogha-Siddhi*): „Cuceritorul Atotputernic”.

¹⁰³ Dorje-le cu patru brațe scurte în formă de cruce simbolizează echilibrul, imuabilul, atotputernicia.

¹⁰⁴ Shang-Shang, se referă la o specie de creaturi fabuloase asemănătoare harpiilor din mitologia clasică greacă, având bust de om deasupra unui corp de pasăre. Harpiile grecilor erau feminine, acestea sunt de două sexe. O credință populară tibetană afirmă că această colonie există într-adevăr undeva în lume.

¹⁰⁵ Sgrol-ma «döl-ma», (scr. *Tārā*): „Cea care salvează”: Soția divină a lui Avalokiteshvara. Există două forme ale acestei zeițe: Dölma verde adorată în Tibet și Dölma albă adorată în China și Mongolia. Prințesa regală din Nepal, care a fost soția primului rege buddhist din Tibet, a fost considerată încarnarea Dölmei verzi, iar soția aceluiași rege venită din familia imperială chineză, o încarnare a Dölmei albe. *Lāma* Kazi Dawa Samdup i-a explicat lui Dr. Evens-Wentz că tibetanii, văzând pe unele monede englezești efigia reginei Victoria și recunoscând asemănarea cu Dölma, au stabilit o tradiție în Tibet, în timpul epocii victoriene, cum că Dölma a revenit să conducă lumea sub forma Marii Regine a Angliei. Datorită acestei convingeri, reprezentanții britanici ai Reginei au fost primiți cordial în timpul negocierilor lor cu Lhasa, chiar dacă erau departe de a bănui adevăratul motiv al acestei bunăvoințe.

¹⁰⁶ Text: Phyang-na-rdoje «chag-na-dorje», (scr. *Vajra-Pāṇi*): „Cel ce poartă dorje”.

¹⁰⁷ Sgrib-pa-rnam-sel «dib-pa-nam-sel», (scr. *Dīpanī* sau *Dīpakā*): „Cel ce risipește întinericul”.

¹⁰⁸ Text hibrid sanscrit și tibetan; tib. Drichha-ma; scr. Gandha: „Cea care răspândește parfum”, una dintre cele opt Zeițe Maternale ale panteonului hindus (*Mātri*). E reprezentată ținând o scoică cu parfum.

¹⁰⁹ Text hibrid sanscrit și tibetan; tib. Zhat-zas-ma «shat-za-ma» „Cea care ține dulciurile”, zeiță care nu face parte din cele opt *Mātri* care au fost deja numite toate în text. Aceste două zeițe sunt de culoare verde, ca înțelepciunea mării realizări.

¹¹⁰ Aici, ca și în pasajele precedente, se vorbește despre gelozia din tendințele karmice, existența ca parte a conștiinței sau a subconștientului mortului. Ea erupe în ziua a cincea a existenței din *Bardo* și produce halucinații astrale corespunzătoare.

¹¹¹ Certurile, războiul și lipsurile pe care acestea le produc sunt principalele suferințe ale ființelor născute *Asura*, în *Asura-Loka*.

¹¹² Versiunea tipărită poartă: Regatul actelor perfecte (sau acțiunilor) și aceasta e forma mai concretă.

¹¹³ Specificările filozofice tibetane (neconținute în text) sunt: Snang-Stong «nang-tong», Fenomenul și Vidul; Gsal-Stong «sal-tong», Radiația și Vidul; Bde-Stong «de-tong», Fericirea și Vidul; Rig-Stong «rig-tong», Conștiința și Vidul: Ele corespund celor patru etape *Dhyāna* care se succed în aceeași ordine. Ele corespund probabil, de asemenea, dar de o manieră mai puțin exactă, celor patru înțelepciuni: înțelepciunea asemănătoare cu o Oglindă... etc. *Dhyāna* constă în stări mentale progresive: analiză (scr. *vitarka*), reflexie (scr. *vichāra*), afecțiune (scr. *prīṭi*); fericire (scr. *ānanda*) și concentrare (scr. *ekāgratā*). În prima etapă, gânditorul se întreabă: „Ce este acest corp? E durabil? Trebuie el salvat?” și conchide că atașarea la o formă corporală nepermanentă, alterabilă, așa cum este cea pe care e pe cale de-a o recunoaște, e un lucru de nedorit. Având dobândită cunoașterea naturii formei, el analizează și reflectează asupra atingerii, a sentimentului, a voinței, a cunoașterii, a dorinței și găsind că spiritul este realitatea aparentă, ajunge la concentrare.

În a doua etapă a *Dhyāna*-ei, e folosită doar reflexia, altfel spus, reflexia domină procedeul mental inferior al analizei. În a treia etapă, reflexia generează o stare de fericire a conștiinței, iar această fericire, care dă întâi impresia unei senzații fizice, se topește într-a patra etapă, într-un extaz pur. În a cincea etapă, senzația de extaz, cu toate că e mereu prezentă, dă naștere, într-o stare secundară inconștientă, concentrației complete (*Lāma* Kazi Dawa Samdup).

¹¹⁴ Până aici, fiecare zeităte principală a fost numită: *Bhagavān* (victoriosul); începând de acum, ele vor fi numite; *Buddha* (iluminatul). Textul poartă, în tibetană, Sangs-rgias «sang-yay»: **Sangs**, trezit (din somnul prostiei), **rgyas**: complet dezvoltat (în toate atributele perfecțiunii).

¹¹⁵ Text: Rnam-par-rgyal-va «nam-par-gyal-wa». Vijaya, gardianul porții de est.

¹¹⁶ Text: Gshim-rje-gshed-po «shin-je-shed-po», (scr. *Yamāntaka*), gardian al porții de sud. O formă de-a lui Shiva cu aspectul iritat al lui *Avalokiteshvara*. Sub formă de divinitate iritată, personifică unul dintre aspectele mâniei.

¹¹⁷ Text: Rta-mgrin-rgyal-po «tam-di-gyal-po», (scr. Hayagriva), gardian al porții de vest.

¹¹⁸ Text: Bdud-rtsi-hkhyil-va «dü-tsi-khyil-wa», (scr. *Amrita-Dhāra*), gardian al porții de nord, având funcția divină de a transforma toate lucrurile în nectar. În sensul tantric Yoga, *Amrita* înseamnă exoteric nectar și esoteric, vidul.

¹¹⁹ Text: Chags-kyu-mo «chak-yu-ma», (scr. *Ankushā*), *Shaktī* sau opusul feminin al lui Vijaya.

¹²⁰ Text: Zhogs-pa-ma «zhag-pa-ma», (scr. *Pāśadārī*), *Shaktī* lui *Yamāntaka*.

¹²¹ Text: Lghags-sgrog-mo «cha-dog-ma», (scr. *Vajra-Shring-khalā*), *Shaktī* lui *Hayagriva*.

¹²² Text: Dril-bu-ma «til-bu-ma», (scr. *Kinkini-Dharī*), *Shaktī* lui *Amitra-Dhāra*. Toți gardienii porților și *Shaktī* au câte o semnificație ocultă în legătură cu cele patru direcții ale mandalei căreia le aparțin. Ca divinități tantrice, păstrătoare ale credinței, au rang de *Bodhisattva*. Simbolizează de asemenea cele patru metode liniștite, folosite de ființele divine pentru a salva creaturile sensibile (oamenii de cel mai înalt rang). Ele sunt: compasiunea, afecțiunea, dragostea și dreapta justiție.

¹²³ Text: Dvang-po-rgya-byin «wang-po-gya-jin», (scr. *Shata-Kratu*), Atotputernicul celor o sută de sacrificii, unul dintre numele lui Indra.

¹²⁴ Text: Thag-bzang-ris «thag-zan-ri», (scr. *Virāchāla*): acest nume desemnează fie forța corpului, fie zaua purtată de Stăpânul din *Asura-Loka*, lumea unde războiul e pasiunea dominantă a existenței.

¹²⁵ Text: Chos-kyi-rgyal-po «chö-kyi-gyal-po», scr. *Dhārma-Raja*.

¹²⁶ Text: Küntu-bzang-mo «küntu-bzang-mo», scr. *Samania-Bhadrā*). Școala tantrică înzestrează fiecare divinitate cu câte o *Shaktī*, chiar și zeitatea supremă. Doar câteva zeități, foarte rar, sunt reprezentate fără *Shaktī* și totuși, de exemplu în cazul lui *Mañjushrī*, *Prajñāpāramitā* (adeseori, numit Mama) pe care o ține în mână, poate fi un simbol de *Shaktī*. Aceasta, aparent, e o doctrină de dualism universal. În ultimă analiză însă, toate perechile opuse având o sursă unică în vidul *Dhārma-Kāya-ei*, aparentul dualism devine monism.

¹²⁷ După esoterismul Buddhismului de nord și în sensul implicat de filozofii mistici egipteni și greci antici, omul este microcosmosul macrocosmosului.

¹²⁸ Text: dkyil-hkhor «kyil-khor», (scr. *mandala*), conclav de zeități.

¹²⁹ Divinitățile tutelare nu sunt, în ultima analiză, decât tot viziunile persoanei care crede în ele. *Devatā* nu sunt decât simbolurile diverselor obiecte întâlnite pe Cale. Impulsurile ajutoare și rezultatele lor. Dacă ne îndoim însă de divinitatea acestor zeități, trebuie să afirmăm că *Dākinī* nu-i decât o amintire a corpului și să ne amintim că zeitățile sunt cele care compun Calea.

¹³⁰ Fiecare dintre aceste radiații mistice simbolizează calitatea particulară a lui *Bodhi*, sau a înțelepciunii lui Buddha, în momentul în care luminează. Textul tibetan e aici de o asemenea înflăcărare și poezie încât, ca să-i redea frumusețea limbii originale, traducătorul englez a încercat mai multe variante și acesta e rezultatul diverselor sale căutări.

¹³¹ Aceasta e atinsă în *Samādhi-Yoga*. Această stare, considerată ca fiind starea primordială a spiritului poate fi ilustrată prin următoarea comparație: atâta timp cât un om rămâne liniștit și nemișcat pe suprafața apei, plutește și e purtat de curent; dar dacă încearcă să urmărească un obiect fix din apă, echilibrul și pacea mișcării sale naturale se prăbușesc. Tot așa, formarea unui gând oprește cursul natural al spiritului.

¹³² În starea transcendentă a lui Buddha, pe Calea interioară sau Calea secretă a lui *Vajra-Sattva*, se topesc în uniune absolută toate divinitățile liniștite și iritate ale celei mai înalte *mandala* descrisă în text. În total sunt 110: 42 din centrul din inimă, 10 din centrul din gât și 58 din centrul din creier.

¹³³ După manuscris, există diferențe ireconciliabile între culorile fasciculelor de lumină. Versiunea tipărită dă: alb - *deva*, roșu - *asura*, albastru - lumea umană, verde - lumea brută; galben - *preta*, cenușiu - infern. În această traducere, corecțiile necesare au fost făcute.

¹³⁴ Text: Bde-var-gshegs-pa «de-war-sheg-pa», (scr. *Sugata*): „Cei intrați în lumea fericirii și care au atins *Nirvāna*”: Buddha-ii.

¹³⁵ Cele cinci otrăvuri virulente care, asemeni drogurilor, aservesc și leagă omenirea de suferințele existenței în cele șase *Loka* sunt: luxul, dușmănia, prostia, orgoliul sau egoismul, gelozia.

¹³⁶ Text: **rang** (personală) și **snang** (lumina), „lumina interioară”. Gândurile sau ideile apar în radiația principiului conștient. Starea *Bardo*, cum s-a indicat, e un fel de vis după moarte ce urmează stării de veghe sau a vieții și scopul învățăturilor *Bardo Thödol* e de a trezi adormitul la Realitate, la o stare de conștiință supratereastră, pentru anihilarea legăturilor existenței sangsarice, la starea lui Buddha perfect iluminat.

¹³⁷ *Vajra-Sattva*, ca divinitate simbolică, reflex al lui *Akshobhya*, e „vizualizat” în ritualurile oculte tibetane ca fiind, în sine, vid. Deci reprezintă Vidul și multe tratate despre el conțin, în această privință, numeroase comentarii esoterice. De-a lungul lui *Vajra-Sattva* se găsește drumul Eliberării, căci el este forma corporală a celor 110 divinități ale marii *mandala*. Pentru a urma drumul, neofitul trebuie să fie dirijat de către hierofant.

¹³⁸ Acest Adevăr e acela că nu există nici o realitate în spatele fenomenelor *Bardo* alta decât cea a iluziilor îngrămădite în propriul spirit datorită experiențelor sangsarice. A ști să recunoască acest lucru e echivalent cu dobândirea automată a Eliberării.

¹³⁹ La fel cum atomii fizici grosieri ai corpului uman lipsit de viață se separă pe rând, plecând către locurile lor firești, redevenind unii gaz, alții lichid și alții solid. După moarte

urmează o dispersie treptată a atomilor psihici sau mentali ai corpului-gând din *Bardo*, fiecare tendință urmându-și afinitățile karmice, pornind inevitabil către ungherele care îi convin. Deci, așa cum sugerează textul, pasiunea brutală a prostiei are o tendință naturală de a se întoarce la regiunile brute și să se încarneze ca o parte dezintegrată a mentalității defunctului.

¹⁴⁰ Text: Rig-hdzin «Rig-zin»: „posedând știința”. Aceste divinități sunt pur tantrice.

¹⁴¹ Text: Mkhah-hgro-ma, scr. *Dākinī*: zeite-zâne cu puteri speciale oculte, bune sau rele. Sunt de asemenea pur tantrice și, ca atare invocate în principalele ritualuri ale Buddhismului de nord.

¹⁴² Esoteric, craniul (omenesc) și sângele (tot omenesc) care îl umple, semnifică într-un fel renunțarea la viața omenească, abandonarea sangsarei, sacrificarea personală pe crucifixul lumii. În ritualurile ofierilor lamaice, există asemănare între sângele reprezentat printr-un lichid roșu din craniu și vin (reprezentând sângele) din potirul comunității creștine.

¹⁴³ *Mudrā* este un semn mistic exprimat printr-un gest al mâinii și al degetelor sau al corpului. Unele *mudrā* sunt folosite ca semne de recunoaștere între membrii fraternităților oculte, în genul străngerii de mână masonice. Alții, în special Yoginii, le utilizează ca poziții ale corpului care produc scurt-circuite, sau altfel zis schimbarea sensului fluxului magnetic al corpului. Plasarea în opoziție a vârfurilor a două degete în *mudrā* înseamnă controlarea forțelor lumii sau a curenților vieții. *Mudrā* fascinației face parte din această ultimă categorie, fiind executată cu mâna dreaptă întinsă, inelarul atângând degetul mare, arătătorul și micul întinse și degetul mijlociu culcat pe palma mâinii.

¹⁴⁴ Vezi nota 161.

¹⁴⁵ Aici, *Dākinī*-ile sunt reprezentate ca diverse ordine de zâne sălășluind în locurile diferite. Cele opt locuri de cremațiune sunt cele indicate în mitologia hindusă. Cele trei sălașuri sunt: centrul din inimă, cel din gât și cel din creier, asupra cărora, esoteric vorbind, domnesc unele *Dākinī* (ca personificări ale forțelor psihice existente în fiecare dintre ele), ca și alte *Dākinī*, cele care guvernează locurile sfinte și cele de pelerinaj.

¹⁴⁶ Sunt piei de *rākshasa*, o rasă de *demoni* giganți având formă umană și anumite *siddhi* (puteri supranaturale).

¹⁴⁷ *Lāma*-ii tibetani, la cântarea ritualului, folosesc șapte sau opt feluri de instrumente muzicale: toba mare, cimbale (în general de aramă), corni de cochilii, clopote (ca și clopotele folosite în serviciul misei catolice), timpane, clarinete mici (asemănătoare ca sunet cu cimpoiul scoțian sau cu cel breton), tobe mari și trompete făcute din os de femur omenesc. Chiar dacă sunetul combinat al acestor instrumente e departe de a fi melodios, *Lāma*-ii pretind că el produce asupra psihicului asistenței o atitudine de profundă venerație și de credință, el fiind corespondentul sunetului natural auzit în corp când ne astupăm ermetic urechile cu degetele; astfel auzim un ropot surd ca și bătăile tobei mari, un sunet metalic ca și cel al cimbalelor, un freamăt sugerând vântul mișcând frunzele asemănător sunetului cornului de cochilie, un dangăt de clopot, o bătaie ascuțită ca și cea a timpanelor, un sunet plângător ca și cel al clarinetelor, un muget grav ca și cel al trompetelor mari și unul mai înalt ca și cel al trompetei de os.

Acestea sunt interesante nu numai ca teorie tibetană a muzicii sacre, ci mai ales prin faptul că dau cheia interpretării esoterice a simbolului „sunet natural al Adevărului” (despre care se vorbește în diferite pasaje), care se spune că e produs de facultățile intelectuale în mentalul uman.

¹⁴⁸ E știința născută în momentul dobândirii cunoașterii: Cunoașterea născută simultan.

¹⁴⁹ Vezi Adaos III.

¹⁵⁰ Vezi nota 139.

¹⁵¹ Mortul, căzând tot mai jos în *Bardo*, privește către lumile cerești (care sunt locurile de încarnare în *Sangsāra*) în loc să caute *Nirvāna* (ne-sangsarică) ca loc de refugiu. Chiar dacă teoretic *Nirvāna* poate fi atinsă din oricare etapă *Bardo*, practic, ființele obișnuite nu o ajung datorită lipsei meritelor karmice. Deci *Lāma* sau oficiantul încearcă să-i obțină cea mai bună situație posibilă acolo unde mortul se găsește inevitabil.

¹⁵² Până acum, cele 52 de divinități liniștite și deținătoare de Cunoaștere, emise de centrul psihic din inimă și gât (ai corpului din *Bardo* al mortului) au strălucit. Divinitățile iritate ce vor apărea începând de acum sunt emise de centrul din creier. Ele sunt formele excitate sau iritate ale divinităților liniștite (care, chiar și ele au contrastele lor cu aspect iritat, mai ales zeitățile deținătoare de Cunoaștere). Vezi nota 3 și Adaos III.

¹⁵³ Frica, groaza și fascinația mortului văzând aceste zeități nu se produc decât la ființele obișnuite care, așa cum afirmă textul, n-au făcut pe parcursul vieții antrenamente yoga absolut necesare care să-i permită ca, în momentul morții, să recunoască *Bardo* așa cum e el

și să treacă dincolo de el. Pentru adeptii Yoga ce pot domina *Bardo*, pot stăpâni moartea și care știu că toate aparențele și aparițiile sunt ireale și fără putere în această lume, ca și în altele, nu există nici un fel de experiență *Bardo*. Scopul lor este fie o renaștere imediată și conștientă printre oameni sau în paradisuri, fie, dacă fructele existențelor lor sunt cu adevărat coapte (ceea ce se petrece foarte rar), *Nirvāna*.

¹⁵⁴ Abia încetează o lucire că alta izbucnește, mortul neavând nici un moment de distragere, spiritul său se concentrează și se fixează asupra evenimentelor.

¹⁵⁵ Sângele simbolizează existența sangsarică; a bea sânge simbolizează setea de existență, a bea această existență, a-și potoli setea de ea. Pentru credinciosul care - chiar și în această etapă - poate realiza faptul că aceste zeități nu sunt decât personificările karmice ale propriilor tendințe născute din cauza faptului că și-a trăit și băut viața, există următorul avantaj: puterea supremă de a le înfrunta fără să tremure, întâlnindu-le ea pe niște ființe cunoscute. Apoi, pierzându-și în ele personalitatea, înțelege explicația adevăratei naturi a existenței sangsarice și, prin aceasta, ajunge la iluminarea perfectă numită starea lui Buddha.

¹⁵⁶ Credința răspândită la toate popoarele din vremurile îndepărtate, cum că fenomene neobișnuite marchează moartea (sau nașterea) și funeraliile marilor eroi sau ale sfinților, există și la tibetani. *Lāma*-ii consideră că aceste fenomene au explicații pur raționale, așa cum sugerează textul. Mai mult, *Lāma*-ii menționează că dacă o ființă într-adevăr sfântă moare, se vor găsi în cenușa rugului funerar bucăți din oasele sale ce au primit forme minunate sculptate și noduli asemănători perlelor sau sâmburilor.

¹⁵⁷ Ceea ce înseamnă că doctrinele esoterice fiind realizabile (căci sunt bazate pe adevăr), cel ce le urmează sau le respectă este prin aceasta în mod automat pus în legătură cu forțele psihice definite.

¹⁵⁸ Credincioși care au practicat în manieră științifică, sub îndrumarea unui *guru* competent, intonațiile unor *mantra* sacro numite *mantra esențiale*, de ex.: *Om Mani Padme Hūm*, Salut giuvaierului din Lotus sau Salut pe cel ce e Giuvaierul din Lotus; *Om Wagi Shori Mūm*, Salut pe Stăpânul Parolei *Mūm*; *Om Vajra Pāni Hūm*, Salut pe cel ce ține *dorje*-le. Acestea sunt cele trei *mantra* esențiale ale celor trei protectori ai Lāmaismului. Prima o a lui *Bodhisattva Chenrazi (Avalokita)* „Cel ce vede cu ochi pătrunzători”. A doua a lui *Bodhisattva Jampalyang (Mañjugosha)*, Zeul Cunoașterii Mistice. A treia, a lui *Bodhisattva Chakdor (Vajrapāni)*, Zeul Tunetului.

¹⁵⁹ Vezi rugăciunea din „The Book of the Craft of Dying”. „Când sufletul tău va ieși din corp, glorioasele falange ale îngerilor să vină în fața ta. Și oastea victorioasă de judecători demni do respect”.

¹⁶⁰ Învățăturile lamaistilor arată că dacă simpla bunătate și cunoașterea cărților sunt de dorit la adeptii ce caută Eliberarea, înțelepciunea spirituală și o credință profundă, laolaltă cu lăsarea la o parte a „intelectualismului”, le sunt indispensabile. Unul dintre preceptele marilor yogini tibetani, învățat de toți neofii, e următorul: „E într-adevăr greu să obții Eliberarea prin simpla cunoaștere intelectuală; prin credință însă, Eliberarea e ușor de obținut”.

¹⁶¹ Marea Perfecțiune e învățătura doctrinei fundamentale conținând dobândirea Perfecțiunii sau a stării lui Buddha în școala lui Guru Padma-Sambhava. Marele Simbol (Chang-chhen, scr. *Mahā-Mudrā*) se raportează la un sistem antic indian de Yoga, învățat de asemenea la această școală, dar practicat în mod deosebit astăzi de adeptii sectei semi-reformate Kargyutpa, fondată în a doua jumătate a sec. al XI-lea de savantul tibetan *yogi* Marpa. După ce a stat în India ca discipol al lui Naropa și al panditului Atisha, el a introdus Marele Simbol în Tibet. Milarepa, cel mai iubit din yoginii tibetani, succesor al lui Marpa, va dezvolta practica Marelui Simbol, punând baza învățămintelor Sectei.

¹⁶² Dacă Realitatea e recunoscută de când apare, dacă Adormitul din existența sangsarică se trezește în starea divină *Sambogha-Kāya* pe parcursul lui *Chönyid Bardo*, ciclul normal de renașteri se rupe. Și dacă această ființă deșteaptă se reîntoarce în lumea umană de bunăvoie și conștient, ca o încarnare divină, înseamnă că o face pentru ridicarea omenirii. Dacă recunoașterea nu are loc decât în *Sidpa Bardo*, se va atinge doar *Nirmāna-Kāya* care e doar o trezire parțială, o realizare înnoirată a Realității. *Sidpa Bardo* e un plan mult inferior celui din *Chönyid Bardo*. Dar chiar și acolo putem dobândi totuși binefacerea unei renașteri iluminate spiritual într-unul dintre planurile înalte: *deva-loka*, *asura-loka*, planul uman. Dacă se naște în lumea omenească, credinciosul va avea virtutea tendințelor dobândite în viața anterioară, va regăsi cunoașterea doctrinelor mistice mantrayonice și practicile yoga în punctul în care le-a lăsat la moarte; asta înseamnă continuitatea karmică.

¹⁶³ Text: Btags-grol «tah-dol», o mică lucrare tibetană alcătuită doar din mai multe *mantra* și folosită ca acompaniament la *Bardo Thödol*. Dacă mortul cunoaște mantrele din *Tah-dol*, va traversa în siguranță *Bardo* și va avea o renaștere fericită, căci acestea sunt talismane puternice. Adeseori, o copie a lui *Tah-dol* sau câte o *mantra* scrisă pe mici fâșii de

hârtie rulate sunt atașate corpului pentru a fi arse împreună cu el. Așa cum Cartea Morților era pusă de egipteni împreună cu mumia.

¹⁶⁴ Text: Dpal-chen-po Bud-dha Heruka «pat-chen-po buddha heruka»: Marele glorios Buddha Heruka.

¹⁶⁵ Text: Bud-dha Kro-ti-shva-ri-ma, Buddha Feminin, puternică *Mamă* Iritată.

¹⁶⁶ *Garuda* din mitologia hindusă și tibetană. Sunt reprezentați cu cap de vultur, corp jumătate de om, jumătate de pasăre, cu două brațe, două aripi și picioare de vultur. Simbolizează energia și aspirația.

¹⁶⁷ Lit. „plin cu o substanță roșie” și formula e aceeași și în pasaje următoare. În ritualul lamaic se folosește în general un lichid roșu pentru reprezentarea sângelui (simbolul renunțării la viață sau la *sangsāra*), așa cum vinul e folosit la creștini la Euharistie.

¹⁶⁸ Aceste trei ordine de zeiți sunt zeițe de origine indiană sau tibetană. *Kerima* au corp omenesc, *Htamen-ma* și *Wangchugma*, au, la fel ca și zeițele egiptene (mai mult sau mai puțin totemice), corpuri omeneste cu capete de animale. Fiecare zeitate simbolizează un impuls karmic particular sau o tendință ce apare ca o halucinație în conștiința karmică a mortului. *Kerima* pare a fi un hibrid sanscrit-tibetan al cuvântului sanscrit *Keyurī* care a devenit curent în Tibet. *Htamen-ma* (pronunția cuvântului tibetan Phra-men-ma) este probabil numele unui ordin de divinități pre-buddhiste ale religiei antice Bon din Tibet. *Wang-Chugma* (de la cuvântul tibetan Dvangphyeny-ma) e transcripția tibetană a cuvântului sanscrit *Ishvari*, însemnând Zeițe Puternice.

¹⁶⁹ Care sunt pe cale de a se dezvolta psihic.

¹⁷⁰ *Kerima*, alterare a sanscritului *Keyurī*, numele unei zeițe indiene a cimitirelor.

¹⁷¹ O formă alterată din sanscrită în text, altă zeiță a cimitirelor.

¹⁷² Tibetan-sanscrit, în text.

¹⁷³ Text: Chu-srin «chu-sin», leu de apă sau leviatan (scr. Makara), monstru mitologic.

¹⁷⁴ Forma textuală din sanscritul: *Chandāli*, după aparențe spiritul unei femei de castă joasă care (ca toate zeițele menționate în această parte a textului) frecventează cimitirele și locurile de cremație. Toate aceste zeițe ce apar aici par a fi simboluri voite, fiecare în felul ei, pentru a-i întipări mortului, ca într-o dramă inițiativă, natura sangsarei, imperfecțiunea, impermanența și necesitatea de a o depăși, cucerirea prin renunțare. Așa cum textul se învață prin repetare, fiecare zeiță e produsă de partea din mental transmisă prin existența sangsarică a mortului.

¹⁷⁵ În locul acestei forme tibetane-sanscrite din manuscris, versiunea tipărită dă: *Smashali*, forma mai corectă.

¹⁷⁶ Această fază și cele trei următoare care se află între paranteze sunt copiate din ediția tipărită, manuscrisul omițându-le.

¹⁷⁷ Textul tipărit poartă doar: „Zeița cu cap mare de elefant”.

¹⁷⁸ Text: Rdor-je-ma «dar-je-ma»: „Ea, numită *dorje*” sau „Ea, Mistica”, de unde Zeița Mistică. Textul tipărit poartă: „Zeița mistică albă cu cap de cuc”.

¹⁷⁹ Textul tipărit dă versiunea: „deoarece cele 28 de Puternice Zeițe sunt de asemenea emanațiile puterilor zeităților iritate produse de tine însuși. Recunoaște-le”.

¹⁸⁰ Sunt emanații ale Vidului sau aspecte primordial-liniștite, nonformate ale stării *Dhārma-Kāya*, omul considerat ea microcosmosul macrocosmosului.

¹⁸¹ Ele sunt emanațiile aspectului radiant-activ al stării *Dhārma-Kāya*, Lumina Clară strălucind în Vacuitatea primordială - omul, ca microcosmos al macrocosmosului, fiind inseparabil de aceasta.

¹⁸² Simbolul sângelui băut, înainte de a fi păstrat prezent în spirit, vezi notele precedente.

¹⁸³ Muntele mistic central din cosmogonia buddhistă (vezi Introducere). Coloana vertebrală omenească e simbolizată prin analogie în *Tantra* și alte lucrări de Yoga prin muntele Meru al omului - microcosmos.

¹⁸⁴ Text: Mgon-po-nug-po «gong-po-nag-po», (scr. *Kāla-Nāth*), în mod obișnuit numită la indieni *Mahā-Kalā*. În această etapă, toate formele iluzorii ale Zeităților liniștite se topesc în aparența acestei unice zeiți.

¹⁸⁵ Text: Gshin-rje-hi-chos-kyi-rgyal-po «shin-jei-ehdki-gyal-po» (scr. *Dharma-Rāja*, sau *Yama-Rāja*) descris aici și în cartea a doua *Bardo* (vezi nota 233), această zeitate iluzorie, care în mod obișnuit ia multe forme, e capabilă să se topească într-o formă unică.

¹⁸⁶ Text: Khram-shing «htam-shing»: o placă, fie cea pe care sunt întinși criminalii pentru flagelare în Tibet, fie placa pe care sunt înscrise actele karmice ale răposatului, *Khram* e numele dat sulurilor de hârtie ce servesc la inventarul sau la listele reveniților, *Shing*, singur, vrea să spună lemn. Se poate deci citi: registrul de lemn sau tablă de recapitulare. În marea epopee tibetană care amintește de legenda regelui Arthur, numită: Ge-sar-bsgrugs «ke-sar-

dung», legenda Kesar (de autor necunoscut, datând din sec. 8 sau 9 î.e.n.), această legendă atât de populară, pe care mulți tibetani o cunosc pe dinafară, e povestită de un băiat tânăr de 30 de ani, ai cărui părinți vor să-i împiedice să lupte într-o bătalie: „Locul bolii, cel al morții și cel al incinerării sunt fixate în registrul Stăpânilor Morții”. Cuvântul tibetan folosit pentru registru e *khram*. Verificarea versiunii acestui pasaj e importantă deoarece, ca și în alte pasaje din *Bardo Thödol* și în mod deosebit în momentul descrierii judecății din cartea a doua, există o asemănare frapantă cu Cartea egipteană a morților.

¹⁸⁷ Cele ale mantrelor esențiale ale lui Chenrazi (Avaloki-teshvara: *Om ma ni Padme Hūm* - «om-ma-ni-pay-me hung» (Vezi nota 158). Chenrazi e zeitatea patronatoare sau zeitatea tutelară națională a Tibetului, iar această frază fiind *mantra* sa, se crede că, repetând-o, în lumea umană sau în *Bardo*, se asigură sfârșitul ciclului renașterilor și că prin ea se ajunge la *Nirvāna*; de aici, importanța pe care o ia rugăciunea din *Bardo*. În lucrarea tibetană: Mani-bkah-hbum «mani-kah-bum», Istoria lui Mani (Sau Mantra lui Chenrazi), această *mantra* supranumită „esența întregii fericiri, a prosperității, a întregii cunoașteri și marele mijloc al eliberării” este astfel analizată: om - închide poarta renașterilor printre zei; *ma* - cea printre *asura* (sau titani); *ni* - printre oameni; *pay* - printre creaturile sub-umane; *me* - printre *preta* (spirite nefericite) și *hung* - printre locuitorii infernului. În consecință, se dă fiecărei silabe culoarea corespunzătoare razei luminoase a fiecărei stări de existență: ora, lumină albă din *deva-loka*; *ma*, cea verde din *asura-loka*; *ni*, cea galbenă din *manaka-loka*; *pay*, cea albastră din *tiryaka-loka*; *me*, cea roșie din *preta-loka*, iar *hung*, lumina cenușie, sumbră din *naraka-loka*. O poveste populară tibetană spune că un devot care a încercat să-și antreneze în practica devoțiunii mama, foarte nereligioasă, a reușit doar să o aducă la obișnuința de a recita aceste *mantra*. Acumulând mai multe rele karmice decât bune, ea a intrat în infern după moarte, însă fiul, antrenat în yoga, a pornit să o salveze. Văzându-l venind, prin forța mantrelor recitate în viață, a putut să le re-zică în infern și instantaneu, a fost salvată, la fel ca și cei ce le-au auzit, aflați împrejur, căci, spune povestea, „aceasta este puterea mantrei”. Găsim originea acestei *mantra* în lucrările lui Tertön care relatează introducerea Buddhismului tantric în Tibet în sec. VIII. Vezi L. A. Waddel, Lamaism în Sikkim.

¹⁸⁸ Chenrazi.

¹⁸⁹ Pământ, Aer, Apă, Foc, Eter.

¹⁹⁰ Intellectul sau principiul conștient.

¹⁹¹ The Book of the Craft of Dying: „Celor pe care omul le dorește și prin care va muri mulțumit, în bune condiții, sigur și demn de laudă, fără pericol, trebuie să le acorde vizibilă atenție. Să studieze și să învețe nesățios această artă a morții și dispozițiunile date mai sus, până când încă e deplin sănătos, fără să aștepte ca moartea să intre în el”.

¹⁹² Acestea sunt: paricidul, matricidul, instigarea luptei între două secte religioase, uciderea unui sfânt și a face să curgă sânge de *Tathāgata* (Buddha).

¹⁹³ Aici, textul tipărit poartă: „E *Tantra* tuturor doctrinelor”.

¹⁹⁴ Acestea se referă la *Tahdol*.

¹⁹⁵ Textul tipărit, corespunzând în punctele esențiale și în detaliile importante cuvânt cu cuvânt manuscrisului, conține ca frază de concluzie la *Chönyid Bardo* pe aceasta, care diferă de a noastră: „Învățătura pentru starea intermediară, înfățișarea în timpul experienței Realității, venind de la Marea Eliberare prin ascultare în starea intermediară, Eliberarea prin simpla auzire, și Eliberarea prin simplu fapt de a fi văzută, e terminată”.

Cartea a II-a

¹⁹⁶ În versiunea tipărită, *Bardo Thödol* e divizată în două cărți separate, în timp ce în manuscris, cartea a doua urmează cărții întâi. Contrar manuscrisului, primele patru file ale cărții a doua în versiunea tipărită conțin un sumar al introducerii cărții întâi. Titlul cărții a doua tipărită este: Bar-do-Thös-grol Chen-mo Las-Srid-pa Bardohi Ngo Spröd Bzugs-so «Bardo Thödol Chenma Lay Sid-Pa Bardoi-Ngo-Thöd-Zhu-So», semnificând „aici se găsește înfățișarea din starea intermediară (sau din timpul căutării) existenței lumii (renașterea), marea eliberare prin ascultare din planul de după moarte”.

¹⁹⁷ Lit. „A face în așa fel încât să elibereze în Starea intermediară”. E o rugăciune directă Zeițărilor Tutelare și *guru*-lor pe care i-am trecut la persoana a treia pentru a urmări mai bine textul.

¹⁹⁸ Text: Rdzüs-Skyes «zü-kye» însemnând „a se naște deghezat”, **rdzüs** - a degheza și **skyes** - a se naște. Sau nașterea de-o manieră supranormală, „nașterea supranormală”. Așa cum va explica textul, procesul de naștere în stările de după moarte e absolut diferit față de ceea ce se cunoaște pe pământ.

¹⁹⁹ Prin eroarea scribului, fără îndoială, textul poartă aici patru în loc de trei.

²⁰⁰ Acest avânt înainte sau nașterea corpului din *Bardo* are loc aproximativ trei zile și jumătate după moarte, iar la expirarea celor trei zile și jumătate sau patru zile (comparabile

cu starea prenatală a planului uman), se spune că se produce instantaneu. „Ca un păstrăv ce iese din apă” e formula de explicație folosită de *guru*-ii tibetani. Acesta e procesul nașterii în Starea intermediară, similar cu cel al nașterii în lumea noastră.

²⁰¹ Adică, esoteric, o ființă omenească asemănătoare cu un animal.

²⁰² Adică: predilecțiile obișnuite sau karmice pentru existența sangsarică, înălțate din setea de existență și din dorința de naștere sunt singurele cauze ale posedării unui corp omenesc sau altul. Scopul ce trebuie atins de discipol e „non-devenitul, non-născutul, non-făcutul, *Nirvāna*”.

²⁰³ Aici se presupune că defunctul a primit în lumea umană câteva instrucțiuni elementare despre concentrarea mentală sau despre controlul procesului gândirii necesar pentru realizarea stării de non-formare a gândului, desemnată ca fiind „condiția de non-făcut și non-menținut” a spiritului non-modificat primordial. Această stare yoga e cea descrisă de Patanjali (Aforisme Yoga, 1 și 2) ca „suprimarea transformărilor principiului gânditor”. Același pasaj mai este descris ca: „Yoga e restricția modificărilor mentale” (Rama Prasad, Patanjali’s Yoga-Sutras, in Sacred Books of the Hindus).

²⁰⁴ Sau, direct, de deasupra, lit. „Ca fiind cununa capului”. Aici, sensul e ocult. Deschizătura brahmanică prin care principiul conștient părăsește în mod normal corpul, fie temporar în timpul transelelor yogice, fie definitiv la moarte, se găsește în creștetul capului. Dacă cel care face această „vizualizare” fixează viziunea direct deasupra acestei deschizături, va avea o benefică creștere spirituală sau psihică determinată.

²⁰⁵ Acest sediu (suport) este corpul uman lăsat în urmă.

²⁰⁶ Această putere supranormală în lumea umană c normală în starea dimensiunii a patra, de după moarte. În lumea umană, aceste puteri nenăscute pot fi dezvoltate prin Yoga în oricare persoană. Buddha le-a descris astfel: „În acest caz, presupuneți că o ființă se bucură de anumite puteri mistice: din forma unică el devine multiplu, iar din multiplu, unic; din vizibil devine invizibil, trece fără piedici printr-un zid despărțitor sau printr-un munte, ca prin aer; merge pe apă fără să o străpungă, așa ca pe un teren solid, se deplasează prin aer cu picioarele încrucișate, așa ca păsările care au aripi”. (*Brahmana V. agga, August tara Nikāya*).

²⁰⁷ Cu excepția cazului unui înalt grad de iluminare spirituală anterioară, defunctul nu poate să meargă conștient în aceste două locuri prin voința sa. Căci din *Buddha-Gayā* (marele centru psihic) și din sânul matern (destinat a fi iola renașterii) se degajă asemenea radiații psihice orbitoare încât mentalitatea obișnuită simte aceeași teamă ca și în cazul radiațiilor strălucitoare din *Bardo* și fuge. (Vezi Apendice IV; 6).

²⁰⁸ Rdzu-hphrul «zu-tül». **Rdzu**: putere de schimbare a propriei forme; **Hphrul**: putere de schimbare a dimensiunii și a numărului. De apariție și dispariție la dorință, ca unic sau mai mulți, mare sau mic. Dacă aceste puteri sunt dezvoltate în planul terestru prin mijloace și prin practici yoga, ele devin un har permanent care poate fi în corp sau exterior lui (așa ca în *Bardo*).

²⁰⁹ Textul implică faptul că defunctul deține această putere miraculoasă ca rezultat al trecerii sale (operă karmică) prin starea intermediară, unde ea e naturală și nu datorată meritelor dobândite prin practicile yoga de către corpul omenesc.

²¹⁰ Vezi introducere.

²¹¹ Cei mai avansați dintre *Lāma* își învață discipolii să nu se forțeze să obțină puteri psihice de acest gen pentru ei înșiși. Căci, până ce discipolul va fi moralmente apt să le utilizeze înțelept, ele reprezintă o serioasă piedică în calea dezvoltării sale spirituale. Până când natura inferioară și pasională a omului nu e definitiv stăpânită, e periculos pentru el să le folosească.

²¹² În adaos la vederea normală omenească și la viziunea sa limitată, *lāma*-ii afirmă că există cinci feluri de vederi: **1.** vederea instinctuală (sau vederea carnală), cum e cea a păsărilor sau a animalelor de pradă care, în cele mai multe cazuri, au o vedere mai extinsă decât cea a omului; **2.** vederea cerească, la fel ca și cea a deva-ilor, capabili să vadă lumea umană la fel de bine ca și pe a lor, la fel ca și nașterile trecute și viitoare din cele două lumi, timp de mai multe existențe; **3.** vederea adevărului, ca și cea a Bodhisattva-ilor și a *Arhant**-ilor capabilă să vadă în întregime anumite perioade ale lumii (*Kalpa*) trecute și viitoare; **4.** vederea divină a *Bodhisattva*-ilor cei mai înalți dotați, capabilă să vadă milioane de perioade ale lumii, ceea ce a fost și va fi; **5.** vederea înțelepciunii *Buddha*-ilor, capabili să vadă în aceeași manieră eternitatea. (***Arhant, Arhat, Arahāt, persoane caro și-au depășit tendințele și au atins Nirvāna. Călugări inițiați din perioada Micului. Vehicul (vezi traducere).***)

²¹³ În mod obișnuit, *deva*-ii nu sunt văzuți decât atunci când clarviziunea e adusă prin *Dhyāna*, sau la unele ființe dotate natural cu clarviziune și numai dacă aceasta e orientată către lumea *deva*. Totuși, uneori *deva*-ii apar într-o manieră neașteptată. În *Tri-Pitaka* și în

literatura canonică a Buddhismului de nord sunt consemnate viziuni sau apariții neașteptate ale *deva*-ilor, așa cum se vorbește despre îngeri în literaturile sacre creștine sau musulmane.

²¹⁴ Adică un *guru* supra-uman din ordinul Divyaugha (vezi Adaos IV).

²¹⁵ La fel ca și vântul fără odihnă, *karma* e mereu în mișcare și intelectul, privat de suportul corpului omenesc, e jucăria ei.

²¹⁶ Yoginii explică aceasta spunând că corpul bardic e un corp-spirit născut din dorință, privat de sistemul nervos din planul terestru și de aceea lumina soarelui, a lunii și a stelelor e invizibilă defunctului. Doar lumina naturală a naturii (numită de alchimiștii medievali și de mistici „lumina astrală”), difuzată peste tot în eter, asemănătoare cu lumina crepusculară terestră, e suficient de strălucitoare ca să fie percepută de ființele eterice din *Bardo*. Vezi nota 29.

²¹⁷ Vezi introducere.

²¹⁸ Locuitorii din *Bardo*, datorită efectului karmic al egoismului lor din viața umană, sunt obsedați de ideea că toate celelalte ființe din *Bardo* le sunt dușmani; de aici aceste teribile halucinații, asemănătoare coșmarurilor.

²¹⁹ În cele Șase Doctrine, tratat de aplicație practică a diverselor yoga, pe care le-am tradus din textul tibetan original, există un pasaj asemănător care sună astfel: „Dacă nu a fost găsit drumul în al doilea *Bardo* (*Chönyid Bardo*), (se vor auzi) patru sunete numite „sunetele ce inspiră groază”: venind de la forța vitală a elementului, pământ, un sunet ca năruirea unui munte; venind de la forța vitală a elementului apă, un sunet ca spargerea valurilor oceanului (pe timp de furtună); venind de la forța vitală a elementului foc, un sunet semănând cu cel al incendiului din junglă; venind de la forța vitală a elementului aer, un sunet ca miile de tunete, vor răbufni simultan”. Aici sunt descrise rezultatele psihice ale procesului de dezintegrare numit moarte, în momentul în care afectează cele patru elemente grosiere ce compun agregatul corpului. Elementul eter nu e amintit, fiind singurul care persistă (corpul eteric din *Bardo*), în care principiul conștient își continuă existența.

²²⁰ Aceste prăpăstii sunt iluzii karmice, simboluri ale celor trei pasiuni rele; căderea simbolizează intrarea într-o matrice, precedând renașterea.

²²¹ Text: Bgsom-med-yengs-med «yom-me-yeng-med», non-meditație, distragere implicând o stare de concentrare în care nu putem lăsa să intre nici un gând, nici măcar cel al meditației. Aceasta este starea *Samādhi*. Dacă ne gândim la faptul că medităm, chiar și numai acest gând împiedică meditația, de unde, avertizarea dată mortului.

²²² Se referă la cele opt scopuri în care se construiesc *stūpa* (pagode). Cităm două exemple: Rnam-rgyal-mchod-rten «ram-gyal-cödd-ten». Mchod-rten sau Chor-ten = *stūpa*, poate fi tradus astfel: obiect de cult; iar Rnam-rgyal: victorie, ceea ce indică faptul că pagoda a fost construită pentru comemorarea unei victorii. Un monument. Myang-hdas-mchöd-rten «nyang-day-chöd-ten» indică un *stūpa* construit ca monument comemorativ al locului unde un sfânt sau un înțelept a murit, sau indică direcția unde se găsește urna cu cenușă. Alte pagode sunt doar construcții simbolice (ca și calvarele creștine), obiecte de cult și de venerație. În Ceylon, numeroase *stūpa* sunt ridicate doar ca locașuri pentru cărți sacre. Marile *stūpa* din nord-vestul Indiei, în apropiere de Peshawar și la Taxila, deschise recent, conțin relicve de os și alte obiecte. Două dintre ele conțin bucăți autentice de os ale lui Buddha.

²²³ La fel ca un călător singur, noaptea, pe un drum, cu atenția concentrată la punctele importante de reper - copaci singuratici, case, capete de pod, temple *stūpa* etc. - tot așa, morții în felul lor, trăiesc experiențe similare în timpul pribegiei lor. Ei sunt atrași de tendințele karmice către locurile familiare din lumea umană, dar, posesori doar ai unui corp mental sau corp de dorință, nu pot rămâne multă vreme într-un loc. Așa cum afirmă textul, ci sunt împinși dintr-un loc într-altul de vântul dorințelor karmice, ca o pană de furtună.

²²⁴ Trebuie să ne amintim că toate fenomenele terifiante și nefericirea sunt în întregime karmice. Dacă mortul e dezvoltat spiritual, în existența sa din *Bardo* e pasibil de fericire încă de la început și nu va ajunge să rătăcească până aici. *Bardo Thödol* se referă în general la indivizi obișnuiți, nu la ființe omenești înalt dezvoltate, pe care moartea le eliberează în Realitate.

²²⁵ Ca și zânele și spiritele cuvintelor din credința celtică, sau ca daimonii vechilor greci, locuitorii din *Bardo* se spune că trăiesc din esențele eterice invizibile pe care le extrag fie din hrana oferită în planul uman, fie din rezervele naturale generale. În cele Șase Doctrine citate se spune despre locuitorii din *Bardo*: „Trăiesc din arome (sau esențe spirituale ale lucrurilor materiale)”.

²²⁶ Prietenii pot exista sau nu în Starea intermediară, așa ca și pe pământ, iar dacă există, sunt lipsiți de puterea de a contracara toate relele karmice ale defunctului. Ei trebuie să-și urmeze propriul drum jalonat de *karma* proprie.

²²⁷ Toate formele de sepultură cunoscute sunt practicate și în Tibet, inclusiv mumificarea.

²²⁸ Aceasta simbolizează intrarea în germenii nedoriti, ca și Cei ai ființelor umane de natură animală.

²²⁹ Text: Lhan-chig-skyes-pahi-tha «lhan-chig-kye-pai-tha»: Zeu născut simultan (spirit sau geniu bun), personificare a celei mai înalte sau divine naturi a unei ființe, cunoscută popular în țara Sikkim ca Lha-kar-chang: micul zeu alb.

²³⁰ Lhan-chig-skyes-pahi-hdre «lan-chig-kye-pai-de». Demon născut simultan (spirit sau geniu rău), personificare a naturii inferioare, carnale, a unei ființe cunoscută popular în Sikkim ca: Bdud-nag-chung «dud-nag-chung»: micul *mura* (demon) negru.

²³¹ Aceste torturi simbolizează chinurile conștiinței, căci judecata descrisă aici simbolizează lupta genului bun cu cel rău; judecătorul fiind conștiința însăși în aspectul ei riguros, imparțial și cu dragoste de dreptate. Oglinda e memoria. Un element (pur uman) al conținutului conștiinței mortului avansează și, oferind scuze sărace, caută aplanări, zicând: „În această și această situație a trebuit să acționez astfel și astfel”. Un alt element al conținutului conștiinței mortului avansează și răspunde: „Ai fost călăuzit de motivul acesta și acesta, acțiunea ta e neagră”. Atunci, câteva elemente mai favorabile intervin și protestează: „Dar au existat justificările acestea și acestea, mortul nu e vinovat”. Și, în felul acesta, afirma *lāma*-ii, judecata continuă.

²³² Adică, corpul dorinței sau astral nu poate fi atins de relele psihice obișnuite. „Se poate înfringe o sabie în corpul din *Bardo*, așa ca într-un nor, fără ca el să fie rănit” - spun *lama*-ii el e asemănător cu formele materializate ce apar la ședințele de spiritism sau necromanție.

²³³ Acești Stăpâni ai Morții sunt *Yama-Raja* și curtea lui de asociați, adică furiile-călăi. Acestea din urmă sunt comparabile cu Eriniile dramei lui Eschil și sunt elemente ale conținutului conștient. După Abhidhamma (Buddhismul de sud), există spirit (scr. *Chit*, tib. Sems «sem») și impulsuri ale spiritului (scr. *Chittavritti*, tib. Sems-hbyung «sem-jung»); impulsurile spiritului sunt furiile.

²³⁴ Text: Ragsha-glang-mgo «rag-sha-lang-go»: „Spiritul morții cu cap de taur”, descris în mod obișnuit ca având cap de bufniță. Principala zeităte tutelară a sectei Gelugpa sau a bonetelor galbene numită: Jampal-Shin-jes-hed «hjam-dpal-gshin-gshed», scr. *Manjusrī*, distrugătorul Stăpânilor Morții* (scr. *Yamāntaka*)(* **În sensul de distrugător în slujba Stăpânilor Morții - n. trad. l. rom.**), e adeseori reprezentat ca un zeu albastru cu cap de bufniță.

²³⁵ Vezi introducere.

²³⁶ Text: Gowō-nyidka (scr. *Ādi-Kāya*), cel dintâi corp, sinonim cu *Dhārma-Kāya*.

²³⁷ Datorită cunoașterii adevăratei naturi a existenței sangsarice (toate fenomenele sunt ireale), *Buddha*-ii sau cei perfect Iluminați simt ființe cu totul aparte față de ființele neiluminate.

²³⁸ Lit. „Nu va mai exista timp în care să poți ieși”.

²³⁹ Această frază e redată literal, cu sensul că razele grației lui *Chenrazi* vor înceta să strălucească.

²⁴⁰ Ideea care vrea să fie exprimată este că judecățile și tribulațiile, chiar dacă sunt karmice, acționează ca probe divine și astfel, pentru binele mortului, trebuie să fie văzute de el ca reprezentând zeitatea sa tutelară (sau pe *Chenrazi*).

²⁴¹ Această revelație a numelui inițiativ are drept scop stabilirea unei conexiuni oculte între defunct și regele morții - între divinul și umanul din om - de o manieră asemănătoare celei francmasonice, făcându-se prin recunoașterea de către un altul cu ajutorul cuvântului secret de recunoaștere.

²⁴² Lit. va fi obținută.

²⁴³ Adică: în unele momente, *karma* bună va ridica defunctul într-o stare de spirit înaltă, iar în altele, predominând relele karmice, defunctul va fi azvârlit în depresiuni mentale. De unde, imaginea de catapultă perfect întinsă de *karma* până la limită, apoi alternativ detentată.

²⁴⁴ De câte ori un animal e sacrificat - în general pentru hrană - se zice că defunctul e incapabil să scape de rezultatele karmice ale sacrificiului făcut în numele său, deoarece oroarea îi revine direct. El strigă celor în viață să înceteze, dar cum ei nu-i aud, e tentat să se lase pradă mâniei și mânia trebuie evitată cu orice preț, căci dacă ea apare în planul *Bardo* ca o' grea încărcătură, forțează spiritul să se afunde în stările inferioare numite Infernuri. Sacrificiile de animale pentru morți în Tibet și India au origine străveche, cu mult anterioară Buddhismului care, natural, le interzice. Acest obicei a apărut în Tibet fără aprobarea *Lāma*-ilor - așa cum indică textul - și dacă mai este încă practicat, o destul de rar, de către triburile primitive din ținuturi îndepărtate care nu sunt buddhiste decât cu numele. Exceptând yoginii sau *lāma*-ii doritori să obțină o înaintare spirituală puternică - care nu poate fi obținută de o

ființă mănătoare de carne - tibetani sunt mănători de carne, la fel ca brahmanii din Cașmir '(nerecunoscuți ca atare de brahmanii care duc viață pură, din India) și dau ca argument al acestui regim necesitățile economice și climatice. Cu toate că Tibetul e sărac în cereale, legume și fructe, aceasta pare să fie înainte de toate o încercare inconștientă de scuză a unei predispoziții sociale moștenite de la strămoșii nomazi și păstori. Chiar și în Ceylon, unde nu există nici o scuză pentru buddhiști în legătură cu nesupunerea la preceptul de a nu omorî, obișnuința, de a consuma carnea a făcut mari progrese după apariția Creștinismului care, din nefericire și contrar Buddhismului, nu propovăduie bunătatea față de animale ca principiu religios. Însuși Sf. Paul spunea: „Dumnezeu nu se preocupă de boi”. Totuși, în Ceylon, pe Muntele sacru Mihintale, există, ca dovadă a unor timpuri pur buddhiste, un edict antic gravat pe piatră, interzicând (așa ca și edictul lui Asoka) omorârea animalelor pentru sacrificii și hrană,

²⁴⁵ Această *mantra* e considerată ca având puterea magică de a transforma hrana oferită morților în ceea ce e acceptabil pentru ei.

²⁴⁶ În integritatea ei, puterea de preștiință înglobează cunoașterea trecutului, a prezentului și viitorului, posibilitatea de citire a gândurilor celorlalți și cunoașterea clară a propriilor capacități și limitări. Doar ființele înalt dezvoltate, ca de exemplu adepții yoga, au o asemenea putere de preștiință. În planul *Bardo* - diferit de lumea umană - fiecare ființă posedă, în virtutea eliberării de corpul fizic grosier, un anumit grad din această putere, așa cum se indică în text.

²⁴⁷ Adică: teama, frica, incorectitudinea sau neglijența celui ce conduce ritualul funerar.

²⁴⁸ Alb, opus negrului (ca și în magia neagră sau în vrăjitorie).

²⁴⁹ V. *Orologium Sapientiae*: „Unde-i sprijinul prietenilor mei? Unde sunt acum bunele servicii ale apropiatilor mei și ale celorlalți?”

²⁵⁰ Vezi nota 187.

²⁵¹ Aici, manuscrisul e inexact, el dă luminile astfel: „Alba pentru lumea *deva*, roșie pentru lumea *asura*, albastră pentru lumea umană, verde pentru lumea brută, galbenă pentru lumea *preta* și cenușie pentru lumea infern”. Această eroare provine fără îndoială de la copist și a fost corectată de către traducător.

²⁵² . Această expresie, „starea de claritate și vid”, după instrucțiunile care urmează, pare a fi sinonimă cu „Lumina Clară” sau cu „Lumina Clară și Vidă”.

²⁵³ Acest proces corespunde la două stări de *Samādhi*: „vizualizarea” și perfecțiunea. Vezi nota 113.

²⁵⁴ Text: Nam-mkham «nam-kha», scr. *Ākāsha*: Eter sau Cer.

²⁵⁵ Pentru obținerea rezultatelor, meritul acumulat născut din bunele acțiuni îndeplinite în viața terestră trebuie făcut operant, adică reunit cu existența bardică a defunctului.

²⁵⁶ În mod normal, existența din *Bardo* tinde mereu să aducă defunctul spre naștere; aceasta se datorează tendințelor karmice care sunt opusele (forțele opuse) iluminării din starea lui Buddha. Deci, defunctul trebuie să se împotrivescă acestei tendințe nenăscute, împreună cu tot ajutorul pe care îl poate primi.

²⁵⁷ „Tatăl și Mama” sunt masculul și femela văzuți în uniune. *Guru* este *guru*-l ceresc sau spiritual, nu cel uman; divina mama e *shakti* a lui *Guru*.

²⁵⁸ *Guru* și *Shakti* a sa.

²⁵⁹ Text: Brzus-skyes «zu-kye», (scr. *Svayambhū*), nașterea supranormală sau miraculoasă prin translație sau transfer al principiului conștient dintr-o *loka* în alta.

²⁶⁰ Germinația semințelor și a sporilor, procesul de naștere în lumea vegetală.

²⁶¹ Și brahmanismul recunoaște patru posibilități de naștere: *sveda* (nașterea prin secreție sau umiditate), *andaja* (nașterea prin ou), *jarāyṇja* (nașterea prin matrice), *udbhija* (vegetație)* (Sj. Atal Behari Gosh) (* **Se referă la speciile inferioare vegetale tip polipi - n. trad. l. rom.**).

²⁶² Esoteric, acest pasaj implică faptul că, în funcție de *karma*, ne putem renaște cu tendințe particulare pe care diversele animale numite le simbolizează. Platon, în Republica, a folosit de asemenea simboluri de animale.

²⁶³ Acest pasaj expune simbolurile animale într-o manieră absolut asemănătoare cu pasaje din Republica lui Platon asupra alegerii corpului de animal. Interpretarea populară exoterică a acestor pasaje ale textului pare la fel de rațională pe cât ar fi dacă s-ar aplica pasajele identice ale lui Platon. Mai mult, copistul, sau poate compozitorul sau compozitorii lui *Bardo Thödol* au fost ezoteriști sau, cel puțin, au avut intenția de a lăsa să se cristalizeze interpretarea exoterică. Ei au crezut - ca și mulți preoți, chiar și moderni - că doctrinele înfricoșătoare (ca și cea a Infernului veșnic creștin), chiar dacă neadevărate, stimulează mentalitățile inferioare și le ajută să devină virtuozitate. Totuși, pentru textul nostru (mai mult sau mai puțin alterat), la fel ca și pentru Platon, există o cheie esoterică a sensului real.

²⁶⁴ Text: Bden-ned-sgyu-ma-Itabu «den-nedgyu-ma-tabu»: Neadevărat (și) asemănător iluziei, titlul unui tratat tibetan asupra non-realității fenomenelor.

²⁶⁵ Text: Dri-za «di-za»: mâncăruri de arome (scr. Gandharva), zâne ale mitologiei hinduse și buddhiste. Aceste orașe sunt nori de forme fantastice care se pierd în ploaie și dispar.

²⁶⁶ Text: Rnam-shes «nam-she»: principiu conștient (scr. *Vijñāna-Skandha*). Traducătorul preferă să urmeze contextul și să redea acestea prin „spirit”, ca sinonim al conștiinței.

²⁶⁷ Cele patru forme de naștere citate mai sus.

²⁶⁸ Text: Mngon-shes «ngon-she», se referă la anumite daruri de percepție supranormală (sc. *Abhijñā*), dintre care, cele șase mari importante sunt: **1.** și **2.** vederea și auzul supranormal; **3.** citirea gândurilor; **4.** știința puterilor miraculoase; **5.** memoria existențelor precedente; **6.** știința distrugerii pasiunilor. Pentru defuncții obișnuiți, o asemenea putere de percepție este limitată (sau epuizată) și nu se manifestă decât în starea post-mortem; în timp ce pentru un Buddha sau pentru un adept perfect al Yoga e un câștig permanent și nelimitat, extinzându-se la toate planurile de conștiință.

²⁶⁹ Adică, fără corpul din planul uman ca punct de sprijin.

²⁷⁰ Lit. În al patrulea rând, să-i întorci gura (să dirijezi principiul conștient sau „Cunoscătorul” ca pe un cal, cu zăbala) e ușor.

²⁷¹ Text: Dranpa «lanpa», lit. tren (sau flux) de conștiință, semnificând de obicei: conștiință, amintire sau memorie (scr. *smṛiti*).

²⁷² În această descriere a continentelor dăm numele tibetane. Numele sanscrite au fost date în Introducere, împreună cu descrierile complementare.

²⁷³ Text: Rulog. Rebeliune sau repulsie. Amintindu-și de repulsie, atitudinea mentală opusă intrării sale în acest loc, defunctul va fi la adăpost.

²⁷⁴ Acest paragraf e inversat în manuscris, fiind copiat după fraza „(păscând pe maluri)”, din paragraful precedent.

²⁷⁵ Concepția creștină despre Cer ca loc definitiv, cu străzi pavate cu aur și pereți din pietre prețioase își are probabil originea în credința precreștină a hindușilor și a buddhiștilor în ceea ce privește cerul *deva*. E o eroare să fie numit *Nirvāna* cerul buddhist. Cerul implică un loc și fenomene sangsarice, în timp ce *Nirvāna* e non-sangsarică și este dincolo de orice fenomen; „non-devenită, non-născută, non-făcută, non-formată”, concept străin creștinismului esoteric gnostic, repudiat ca fiind esoteric de conciliile exoterice creștine oficiale și nu prea înțelepte.

²⁷⁶ Sau, cum spune textul, la Concluzia generală (unde este dată cheia sensului esoteric al nașterii printre animale), printre ființe omenesti „asemănătoare brutelor”.

²⁷⁷ Lit. „Nu va exista timp (apropiat) când vei putea să ieși”. În Buddhism (și Hinduism), nu există infern veșnic, ceea ce e mult mai logic decât teoria creștină care, cândva, îl pretindea.

²⁷⁸ Text: Gshed-ma «shed-ma», călăi sau „cei care iau viața”, folosit aici pentru desemnarea furiilor-călăi.

²⁷⁹ Au intervenit pentru a împiedica nașterea, sau o bună naștere.* (* **A doua parte a notei este exactă. Pentru a împiedica o bună naștere, nu o naștere oarecare, cuci acesta o scopul furiilor-călăi, do a forța nașterea, fără posibilitatea alegerii unui germen bun - n. trad. l. rom.)**

²⁸⁰ Fiecare dintre aceste zeități, care apar în Chönyid Bardo în zilele a doua, a treia, a patra și a cincea, e considerată ca o foarte puternică exorcizare a spiritelor rele.

²⁸¹ Deoarece au ajuns la falsa concepție că Starea intermediară e o stare de existență dezirabilă și stabilă. Toți cei care sălășluiesc aici (spirite, preta, demoni - ființe cerești defuncte), dacă se obișnuiesc în *Bardo*, își întârzie evoluția normală. După cum afirmă *lāma-ii* cei mai luminați, când este evocat un spirit, așa ca și la ședințele de spiritism care se obișnuiesc în Vest, prin contactul cu lumea și cu credința tradițională animistă fondată pe supraviețuire, acest spirit credo posibil progresul în *Bardo* și nu face nici un efort ca să iasă. Spiritul astfel invocat descrie *Bardo* (care e înainte de toate un regat al iluziei) în care se găsește în manieră mai mult sau mai puțin conformă cu ceea ce presupunea a fi dincolo, pe când avea un corp do carne. Căci, așa ca și în lumea umană unde ființa repetă în vis experiențele stării de veghe, locuitorul din *Bardo* repetă în halucinațiile karmice conținutul conștiinței sale din lumea umană. Viziunile sale simbolice, așa cum *Bardo Thödol* afirmă fără încetare, nu sunt decât reflexe psihice ale configurațiilor - gânduri aduse din viața terestră în depozitărele mentale sau în semințele karmei. Ceea ce explică faptul că este cu totul excepțional ca un spirit evocat să aibă o anumită filozofie rațională de oferit în ceea ce privește locul în care se găsește. Aceste spirite sunt mai degrabă simple jucării ale karmei, lipsite de coerență mentală și de stabilitate a personalității și, cel mai adesea, sunt spirite

lipsite de sens, „cochilii” psihice rejectate împreună cu principiul conștient, și care, venind în contact cu un medium uman, sunt galvanizate cu un fel de automatism vital. E drept că evocarea spiritelor e practică într-o anumită manieră în Tibet, Mongolia și China de *lāma*-ii ce formează un gen de clasă de preoți-oracoli consultați în probleme importante, chiar și politice și chiar de *Dalai-Lāma* însuși. Însă spiritele chemate sunt cele ale zeităților tutelare de ordin inferior numite „cei ce execută ordinele” (tib. *bkah-dods* «ka-döt», adică „cel ce ascultă ordinele”), dar niciodată nu cheamă spiritele femeilor și bărbaților morți recent. Unii dintre acești *bkah-dods* sunt, așa cum spun tibetanii, spirite de *lāma* sau devoți ce n-au atins (adeseori datorită practicării magiei negre) iluminarea spirituală în lumea umană sau, cum s-a spus, s-au lăsat deturnați din calea normală a progresului. În cele mai multe cazuri, au devenit spirite demonice și primejdioase, pentru care progresul s-a oprit, nu datorită evocării lor de către mediumuri puțin după moarte ci, natural, datorită unei karme deosebit de rele. Astfel de *bkah-dods*, ivindu-se cu înfățișarea spiritelor morților obișnuiți, sunt considerați ca fiind demoni obsedanți, putând face mult rău mental și psihic mediumurilor neantrenate și clienților lor, punându-le cauza, nebunia sau iresponsabilitatea morală. De aceea *lāma*-ii afirmă că cercetările psihice trebuie să fie dirijate de profesori de științe magice sau oculte și nu ia îndemâna oricărui indivizi fără conduită. La Sikkim, o necromanție întrutotul asemănătoare celor din Occident este practică de secole. *Lepcha*-ii, descendenți ai rasei primitive din Sikkim ce alcătuiesc încă o mare parte a populației rurale, sunt de asemenea animiști în cultele lor, la fel ca indienii americani și datorită influenței lor s-a răspândit evocarea spiritelor la buddhiști, dintre care mulți sunt de sânge amestecat, tibetan și *lepcha*. Aceste evocări sunt practicate de asemenea în Buthanul buddhist, cu toată împotrivirea Zama-ilor ale căror eforturi sunt mai degrabă inoperante. Se spune că timpul pierdut de un spirit reținut în *Bardo* este între 500 și 1 000 de ani, uneori și mai mult. Cât timp defunctul nu poate scăpa de *Bardo*, îi este imposibil să intre într-un paradis sau să reentre în lumea umană. Va sfârși totuși prin intrarea într-un germen și *Bardo* pentru el va lua sfârșit.

²⁸² Text: Rstal «sal»: „putere”, alteleori în text: Dvang-po «wang-po» fiind redat prin „facultăți”.

²⁸³ Într-o succesiune de viziuni, „Cunoscătorul” va fi avertizat de soarta sau destinul asociat fiecărei matrici sau loc de naștere întrezărit. Aici se poate aminti episodul cu eroii greci ce-și alegeau corpul reîncarnării, în cartea a X-a a Republicii lui Platon.

²⁸⁴ Text: Rig-pa (conștiință) + Bdag «dag», sinea (scr. *ātmā*). Considerând conștiința ca fiind esențialitatea adevăratei conștiințe, sau subconștientul (și acesta este sensul indicat), acest pasaj va fi în acord direct cu psihologia vestică, care, bazându-se pe numeroase documente, poate afirma că subconștientul, fiind rezerva tuturor memoriilor acestei vieți sau a ipoteticelor vieți trecute, este adevăratul „eu”. Acesta este fundamentul plutirii fără discontinuitate a fluxului vital de la existență la alta și care, preschimbat prin alchimia iluminării perfecte, devine conștiința supramondială sau conștiința lui Buddha (vezi: Fairy Faith în Celtic Contries, WY Evans Wentz, Oxford, University Press, 1911). Această opinie e în acord cu învățăturile lui Buddha scrise în Lonaphala Vagga de Anguttara Nikāya, unde el expune metoda yogică de a găsi memoriile latente din subconștient. Sobhita, unul dintre discipolii lui, avea o mare abilitate în a-și aminti de experiențele sale anterioare (Etadagga Vagga; Anguttara Nikāya), fiind capabil să-și revadă existențele din 500 de *kalpa*. În aceeași Vagga, Buddha numită Bhadda Kapilāni, discipolă feminină, e descrisă ca: „abilă în descrierea liniilor *skandha*-lor (sau a corpurilor omenești) anterioare”.

²⁸⁵ Aici, ca și în alte părți, *Buddha Amitābha* nu trebuie privit ca o zeitate personală ci ca și puterea divină sau principiul inherent ce se emană din Regatul Fericit din Vest.

²⁸⁶ Vezi nota 290.

²⁸⁷ Acesta e paradisul *Vajra-Pāni* și nu un regat al Buddha-ilor.

²⁸⁸ E regatul unde domnește acum marele *Guru Padma Sambhāra* (numit aici Urgyan).

²⁸⁹ Maitreya, viitorul maestru al învățăturii bodhice, locuiește acum în centrul *Tushita* unde e rege.

²⁹⁰ Nașterea unei flori de lotus în cerul *Tushita* sau în lumea deva implică, esoteric, o naștere pură, adică o altfel de naștere decât cea prin matrice, considerată impură.

²⁹¹ Spermatozoidul și ovulul în matricea impregnată.

²⁹² Text: Sala (scr. *Shāla*), *shorea robusta*, unul dintre copacii cu lemn tare din pădurile indiene și care ating înălțimi mari. Cuvântul tibetan pentru *Brāhman* e *Bramze* «tamze». Vechii indieni priveau salul ca pe cel mai bun copac, datorită frunzelor și a florației splendide. Buddhiștii l-au sanctificat prin nașterea și moartea Iluminatului, protejate de umbra sa.

²⁹³ Text: grub-pa-thob-pa «dub-pa-thob-pa», scr. Siddha purusha, adept al puterilor siddhice (sau yogice).

²⁹⁴ Sensul care vrea să fie redat: prin exercitarea puterilor supranormale, „vizualizează” sămânța în care intri, ca pe un locaș ceresc.

²⁹⁵ Acestea sunt: cele patru puncte cardinale, cele patru puncte intermediare, nadirul și zenitul.

²⁹⁶ Sau esoteric, printre ființele umane asemănătoare brutelor.

²⁹⁷ Aici textul poartă, fără îndoială datorită erorii de copiere, lumina albastră în loc de galbenă.

²⁹⁸ Aceste patru rugăciuni sunt date în Apendice.

²⁹⁹ Agregatul unui corp omenesc viu e alcătuit, după câteva sisteme tibetane yoga, din 27 de părți: **1.** cele cinci elemente: pământ, apă, foc, aer, eter; **2.** cele cinci agregate *skandha*: corp, senzații, sentimente, voință, conștiință; **3.** cei cinci curenți: curentul descendent, curentul egalizator de căldură, curentul care pătrunde, curentul ascendent, curentul susținător al vieții; **4.** cele cinci organe senzoriale: nasul, urechile, ochii, limba, pielea; **5.** cele șase facultăți: vederea, mirosul, auzul, gustul, percepția, raționamentul; **6.** mentalitatea. Aceste 27 de părți constituie personalitatea nepermanentă; în spatele lor stă subconștientul, „Cunoscătorul” care, spre deosebire de personalitate, este principiul capabil să realizeze *Nirvāna*. Câteva părți din textul *Tahdol* sunt tăcute din *Yantra** (* *Yantra* **figură alcătuită din simboluri geometrice care reprezintă universul. Sunt folosite în cursul meditației yoga pentru concentrarea privirii și, prin aceasta a gândirii - n. trad. l. rom.)** - și atașate corpului viu ca și celui mort. În momentul în care persoana moare, ele sunt arse sau îngropate împreună cu corpul, căci credința populară este că ele conferă eliberarea corpului agregat. Această utilizare poate fi găsită în Astrologia Morților, carte tibetană cu multe versiuni, care prescrie (servindu-se de calculele astrologice pentru momentul morții) timpul hărăzit, locul, modalitatea funeraliilor, regatul de după moarte căruia defunctul îi e destinat, țara și condiția renașterii sale pe pământ.

³⁰⁰ Text: Chös-spyod-bag-chags-rang-grol «chö-chod-bag-chah-rang-dol», titlu al unei scurte-versiuni metrice a lui *Bardo Thödol* care, fiind ușor de reținut, este de obicei recitată și considerată eliberatoare. Prin obișnuința dobândită, se presupune că defunctul, cunoscând ritualul pe dinafară, și-l amintește imediat ce îi este citit și, astfel, eliberat.

³⁰¹ Vezi introducere.

³⁰² Vezi partea întâi.

³⁰³ Treceți strâmte sau ambuscade.

³⁰⁴ Text: dal-hbyor-phun-sum tshogs-pahi-mi-lüs «tal-jor-phun-sum-tsho-pai-mi-lu»: „un corp omenesc liber și perfect dotat”. Liber de cele opt servituri: **1.** cercul nesfârșit al plăcerilor legate de existența *deva*; **2.** starea de război neîntrerupt legată de existența *asura*, **3.** lipsa de ajutor și servitutea legată de condițiile diriguitoare ale lumii brute; **4.** suferința foamei și a setei legate de existența *preta*; **5.** insuportabilele călduri și friguri legate de existența în infern; **6.** nereligiozitatea sau religiozitatea pervertită a existenței unor rase umane; **7.** și **8.** Încercările fizice și altele suportate în unele condiții de încarnare umană. Pentru obținerea unui corp uman perfect dotat este necesară posedarea naturală a: credinței, perseverenței, inteligenței, sincerității, umilinței. Ca ființă religioasă, trebuie să te naști într-un moment în care religia e predominantă (adică în momentul în care un iluminat e încarnat, sau învățătura lui e forța conducătoare a lumii) și trebuie să întâlnești un guru dezvoltat spiritual.

³⁰⁵ Dacă o albie e spartă, scurgerea apei c întreruptă. Învățătura are același efect ca și repararea albiei prin inserția unui jgheab ce restabilește fluxul, în pofida spărturii (care simbolizează ruperea conștiinței datorată morții). Deci, prin meritele bunelor acțiuni făcute de mort în timpul vieții omenești, el va fi purtat înainte și continuitatea va fi restabilită.

³⁰⁶ O catapultă permite dirijarea unei pietre mari pe o direcție stabilită, la fel, această doctrină permite defunctului să se îndrepte către țința Eliberării,

³⁰⁷ Așa cum apa face posibilă deplasarea bucății de lemn tot așa, doctrina face posibil pentru defunct accesul la locurile de existență potrivite, chiar și la existența lui Buddha.

³⁰⁸ La fel cum calul e dirijat cu hățurile, defunctul o dirijat sau purtat de doctrină spre progres.

³⁰⁹ Aceasta nu vizează sacrificarea de animale pentru mort ci obiceiul ne-buddhist de a omorî animale pentru a hrăni *lāma*-ii și invitații în timpul funeraliilor. Din nefericire, această interdicție e adesea încălcată iar folosirea subterfugiului de a nu omorî animalele la fața locului, ci a le aduce deja moarte, însemna o respectare a literei, dar nu a spiritului preceptului buddhist de a nu ucide.

³¹⁰ Plânsetele și lamentările sunt obișnuite la tibetani și la popoarele Himalayei, ca și la indieni și la egipteni, din timpuri imemorabile. Buddhismul și Islamismul le dezaprobă.

³¹¹ Acțiuni ca și cea de a hrăni Zama-ii și săracii, a da pomeni, a dăruii texte religioase sau statuete la mănăstiri, a face alte donații la mănăstiri, dacă defunctul a fost înstărit.

³¹² Vezi nota 6.

³¹³ Lit. să fie mereu recitată.

³¹⁴ Text: Bsgруп «dub», (scr. *Sādhana*), „devoțiune perfectă”, care necesită în mod obișnuit îndeplinirea foarte atentă a unui ritual tehnic mai mult sau mai puțin complicat.

³¹⁵ Câinii răi sunt foarte numeroși în Tibet și călătorii poartă un talisman special ca să se protejeze. Această aluzie la șapte câini furioși e pur tibetană și pare o dovadă în plus ca *Barda Thödol* a prins formă în Tibet, chiar dacă a împrumutat din mitologia indiană sistemul filozofic Yoga.

Apendice

³¹⁶ Ritualul și folosirea acestor rugăciuni sunt indicate în *Bardo Thödol*.

³¹⁷ Vezi nota 295.

³¹⁸ Vezi nota 89.

³¹⁹ E interesant de comparat această invocație cu rugăciunea creștină medievală adresată Sfântului Mihai din The Craft to Know Well to Die: „Sf. Mihai, arhanghelul lui Dumnezeu, păzește-ne acum înaintea Marii Judecăți Drepte. O, luptător neînvins, fii prezent aici și sprijină-l pe acesta (numele), fratele nostru care se îndreaptă cu pași repezi către sfârșit; apără-l cu putere de dragonul infernal și de toată înșelăciunea duhurilor rele. O, te rugăm să fii drept, just și cinstit martor al divinității acum, la stingerea ultimului ceas din viața acestuia (numele), fratele nostru și să-i primești ușor și cu blândețe sufletul în sămânța dreaptă și sfântă și să-i porți pe tărmurile liniștii, păcii și odihnei. Amin”.

³²⁰ Buddha albastru e *Samanta-Bhadra*; cel alb 'e *Vajra-Sattva*; cel verde, *Amogha-Siddhi*; cel galben, *Ratna-Sambhava*; cel roșu, *Amitābha*. Aici, *Samanta-Bhadra* ocupă locul dat în general lui *Vairochana*, cele două zeități fiind de aceeași esență, chiar dacă uneori diferă culorile (vezi primele cinci zile din *Bardo Thödol*).

³²¹ Există o învățătură profundă Yoga prin care devotul tinde să intre în starea de vis prin voința lui, să dezvolte experiențe în deplină cunoștință de a fi în stare de vis, apoi să revină la starea de veghe cu întreaga memorie a acestor experiențe. În felul acesta se realizează irealitatea celor două stări. Amândouă sunt simple iluzii, fiind în întregime bazate pe fenomene.

³²² Sau „fie ca eu să intru în spațiul clar fără distragere și în învățăturile iluminatoare”.

³²³ Lit. „fie ca eu să fiu capabil să adun toate bunele acțiuni rămase, prin eforturi repetate”.

³²⁴ Text: Grub-chen «dub-chen», (scr. Maha-siddas).

³²⁵ *Mantra*: Om-ma-ni-pay-mé-Hung și alte *mantra* ale *Mahāyāna*-ei și *Mantrayāna*-ei.

³²⁶ Om-ma-ni-pay-mé-Hung.

³²⁷ Aceasta poate însemna de asemenea gelozia renașterii ca mascul sau femelă (vezi a treia metodă de închidere a matricii).

³²⁸ Foamea și setea, suferințele existenței ca *preta*, sau spirit nefericit. „Căldură și frig”, existența în infern.

³²⁹ Corpul unui *Buddha* marcat de semne și de puteri supranormale.

³³⁰ Buddha, care se zice că a făcut 56 de pași, 7 înainte și 7 înapoi în direcția fiecărui punct cardinal și a pronunțat câte o frază de avertisment divin după fiecare 14 pași. După această acțiune supranormală, a redevenit un nou-născut obișnuit, incapabil de a merge sau a vorbi până la vârsta normală.

³³¹ În Samgīti Sūta-Digha Nikāya din Canonul Pali din Theravāda, iată explicația dată de Buddha însuși subiectului amintirii (sau uitării) încarnărilor precedente:

„Pentru embrion există patru condiții de intrare în sămânță.

Fraților! în această lume unii vin în existență în sămânța mamei lor fără să știe, rămân fără să știe și ies din sămânța mamei fără să știe, aceasta e prima.

Fraților! unii vin în existență în sămânța mamei lor conștienți, rămân fără să știe și ies fără să știe, aceasta e a doua.

Fraților! unii vin în existență în sămânța mamei lor conștienți, rămân conștienți și ies fără să știe, aceasta e a treia.

Fraților! în această lume, unii vin la existență în sămânța mamei lor conștienți, rămân conștienți și ies conștienți, aceasta e a patra”.

(Vezi metoda învățată de către Buddha, de amintire a existențelor trecute).

³³² Dedicându-și toate meritele spirituale obținute din munca, de transcriere a acestei copii a lui *Bardo Thödol mamei*, fără diferență de rasă sau religie, în scopul de a le ajuta «a atingă starea lui Buddha, scribul a dovedit astfel poziția onorată și respectată acordată femeii

de către Buddhism.

³³³ Lit. „Jambudvipa”, numele sanscrit dat în unele regiuni femeii.

³³⁴ Textul acestui vers este Mangalam: dgeho «gewo», însemnând fiecare: Ca (această carte) să fie favorabilă. Termenii, unul sanscrit și celălalt tibetan indică faptul că scribul avea mai puține cunoștințe de sanscrită.